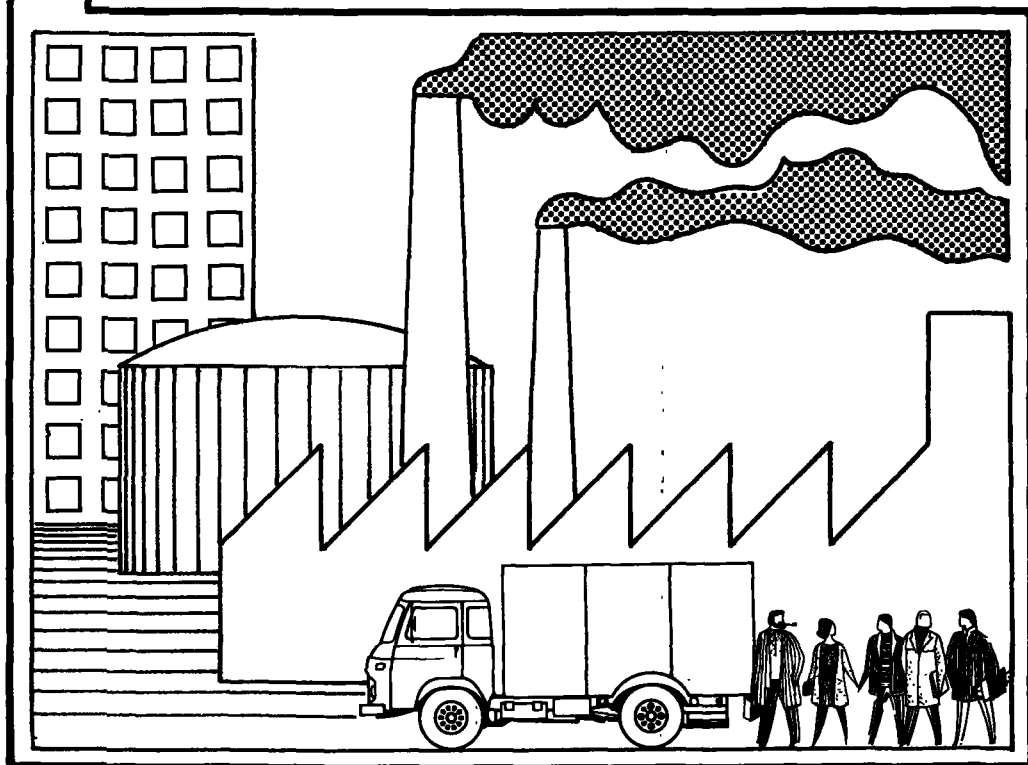

Balans van 30 jaar ZIEKTEVERZUIMONDERZOEK

De resultaten van 318 studies samengevat

P.G.W. Smulders

Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg

NIPG-TNO

Leiden

Balans van 30 jaar ZIEKTEVERZUIMONDERZOEK

De resultaten van 318 studies samengevat

P.G.W.Smulders

Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg

NPG-TNO

februari 1984

NIPG-TNO

Wassenaarseweg 56

Leiden

Postadres:

Postbus 124

2300 AC Leiden

telefoon 071 - 17 04 41

Postrekening 20.22.77

t.n.v. NIPG-TNO Leiden

Deze uitgave is te bestellen door het overmaken van f. 35,-- (incl. BTW en verzendkosten) op postrekening 20.22.77 van het NIPG-TNO onder vermelding van bestelnummer 84003.

CIP-GEGEVENS

Smulders, P.G.W.

Balans van 30 jaar ziekteverzuimonderzoek: de resultaten van 318 studies samengevat / P.G.W. Smulders. - Leiden: Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg TNO

Met bibliogr.

ISBN 90-6743-027-7

SISO 367 UDC 331.47

Trefw.: ziekteverzuim.

© 1984 Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg
TNO

Voor de rechten en verplichtingen van de opdrachtgever met betrekking tot de inhoud van dit rapport wordt verwezen naar de Algemene Voorwaarden van TNO.

Niets uit deze uitgave mag worden veveelvoudigd, openbaar gemaakt en/of verspreid door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het NIPG-TNO.

Inhoud

	blz.
TEN GELEIDE	I
1. AANLEIDING EN DOEL VAN HET LITERATUURONDERZOEK . . .	1
2. ZOEKPROCES EN WIJZE VAN SELEKTIE VAN DE PUBLIKATIES .	3
3. INDELING VAN DE ONDERZOEKSLITERATUUR IN DERTIEN GROEPEN	6
4. WIJZE VAN BESCHRIJVING VAN DE PUBLIKATIES IN DE BIJLAGEN	10
5. BIJ DE INTERPRETATIES TE GEBRUIKEN CRITERIA	16
6. KONKLUSIES	19
7. SAMENVATTING EN BESPREKING	35
DE VOOR DE KONKLUSIES GEBRUIKTE LITERATUUR	41
OVERIGE IN DE BEGELEIDENDE TEKST AANGEHAALDE LITERATUUR	65
BIJLAGEN (tabel 1.1 t/m 13.3)	66
TREFWOORDENREGISTER	319

TEN GELEIDE

Het wetenschappelijk onderzoek heeft in de afgelopen decennia een explosieve groei doorgemaakt. Op vrijwel alle terreinen van onderzoek is het aantal publikaties zodanig gegroeid dat professionele wetenschapsbeoefenaren slechts met moeite de meest relevante vakliteratuur kunnen bijhouden. Voor degenen die in hun werk geïnformeerd moeten zijn over de meest recente ontwikkelingen van het wetenschappelijk onderzoek geldt dit probleem nog sterker. Veelal is men genoodzaakt zich te behelpen met gegevens die toevallig beschikbaar blijken te zijn. De frustratie van het onvolledig en wellicht onvoldoende geïnformeerd zijn, bestrijdt men noodgedwongen met de opvatting dat niemand alles kan weten en dat ook anderen met hetzelfde probleem worstelen: gedeelde smart is halve smart.

Een van de verschijnselen waarvoor zowel van de zijde van wetenschapsbeoefenaren als van de kant van functionarissen werkzaam bij de overheid en in het bedrijfsleven grote belangstelling bestaat, is het ziekteverzuim. Inzicht in factoren die een rol spelen bij het ontstaan van ziekteverzuim en in maatregelen die het ziekteverzuim op een acceptabel niveau kunnen houden dan wel brengen, is van belang uit het oogpunt van de bescherming van de gezondheid van werknemers. Dit inzicht is ook van belang in verband met de toenemende noodzaak te komen tot kostenverlaging in bedrijven en in het stelsel van de sociale verzekeringen.

Het nemen van gepaste maatregelen vereist echter gedegen kennis van de vele oorzaken van ziekteverzuim en van de condities waaronder deze in meerdere of mindere mate effect hebben. De resultaten van de honderden studies die tot nu toe in Nederland en elders in de wereld zijn verricht, laten zich echter niet eenvoudig samenvatten in een overzichtelijk model van oorzaak en gevolg. Reden genoeg voor het Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg TNO, de bakermat van het Nederlandse ziekteverzuimonderzoek, om een studie uit te voeren met als doel de huidige kennis te inventariseren en te integreren alvorens nieuwe onderzoeksinitiatieven te ontplooien. In deze publikatie staan resultaten van 33 jaar onderzoek naar achtergronden en oorzaken van ziekteverzuim.

De presentatie van de resultaten verschaft iedereen, die in het verschijnsel ziekteverzuim is geïnteresseerd, op overzichtelijke wijze toegang tot de belangrijkste uitkomsten van onderzoek en tot de bronnen waaruit ze afkomstig zijn. Op grond van deze studie is het mogelijk nieuwe wegen in te slaan voortbouwend op een jarenlange traditie van verzuimonderzoek.

Dr A. Dijkstra,
onderdirecteur NIPG/TNO

1. AANLEIDING EN DOEL VAN HET LITERATUURONDERZOEK

In de jaren 1977-1978 zijn in het Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg (NIPG/TNO) een aantal diskussies gevoerd over de stand van zaken van het onderzoek rond ziekteverzuim op dat moment. Het Instituut had zich reeds enkele tientallen jaren bezig gehouden met onderzoek over de invloeden op ziekteverzuim, over fluktuaties van het verzuim in de tijd, over de effecten van verzuim op bedrijven, etcetera. Het zogenaamde Aktieprogramma Ziekteverzuim was net afgerond in een voorlichtend boek (Draaisma en Smulders, 1978); ook empirische onderzoeken (onder andere Dijkstra, 1977a; Ris, 1978; Schokking-Siegerist, 1979; Tordoir e.a., 1976) waren recentelijk gepubliceerd of stonden op het punt beëindigd te worden. De direktie van het NIPG was van oordeel, op basis van het gevoerde overleg, dat de tijd rijp was voor het opmaken van een 'state of the art' op het gebied van het ziekteverzuimonderzoek, alvorens eventueel nieuwe onderzoekswegen in te slaan.

In eerste aanleg was het de bedoeling om de **empirische** onderzoeksliteratuur van 'de laatste 15 jaar' (1966-1980) samen te vatten. Al spoedig bleek echter dat er uit de periode van vóór 1965 een aantal publikaties beschikbaar waren, die onmogelijk gemist konden worden voor de uiteindelijke vorming van de konklusies. Daarom is de te bestrijken periode uiteindelijk 33 jaar geworden (1950-1982). Overigens is het aantal publikaties op het gebied van het ziekteverzuim de laatste 15 jaar veel sterker toegenomen dan dat daarvoor het geval was, zodat de uitbreiding van de te bestrijken periode tot 1950 een relatief geringe werklast met zich meebracht.

De resultaten van deze literatuurstudie zouden in de eerste plaats van belang kunnen zijn voor het geven van richting aan verder onderzoek. Daarnaast echter kunnen de konklusies theoretische en praktische doeleinden dienen. In het eerste geval kan men denken aan verdere theorie- en hypothesevorming; in het tweede geval gaat het om het formuleren van maatregelen/ingrepen in bedrijven en organisaties ter beperking van verzuim. In deze zin kan deze literatuurstudie min of meer gezien worden als een aktualisering van de vermelde publikatie Ziekteverzuim en het

bedrijf (Draaisma en Smulders, 1978).

De opbouw van deze publikatie is als volgt. In hoofdstuk 2 wordt het zoekproces en de wijze van selectie van de bronnen weergegeven. De indeling van de onderzoeksliteratuur in 13 groepen wordt in hoofdstuk 3 beschreven. In hoofdstuk 4 komt de wijze van beschrijving van de publikaties in de bijlagen aan de orde. De criteria waarmee tot de konklusies in deze literatuurstudie gekomen zal worden, treft men in hoofdstuk 5 aan. In hoofdstuk 6 worden de konklusies van de studie zelf in tabel-vorm weergegeven. Ook worden in dit hoofdstuk, waar nodig, toelichtingen gegeven op de konklusies. Het gaat daar om definities, operationalisering, toelichtingen op deelanalyses, etcetera. Dit betreft dus geen bespreking van de resultaten. Dat geschiedt namelijk in hoofdstuk 7. Hierbij ligt het aksent op mogelijk toekomstig onderzoek. Theoretische en praktische implicaties zullen ook genoemd worden.

2. ZOEKPROCES EN DE WIJZE VAN SELEKTIE VAN DE PUBLIKATIES

Bij een literatuurstudie dient men zich uiteraard beperkingen op te leggen. Alvorens het zoekproces en de selectie van de literatuur werd gestart, waren een vijftal criteria geformuleerd, waaraan de bronnen zouden moeten voldoen.

Allereerst zou gezocht worden naar de mogelijke determinanten van ziekteverzuim. Het gaat in deze literatuurstudie dus als het ware om ziekteverzuim als afhankelijke variabele. Hierdoor is bijvoorbeeld de relatie personeelsverloop-ziekteverzuim, waaraan in de literatuur ook veel aandacht is besteed, niet in de literatuurstudie opgenomen (personeelsverloop wordt dus niet gezien als determinant van verzuim). Evenmin is daarom literatuur opgenomen over de financiële invloed van verzuim op de economische situatie van het bedrijf en over fluktueringen van het verzuim in de tijd (dag, week, jaar).

Ten tweede zouden bronnen, die in minder toegankelijke talen waren gesteld (Oost-Europese en Skandinavische talen, Spaans en Italiaans) buiten beschouwing gelaten worden.

Ten derde zou de studie een sociaal-wetenschappelijk en geen medisch karakter hebben. Dit wil zeggen dat bijvoorbeeld geen poging is gedaan om de samenhang tussen de gezondheidstoestand en/of de medische diagnose van de werknemer en ziekteverzuim te inventariseren. Wel is uiteraard getracht om de invloed van ziektewetkontrole en medische begeleiding op verzuim samen te vatten.

Een vierde reden, waarom sommige bronnen niet in de literatuurstudie opgenomen konden worden, betrof de beperkte kwaliteit van de betreffende publikatie. Dit had meestal te maken met het feit dat wel de resultaten, maar niet de onderzoeksmethode en/of de gebruikte onafhankelijke en afhankelijke maten op redelijke wijze beschreven werden. Kortom, indien de lezer zich erg moeilijk een oordeel zou kunnen vormen van de methodische kwaliteit van het onderzoek, werd de publikatie ter zijde gelegd. Uiteraard gebeurde dit ook met publikaties waarin waarneembare flagrante fouten voorkwamen met betrekking tot de onderzoeksopzet en/of de analyse van het materiaal.

Een vijfde en laatste inperking was gelegen in het feit dat de

literatuur over de relatie van verzuim met algemene begrippen als involvering in (betrokkenheid bij) het werk en de organisatie, motivatie, 'commitment' (inzet), vervreemding en dergelijke uit de studie zou worden gelaten. Dit heeft enerzijds als achtergrond dat dit nogal globale, weinig konkrete begrippen zijn, die moeilijk in te delen zijn en anderzijds dat getwijfeld kan worden aan het determinerende of oorzakelijke karakter van deze begrippen ten opzichte van verzuim. Waarschijnlijk is er meer sprake van co-variantie (alleen samengaan). In de organisatiepsychologische literatuur worden genoemde variabelen meestal ook (net als verzuim) als afhankelijke variabelen opgevoerd.

Hoe heeft het zoekproces en de uiteindelijke selectie van publikaties nu plaatsgevonden? Gestart werd met het doornemen van de onderzoeksliteratuur, die voorkwam in de door de dokumentatieafdeling van het NIPG/TNO samengestelde literatuuroverzichten op het gebied van ziekteverzuim. Vervolgens is op basis van verwijzingen in de reeds beschikbare publikaties steeds meer literatuur opgevraagd en bekeken. Uiteindelijk waren ruim 700 bronnen (artikelen, rapporten, boeken) voorhanden. Deze betroffen de vermelde periode 1950-1982. Al deze bronnen werden doorgenomen. Er is één keer gebruik gemaakt van een computerrecherche, maar deze leverde naast bekende gegevens alleen literatuur op in minder toegankelijke talen (Oost-Europese, Skandinavische, Spaans, Italiaans) uit minder bekende tijdschriften.

Uiteindelijk bleven er 318 publikaties over, waarin empirisch onderzoek voorkwam dat aan de vijf bovenbeschreven criteria voldeed. Deze publikaties zijn voor deze literatuurstudie gebruikt.

Uit telling blijkt ongeveer 13 procent van de in dit onderzoek gebruikte empirische literatuur te stammen uit de periode 1950-1960, 28 procent uit de jaren 1961-1970 en tenslotte 59 procent uit de jaren 1971-1982. Men ziet hieruit welk een explosieve groei de onderzoeksliteratuur het laatste decenium heeft doorge maakt.

Van de 318 publikaties zijn er in totaal 45 van Nederlandse auteurs, hetgeen neerkomt op 14 procent van het totaal aantal gebruikte publikaties.

Tenslotte is nog interessant te vermelden welke tijdschriften het belangrijkste waren voor deze literatuurstudie.

De 12 belangrijkste zijn in volgorde:

1. Journal of Applied Psychology	34 artikelen
2. British Journal of Industrial Medicine	27 "
3. Journal of Occupational Psychology	19 "
4. Personnel Psychology	15 "
5. Academy of Management Journal	14 "
6. Human Relations	10 "
7. Tijdschrift voor Sociale Geneeskunde (Gezondheidszorg)	8 "
8. Mens en Onderneming	8 "
9. Organizational Behavior and Human Performance	7 "
10. Administrative Science Quarterly	7 "
11. Journal of Management Studies	7 "
12. Personnel Practice Bulletin (Australië)	7 "

Men ziet hieruit dat de meeste artikelen uit Amerikaanse en Engelse bron afkomstig zijn.

3. INDELING VAN DE ONDERZOEKSLITERATUUR IN DERTIEN GROEPEN

De gevonden determinanten van of invloeden op ziekteverzuim werden ingedeeld in 13 hoofdgroepen en 52 subgroepen (zie tabel 1). Hoofdgroep 1 betreft bijvoorbeeld al het empirisch onderzoek dat te maken heeft met de inhoud van het werk. Deze hoofdgroep is weer onderverdeeld in 10 subgroepen, zoals taakvariatie, etcetera.

Wat betreft de rangschikking en indeling van de onderwerpen, kan opgemerkt worden dat er geen 'beste' indeling van onderwerpen bestaat. Elke indeling is enigszins arbitrair en houdt in principe een theoretisch standpunt in. Grofweg heeft de hier gehanteerde onderwerpenindeling (tabel 1) de volgende achtergrond.

- De groepen onderwerpen 1 t/m 7 (inhoud van het werk, de totale organisatie, fysieke werkomstandigheden, verticale en horizontale relaties, loon/promotie en werktijden) betreffen de arbeidssituatie in brede zin en kunnen geïnterpreteerd worden door middel van de door Lammers (1964) en Philipsen (1969) gehanteerde begrippen 'instrumentele en sociale binding van de werknemers aan de werksituatie'.
De groepen 'fysieke werkomstandigheden' en 'werktijden' zouden tevens onder het door De Groot (1958a) en Philipsen gebruikte begrip 'verzuimnoodzaak' gerangschikt kunnen worden.
- De groepen onderwerpen 8 en 9 (ziektewetkontrole/financieel risico en conjunctuur) hebben voornamelijk betrekking op het door De Groot en Philipsen gehanteerde globale begrip 'verzekeringstechnische en/of economische verzuimgelegenheid'.
- Groep 10 (begeleiding) heeft betrekking op het door Philipsen gebruikte begrip 'aandacht voor het individuele ziektegeval'.
- De groepen 11 en 12 (demografische en andere persoonsvariabelen) kunnen zowel via het begrip 'verzuimgelegenheid' en/of 'oriëntatie van het personeel' als via het begrip 'verzuimnoodzaak' geïnterpreteerd worden.

Tabel 1. Hoofdonderwerpen en onderwerpen in de literatuurstudie

N.B.: De cijfers vóór de namen verwijzen naar de nummers van de bijlagen.

De cijfers tussen haakjes betreffen het aantal gevonden referenties per hoofdgroep of subgroep.

- 1. De inhoud van het werk (136)**
 - 1.1 Taakvariatie (23)
 - 1.2 Taakvariatie te zamen met andere taakkenmerken (16)
 - 1.3 Andere taakkenmerken (14)
 - 1.4 Vrijheid/autonomie (17)
 - 1.5 Verantwoordelijkheid (7)
 - 1.6 Hiërarchisch niveau (6)
 - 1.7 Scholingsgraad/opleidingsniveau (24)
 - 1.8 Formalisatiegraad van het werk (4)
 - 1.9 Taakproblemen/druk/onrust (17)
 - 1.10 Tariefwerk (8)
- 2. De totale organisatie (35)**
 - 2.1 Kenmerken van de organisatie en/of het produktieproces (7)
 - 2.2 Bedrijfs grootte (28)
- 3. Fysieke werkomstandigheden (23)**
 - 3.1 Fysieke werkomstandigheden (23)
- 4. Vertikale relaties (68)**
 - 4.1 Leiderschapsvormen (24)
 - 4.2 Satisfaktie met de leiding (18)
 - 4.3 Invloed/participatie in beslissingen (21)
 - 4.4 Taakstelling (5)
- 5. Horizontale relaties (50)**
 - 5.1 Satisfaktie met kollega's (21)
 - 5.2 Andere aspecten van de relaties met kollega's (4)
 - 5.3 Groeps-/afdelingsgrootte/span of control (22)
 - 5.4 Aantal hiërarchische niveaus (3)
- 6. Loon/promotie (57)**
 - 6.1 Salaris/loonhoogte (17)
 - 6.2 Satisfaktie met salaris/loon (26)
 - 6.3 Satisfaktie met promotiemogelijkheden (14)

- 7. **Werktijden (82)**
 - 7.1 Dag/ploegendienst-verschil (30)
 - 7.2 Aspekten van ploegendienst (13)
 - 7.3 Overwerk (18)
 - 7.4 Parttime-/fulltimewerk (7)
 - 7.5 Invoering van variabele werktijden (7)
 - 7.6 Verkorting van de duur van de werkweek (7)
 - 8. **Ziektewetkontrole/financieel risico (48)**
 - 8.1 Verzuimkontrole (16)
 - 8.2 Ziekengelduitkeringen (18)
 - 8.3 Wachtdagen (6)
 - 8.4 Aanwezigheidspremies (8)
 - 9. **Konjunktuur (23)**
 - 9.1 Bedrijfsproblemen/arbeidsonzekerheid (11)
 - 9.2 Werkloosheid (12)
 - 10. **Begeleiding (5)**
 - 10.1 Sociale en medische begeleiding van en contacten over/met zieke werknemers (3)
 - 10.2 Wachttijden voor medische behandelingen (2)
 - 11. **Demografische persoonsvariabelen (176)**
 - 11.1 Leeftijd (transversaal) (60)
 - 11.2 Leeftijd (longitudinaal) (5)
 - 11.3 Lengte diensttijd (32)
 - 11.4 Geslacht (28)
 - 11.5 Burgerlijke staat (21)
 - 11.6 Aantal kinderen (19)
 - 11.7 Nationaliteit/buitenlandse werknemer (11)
 - 12. **Andere persoonsvariabelen (52)**
 - 12.1 Persoonlijkheidskenmerken (19)
 - 12.2 Waardenoriëntaties t.a.v. de werksituatie (14)
 - 12.3 Stedelijkheidsgraad vestigingsplaats/woonplaats (12)
 - 12.4 Riskante gewoonten (7)
 - 13. **Thuisituatie (40)**
 - 13.1 Thuisituatie (11)
 - 13.2 Vrijtijdsbesteding (10)
 - 13.3 Woon-werkafstand/reistijd (19)
- Totaal aantal referenties: 795.

In totaal zijn 795 referenties gebruikt uit de 318 geselecteerde artikelen, rapporten en boeken. Eén bron is dus gemiddeld 2 à 3 keer gebruikt (bijvoorbeeld zowel ten aanzien van de relatie van taakinhoud met verzuim als van leiderschap, leeftijd en geslacht met verzuim).

Tabel 1 kan ook nog eens op andere wijze samengevat worden om te laten zien aan welke onderwerpen in de onderzoeksliteratuur verhoudingsgewijs de meeste aandacht is besteed. De volgende rangvolgorde ontstaat dan met de 13 hoofdgroepen:

Tabel 2. De hoofdgroepen in volgorde van onderzoeksbelangstelling

- Demografische persoonsvariabelen	176 referenties	
- De inhoud van het werk	136	"
- Werktijden	82	"
- Vertikale relaties	68	"
- Loon/promotie	57	"
- Andere persoonsvariabelen	52	"
- Horizontale relaties	50	"
- Ziektewetkontrole/financieel risico	48	"
- De thuissituatie	40	"
- De totale organisatie	35	"
- Fysieke werkomstandigheden	23	"
- Konjunktuur	23	"
- Sociaal/medische begeleiding	5	"

Zoals men ziet, blijkt aan de demografische persoonsvariabelen, de inhoud van het werk en de werktijden relatief de meeste aandacht besteed te zijn in het onderzoek en aan de konjunktuur en sociale/medische begeleiding verreweg de minste aandacht.

4. WIJZE VAN BESCHRIJVING VAN DE PUBLIKATIES IN DE BIJLAGEN

Dan volgt nu de behandeling van de wijze waarop elke literatuurbron op zich in de bijlagen beschreven is. Van elke bron betreft dit achtereenvolgens de volgende acht aspecten:

1. auteur(s) en jaar van publikatie
2. soort onderzoek
3. onderzoeks- en/of waarnemingsperiode (van het verzuim)
4. aantal en soort betrokken werknemers
5. soort bedrijf en land van vestiging
6. onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)
7. verzuimmaat/maten
8. resultaat.

Voor de konklusies, die in hoofdstuk 6 getrokken zullen worden, zullen *niet* al deze gegevens gebruikt worden. In feite blijken daarvoor de gegevens onder punt 6 t/m 8 voldoende. Wel zal een deel van de resterende gegevens (punt 1 t/m 5) nog gebruikt worden bij enige toelichting op de variabelen en kommentaar op de konklusies, die in hoofdstuk 6 en 7 aan de orde zullen komen.

Toch is het wel van belang om al deze gegevens in tabelvorm in de bijlagen weer te geven, omdat daarmee aangetoond is dat de betreffende auteur(s) volledig is/zijn geweest in de weergave van zijn/hun onderzoeksopzet. Zoals eerder werd vermeld werden namelijk onvolledige, en dus onkontroleerbare, onderzoeken buiten dit literatuuronderzoek gehouden.

Bovendien is volledige weergave van alle acht bovenvermelde gegevens geboden, omdat eventueel in de toekomst nader onderzoek gepleegd kan worden op basis van de hier systematisch beschreven onderzoeken.

Men denke hierbij bijvoorbeeld aan verschillen tussen aggregatieniveaus (individueen, respektievelijk bedrijven) en aan verschillen tussen landen.

Bovenvermelde acht onderzoeksaspecten kunnen nog als volgt worden toegelicht.

Ad 1: Auteur(s) en jaar van publikatie

Dit aspect behoeft geen verdere toelichting. Alleen kan nog vermeld worden dat de volledige beschrijving van de publikatie - dus met titel, tijdschrift of uitgever - in het literatuuroverzicht te vinden is.

Ad 2: Soort onderzoek

Er werden drie soorten empirisch onderzoek onderscheiden: transversaal onderzoek (T), longitudinaal onderzoek (L) en experimenteel onderzoek (E). Transversaal onderzoek is onderzoek waarbij zowel de onafhankelijke als de afhankelijke variabele op één (ongeveer gelijktijdig) moment gemeten zijn (de verzuimaten zijn uiteraard bijna altijd gebaseerd op perioden van minstens enkele weken). Longitudinaal onderzoek is onderzoek waarbij de ontwikkeling/verandering van de afhankelijke variabele in de tijd, naar aanleiding van een ontwikkeling/verandering in de onafhankelijke variabele wordt geanalyseerd. Experimenteel onderzoek is een specifieke vorm van longitudinaal onderzoek. Bij dit soort onderzoek wordt in de experimentele groep wel en in de controlegroep geen verandering in de onafhankelijke variabele doorgevoerd. Niet alleen de ontwikkelingen in de tijd worden vervolgens met behulp van zogenaamde vóór- en nametingen bestudeerd, maar ook worden vergelijkingen gemaakt tussen de experimentele en controlegroep(en).

Longitudinaal onderzoek verschilt, ondanks de duidelijke overeenkomsten, op een drietal punten van experimenteel onderzoek. Bij longitudinaal onderzoek gaat het meestal om de analyse van natuurlijk verlopende processen, terwijl bij experimenteel onderzoek opzettelijke - door de onderzoeker aangebrachte - veranderingen op hun gevolg bekeken worden. Het tweede verschil hangt hiermee samen: longitudinaal onderzoek betreft meestal de evaluatie van tijdelijke ingrepen. Ten derde kunnen de resultaten bij experimenteel onderzoek, over het algemeen als beter onderbouwd bestempeld worden, omdat de onderzoeksopzet (met vóór- en nametingen en experimentele en controlegroepen) methodologisch van een kwalitatief hoger niveau is. Nadeel is vaak de kunstmatigheid, eenmaligheid en niet-generaliseerbaarheid van de experimentele situatie. Bij longitudinaal onderzoek is de mogelijke werking van doorkruisende variabelen, die men niet in de hand heeft, groter.

In deze literatuurstudie is geen poging gedaan om alle konklusies te scheiden naar soort onderzoek. Dit is alleen gedaan bij de variabele leeftijd, waar transversaal van longitudinaal onderzoek werd onderscheiden. Negentig procent van het onderzoek is trouwens transversaal onderzoek. Bovendien is het longitudinale/experimentele onderzoek geclusterd rond de volgende onderwerpen: taakstelling (4.4), invoering variabele werktijden (7.5), verkorting van de duur van de werkweek (7.6), aanwezigheidspremies (8.4) en leeftijd (11.2) en in mindere mate rond taakvariatie te zamen met andere taakkenmerken (1.2), verzuimkontrolle (8.1), ziekengelduitkeringen (8.2), wachtdagen (8.3) en werkloosheid (9.2).

Ad 3: Onderzoeks- en/of waarnemingsperiode (van het verzuim)

Het derde aspekt dat bij elke bron vermeld zal worden, is de onderzoeks- en/of waarnemingsperiode van de afhankelijke variabele, het verzuim. Vermelding hiervan is van belang, omdat de kwaliteit van de onderzoeksresultaten evenredig is aan de lengte van de waarnemingsperiode. Bij hele korte waarnemingsperiodes (zeg één week) is de kans op toevalstreffers groter dan bij langere waarnemingsperiodes (zeg één jaar).

Ad 4: Aantal en soort betrokken werknemers

Wat betreft het aantal werknemers of het aantal bedrijven/organisaties, waarop de resultaten gebaseerd zijn, doet zich hetzelfde voor. Hoe kleiner het aantal onderzoekseenheden, hoe groter de kans op toevalstreffers. Maar omdat de konklusies gebaseerd zijn op signifikantie-toetsingen, moet men eerder kritisch kijken naar de resultaten van grote steekproeven, omdat daarbij sneller een signifikant resultaat ontstaat.

Hoewel niet altijd, is het vaak wel van belang te weten of de resultaten betrekking hebben op mannelijke of vrouwelijke werknemers en op produktie- of administratieve werknemers. Het geslacht van de werknemers is bijvoorbeeld van belang bij de interpretatie van de invloed op het verzuim van de kenmerken burgerlijke staat (gehuwd/ongehuwd) en aantal kinderen.

Tenslotte zij hier vermeld dat de analyses door de auteurs bijna altijd op individueel niveau werden uitgevoerd (dus het individu als analyse-eenheid). Indien misverstanden zouden kunnen ontstaan over het **analyse-niveau** (bijvoorbeeld indien afdelingen,

wergroepen of bedrijven de analyse-eenheden waren) is het niveau verduidelijkt door de toevoeging $n = ..$

Ad 5: Soort bedrijf en land van vestiging

Kennis omtrent het land waarin het bedrijf gevestigd is, kan soms extra informatie geven als het gaat om de interpretatie van resultaten, omdat er in principe belangrijke kulturele en verzekeringsstechnische verschillen bestaan tussen diverse landen, die van invloed kunnen zijn op het verzuimgedrag.

Ad 6: Onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)

Als zesde aspect wordt bij elke bron de onafhankelijke variabele of de ingevoerde maatregel/ingreep beschreven. Bij veel bronnen zijn dat er meer dan één. Enkele kanttekeningen zijn hier nog op hun plaats. De bijlagen (tabel 1.1 t/m 13.3) zijn juist gegroepeerd volgens de onafhankelijke variabelen. Nu heeft deze groepering soms tot een zeer homogene groep geleid en soms tot een iets minder homogene groep. Een voorbeeld van de eerste soort is de variabele/groep 'bedrijfsgrootte'. Bijna steeds had deze variabele simpel betrekking op de personeelsomvang van de betreffende organisatie. Een voorbeeld echter van een minder homogene groep is de groep 'taakvariëatie', waarin ook verwante variabelen als mate van uitdagendheid van het werk, leertijd van het werk, duur van de arbeidscyclus, etcetera ondergebracht zijn. Om niet tot een onwerkbaar groot aantal groepen van variabelen of begrippen te komen, moest soms overgegaan worden tot het samenvoegen tot iets minder homogene groepen.

Voorts kan er nog op gewezen worden dat de heterogeniteit ook kan schuilen in het gebruik van een objectief respektievelijk subjectief instrument voor eenzelfde variabele (bijvoorbeeld documentatiegegevens versus vragenlijstgegevens).

Tenslotte zij opgemerkt dat de heterogeniteit van het materiaal in de meeste gevallen het toepassen van zogenaamde meta-analyses, zoals die voorgesteld werden door Hunter, Schmidt en Jackson (1982) voor het gegroepeerd analyseren van meerdere eerdere onderzoeksresultaten, uitsluit. Op dit punt wordt in de volgende paragraaf nog teruggekomen.

Ad 7: Verzuimmaat/maten

Het één na laatste gegeven in de tabellen, betreft de verzuim-

maat/maten die de betreffende auteur(s) gebruikt heeft/hebben. In de praktijk van het onderzoek zijn er een zeer groot aantal diverse verzuimmaten gebruikt, die echter in principe tot drie hoofdmaten teruggebracht kunnen worden, namelijk:

- het verzuimpercentage (het aantal verzuimdagen per persoon per 100 dagen);
- de verzuimfrekwentie (het aantal gevallen per persoon);
- de gemiddelde duur per verzuimgeval (in dagen).

Het gaat hier dus om twee typisch te onderscheiden verzuimmaten, de frekwentie en de gemiddelde duur per geval, plus hun resultante, het verzuimpercentage.

Indien door een auteur het aantal verzuimde dagen per persoon voor een bepaalde periode (van bijvoorbeeld 3 maanden, 1 jaar, etcetera) gebruikt werd, in plaats van het verzuimpercentage, werd deze maat als verzuimpercentage in de tabellen opgenomen, omdat er verhoudingsgewijs geen verschil is tussen beide indicatoren.

Voorts werd wel zoveel mogelijk getracht aan te geven of de verzuimmaat op korte of langere gevallen gebaseerd was. Dit was niet altijd in cijfermatige zin mogelijk; vaak moest volstaan worden met begrippen als 'unexcused', 'unpaid', 'uncertified', 'voluntary', 'other reason', etcetera voor korte gevallen en 'excused', 'paid', 'involuntary', 'sickness', etcetera voor langere gevallen. De engelse termen zijn hier met opzet gehandhaafd omdat dergelijke indelingen in Nederland niet gebruikt worden en ze typisch tot de angelsaksische 'verzuim-kultuur' behoren.

Alle verzuimmaten waarbij voorgenoemde detailopmerkingen ontbreken, zijn maten die gebaseerd zijn op alle gevallen (dus zowel korte als langere gevallen).

Ad 8: Resultaat

Het laatste gegeven in de tabellen betreft het resultaat of de resultaten. Termen die in deze kolom voorkomen zijn onder andere positief, negatief, n.s. (niet significant), stijging, daling, etcetera.

Deze termen dient men als volgt te interpreteren: de onafhankelijke variabele hangt positief, negatief of n.s. samen met de afhankelijke variabele, de verzuimmaat, of beïnvloedt deze in stijgende of dalende zin of beïnvloedt deze niet.

Bij de onafhankelijke en afhankelijke variabelen dient men

steeds te bedenken dat de linkerkant van de waardeschaal die de variabelen kan aannemen steeds 'weinig' of 'laag' is en de rechterkant van de schaal steeds 'veel' of 'hoog'. Dus als bijvoorbeeld een negatief verband vermeld wordt tussen taakvariatie en verzuimfrekwentie, betekent dit dat **veel** taakvariatie samengaat met een **lage** frekwentie en omgekeerd.

In veruit de meeste gevallen zijn de termen positief, n.s. of negatief gebaseerd op een statistische toetsing door de auteur zelf. Waar dit niet het geval was (en dat kwam nog al eens voor bij verschillen in verzuim tussen categorieën personeel, bijvoorbeeld mannen/vrouwen, ploegendienst/dagdienst, gehuwden/on-gehuwden, etcetera) moest een niet geheel risikoloze beslissing genomen worden met betrekking tot de interpretatie van het resultaat. Duidelijke beslissingscriteria waren niet steeds beschikbaar. Met enige terughoudendheid werd dan tot de konklusie positief, n.s. of negatief besloten.

Onder de resultaten komen ook **kromlijnjige verbanden** voor (U- of omgekeerde U-relaties). Of deze verbanden positieve, negatieve of niet-signifikante lineaire componenten hebben is niet vermeld, omdat dat doorgaans onbekend was.

Voorts zij opgemerkt dat de wel door de oorspronkelijke auteur statistisch getoetste resultaten gebaseerd zijn op een kans van 5 procent ($p < .05$). Een enkele keer is hiervan afgeweken, maar dan is dat bij het resultaat vermeld (door de toevoeging $p < .10$). Indien de oorspronkelijke auteurs **partiële verbanden** hadden berekend, zijn deze in de bijlagen onder de kop 'resultaten' ook vermeld. Ook de konklusies (tabel 3) zijn zoveel mogelijk op de vermelde partiële verbanden gebaseerd.

Tenslotte kan vermeld worden dat de data van twee auteurs (Gadourek, 1965 en Blumberg, 1980) speciaal voor deze literatuurstudie bewerkt werden. De door de auteurs gepubliceerde nulde-orde korrelaties werden namelijk gebruikt om partiële korrelaties te berekenen met de verzuimraten. Beide auteurs geven dus met verzuim alleen de 0^e-orde korrelaties, terwijl in de bijlagen de partiële korrelaties vermeld worden.

Wat betreft de volgorde van de bronnen kan tenslotte opgemerkt worden dat deze chronologisch is. De vroegste publikaties met betrekking tot de betreffende variabelen worden dus eerst vermeld.

5. BIJ DE INTERPRETATIES TE GEBRUIKEN CRITERIA

In de tabellen 1.1 t/m 13.3 in de bijlagen zijn in de meest rechtse kolom steeds de resultaten weergegeven die betrekking hebben op de relatie tussen een bepaalde variabele en een bepaalde verzuimmaat.

De omvang en gedetailleerdheid van dit 'tabellenboek' wijkt af van de meeste literatuurstudies, waarin vaak een geringere hoeveelheid materiaal op globaler wijze gepresenteerd wordt. In deze zin biedt dit bronnenboek ook mogelijkheden tot nadere detail-analyses.

Men dient zich echter wel te realiseren dat aan het materiaal enige zwakheden kleven. Ten eerste: wat in één tabel onder één variabele is samengevoegd, heeft meestal betrekking op meerdere samenhangende of gelijksoortige variabelen. Maar zelden gaat het om de samenvoeging van volstrekt identieke variabelen met identieke operationalisering. Bijvoorbeeld onder taakvariatie komt zowel taakvariatie zelf voor als duur van de arbeidscyclus en moeilijkheidsgraad van het werk. Ten tweede komt het voor dat sommige relaties wel en andere niet berekend zijn onder konstanthouding van een of meer andere variabelen. Ten derde zijn alle maten die gegroepeerd zijn onder het verzuimpercentage, de frekwentie of de gemiddelde duur niet altijd identiek, zoals in het vorige hoofdstuk is toegelicht. Ten vierde slaan de relaties niet altijd op dezelfde 'domeinen'. Soms hebben de relaties betrekking op de industrie, dan weer op beambten of ziekenhuispersoneel. Soms hebben ze betrekking op mannen, dan weer op vrouwen, etcetera. Ten vijfde zijn alle gevonden resultaten niet gelijkwaardig, vanwege het feit dat ze soms op een grote steekproef gebaseerd zijn (en dan ontstaat er nogal snel een significant verband) en soms op een kleine steekproef. Ten zesde is het aannemelijk dat er onder onderzoekers een neiging bestaat tot het minder vaak publiceren van niet-signifikante onderzoeksresultaten, waardoor vertekening mogelijk is. Dit alles betekent dat we hier met globale, soms heterogene gegevens en resultaten te doen hebben, waarop men geen statistische toetsen kan en moet toepassen om tot meer algemene konklusies te komen.

Nu terug naar de feiten. De gevonden resultaten kan men per variabele of groepje variabelen 'optellen'. Men ziet dan bijvoorbeeld dat 22 auteurs de relatie tussen een bepaalde variabele en het verzuimpercentage hebben onderzocht. Daarbij blijkt bijvoorbeeld dat er in 12 gevallen een positieve relatie werd gevonden, in 9 gevallen een niet-signifikante relatie en in één geval een negatieve relatie.

Wat kan men nu uit deze feitelijke verdeling konkluderen? Hierbij dient men zich te realiseren dat indien er in deze 22 gevallen géén sprake zou zijn van een samenhang, er van de 22 gevonden relaties $2\frac{1}{2}$ procent positief, $2\frac{1}{2}$ procent negatief en 95 procent niet-signifikant zouden zijn.

In principe zijn voor deze gegevens wel toetsen beschikbaar die iets meer zouden kunnen zeggen over het feit of 12 positieve gevallen op in totaal 22 gevallen betekenisvol is of niet (bijvoorbeeld een toets op een binomiale verdeling). Maar zoals gezegd, het heterogene materiaal leent zich daar niet voor. Om deze reden is ook de zogenaamde meta-analysetechniek (ontwikkeld door Hunter e.a., 1982) niet toe te passen.

Uiteindelijk is hier voor het volgende globale criterium gekozen, dat overigens wel een beetje in de richting van een vrij strenge, statistische toets gaat: indien méér dan 10 procent van de gevallen (relaties) positief of negatief is met een minimum aantal van twee gevallen, wordt de algemene relatie als betekenisvol positief of als betekenisvol negatief aangemerkt.

Indien dat niet het geval is, wordt het algemene verband als niet-betekenisvol of niet-signifikant beschouwd. Gevonden kromlijnige verbanden moeten hier noodzakelijkerwijs buiten beschouwing gelaten worden omdat doorgaans daarbij niet duidelijk is of het om een positief, negatief of niet-signifikant lineair verband gaat.

Het is mogelijk dat zowel meer dan 10 procent positieve als meer dan 10 procent negatieve relaties **gelijktijdig** gevonden worden. In dat geval wordt van een tegenstrijdig totaal-verband gesproken (aan te geven met: + -).

Indien deze criteria nu toegepast worden op het voorbeeld (12 van de 22 relaties positief en 1 op de 22 negatief), dan is de konklusie dat het totaal-verband als positief beschouwd mag worden.

Hier moet dan aan toegevoegd worden, dat de resultaten niet allemaal zo eenduidig blijken te zijn. Het volgende beeld komt bijvoorbeeld ook voor: bij een bepaalde 'variabele' worden 4 positieve, 7 negatieve en 5 niet-signifikante verbanden met verzuim gevonden. Op basis van bovenbeschreven criteria moet hier geconcludeerd worden dat het materiaal zo heterogeen is, dat zowel een positief als een negatief totaal-verband mogelijk zou zijn geweest. In het volgende hoofdstuk zal blijken dat dergelijke gevallen vrij veel voorkomen. Dit soort tegenstrijdige situaties noodzaakt tot nadere analyse van het betreffende verband. In deze publikatie zal dat niet geschieden, maar wel zal in de bespreking van de konklusies (hoofdstuk 7) op deze problematiek in beschouwende zin teruggekomen worden.

6. , KONKLUSIES

De resultaten die verkregen zijn met behulp van de in het vorige hoofdstuk beschreven criteria, zijn in tabel 3 terug te vinden. Men treft hierin de verbanden aan van de 52 onderscheiden variabelen met respektievelijk het verzuimpercentage, de verzuimfrequentie en de gemiddelde duur per geval in dagen, voor zover beschikbaar.

Een voorbeeld kan het lezen van de tabel 3 vergemakkelijken. Achter 'taakvariatie/afwisseling in het werk' treft men bijvoorbeeld drie maal een min (-) aan. Dat wil zeggen dat **veel** taakvariatie, etcetera samengaat met een **laag** verzuimpercentage, een lage frequentie en een korte gemiddelde verzuimduur. Drie plussen (+) zou hebben betekend dat **veel** taakvariatie samengaat met **een hoog** verzuimpercentage, een hoge frequentie en een lange gemiddelde verzuimduur. Op deze wijze kunnen ook de resultaten met betrekking tot de andere variabelen gelezen worden. Voor onderwerpsgewijze toelichtingen op de variabelen, operationaliseringsen en de resultaten zie men verderop in dit hoofdstuk.

Voor de praktisch ingestelde lezer is een deel van de resultaten nog eens in tabel 4 in woorden weergegeven. Het gaat daarbij om alle vastgestelde 32 'gunstige' invloeden op het verzuimpercentage. De frequentie en de gemiddelde duur per geval zijn daar weggelaten, omdat het verzuimpercentage in de beleidspraktijk toch meestal het belangrijkste wordt gevonden.

In hoofdstuk 7 worden de getrokken konklusies besproken en van commentaar voorzien.

Tabel 3. Samengevatte konklusies uit de literatuurstudie

N.B. Bij elke variabele is de 'schaalverdeling': niet-wel, weinig-veel, laag-hoog, klein-groot, etcetera (tenzij iets anders staat vermeld).

Zie voor de betekenis van de tekens en afkortingen p. 22.

	V%	Fr	GD
<u>De inhoud van het werk</u>			
1.1 taakvariatie, afwisseling in het werk	-	-	-
1.2 taakvariatie te zamen met andere taakken-merken	-	+	.
1.3 taakidentiteit, interactie en prestatie-feed-back	+	-	.
1.4 vrijheid, autonomie, zelfstandigheid	-	-	.
1.5 verantwoordelijkheid	-	-	.
1.6 hiërarchisch niveau in de organisatie	-	-	.
1.7 scholingsgraad, opleidingsniveau	-	-	+
1.8 formalisatiegraad van het werk	.	+	.
1.9 a) taak-/rolonduidelijkheid, rolconflict, etcetera	+	-	.
b) onrust, storingen bij/in het werk	0	+	.
1.10 tariefwerk	+	+	+
<u>De totale organisatie</u>			
2.1 kenmerken van de organisatie: proces/geautomatiseerd produktieproces	.	-	0
2.2 bedrijfsgrootte	+	+	+
<u>Fysieke werkomstandigheden</u>			
3.1 hinderlijke fysieke werkomstandigheden	+	+	+
<u>Vertikale relaties</u>			
4.1 leiderschapsvormen: a) democratisch-autoritair	0	0	.
b) sociaal	-	-	0
c) instrumenteel	0	0	.
4.2 satisfaktie met de leiding	0	-	.
4.3 invloed, participatie in beslissingen	-	-	0
4.4 taakstelling	-	.	.

	V%	Fr	GD
Horizontale relaties			
5.1 satisfaktie met kollega's	-	-	.
5.2 andere aspekten van de relaties met kollega's	0	.	0
5.3 groeps-/afdelingsgrootte, span of control van de baas	+	+	0
5.4 aantal hiërarchische niveaus (in de afdeling, organisatie)	.	0	.
Loon/promotie			
6.1 salaris/loonhoogte	+-	+-	.
6.2 satisfaktie met salaris/loon	-	-	.
6.3 satisfaktie met promotiemogelijkheden	-	-	.
Werktijden			
7.1 dag/ploegendienst-verschil	+-	+-	-
7.2 aspekten ploegendienst: morgendienst	+	+	.
7.3 overwerk	+-	-	.
7.4 lengte van de werkweek (parttime-fulltime)	+-	+	.
7.5 invoering variabele werktijden	-	-	.
7.6 verkorting van de duur van de werkweek	-	.	.
Ziektewetkontrole/financieel risico			
8.1 a) verzuimkontrole (intensiteit, snelheid)	-	-	-
b) verzekeringsvorm voor de Ziektewet: eigenrisikodragend bedrijf resp. omslag- lid	+	.	+
8.2 ziekengelduitkeringen	+	+	+
8.3 wachtdagen	+-	-	+
8.4 aanwezigheidspremies	-	.	.
Konjunktuur			
9.1 bedrijfsproblemen, arbeidsonzekerheid	+	+-	0
9.2 werkloosheid in de omgeving	+-	+-	.
Begeleiding			
10.1 sociale en medische begeleiding van en kon- takten over/met zieke werknemers	0	0	0
10.2 wachttijden voor medische behandelingen	+	.	.

Demografische persoonsvariabelen	V%	Fr	GD
11.1 leeftijd (transversale analysewijze)	+ -	-	+
11.2 leeftijd (longitudinale analysewijze)	+	+ -	+
11.3 lengte diensttijd (bij konstanthouding van leeftijd)	+ -	+ -	.
11.4 geslacht (mannen, respectievelijk vrouwen)	+ -	+	+ -
11.5 burgerlijke staat (ongehuwd, respectievelijk gehuwd), mannen	+	-	+
vrouwen	+	+	+
11.6 aantal kinderen, mannen en vrouwen samen	0	+	.
alleen vrouwen	+	+	.
11.7 nationaliteit, buitenlandse werknemer	+ -	+	-

Andere persoonsvariabelen

12.1 persoonlijkheidskenmerken			
a) neuroticisme	+	+	.
b) introversie/extraversie	.	+	.
c) 'angst'	+ -	0	.
12.2 waardenoriëntaties t.a.v. de werksituatie:			
groeibehoeftte in het werk	-	+ -	.
12.3 stedelijkheidsgraad vestigingsplaats,			
woonplaats (stedelijke mentaliteit)	+	+	0
12.4 riskante gewoonten (roken, drinken)	+	+	.

Thuisituatie

13.1 belastende thuisituatie	+	+	.
13.2 vrijetijdsbesteding			
a) actief-recreatieve vrijetijdsbesteding	.	+	.
b) sportblessures	+	.	.
13.3 woon-werkafstand, reistijd	+	+	.

Legenda: V% = verzuimpercentage; Fr = frekwentie; GD = gemiddelde duur per geval
 + = verband positief
 - = verband negatief
 0 = verband niet-signifikant
 +- = verband kan zowel positief als negatief zijn
 . = onvoldoende gegevens (bij twee of minder observaties, behalve indien twee observaties beide in dezelfde richting wijzen).

Tabel 4. 32 verlagende invloeden op het verzuimpercentage*

-
- veel taakvariatie, afwisseling in het werk
 - veel vrijheid, autonomie, zelfstandigheid in het werk
 - veel verantwoordelijkheid in het werk
 - hoog niveau in de organisatie-hiërarchie
 - hoge scholingsgraad, opleidingsniveau
 - kleine bedrijfsgrootte
 - goede fysieke werkomstandigheden
 - sterke mate van sociaal leiderschap
 - veel invloed op/participatie in beslissingen
 - grote mate van taakstelling
 - veel satisfactie met kollega's
 - kleine groeps-/afdelingsgrootte, kleine span of control van de baas
 - veel satisfactie met salaris, loon
 - veel satisfactie met promotiemogelijkheden
 - niet in de morgendienst werken bij ploegendienst
 - invoering variabele werktijden
 - verkorting van de duur van de werkweek
 - aanwezigheid verzuimcontrole
 - eigenrisikodracht van het bedrijf voor de ziektewet
 - beperkte ziekgelduitkeringen
 - toepassing aanwezigheidspremies
 - geringe bedrijfsproblemen en arbeidsonzekerheid
 - geringe wachttijden voor medische behandelingen
 - jonge leeftijd
 - ongehuwd zijn
 - gering aantal kinderen (alleen bij vrouwen)
 - geringe mate van neuroticisme
 - geringe stedelijke mentaliteit
 - weinig riskante gewoonten (roken, drinken)
 - weinig belastende thuissituatie
 - weinig sportblessures
 - geringe woon-werkafstand, reistijd
-

* Op de keper beschouwd mag hier niet over 'verlagende invloeden op' gesproken worden, doch slechts van 'samengaan met' een laag verzuimpercentage.

Verder zullen nu, waar nodig, korte toelichtingen gegeven worden bij de gebruikte variabelen en getrokken konklusies.

Met name zullen deze toelichtingen betrekking hebben op de vraag welke (sub-)variabelen samen zijn gevoegd om tot één konklusie te komen. Ook zullen, indien deze (sub-)variabelen niet meteen voor zichzelf spreken, definities toegevoegd worden. Verder zal, waar van toepassing, vermeld worden welke deelanalyses gepleegd

werden om tot konklusies te komen en waar de oorspronkelijk gevonden kromlijnige verbanden geëlimineerd zijn.

Het gaat hier dus niet om een bespreking van, of beschouwing over de in tabel 3 vermelde resultaten. Die zal in globale zin in hoofdstuk 7 plaatsvinden.

Ad 1.1: Taakvariatie/afwisseling

Naast de variabele taakvariatie hebben de konklusies betrekking op aanverwante begrippen als afwisseling in het werk, moeilijkheidsgraad, mate van 'uitdagendheid', leertijd van de taak, duur van de arbeidscyclus, en dergelijke. Al het onderzoek is hier transversaal van karakter.

Ad 1.2: Taakvariatie te zamen met andere taakkenmerken

Bij 12 van de 16 hier beschikbare bronnen gaat het om experimenteel of longitudinaal onderzoek. Bij dit soort onderzoek zijn de veranderingen in de werksituatie meestal gemeten door één globale faktor, waarin taakvariatie voorkomt naast autonomie, het belang van de taak, gebruik van kennis/vaardigheden, prestatiefeed-back, etcetera. In de transversale onderzoekingen wordt taakvariatie ook samen met andere taakkenmerken in één faktor in relatie gebracht met verzuim.

Ad 1.3: Taakidentiteit, interactie en prestatie-feedback

Het gaat hierbij om de taakkenmerken 'taakidentiteit' (de 'zichtbaarheid' van de taak als deel van het gehele productieproces), belang van de taak, prestatiefeedback van de taak, contacten met kollega's/anderen, etcetera. Deze taakkenmerken zijn samengenomen omdat ze apart te beperkt in aantal zijn en omdat ze volgens taaktheorieën geacht worden eenzelfde gunstige invloed te hebben op het verzuim van de betreffende werknemers.

Ad 1.4: Autonomie/vrijheid in het werk

Beide begrippen zijn samengenomen om gelijksoortige redenen als onder 1.3 vermeld.

Ad 1.8: Formalisatiegraad van het werk

Het begrip formalisatie van het werk (regels en procedures) werd vaak verschillend geoperationaliseerd in onderzoek, bijvoorbeeld door de mate waarin het voorkomt, maar ook door het belang ervan

en bovendien nogal verschillend vastgelegd (soms door de betrokken zelf, soms door observatoren). Mogelijk is dit de oorzaak van de tegenstrijdige resultaten.

Ad 1.9: Taakproblemen/druk/onrust

De literatuur die hier is samengevoegd is voor een groot deel afkomstig uit het zogenaamde stress-onderzoek.

Ad 2.1: Kenmerken van de organisatie

De 7 bronnen die in tabel 2.1 voorkomen, geven in alle gevallen informatie over de relatie van boven-individuele kenmerken (afdelings- of bedrijfskenmerken) tot verzuim. De analyse-eenheid ligt ook op geaggregeerd niveau.

Het enige kenmerk, waarover méérdere bronnen berichten, is het type productieproces van de afdeling of het bedrijf.

Ad 3.1: Fysieke werkomstandigheden

De aspecten die onderscheiden werden, zijn onder andere zwaar werk en lichamelijke inspanning, stoffen, gassen, lood-, zwavelzuur- en lasdampen, lawaai, hitte, stoffig werk, vocht, gevaarlijk werk, alsmede algemene aanduidingen als de mate van hinder, de satisfactie met de werkomstandigheden, het aantal hinderlijke werkomstandigheden, etcetera.

Ad 4.1: Leiderschapsvormen

In de 24 beschikbare publikaties wordt een groot aantal verschillende aspecten van leiderschapsgedrag met verzuim in verband gebracht. Omdat van diverse aspecten van leidersgedrag slechts een paar studies bekend zijn, zijn hier alleen de drie meest frekwent bestudeerde vormen van leiderschapsgedrag geanalyseerd.

Tot sociaal leiderschap werd ook gerekend werknemersgericht leiderschap met aksenten op sociale ondersteuning, luisteren, aandacht voor gevoelens, positieve sankties, en dergelijke.

Bij instrumenteel leiderschap gaat het om produktie- en prestatiestimulering.

Ad 4.3: Invloed op/participatie in beslissingen

Tot de variabelen die hier samengevat zijn, behoren het hebben van invloed op of participatie in beslissingen, (de-)centralisa-

tie van beslissingen, delegatie van invloed/verantwoordelijkheid, en dergelijke.

Ad 4.4: Taakstelling

Taakstelling ('goal setting') en 'management by objectives' hebben beide tot doel via training en/of discussie leidinggevenden te stimuleren tot grotere duidelijkheid te komen omtrent hetgeen in een bepaalde periode de taak van hun ondergeschikten of hun afdeling zou dienen te zijn.

Men zou dus kunnen zeggen dat het hier gaat om de training van leidinggevenden in produktiegericht leiderschap.

Een nadeel van deze studies is dat niet aan de betreffende werknemers is gevraagd wat er precies verandert in het leidinggevend gedrag van hun 'bazen' en dat niet duidelijk is of het verzuim door middel van motivatie of bijvoorbeeld door negatieve sankties beperkt wordt.

Ad 5.2: Andere aspecten van relaties met kollega's

In 4 onderzoeken bestond aandacht voor de relatie tussen aspecten van de groep waarin men werkt en het verzuim. In deze 4 studies ging het niet om een globale subjectieve beoordeling zoals onder 5.1 het geval was.

Gerstenfeld (1969) vroeg naar het aantal kollega's waarmee men contact had buiten het werk en Van Dijkhuizen (1980) naar de 'sociale ondersteuning' door kollega's. Deze variabelen bleken geen verband met het verzuimpercentage te hebben.

Dijkstra (1977a) vervaardigde een objectieve index voor de stabiliteit van de werkgroeprelaties en vond dat de mate van stabiliteit partieel niet samenhangt met de 3 verzuimaten. Alleen Ris (1978) vond met een dergelijke maat alleen een negatief verband met de verzuimfrequentie.

Alles bij elkaar, kan uit deze 4 studies de konklusie worden getrokken dat deze aspecten niet samenhangen met het verzuimpercentage.

Ad 5.3: Groeps-/afdelingsgrootte/span of control van de baas

De Engelse term 'span of control' kan vertaald worden als het aantal uitvoerenden of medewerkers onder één baas of leidinggevende.

Dat in grote werkgroepen en afdelingen het verzuim hoger is dan

in kleine groepen, wordt vaak uitgelegd door termen als anonimiteit, massaliteit, gebrekkige mogelijkheden om binding aan de werksituatie te ontwikkelen, etcetera. Anderzijds is het ook mogelijk dat in grote groepen de leidinggevende het geheel niet meer kan overzien, dat wil zeggen niet genoeg tijd voor begeleiding van zijn mensen heeft en ook niet goed kan controleren wat de achtergrond van hun eventuele afwezigheid is. Dan zou het niet meer om massaliteit en dergelijke gaan, maar om een 'laissez-faire' situatie met een grote verzuimgelegenheid.

Ad 6.1: Salaris/loonhoogte

Onderscheid is gemaakt tussen de feitelijke salaris- of loonhoogte (6.1) en het subjektief beleefde (satisfaktie) salaris of loon (6.2).

Ad 7.1: Dag/ploegendienst-verschil

Bij dit onderwerp werd het verzuim van dagdienst- en ploegendienstwerknemers vergeleken. Er werd dus géén onderscheid gemaakt tussen verschillende soorten van ploegendienst.

Ad 7.2: Aspecten van ploegendienst

De twee belangrijkste aspecten van ploegendienst, die onderzocht zijn in relatie tot ziekteverzuim, zijn de verschillen tussen morgen-, middag- en avonddienst en verschillen tussen snel en langzaam-roterende diensten. Wat het eerste aspect betreft is de morgendienst duidelijk in het nadeel wat het verzuim betreft.

Op het punt van snel- respektievelijk langzaam-roterende ploegendienstsystemen kan geen konklusie worden getrokken, omdat de beperkte resultaten ook nog met elkaar in tegenspraak zijn (Walker, 1966; Pocock e.a., 1972; Jamal, 1981).

Ad 7.5: Invoering variabele werktijden

Bij variabele werktijden gaat het om een vaste arbeidsperiode, die loopt van circa 10 uur in de morgen tot 3 à 4 uur in de middag, waarbij de uren vóór 10 uur en ná 3 à 4 uur variabel in te vullen zijn, zolang men maar minstens (bijvoorbeeld) 8 uur per dag werkt.

Waarschijnlijk gaan variabele werktijden samen met een lager verzuim, omdat persoonlijke verplichtingen, doktersbezoek, zich verslapen, en dergelijke de werknemer dan niet direkt in de

'verleiding brengen' tot een kort verzuimgeval over te gaan om officiële sankties te ontlopen.

Ad 8.1: Verzuimkontrolle

In 15 publikaties zijn **aspecten van verzuimkontrolle** in verband gebracht met verzuim.

Het begrip kontrolle kan nogal veel inhouden: het kan bijvoorbeeld sterk politioneel zijn met allerlei negatieve sankties, maar ook meer begeleidend zijn met elementen van hulpverlening. Dit bemoeilijkt de interpretatie van de onderzoeksresultaten.

Voorts bestaan er grote verschillen in sociale verzekeringswetgeving tussen bijvoorbeeld Nederland, Engeland en de Verenigde Staten. Deze kultureel/wettelijke verschillen maken uit dat de kontrolle niet altijd dezelfde inhoud en funktie heeft.

Het aksent leggend op de invloedsverschillen op de verzuimfrekwentie en de verzuimduur kunnen de volgende zes detailkonklusies geformuleerd worden:

- a) het **ontbreken van kontrolle** lijkt over het algemeen met een hoger verzuim samen te gaan.
- b) **frekwente eerste-dags-kontrolle** kan de frekwentie van korte gevallen beperken, doch veroorzaakt tegelijkertijd een stijging van de frekwentie van de iets langere gevallen, waardoor er geen invloed op het verzuimpercentage uitgeoefend wordt (De Groot, 1958b; Handy, 1968; Taylor, 1969; Nicholson, 1976). Verscherpte sankties op kort verzuim leiden dus tot een 'trade-off' (afruil) van korte en lange verzuimgevallen (Nicholson, 1976).
- c) de **snelheid van kontrolle** lijkt in het algemeen vooral duurbeperkende effekten te hebben (De Groot, 1970). Indien er in de eerste 14 dagen van het ziektegeval niet gekontrolleerd wordt, leidt dit tot verlenging van de verzuimduur.
- d) **De kontrolle-arts** kan vooral invloed uitoefenen op de duur van de gevallen en veel minder op de frekwentie (Fortuin, 1955; Holthuis, 1961; De Groot, 1970; Fenn, 1981).
- e) **kontrolle door het bedrijf zelf**, in plaats van door het GAK of de bedrijfsvereniging, gaat samen met een lager verzuimpercentage (De Groot, 1954; Philipsen, 1969).

Alleen Ris (1978) vindt dit niet.

- f) **Verzekeringsvorm voor de Ziektewet:** omslagleden hebben een hoger verzuim dan eigenrisiko-dragende bedrijven (zie ook de latere publikatie van Draaisma, 1983).

Ad 8.3: Wachtdagen

Het effect van wachtdagen is vrij duidelijk: wachtdagen beperken volgens alle auteurs de frekwentie, maar kunnen de duur verlengen. Hierbij kan opgemerkt worden dat door de wachtdagen waarschijnlijk een min of meer gedwongen uitstel van verzuim bij lichte aandoeningen plaatsvindt, waardoor in een later stadium langere verzuimgevallen met ernstiger aandoeningen ontstaan (zie Philipsen, 1969).

Wachtdagen worden overigens tegenwoordig nog maar zelden toegepast in het bedrijfsleven.

Ad 8.4: Aanwezigheidspremies

De acht Amerikaanse longitudinaal/experimentele onderzoeken op dit gebied laten over het algemeen zien dat aanwezigheidspremies een daling in het verzuimpercentage of de ziekteverzuimuitgaven tot gevolg hebben. Drie kanttekeningen kunnen hierbij gemaakt worden. Ten eerste is er twijfel of de invloed van aanwezigheidspremies wel blijvend is. Ten tweede is de vraag hoe de effecten zijn als langer durende verzuimgevallen bij de analyse betrokken worden (in de Verenigde Staten registreert men langer durende verzuimgevallen meestal niet of anders). Ten derde zullen aanwezigheidspremies tot de Amerikaanse bedrijfskultuur behoren en in Nederland weinig kans maken algemeen toepasbaar te worden, onder meer door oppositie van de vakbonden.

Ad 9.1: Bedrijfsproblemen/arbeidsonzekerheid

Ekonomische of conjuncturele problemen zijn - globaal gesproken - op twee wijzen gemeten. Allereerst gebeurde dit door middel van vragen naar de (subjektieve) onzekerheid van werk van de werknemers, naar ontslagdreiging/ontslagaanzegging, personeelsinkrimping, produktie-afname, en dergelijke. Hoe verschillend deze indicatoren ook zijn, ze betreffen alle directe gevoelens van werknemers of gebeurtenissen, die dicht bij de werknemer zelf - in zijn bedrijf - plaatsvinden.

Dit soort onderzoek is onder 9.1 samengevat.

Ad 9.2: Werkloosheid

Onder 9.2 wordt het onderzoek samengevat dat de conjunctuur of de economische situatie op indirecte wijze meet, namelijk door het werkloosheidspercentage in de regio, de bedrijfstak, het land, etcetera, waarin de werknemer werkt.

De resultaten zijn ook hier tegenstrijdig. Werkloosheid in de omgeving gaat niet eenduidig met een hoog of laag verzuim samen. In Smulders e.a. (1983) is uiteengezet dat het goed mogelijk is dat een slechte economische situatie (geïndiceerd door hoge werkloosheid) bedrijven zowel tot, niet altijd bewuste, verzuimbeperkende als verzuimstimulerende maatregelen kan brengen.

Ad 10.1: Sociale en medische begeleiding van en kontakten over/ met zieke werknemers

Begeleidingsactiviteiten en ziektekontakten hebben meestal geen effect op het verzuim en uit de schaarse positieve en negatieve verbanden is over het geheel geen consistent beeld op te maken. Waarschijnlijk heeft dit deels te maken met het feit dat begeleiding en kontakten inhoudelijk zo sterk uiteen kunnen lopen (van onbaatzuchtige hulp tot regelrechte drukuitoefening). Bovendien is het mogelijk dat veel begeleiding juist voorkomt in bedrijven met een hoog verzuim (dus begeleiding als gevolg van verzuim).

Ad 10.2: Wachttijden voor medische behandelingen

Een Engels en een Nederlands onderzoek hebben laten zien dat wachttijden van zieken voor verschillende soorten van medische behandelingen (specialisten, ziekenhuizen) een deel van het ziekteverzuim veroorzaken.

Tordoir e.a. (1976) schatten dat 1/10 deel van het verzuimpercentage te wijten is aan dergelijke wachttijden. Kontakten met de medische wereld kunnen dus heilzaam en tevens verzuimduurverlengend werken.

Ad 11.1: Leeftijd (met transversale analysewijze)

In 60 publikaties (waaronder een negental Nederlandse) is de relatie tussen leeftijd en verzuim weergegeven. Tabel 5 geeft de feiten.

Tabel 5. De percentuele verdeling van de soorten relaties tussen leeftijd en de drie verzuimmaten.

	positieve relatie	niet- signifi- kante relatie	negatieve relatie	krom- lijnige relatie	totaal
leeftijd - frekwentie	3%	23%	52%	22%	100%
leeftijd - gem. duur per geval	96%	-	4%	-	100%
leeftijd - verzuim- percentage	35%	35%	22%	8%	100%

De konklusies uit deze tabel 5 werden in tabel 3 reeds met symbolen aangeduid. Daar zijn de kromlijnige verbanden buiten beschouwing gelaten. Wat betreft deze kromlijnige verbanden kan nog opgemerkt worden dat dit meestal U-relaties zijn. In dat geval ziet men vaak dat heel jeugdige werknemers een hoge frekwentie hebben en 35-40-jarigen een vrij lage frekwentie. Waarschijnlijk zou dat kromlijnige verband veel vaker gevonden zijn, indien de relaties steeds op kromlijnigheid getoetst zouden zijn.

Ad 11.2: Leeftijd (met longitudinale analysewijze)

In vijf publikaties is de relatie leeftijd-verzuim longitudinaal geanalyseerd. Dat wil zeggen, dat nagegaan is hoe het verzuim van een groep werknemers van een bepaalde leeftijdsklasse (kohort genaamd) zich bij het ouder worden ontwikkelt. Men kan ook stellen dat het hier om 'generatie'-onderzoek gaat, waarbij men zich afvraagt hoe het verzuim van eenzelfde generatie zich in de tijd ontwikkelt. Op de keper beschouwd is dit een zuiverder analyse-methode dan de transversale analysemethode die toegepast werd door de auteurs vermeld onder 11.1.

Ad 11.3: Lengte diensttijd

In 32 bronnen wordt de lengte van de diensttijd in verband gebracht met ziekteverzuim. Omdat er altijd een sterk verband bestaat tussen leeftijd en diensttijd, zijn vooral de 20 publikaties van belang, waarin de leeftijd konstant is gehouden. De konklusies in tabel 3 zijn gebaseerd op deze 20 publikaties. Overigens blijken de relaties ook nogal eens **kromlijinig** te zijn. Een aantal keren is vastgesteld dat het verzuim (meestal: de frekwentie) de eerste maanden van de diensttijd laag is, daarna oploopt en vervolgens stabiliseert of afneemt (Hill en Trist, 1955; Weaver en Holmes, 1972; Pocock, 1973; Miller, 1974; O'Muircheartaigh, 1975; Edwards, 1979a; Kruidenier, 1982).

Ad 11.5: Burgerlijke staat

Onder dit onderwerp waren voldoende empirische onderzoeken beschikbaar, om het belangrijke onderscheid te kunnen maken tussen mannen en vrouwen wat betreft de verschillen in verzuim tussen gehuwden en ongehuwden. Gescheiden mensen, weduwen en weduwaars zijn buiten de analyse gehouden.

Ad 11.6: Aantal kinderen

Hier was het mogelijk om de groep vrouwen af te splitsen van de rest van de onderzoekspopulatie. De groep mannen was te klein om apart konklusies op te baseren.

Ad 11.7: Nationaliteit/buitenlandse werknemer

Buitenlandse werknemers vertonen, in de meeste studies, een hogere frekwentie en een lagere gemiddelde duur per geval dan de autochtone werknemers. Bij het verzuimpercentage zijn de resultaten tegenstrijdig.

In twee van de elf studies vertonen buitenlanders een lager verzuimpercentage - vanwege een lagere gemiddelde duur - dan hun Nederlandse kollega's (Van Erp, 1967 en Vertin, 1967). Beide studies stammen echter uit de jaren zestig, toen de buitenlandse werknemers voornamelijk uit Latijnse en nog niet uit de (meer in kultuur afwijkende) Mohammedaanse landen afkomstig waren. De meest recente publikatie (Kruidenier, 1982) toont aan dat buitenlanders op **alle** drie verzuimmaten hoger scoren dan hun Nederlandse kollega's.

Ad 12.1: Persoonlijkheidskenmerken

Omdat een vrij groot aantal persoonlijkheidskenmerken slechts één keer onderzocht is, valt alleen iets meer te zeggen over neuroticisme, introversie/extraversie en 'angst'.

Neuroticisme zou vertaald kunnen worden met 'emotionele labiliteit', extraversie met 'gerichtheid van denken, voelen en handelen op de buitenwereld' en 'angst' (anxiety) met een 'gevoel dat de persoonlijkheid niet (meer) door de wil en het verstand geleid wordt'.

Ad 12.2: Waarden-oriëntatie ten aanzien van de werksituatie

Ook bij deze omvangrijke groep diverse variabelen worden de conclusies weer bedreigd door gebrek aan replikatie-onderzoek.

De enige variabele die een ruim aantal keren in onderzoek geanalyseerd is, is de zogenaamde 'individuele groeibehoeftte in het werk' ('growth need strength', een begrip dat ontwikkeld werd door Hackman en Lawler, 1971).

Ad 12.3: Stedelijkheidsgraad vestigingsplaats/woonplaats

Vooraf door Turner en Lawrence (1965) en Philipsen (1969) is het begrip stedelijkheidsgraad van de vestigingsplaats van het bedrijf of de woonplaats van het personeel naar voren geschoven als een indikator voor de waardenoriëntatie of de 'mentaliteit' van de werknemers.

Philipsen bijvoorbeeld meent dat in stedelijke gebieden meer een marktorientatie bij het personeel aanwezig is, terwijl in plattelandsgebieden de werknemers meer op de organisatie zelf georiënteerd zijn. De marktorientatie in stedelijke gebieden zou samenhangen met een hogere verzuimfrekwentie.

Ad 12.4: Riskante gewoonten

In de zeven getraceerde onderzoeken gaat het in zes gevallen om roken en in één geval om drinken .

Ad 13.1: Thuissituatie (indien belastend)

Belasting of problemen buiten het werk/in de thuissituatie is in een elftal studies vastgelegd door middel van begrippen als de zwaarte van de gezinstaat, woningproblemen, ziekte thuis, babysit-problemen, kinderen al dan niet in een crèche hebben, familieverbindingen, satisfactie met de situatie buiten het

werk, sociale ondersteuning door familie, en dergelijke.

Ad 13.2: Vrijtijdsbesteding

Uit de tien publikaties waarin aspecten van vrijetijdsbesteding in relatie zijn gebracht met ziekteverzuim, vallen twee tentatieve konklusies te trekken:

- a) **Aktief-recreatieve vormen** van vrijetijdsbesteding als uitgaan, sport, dansen, etcetera lijken samen te gaan met een verhoogde verzuimfrekwentie (Clark, 1975 en Philipsen, 1977).
- b) **Sportblessures** nemen volgens Combaz (1978) en Kranenborg (1980) een deel van de ziektegevallen/dagen voor hun rekening.

7. SAMENVATTING EN BESPREKING

In deze literatuurstudie zijn 795 referenties uit 318, merendeels sociaal-wetenschappelijke, bronnen gebruikt om konklusies te trekken ten aanzien van 52 mogelijke determinanten van ziekteverzuim.

In de bijlagen van deze publikatie zijn alle 795 referenties op een achttal punten beschreven, zodat de lezer die geïnteresseerd is in bepaalde details, welke niet in de globale konklusies (tabel 3 en 4) weergegeven werden, zich in de bijlagen zelf verder kan oriënteren. Dit 'tabellenboek' is omvangrijker, gedetailleerder en systematischer opgezet dan de meeste literatuurstudies, zodat er ook mogelijkheden ontstaan zijn in de toekomst verdere detail-analyses uit te voeren op basis van het 'tabellenboek'.

In tabel 1 (hoofdstuk 3) zijn alle 52 determinanten vermeld. Tevens staat daar aangegeven hoeveel referenties gebruikt werden ten aanzien van elk van de 52 determinanten. In tabel 3 en 4 (hoofdstuk 6) zijn de konklusies uit de literatuurstudie in samengevatte vorm weergegeven. Uit tabel 4 blijkt dat er 32 determinanten gevonden werden die een betekenisvolle samenhang vertonen met het verzuimpercentage. Deze worden in tabel 4 omschreven als gunstige invloeden op het verzuimpercentage. Opvallend hierbij is dat deze 32 determinanten een zeer uiteenlopend karakter hebben. Aspecten van de werksituatie, menselijke relaties, loon en promotie, werktijden, ziektewet-technische kenmerken, konjunctuur, persoonskenmerken en aspecten van de situatie thuis blijken alle van belang te zijn voor het ziekteverzuim.

Dit resultaat onderstreept nog eens de **multi-causaliteit** of de **multi-conditionaliteit** (Philipsen, 1969) van het verschijnsel verzuim.

Beleidskonklusies

Voor beleidsfunktionarissen en praktici in bedrijven en andere organisaties kunnen nu de volgende drie globale konklusies geformuleerd worden:

1. Vanwege de vermelde multi-conditionaliteit kan een hoog verzuimpercentage nooit geweten worden aan één enkele oorzaak. Er zijn altijd meerdere achtergronden. Uit

oogpunt van (verzuimbeperkend) beleid is het van belang hier bewust van te zijn.

2. Indien een bedrijf een verzuimbeperkend beleid wil voeren, zou het zich kunnen richten op de verbetering van bijvoorbeeld:
 - de inhoud van het werk (variatie, vrijheid, verantwoordelijkheid);
 - de werkomstandigheden;
 - de stijl van leidinggeven;
 - de onderlinge relaties tussen de werknemers;
 - loon, salaris en promotieproblemen;
 - werktijdaspecten (parttime-werk, variabele werktijden, etcetera);
 - de controle van het verzuim.
3. Bij het beleid dient ermee rekening gehouden te worden dat er ook een ruim aantal variabelen van invloed is op het verzuim, waar het bedrijfsbeleid weinig of geen grip op zal kunnen krijgen. Men denke hierbij bijvoorbeeld aan:
 - de hoogte van de ziekengelduitkeringen;
 - de wachttijden voor medische behandelingen;
 - persoonskenmerken (leeftijd, burgerlijke staat, aantal kinderen, mate van neuroticisme, riskante gewoonten, een belastende situatie thuis, woon-werk-afstand). Bedrijven zullen hier alleen op in kunnen spelen door hun aanname- en selectiebeleid.

Wetenschappelijke konklusies

Na dit meer praktisch gerichte gedeelte, zal in deze bespreking nu verder meer aandacht besteed worden aan de wetenschappelijke implicaties van de gevonden konklusies.

Zoals in hoofdstuk 3 werd vermeld, zijn de 52 mogelijke verzuim-determinanten in 13 groepen ingedeeld. Deze 13 groepen werden geplaatst binnen door Philipsen (1969) en anderen gehanteerde begrippen als 'binding', 'verzuimnoodzaak', 'verzuimgelegenheid', 'oriëntatie van het personeel' en 'aandacht voor het individuele ziektegeval'.

Uit de resultaten van deze literatuurstudie blijkt nu dat de geldigheid van al deze door Philipsen en anderen geïntroduceerde begrippen nog eens onderstreept wordt. Theoretisch is deze be-

vinding van belang. Het betekent dat verzuim niet opgevat kan worden als een effect van bijvoorbeeld alleen een gebrek aan binding aan de werksituatie. Steeds dient er ook rekening gehouden te worden met de invloed van de andere begrippen.

Zoals uit tabel 3 blijkt worden er sterk **tegenstrijdige** resultaten gevonden ten aanzien van de relatie van de volgende variabelen met het verzuimpercentage:

- taakidentiteit, interactie en prestatie-feedback
- 'stress'-variabelen (taak- en rolonduidelijkheid)
- tariefwerk
- salaris/loonhoogte
- dag/ploegendienst-verschil
- overwerk
- parttime/fulltime-verschil
- wachtdagen
- werkloosheid in de omgeving
- leeftijd
- diensttijd
- geslacht
- nationaliteit
- 'angst'

In hoofdstuk 5 zijn reeds een aantal mogelijke redenen van deze tegenstrijdigheden genoemd: de konklusies zijn mogelijk gebaseerd op ten onrechte samengevoegde onafhankelijke en/of afhankelijke (verzuim-)variabelen; resultaten uit grote en kleine steekproeven zijn mogelijk ten onrechte gelijkwaardig gewogen; er is mogelijk een onder-rapportage van niet-signifikante publicaties, waardoor er relatief veel positieve en negatieve resultaten **lijken** te bestaan; de resultaten zijn mogelijk domeingebonden (dat wil zeggen gelden alleen voor mannen of vrouwen, voor productie of voor administratie, etcetera); intermediaire (doorkruisende) variabelen spelen mogelijk een rol bij de tegenstrijdigheden.

Speciaal op de laatste mogelijkheid, de doorkruisende variabelen, zal hier dieper ingegaan worden. Een eerste belangrijke doorkruisende variabele zou de **gezondheid** van de betreffende werknemers kunnen zijn. Er zijn aanwijzingen dat deze variabe-

le vooral bij ploegendienst, tariefwerk, overwerk, fulltimewerk en bij zware werkomstandigheden een rol speelt. Van ploegendienstwerkers, tariefwerkers, overwerkers, fulltimepersoneel en werknemers met zware werkomstandigheden wordt namelijk vaak aangenomen dat ze relatief gezonder zijn (daarop geselecteerd zijn of zichzelf selekteren) dan dagdienstwerkers, niet-tariefwerkers, niet-overwerkers, parttimepersoneel en werknemers die in lichte werkomstandigheden werken. Door hun gezondheid vertonen ze dan een lager verzuim. Dit wordt ook wel het 'healthy worker-effect' genoemd. Indien dus de variabele 'gezondheid' niet onder controle wordt gehouden, kunnen tegenstrijdige resultaten op deze punten verkregen worden.

Ten tweede spelen **persoonsvariabelen** als leeftijd, geslacht, burgerlijke staat en aantal kinderen een doorkruisende rol. Bijvoorbeeld is in tabel 3 aangetoond dat het geslacht van belang is bij de vraag of gehuwden een hogere verzuimfrekwentie hebben dan ongehuwden. Zo zijn er ook andere interacties tussen deze persoonsvariabelen mogelijk.

Ten derde is de **inhoud van het werk** als doorkruisende variabele waarschijnlijk van belang. Dit zou bijvoorbeeld kunnen gelden bij de invloed van salaris/loonhoogte en van ploegendienst op verzuim. Bedoelde relaties kunnen versterkt of verzwakt worden, al naar gelang de aantrekkelijkheid van het werk voor de betreffende werknemer. In onderzoek is daar vaak geen rekening mee gehouden.

Ten vierde kan het begrip **onmisbaarheid** op het werk een doorkruisende rol spelen in verzuimonderzoek. Dat werknemers met een hoger scholings- of opleidingsniveau meestal en werknemers die in tarief werken of onder grote druk werken ('stress'-variabelen!) soms een laag verzuim vertonen, kan mede te maken hebben met het feit dat ze relatief onmisbaar zijn in hun werksituatie. Het hier geïntroduceerde begrip onmisbaarheid zou overigens ook vertaald kunnen worden in termen van 'geringe **verzuimgelegenheid**'.

Tenslotte zijn tegenstrijdige resultaten mogelijk ook te wijten aan verschillende **verzekeringstechnische** omstandigheden in met name respektievelijk Nederland, Engeland en de Verenigde Staten. In Nederland kan een verzuimgeval vanwege de Ziektewet-regelingen oplopen tot maximaal één jaar. In de Verenigde Staten zijn statistisch geregistreerde verzuimgevalen van 1 maand en langer

echter uitzonderingen, omdat zulke gevallen meestal door de werknemer zelf verzekerd moeten worden. Langdurige gevallen bestaan in de Verenigde Staten dus wel, maar worden anders of niet meer geregistreerd en komen derhalve dus ook niet in verzuimonderzoeken voor.

Bedoelde verzekeringstechnische verschillen kunnen vooral een rol spelen bij de invloed op verzuim van variabelen, waarbij de lengte van het verzuimgeval een belangrijke rol speelt in het verzuimpercentage. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de relatie leeftijd-verzuim. De gemiddelde duur per geval drukt in Nederlandse statistieken veel sterker op het verzuimpercentage dan in het buitenland. Dit betekent ook dat in Nederland de relatie leeftijd-verzuimpercentage meestal positief is, terwijl deze in de Angelsaksische landen relatief veel meer door de frekwentie bepaald wordt en dan ook vaker niet-signifikant of zelfs negatief kan uitpakken.

In het kader van de tegenstrijdige (en niet-signifikante) resultaten is het voorts van belang te wijzen op de mogelijkheid dat verzuim niet altijd een afhankelijke variabele behoeft te zijn, zoals bij de 52 variabelen in dit onderzoek werd aangenomen, maar juist een oorzakelijke variabele. Dit is bijvoorbeeld mogelijk het geval bij de variabelen 'overwerk' en 'sociale en medische begeleiding', waarbij aangenomen zou kunnen worden dat een werknemer met een hoog verzuim niet tot veel overwerk in staat is en dat een hoog verzuim van een bedrijf of een werknemer kan leiden tot veel begeleiding/aandacht van sociaal-medische instanties. Bij deze variabelen hebben we dus mogelijk te maken met een **omdraaiing van oorzaak en gevolg**.

Toekomstig onderzoek

Deze bespreking wordt nu afgesloten met een aantal opmerkingen over mogelijke onderwerpen voor toekomstig onderzoek op het gebied van ziekteverzuim.

Ten eerste valt reeds uit de hiervoor besproken **tegenstrijdige resultaten** te konkluderen dat bij de aangeduide variabelen (als stress, salaris/loonhoogte, dag/ploegendienst, overwerk, part-time-werk, etcetera) nader onderzoek nodig is. Daarbij zullen vooral mogelijke intermediaire variabelen, als gezondheid en soort werk, onder controle gehouden moeten worden.

Ten tweede blijkt er relatief maar weinig bekend te zijn van de invloeden op de **duur van het verzuim** . Van een groot aantal variabelen is zelden of nooit in onderzoek nagegaan welke de invloed ervan is op de verzuimduur. Uitzonderingen hierop zijn onder meer de demografische variabelen als leeftijd en dergelijke, de ziektewetkontrole en het financieel risico, de begeleiding van de werknemers en de fysieke werkomstandigheden. Het lijkt waardevol toekomstig onderzoek meer dan voorheen te richten op de duurcomponent van het verzuim, mede gezien het feit dat de duur een groter stempel op het verzuimpercentage drukt dan de frekwentie.

Ten derde lijkt het aanbevelenswaardig verder onderzoek uit te voeren naar **weinig bestudeerde variabelen** . Men kan hierbij denken aan verzekeringsvorm, wachttijden voor medische behandelingen, sociaal/medische begeleiding, konjunktuur en aspecten van vrijetijdsbesteding (zie voor dit laatste ook het artikel van Smulders, 1983).

DE VOOR DE KONKLUSIES GEBRUIKTE LITERATUUR

- AANONSEN, A. Shift work and health. Oslo, Univ.Forlaget, 1964.
- ACTON SOCIETY TRUST, THE. Size and morale. Part 1. A preliminary study of attendance at work in large and small units. London, Acton Soc.Trust, 1953.
- ACTON SOCIETY TRUST, THE. Size and morale. Part 2. A further study of attendance at work in large and small units. London, Acton Soc.Trust, 1957.
- ADLER, S., & J. GOLAN. Lateness as a withdrawal behavior. J. appl.Psychol. 66 (1981) 544-54
- AGER, J.E., & P.A.B. RAFFLE. Patterns in sickness absence; experience of London transport staff over two decades. London, London Transport Executive, 1973.
- ÅKERSTEDT, T., & L. TORSVALL. Experimental changes in shift schedules - their effects on well-being. Ergonomics 21 (1978) 849-56
- ALDERSON, M.R. Data on sickness absence in some recent publications of the ministry of pensions and national insurance. Brit.J.prev.soc.Med. 21 (1967) 1-6
- ALEZRA, D., P. BOREL & C. FOURIAUD et al. Absentéisme chez les travailleurs africains. Arch.Mal.prof. 40 (1979) 329-30
- ALGERA, J.A. Kenmerken van werk; de constructie van een instrument voor het meten van taakkenmerken, die van invloed zijn op de motivatie, satisfactie, en prestaties van taakuitvoerenden. Meppel, Krips Repro, 1980. Proefschrift.
- ALLEGRO, J.T. Socio-technische organisatieontwikkeling. Leiden, Stenfert Kroese, 1973.
- ALLEN, S.G. Compensation, safety and absenteeism: evidence from the paper industry. Industr.Lab.Rel.Rev. 34 (1981) 207-18
- ANGERSBACH, D., P. KNAUTH, H. LOSKANT et al. A retrospective cohort study comparing complaints and diseases in day and shift workers. Int.Arch.occup.enviro nm.Hlth 45 (1980) 127-40
- ANONIEM. Japan: absenteeism and labour turnover. Int.Lab.Rev. 108 (1973) 82-3

- ARGYLE, M., G. GARDNER & F. CIOFFI. Supervisory methods related to productivity, absenteeism, and labour turnover. *Hum.Relat.* 11 (1958) 23-40
- AS, D. Absenteeism - a social fact in need of a theory. *Actasociol.* 6 (1962) 278-85
- BAIRD, L.S., & Ph.J. BECCIA. The potential misuse of overtime. *Personnel Psychol.* 33 (1980) 557-65
- BAKER, C.C., & S.J. POCOCK. Ethnic differences in certified sickness absence. *Brit.J.industr.Med.* 39 (1982) 277-82
- BARR, A. Hospital size and staff sickness rates. *Brit.J.prev.soc.Med.* 12 (1958) 156-8
- BARR, A. Absenteeism among hospital nursing staff. *Hospital* 63 (1967) 9-12
- BAUM, J.F., & S.A. YOUNGBLOOD. Impact of an organizational control policy on absenteeism, performance, and satisfaction. *J.appl.Psychol.* 60 (1975) 688-94
- BAUM, J.F. Effectiveness of an attendance control policy in reducing chronic absenteeism. *Personnel Psychol.* 31 (1978) 71-81
- BAUMGARTEL, H., & R. SOBOL. Background and organizational factors in absenteeism. *Personnel Psychol.* 12 (1959) 431-43
- BEHREND, H. Absence and labour turnover in a changing economic climate. *Occup.Psychol* 27 (1953) 69-79
- BEHREND, H. A new approach to the analysis of absences from work. *Industr.Relat.J.* 5 (1974) 4-21
- BEHREND, H., & S. POCOCK. Absence and the individual: a six-year study in one organisation. *Int.Lab.Rev.* 114 (1976) 311-27
- BEINUM, H.J.J. VAN, M.R. VAN GILS & E.J. VERHAGEN. Taakontwerp en werkorganisatie; een sociotechnisch veldexperiment. London, Tavistock Inst.hum.Relat. en Leiden, NIPG/TNO, 1967.
- BELT, A.B. Een poging tot verklaring van de ziektefrequentie en ziekteduur van buitenlandse werknemers bij een grote onderneming. *I.soc.Geneesk.* 56 (1978) 808-13.
- BENNINGHAUS, H. Arbeitssituation und Arbeitszufriedenheit; Reaktionen von Industriearbeiter auf Merkmale ihrer Tätigkeit. *Kölner Z. Soziol.soz.Psychol.* 30 (1978) 514-47

- BERGH, H. VAN DEN, & P. OUWEHAND. Conjunctuur en ziekteverzuim. Leiden, NIPG, 1965. (Scriptie in het kader van de basis-cursus Soc.Geneesk. van het NIPG te Leiden).
- BERNARDIN, H.J. The relationship of personality variables to organizational withdrawal. *Personnel Psychol.* 30 (1977) 17-27
- BEWS, D.C. A medical program to assist management in the control of absenteeism. *J.occup.Med.* 8 (1966) 243-50
- BILLINGS, R.S., R.J. KLIMOSKI & J.A. BREAUUGH. The impact of a change in technology on job characteristics: a quasi-experiment. *Admin.Sci.Quart.* 22 (1977) 318-39
- BIRCHALL, D.W., & R. WILD. Perceived job attributes, job attitudes and the behaviour of blue collar workers: a research note. *J.Manag.Stud.* 13 (1976) 191-5
- BLUMBERG, M. Job switching in autonomous work groups: an exploratory study in a Pennsylvania coal mine. *Acad.Manag.J.* 23 (1980) 287-306
- BOER, L. DE. Resultaat afschaffing (routine-)ziektecontrole. *T.soc.Geneesk.* 42 (1964) 921-4
- BÜHM, H. Untersuchungen zur Soziologie des Krankenstandes von LPG-Mitgliedern. *Z.ges.Hyg.* 16 (1970) 613-9
- BRAGG, J.E., & I.R. ANDREWS. Participative decision making: an experimental study in a hospital. *J.appl.behav.Sci.* 9 (1973) 727-35
- BROEKE, J. TEN. Een eerste analyse van het ziekteverzuim naar aard en grootteklasse van de bedrijven. Amsterdam, Econom. Inst.Bouwnijverh., 1976.
- BRYSON, D. Factors influencing sickness absence in young workers. *Trans.Soc.occup.Med.* 18 (1968) 101-4
- BUCK, L., & S. SHIMMIN. Overtime and financial responsibility. *Occup.Psychol.* 33 (1959) 137-48
- BUZZARD, R.B., & W.J. SHAW. An analysis of absence under a scheme of paid sick leave. *Brit.J.Med.* 9 (1952) 282-95
- CAILLARD, J.F., P. FRIMAT & D. FURON. L'absentéisme; statistiques, méthodes de calcul. *Arch.Mal.prof.* 39 (1978) 271-77

- CARLSON, J.G., & K.D. HILL. The effect of gaming on attendance and attitude. *Personnel Psychol.* 35 (1982) 63-73
- CASSEE, E.Th. Leiderschap en rolbegrenzing in een ziekenhuisorganisatie. *Sociol.Gids.* 14 (1967) 86-100
- CHADWICK-JONES, J.K., C.A. BROWN & N. NICHOLSON. A-type and B-type absence: empirical trends for women employees. *Occup. Psychol.* 47 (1973) 75-80
- CHELOHA, R.S., & J.L. FARR. Absenteeism, job involvement, and job satisfaction in an organizational setting. *J.appl.Psychol.* 65 (1980) 467-73
- CHEVROLLE, J. Comparaison de la fréquence et de la durée de l'absentéisme chez des ouvriers travaillant en horaire normal et en équipe 2 x 8. *Arch.Mal.prof.* 30 (1969) 348-51
- CLARK, J. Time out? A study of absenteeism among nurses. London, Royal coll.nursing Nat.council nurses of the U.K., 1975.
- COLLIGAN, M.J., I.J. FROCKT & D.L. TASTO. Frequency of sickness absence and worksite clinic visits among nurses as a function of shift. *Appl.Ergonom.* 10 (1979) 79-85
- COLLINS, C.P. Sickness absence in three principal ethnic divisions of Singapore. *Brit.J.industr.Med.* 19 (1962) 116-22
- COMBAZ, M. Sport et absentéisme. *Arch.Mal.prof.* 39 (1978) 647
- CONSTAS, K., & R.P. VICHAS. An interpretative policy-making model of absenteeism with reference to the marginal worker in overseas plants. *J.Manag.Stud.* 17 (1980) 149-63
- COOPER, R. Leader's task relevance and subordinate behaviour in industrial work groups. *Hum.Relat.* 19 (1966) 57-84
- COOPER, R., & R.L. PAYNE. Age and absence: a longitudinal study in three firms. *Occup.Psychol.* 39 (1965) 31-5
- COOPER, R., & R. PAYNE. Extraversion and some aspects of work behavior. *Personnel Psychol.* 20 (1967) 45-57
- CORNWALL, C.J., & P.A.B. RAFFLE. Sickness absence in women bus conductors in London Transport (1953-1957). *Brit.J.industr.Med.* 18 (1961) 197-212
- COVNER, B.J. Management factors affecting absenteeism. *Harv. Business Rev.* 28 (1950) 42-8

- CROWTHER, J. Absence and turnover in the divisions of one company (1950-1955). *Occup.Psychol.* 31 (1957) 256-69
- CUMMINGS, Th.G., & W.H. GRIGGS. Worker reactions to autonomous work groups: conditions for functioning, differential effects, and individual differences. *Organ.admin.Sci.* 7 (1976/77) 87-100
- CUNNINGHAM, J.B. Exploring the impact of a ten-hour compressed shift schedule. *J.occup.Beh.* 2 (1981) 217-22
- DALTON, D.R., & J.L. PERRY. Absenteeism and the collective bargaining agreement; an empirical test. *Acad.Manag.J.* 24 (1981) 425-31
- DEKAR, A.D. Absenteeism: a fact of life. *Personnel J.* 48 (1969) 881-8
- DENERLEY, R.A. Some effects of paid sick leave on sickness absence. *Brit.J.industr.Med.* 9 (1952) 275-81
- DITTRICH, J.E., & M.R. CARRELL. Organizational equity perceptions, employee job satisfaction, and departmental absence and turnover rates. *Organ.Behav.hum.Perf.* 24 (1979) 29-40
- DOHERTY, N.A. National insurance and absence from work. *Econom. J.* 89 (1979) 50-65
- DIJKHUIZEN, N. VAN. From stressors to strains; research into their interrelationships. Lisse, Swets & Zeitlinger, 1980.
- DIJKSTRA, A. Inkrimping van het personeelbestand in produktiebedrijven en afwezigheid wegens ziekte; een longitudinale sekundaire analyse. *Sociol.Gids* 21 (1974) 3-15
- DIJKSTRA, A. Determinanten van ziekteverzuim in produktieorganisaties voor gehandicapten. Leiden, NIPG/TNO, 1977^a. Proefschrift.
- DIJKSTRA, A. Werkgroepgrootte, doktersbezoek en ziekteverzuim; enige bevindingen op basis van een onderzoek in produktieorganisaties voor gehandicapten. *I.soc.Geneesk.* 55 (1977^b) 99-105
- EASTMAN, S. Overtime and absence: three studies. *Personnel Pract.Bull.* 28 (1972) 142-50
- EDWARDS, P.K. Attachment to work and absence behavior. *Hum. Relat.* 32 (1979^a) 1065-80

- EDWARDS, P.K. Strikes and unorganised conflict: some further considerations. *Brit.J.industr.Relat.* 17 (1979^b) 95-8
- EITNER, S. Der gerohygienische Aspekt bei Beurteilung der Fehlzeitenkomponenten Fallhäufigkeit und Falldauer. *Arbeits-med.Sozialmed.Arbeitshyg.* 1 (1966) 387-90
- EKKER, W. Ziekteverzuim als bedrijfskenmerk. *Mens & Ondern.* 20 (1966) 1-12
- EKKERS, C.L., A.A.F. BROUWERS, C.K. PASMOOY & P.M. DE VLAMING. *Menselijke stuur- en regeltaken.* Leiden, NIPG/TNO, 1980.
- ENTERLINE, Ph.E. Sick absence for men and women by marital status. *Arch.environment.Hlth* 8 (1964^a) 466-70
- ENTERLINE, Ph.E. Arbeidsverzuim door ziekte in een aantal Westerse landen. *Mens & Ondern.* 18 (1964^b) 162-72
- ERP, Th. VAN. De geneeskundige behandeling van Spaanse arbeiders in Nederland. *Ned.T.Geneesk.* 111 (1967) 1912-6
- FAWER, R.F., A. WARD GARDNER & D. OAKES. Absences attributed to respiratory diseases in welders. *Brit.J.industr.Med.* 39 (1982) 149-52
- FENN, P. Sickness duration, residual disability, and income replacement: an empirical analysis. *Econom.J.* 91 (1981) 158-73
- FERGUSON, D. Some characteristics of repeated sickness absence. *Brit.J.industr.Med.* 29 (1972) 420-31
- FIZGIBBONS, D., & M. MOCH. Employee absenteeism: a multivariate analysis with replication. *Organ.Beh.hum.Perf.* 26 (1980) 349-72
- FLEISHMAN, E.A., E.F. HARRIS & H.E.BURTT. Leadership and supervision in industry; an evaluation of a supervisory training program. Ohio, Bur.Educ.Res./Ohio State Univ., 1955.
- FORD, R.N., & M.B. GILLETTE. Studies in AT & T's treasury department. Part A. A new approach to job motivation; improving the work itself. Part B. Permanency of results; treasury revisited 18 months later. In: R.N. Ford. *Motivation through the work itself.* New York, Amer.Manag.Ass., 1969. Chpt. 2, pp. 20-44.

- FORSSMAN, S. Arbeitsabwesenheit. In: H. Wittgens (Hrsg.). Handbuch der gesamten Arbeitsmedizin. Band 5: Arbeitsphysiologie, medizinische Berufskunde und Grenzgebiete. Berlin etc., Urban & Schwarzenberg, 1961. pp. 739-67.
- FORTUIN, G.J. Sickness absenteeism. Bull.Wld.Hlth Org. 13 (1955) 513-41
- FORTUIN, G.J., & A.M. VAN BEEK. Het ziekteverzuim voor en na de invoering van de 5-daagse werkweek. Mens & Ondern. 16 (1962) 296-309
- FOSTER, L.W., J.C. LATAK & L.J. RIENDL. Effects and promises of the shortened workweek. Acad.Manag.Proc. (1979) 226-30
- FRIED, J., M. WEITMAN & M.K. DAVIS. Man-machine interaction and absenteeism. J.appl.Psychol. 56 (1972) 428-9
- FROGGATT, P. Short-term absence from industry. Part 1. Literature, definitions, data, and the effect of age and length-of service. Brit.J.industr.Med. 27 (1970^a) 199-210
- FROGGATT, P. Short-term absence from industry. Part 3. The inference of 'proneness' and a search for causes. Brit.J.industr.Med. 27 (1970^c) 297-312
- FURON, D., P. FRIMAT & J.F. CAILLARD et al. Aspects médicaux, sociaux et professionnels du travail en équipe chez les femmes. Arch.Mal.prof. 39 (1978) 121-39
- GADOUREK, I. Absences and well-being of workers. Assen, Van Gorcum, 1965.
- GARRISON, K.R., & P.M. MUCHINSKY. Attitudinal and biographical predictors of incidental absenteeism. J.vocat.Beh. 10 (1977) 221-30
- GERSTENFELD, A. Employee absenteeism: new insights; data reveal external factors. Business Horizons 12 (1969) 51-7
- GIBSON, R.O. Toward a conceptualization of absence behavior of personnel in organizations. Admin.Sci.Quart. 2 (1966) 107-33
- GOLEMBIEWSKI, R.T., R. HILLES & M.S. KAGNO. A longitudinal study of flexi-time effects: some consequences of an OD structural intervention. J.appl.behav.Sci. 10 (1974) 503-32

- GOLEMBIEWSKI, R.I., & R.J. HILLES. Drug company workers like new schedules. *Mth.Lab.Rev.* 100 (1977) nr. 2, 65-9
- GORDON, C., A.R. EMERSON & D.S. PUGH. Patterns of sickness absence in a railway population. *Brit.J.industr.Med.* 16 (1959) 230-43
- GOWLER, D. Determinants of the supply of labour to the firm. *J.-Manag.Stud.* 6 (1969) 73-95
- GRAAFF, J.S. DE. Het verzuimpatroon van vrouwelijke werknemers in Nederland in vergelijking met dat van hun mannelijke kollega's. *Mens & Ondern.* 28 (1972) 194-203
- GREENE, CH.N. Some effects of a job enrichment program: a field experiment. *Acad.Manag.Proc.* (1981) 281-5
- GRIFFITHS, M., W.E. WATERS & E.D. ACHESON. Sickness absence after inguinal herniorrhaphy. *J.Epidem.comm.Hlth* 33 (1979) 121-6
- GROOT, J. DE. Over ziekencontrole en ziekteverzuim. *T.soc.Geneesk.* 48 (1970) 2-12; 19
- GROOT, M.J.W. DE. Controlegewoonten en ziekteverzuim. *Mens & Ondern.* 8 (1954) 332-48
- GROOT, M.J.W. DE. Elementaire kwantitatieve analyse van ziekteverzuimcijfers; inleiding gehouden in sectie VII, tijdens de verzuimbijeenkomst in het NIPG op 28 maart 1958. *Mens & Ondern.* 12 (1958b) 219-33
- GROOT, M.J.W. DE. Het ziekteverzuim en de functionering van het medisch apparaat. *Mens & Ondern.* 21 (1967) 3-24
- GUPTA, N., & T.A. BEEHR. Job stress and employee behaviors. *Organ.Beh.hum.Perf.* 23 (1979) 373-87
- GUPTA, N., & T.A. BEEHR. Relationships among employees' work and nonwork responses. *J.occup.Beh.* 2 (1981) 203-9
- HACKMAN, J.R., & E.E. LAWLER. Employee reactions to job characteristics. *J.appl.Psychol.Monogr.* 55 (1971) 259-86
- HACKMAN, J.R., & G.R. OLDHAM. Motivation through the design of work: test of a theory. *Organ.Beh.hum.Perf.* 16 (1976) 250-79

- HACKMAN, J.R., G. OLDMAN, R. JANSON & K. PURDY. A new strategy for job enrichment. In: B.M. STAW (ed.). Psychological foundations of organizational behavior. Santa Monica, Cal., Goodyear, 1977. pp. 58-76.
- HACKMAN, J.R., J.L. PEARCE & J.C. WOLFE. Effects of changes in job characteristics on work attitudes and behaviors: a naturally occurring quasi-experiment. *Organ.Beh.hum.Perf.* 21 (1978) 289-304
- HAMMER, T.H., J.C. LANDAU & R.N. STERN. Absenteeism when workers have a voice: the case of employee ownership. *J.appl. Psychol.* 66 (1981) 561-73
- HANDY, L.J. Absenteeism and attendance in the British coal-mining industry: an examination of post-war trends. *Brit.J-industr.Relat.* 6 (1968) 27-50
- HANDY, L.J., & H.A. TURNER. Absenteeism in the mines. *New Society* (1966) april, 17-9
- HEDGES, J. Absence from work - a look at some national data. *Mth.Lab.Rev.* 96 (1973) nr 7, 24-30
- HEDGES, J.;N. Absence from work - measuring the hours lost. *Mth. Lab.Rev.* 100 (1977) nr 10, 16-23
- HENEMAN, H.G., & Ch.J. MURPHY. Correlates of absenteeism among race-sex subgroups. *Acad.Manag.Proc.* (1974) 344-7
- HERSHEY, R. Effects of anticipated job loss on employee behavior. *J.appl.Psychol.* 56 (1972) 273-5
- HERTOG, J.F. DEN, & H.P. VOSSEN. Speciale miniatuur Terneuzen; evaluatie van de technische en sociale doelstelling van een werkstruktureringsexperiment. Eindhoven, Philips, 1974
- HEWITT, D., & J. PARFIT. A note on working morale and size of group. *Occup.Psychol.* 27 (1953) 38-42
- HILL, J.M.M., & E.L. TRIST. Changes in accidents and other absences with length of service. *Hum.Relat.* 8 (1955) 121-52
- HINKLE, L.E., & N. PLUMMER. Life stress and industrial absenteeism. *Industr.Med.Surg.* 21 (1952) 363-75
- HOGERZEIL, H.H.W. Health care policies and macro-diagnostic groups. *T.soc.Geneesk.* 44 (1966) 77-88

- HOLCOMB, H.S., & J.W. MEIGS. Medical absenteeism among cigarette, and cigar and pipe smokers. Arch.environm.Hlth 25 (1972) 295-300
- HOLTHUIS, R. De betekenis van de krachtens de Ziektewet uitgeoefende geneeskundige controle. Enschede, Van der Loeff, 1961. Proefschrift.
- HOOLWERF, G., H. THIERRY & P.J.D. DRENTH. Ploegenarbeid; een bedrijfspsychologisch onderzoek. Amsterdam, VU, 1974.
- HOUBEN, G.J. Produktiestress; de gevolgen van spanningen tussen eisen, hulpbronnen en waardering in het industriële productieproces. Utrecht, RU, 1981. Proefschrift.
- HOWELL, R.W., & S. CROWN. Sickness absence levels and personality inventory scores. Brit.J.industr.Med. 28 (1971) 126-30
- HREBINIAK, L.G., & M.R. ROTEMAN. A study of the relationship between need satisfaction and absenteeism among managerial personnel. J.appl.Psychol. 58 (1973) 381-3
- ILGEN, D.R., & J.H. HOLLENBACK. The role of job satisfaction in absence behavior. Organ.Beh.hum.Perf. 19 (1977) 148-61
- INDIK, B.P. Organization size and member participation; some empirical tests of alternative explanationa. Hum.Relat. 18 (1965) 339-50
- INGHAM, G. Size of industrial organization and worker behavior. Cambridge, Cambridge univ.press, 1970.
- ISAMBERT-JAMATI, V. Absenteeism among women workers in industry. Int.Lab.Rev. 85 (1962) 248-61
- IVANCEVICH, J.M. Effects of the shorter workweek on selected satisfaction and performance measures. J.appl.Psychol. 59 (1974^a) 717-21
- IVANCEVITCH, J.M. Changes in performance in a management by objectives program. Admin.Sci.Quart. 19 (1974^b) 563-74
- IVANCEVICH, J.M. Different goal setting treatments and their effects on performance and job satisfaction. Acad.Manag.J. 20 (1977) 406-19
- IVANCEVICH, J.M., & J.H. DONNELLY. Relation of organizational structure to job satisfaction, anxiety-stress and performance. Admin.Sci.Quart. 20 (1975) 272-80

- IVANCEVICH, J.M., & H.L. LYON. The shortened workweek: a field experiment. *J.appl.Psychol.* 62 (1977) 34-7
- IVANCEVICH, J.M., & J.T. McMAHON. A study of task-goal attributes, higher order need strength, and performance. *Acad. Manag.J.* 20 (1977) 552-63
- JAMAL, M. Shift work related to job attitudes, social participation and withdrawal behavior: a study of nurses and industrial workers. *Personnel Psychol.* 34 (1981) 535-47
- JARDILLIER, P. Étude de 14 facteurs influant sur l'absentéisme industriel. *Trav.Hum.* 25 (1962) 107-16
- JEDRYCHOWSKI, W. Sickness absence caused by chest diseases in relation to smoking and chronic bronchitis symptoms. *Brit. J.industr.Med.* 33 (1976) 243-8
- JOHNS, G. Attitudinal and nonattitudinal predictors of two forms of absence from work. *Organ.Beh.hum.Perf.* 22 (1978) 431-44
- JÜTTNER, E. Die Erkrankungs- und Unfallhäufigkeit der Frau in Abhängigkeit von Alter, Dauer der Betriebszugehörigkeit, der Schichtzugehörigkeit und der Entfernung zwischen Wohn- und Arbeitsort. *Z.ges.Hyg.* 16 (1970) 552-7
- KAHNE, H.T., C.M. RYDER, L.S. SNEGIREFF & G. WYSHAK. Age and absenteeism. *Arch.industr.Hlth* 15 (1957) 134-47
- KARASEK, R.A. Job demands, job decision latitude, and mental strain: implications for job redesign. *Admin.Sci.Quart.* 24 (1979) 285-308
- KELLNER, W. Ursachen eines hohen Krankenstandes. *Arbeitswissenschaft.* 2 (1963) 66-71
- KERR, W.A., G.J. KOPPELMEIER & J.J. SULLIVAN. Absenteeism, turnover and morale in a metals fabrication factory. *Occup. Psychol.* 25 (1951) 50-5
- KILBRIDGE, M.D. Turnover, absence and transfer rates as indicators of employee dissatisfaction with repetitive work. *Industr.Lab.Relat.Rev.* 15 (1961) 21-32
- KIM, J.S., & W.C. HAMNER. Effect of performance feedback and goal setting on productivity and satisfaction in an organizational setting. *J.appl.Psychol.* 61 (1976) 48-57

- KIM, J.S., & A.F. CAMPAGNA. Effects of flexitime on employee attendance and performance: a field experiment. *Acad.Manag.-J.* 24 (1981) 729-41
- KING, A.S. Expectation effects in organizational change. *Admin. Sci.Quart.* 19 (1974) 221-30
- KNOX, J.B. Absenteeism and turnover in an Argentine factory. *Amer.sociol.Rev.* 26 (1961) 424-8
- KOVACH, K.A., Organization size, job satisfaction, absenteeism and turnover. Washington, University Press of America, 1978.
- KRANENBORG, N. Sportbeoefening en blessures. *Geneesk.& Sport* 13 (1980) 89-93
- KRUIDENIER, H.J. Ziekteverzuim 1977-1980; enkele cijfers uit het registratiesysteem van de Stichting CCOZ. Amsterdam, Stichting CCOZ, 1982.
- LATHAM, G.P., & S.B. KINNE. Improving job performance through training in goal setting. *J.appl.Psychol.* 59 (1974) 187-91
- LAWLER, E.E., J.R. HACKMAN. Impact of employee participation in the development of pay incentive plans: a field experiment. *J.appl.Psychol.* 53 (1969) 467-71
- LAWLER, E.E., J.R. HACKMAN & S. KAUFMAN. Effects of job redesign: a field experiment. *J.appl.soc.Psychol.* 3 (1973) 49-62
- LEGGE, K., & S. HILLING. Absence, overtime and the structure of the pay packet: some methodological points. Part 1. *J.-Manag.Stud.* 11 (1974) 205-23
- LEGGE, K., & S. HILLING. Absence, overtime and the structure of the packet: some methodological points. Part 2. *J.Manag.Stud.* 12 (1975) 45-65
- LIDDELL, F.D.K. Attendance in the coal-mining industry. *Brit.J. Sociol.* 5 (1954) 73-86
- LOCKE, E.A., SIROTA, D., & A.D. WOLFSON. An experimental case study of the successes and failures of job enrichment in a government agency. *J.appl.Psychol.* 61 (1976) 701-11
- LOKANDER, S. Sick absence in a Swedish company; a sociomedical study. *Acta med.scand.* 171 (1962) suppl. 377

- LOKANDER, S., & M. MACHL. Sick absence in a Swedish company. Part 4. The relationship between absence due to sickness and psychological status. *Acta psychiat.scand.* 40 (1964) 401-18
- LOWE, C.R. Smoking habits related to injury and absenteeism in industry. *Brit.J.prev.soc.Med.* 14 (1960) 57-63
- LUNDQUIST, A. Absenteeism and job turnover as a consequence of unfavorable job adjustment. *Acta sociol.* 3 (1958) 119-31
- LUTHANS, F., R. PAUL & D. BAKER. An experimental analysis of the impact of contingent reinforcement on salespersons' performance behavior. *J.appl.Psychol.* 66 (1981) 314-23
- MABRY, B.D. The sources of overtime: an integrated perspective. *Industr.Relat.* 15 (1976) 248-51
- MANN, K.J., J.H. ABRAMSON, I. CAMRASS & J. ALON. Sickness absenteeism in a hospital in Israel. *Hospital* 67 (1971) 307-11
- MARE, G. DE LA, & R. SERGEAN. Two methods of studying changes in absence with age. *Occup.Psychol.* 35 (1961) 245-52
- MARKHAM, S.E., F. DANSEREAU & J.A. ALUTTO. Female vs. male absence rates: a temporal analysis. *Personnel Psychol.* 35 (1982a) 371-82
- MARKHAM, S.E., F. DANSEREAU & J.A. ALUTTO. On the use of shift as an independent variable in absenteeism research. *J.occup.Psychol.* 55 (1982b) 225-31
- MARKHAM, S.E., F. DANSEREAU & J.A. ALUTTO. Group size and absenteeism rates: a longitudinal analysis. *Acad.Manag.J.* 25 (1982c) 921-7
- MARTIN, J. Some aspects of absence in a light engineering factory. *Occup.Psychol.* 45 (1971) 77-89
- MARTIN, J., & M. MORGAN. Prolonged sickness and the return to work. London, Off.population censuses & surveys, Soc.survey div. 1975.
- MASON, P.I. Bonus earnings and overtime in relation to absence from work. *Personnel Pract.Bull.* 18 (1962) 54-7
- MELBIN, M. Organization practice and individual behavior: absenteeism among psychiatric aides. *Amer.sociol.Rev.* 26 (1961) 14-23

- METZNER, H., & F. MANN. Employee attitudes and absences. *Personnel Psychol.* 6 (1953) 467-85
- MILKOVICH, G.T., & L.R. GOMEZ. Day care and selected employee work behaviors. *Acad.Manag.J.* 19 (1976) 111-5
- MILLER, D.S. Sickness absence in the Australian public service. *Personnel Pract.Bull.* 30 (1974) 333-41
- MINER, M.G. Job absence and turnover: a new source of data. *Mth. Lab.Rev.* 100 (1977) nr. 10; 24-31
- MORGAN, L.G., & J.B. HERMAN. Perceived consequences of absenteeism. *J.appl.Psychol.* 51 (1976) 738-42
- MOWDAY, R.T., & D.G. SPENCER. The influence of task and personality characteristics on employee turnover and absenteeism incidents. *Acad.Manag.J.* 24 (1981) 634-42
- MUELLER, O., & M. COLE. Concept wins converts at Federal agency. *Mth.Lab.Rev.* 100 (1977) nr 2, 71-4
- MULLEN, J.H. Differential leadership modes and productivity in a large organization. *Acad.Manag.J.* 8 (1965) 107-26
- NARAYANAN, V.K., & R. NATH. A field test of some attitudinal and behavioral consequences of flexitime. *J.appl.Psychol.* 67 (1982) 214-8
- NAYLOR, J.C., & N.L. VINCENT. Predicting female absenteeism. *Personnel Psychol.* 12 (1959) 81-4
- NEWMAN, J.E. Predicting absenteeism and turnover: a field comparison of Fishbein's model and traditional job attitude measures. *J.appl.Psychol.* 59 (1974) 610-5
- NICHOLSON, N. Management sanctions and absence control. *Hum.Relat.* 29 (1976) 139-51
- NICHOLSON, N., & P.M. GOODGE. The influence of social, organizational and biographical factors on female absence. *J.Manag.Stud.* 13 (1976) 234-54
- NICHOLSON, N., C.A. BROWN & J.K. CHADWICK-JONES. Absence from work and job satisfaction. *J.appl. Psychol.* 61 (1976) 728-37
- NICHOLSON, N., C.A. BROWN & J.K. CHADWICK-JONES. Absence from work and personal characteristics. *J.appl.Psychol.* 62 (1977a) 319-27

- NICHOLSON, N., P. JACKSON & G. HOWES. Shiftwork and absence: an analysis of temporal trends. *J.occup.Psychol.* 51 (1978) 127-37
- NICHOLSON, N., T. WALL & J. LISCHERON. The predictability of absence and propensity to leave from employees' job satisfaction and attitudes toward influence in decision-making. *Hum.Relat.* 30 (1977b) 499-514
- NORD, W. Improving attendance through rewards. *Personnel Admin.* (1970) nov.; 37-41
- NORD, W.R., & R. COSTIGAN. Worker adjustment to the four-day week; a longitudinal study. *J.appl.Psychol.* 58 (1973) 60-66
- OLDHAM, M., & R. WILD. Job and role dissonance and withdrawal from work among women workers. *Personnel Rev.* 8 (1979) winter; 24-30
- O'MUIRCHARTAIGH, C.A. Absenteeism in Irish industry. Dublin, Irish Prod. Centre; *Hum.Sc.Industry, Study nr 12*, 1975
- ORPEN, Ch. The effects of job enrichment on employee satisfaction, motivation, involvement, and performance: a field experiment. *Hum.Relat.* 32 (1979) 189-217
- OWENS, A.C. Sick leave among railwaymen threatened by redundancy: a pilot study. *Occup.Psychol.* 40 (1966) 43-52
- PARDINE, P., R. HIGGINS, A. SZEGLIN et al. Job-stress worker-strain relationship moderated by off-the-job experience. *Psychol.Reps.* 48 (1981) 963-70
- PARKES, K.R. Occupational stress among student nurses: a natural experiment. *J.appl.Psychol.* 67 (1982) 784-96
- PARTRIDGE, B.E. Notes on the impact of flextime in a large insurance company; 2. Reactions of supervisors and managers. *Occup.Psychol.* 47 (1973) 241-2
- PASCALE, R.T., & M.A. MAGUIRE. Comparison of selected work factors in Japan and the United States. *Hum.Relat.* 33 (1980) 433-55
- PATCHEN, M. Absence and employee feelings about fair treatment. *Personnel Psychol.* 13 (1960) 349-60
- PATCHEN, M. Participation, achievement, and involvement on the job. Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall, 1970.

- PEDALINO, E., & V.U. GAMBOA. Behavior modification and absenteeism: intervention in one industrial setting. J.appl.Psychol. 59 (1974) 694-8
- PEETERS, R.F., M. VAN SPRUNDEL & A.Z. MEHEUS. Ziektegedrag bij migranten; afwezigheid op het werk wegens ziekte bij Marokkanen; een vergelijkende studie. T.soc.Geneesk. 60 (1982) 278-81
- PETERMANN, A. Ergebnisse und Schlussfolgerungen einer Krankheitsstandsanalyse von Frauen eines Büromaschinenwerkes. Z.ges. Hyg. 21 (1975) 501-8
- PHILIPSEN, H. Enkele aspecten van het stijgend ziekteverzuim. 1. Statistische perikelen, de omvang van de stijging en de vergrijzing van de fabrieksbevolking. Mens & Ondern. 20 (1966a) 201-14
- PHILIPSEN, H. Enkele aspecten van het stijgend ziekteverzuim. 3. De verzuimgelegenheid, 'eigen risico' en het verzuimpatroon. Mens & Ondern. 20 (1966c) 342-52
- PHILIPSEN, H. Afwezigheid wegens ziekte. Groningen, Wolters-Noordhoff, 1969. Proefschrift.
- PHILIPSEN, H., & A.K. DE VRIES-VAN DER ZEE. Generatie en ziekteverzuim. 1. Statistische analyse. Leiden, NIPG/TNO, 1970.
- PHILIPSEN, H. Levensfase, generatie en ziekteverzuim; de invloed van belastende levensomstandigheden, mentaliteit en risikante gewoonten op het aantal ziekmeldingen. Maastricht/Leiden, R.U.L./NIPG/TNO, 1977.
- PLUMMER, N., & L.E. HINKLE. Sickness absenteeism. Arch.Ind.Hlth. AMA. 11 (1955) 218-30
- POCOCK, S.J. Relationship between sickness absence and length of service. Brit.J.industr.Med. 30 (1973) 64-70
- POCOCK, S.J., R. SERGEAN & P.J. TAYLOR. Absence of continuous three-shift workers; a comparison of traditional and rapidly rotating systems. Occup.Psychol. 46 (1972) 7-13
- POPP, P.O., & J.A. BELOHLAV. Absenteeism in a low status work environment. Acad.Manag.J. 25 (1982) 677-83
- POWELL, R.M., & J.L. SCHLACTER. Participative management, apapace? Acad.Manag.J. 14 (1971) 165-73

- PUGH, D.S., C. GORDON & K. LEVY. Sickness absence among railway clerical staff. *Brit.J.industr.Med.* 16 (1959) 269-73
- QUICK, J.C. Dyadic goal setting and role stress: a field study. *Acad.Manag.J.* 22 (1979) 241-52
- RAKHAWY, Y., M.S. GAWAD, A.R. FAWZY & R. SOLIMAN. The effect of personal factors on withdrawal from work in an industrial society in Egypt. *J.Egypt.med.Ass.* 56 (1973) 454-60
- RAMONDT, J.J. Verantwoordelijkheid in het werk; verslag van experimenten in zes industriële bedrijven. Alphen a/d Rijn, Samsom, 1968.
- REICHE, H.M.J.K.I. Stress aan het werk; over de effecten van persoonlijkheid en sociale ondersteuning op strains. Lisse, Swets & Zeitlinger, 1982.
- REICHE, H.M.J.K.I., & N. VAN DIJKHUIZEN. Bedrijfs grootte, hiërarchie en persoonlijkheid: beïnvloeden zij het ervaren van stressoren en strains? *Gedrag* 7 (1979) 58-75
- REVANS, R.W. Human relations, management and size. In: E.M. Hugh-Jones (ed.). *Human relations and modern management.* Amsterdam, North-Holland publ.Comp. 1958. Chpt. 7, 177-220
- REVANS, R.W. Standards for morale; cause and effect in hospitals. London, Oxford Univ.press, 1964.
- RHODES, S.R., & R.M. STEERS. Conventional vs. worker-owned organizations. *Hum.Relat.* 34 (1981) 1013-35
- RIS, B.G.M. Personeelsbeleid en ziekte duur; verslag van een onderzoek bij 39 bedrijven. Leiden, NIPG/TNO, 1978.
- RONAN, W.W., G.P. LATHAM & S.B. KINNE. Effects of goal settings and supervision on worker behavior in an industrial situation. *J.appl.Psychol.* 58 (1973) 302-7
- ROUSSEAU, D.M. Relationship of work to nonwork. *J.appl.Psychol.* 63 (1978^a) 513-7
- ROUSSEAU, D.M. Characteristics of departments, positions and individuals: contexts for attitudes and behavior. *Admin.Sci. Quart.* 23 (1978^b) 521-40
- RUSHMORE, C.H., & S.A. YOUNGBLOOD. Medically-related absenteeism; random or motivated behavior? *J.occup.Med.* 21 (1979) 245-50

- RUSSELL, J.C. Labour turnover and absence: effect of location and size of undertaking. *Personnel Pract.Bull.* 24 (1968) 28-36
- RYDER, L.A. Absences in an engineering firm: a case study. *Personnel Pract.Bull.* 25 (1969) 38-43
- SALVENDY, G. Effects of equitable and inequitable financial compensation on operator's productivity, satisfaction and motivation. *Int.J.Prod.Res.* 14 (1976) 305-10
- SCHEFLEN, K.C., E.E. LAWLER & J.R. HACKMAN. Long-term impact of employee participation in the development of pay incentive plans: a field experiment revisited. *J.appl.Psychol.* 55 (1971) 182-6
- SCHEIN, V.E., E.H. MAURER & J.F. NOVAK. Supervisors' reactions to flexible working hours. *J.occup.Psychol.* 51 (1978) 333-7
- SCHELLART-HOKKELING, P.C.M., & N.A.M. SCHELLART. Het ziekteverzuim van de gehuwde werkende vrouw; een verkennend onderzoek. *T.soc.Geneesk.* 55 (1977) 42-50
- SCHIECHE, M. Untersuchung zum Einfluss der Schichtarbeit auf den Beginn und den Abschluss einer Arbeitsfähigkeit, am Modell des 4-Brigade 3-Schichtsystems. *Z.ges.Hyg.* 19 (1973) 194-6
- SCHMIDT, W. Psychologische Aspekte der krankheitsbedingten Fehlzeiten im Betrieb; empirische Untersuchungen unter besonderer Berücksichtigung sozialpsychologischer Faktoren. Berlin, Beuth-Vertrieb GmbH., 1967. Proefschrift.
- SCHMIDT, W. Psychologische Bedingungen betrieblicher Fehlzeiten, Unfälle, Qualitätsmängel. *Z.Arbeitswiss.* 30 (1976) 234-9
- SCHMIDT-BRASSE, U., & O. NEUBERGER. Vorgesetztenverhalten, Zufriedenheit und Absentismus. *Z.exp.angew.Psychol.* 20 (1973) 663-83
- SCHMOLL, H.J. Zum Krankenstand der ausländischen Arbeitnehmer. *Münch.med.Wschr.* 115 (1973) 2280-4
- SCHOKKING-SIEGERIST, E.C. Ziekteverzuim van vrouwelijke werknemers. Dl.1. Statistische analyse van verzuimregistratiegegevens. Dl.2. Een inventarisatie van factoren die samenhangen met de maatschappelijke positie van werkende vrouwen en die van belang kunnen zijn voor hun ziekteverzuim. Dl.3. Opzet en uitkomsten van het surveyonderzoek naar ziekteverzuim van vrouwelijke werknemers. Leiden, NIPG/TNO, 1979.

- SCHRIESHEIM, J.F., M.A. VON GLINOW & C.A. SCHRIESHEIM. The impact of job design variables on affective, motivational, and behavioral variables in a public sector organization. Acad.Manag.Proc. (1979) 353-6
- SEMENCE, A. Time off work after herniorrhaphy. J.Soc.occup.Med. 23 (1973) 36-48
- SERGEAN, R., & J. BRIERLEY. Absence and attendance under non-continuous three-shift systems of work. Nature 219 (1968) 536
- SHANNON, H.S., M.K. WILLIAMS & E. KING. Sickness absence of lead workers and controls. Brit.J.industr.Med. 33 (1976) 236-42
- SHARMA, S.R. Absenteeism; a search for correlates. Indian J.industr.Relat. 5 (1970) 267-89
- SHEPHERD, R.D., & J. WALKER. Three-shift working and the distribution of absence. Occup.Psychol. 30 (1956) 105-11
- SHEPHERD, R.D., & J. WALKER. Absence and the physical conditions of work. Brit.J.industr.Med. 14 (1957) 266-74
- SHEPHERD, R.D., & J. WALKER. Absence from work in relation to wage level and family responsibility. Brit.J.industr.Med. 15 (1958) 52-61
- SIMPSON, J. Sickness absence in teachers. Brit.J.industr.Med. 19 (1962) 110-5
- SINGHAL, S. Need-gratification, absenteeism and its other correlates. Indian J.industr.Relat. 2 (1976) 351-61
- SINHA, A.K.P. Manifest anxiety affecting industrial absenteeism. Psychol.Reps. 13 (1963) 258
- SINHA, D. Personal factors in absenteeism. Indian J.soc.Work 17 (1956) 86-93
- SINHA, D., & P. SINGH. Job satisfaction and absenteeism. Indian J.soc.Work 21 (1961) 337-43
- SMITH, D. Control and orientations to work in a business organization. J.Manag.Stud. 15 (1978) 211-22
- SMITH, M.J., M.J. COLLIGAN & D.L. TASTO. Health and safety consequences of shift work in the food processing industry. Ergonomics 25 (1982) 133-44

- SMITH, P.C., & L.M. KENDALL & Ch.L. HULIN. The measurement of satisfaction in work and retirement: a strategy for the study of attitudes. Chicago, Rand McNally, 1969.
- SPENCER, D.G., & R.M. STEERS. The influence of personal factors and perceived work experiences on employee turnover and absenteeism. *Acad.Manag.J.* 23 (1980) 567-72
- STAW, B.M., & G.R. OLDHAM. Reconsidering our dependent variables: a critique and empirical study. *Acad.Manag.J.* 21 (1978) 539-59
- STEERS, R.M., & D.N. BRAUNSTEIN. A behaviorally-based measure of manifest needs in work settings. *J.vocat.Beh.* 9 (1976) 251-66
- STEPHENS, T.A., & W.A. BURROUGHS. An application of operant conditioning to absenteeism in a hospital setting. *J.appl. Psychol.* 63 (1978) 518-21
- STUDENT, K.R. Supervisory influence and work-group performance. *J.appl.Psychol.* 52 (1968) 188-94
- SUMSION, L. A survey of absence rates in Australia. *Personnel Pract.Bull.* 30 (1974) 47-60
- SZILAGYI, A.D. Causal inferences between leader reward behavior and subordinate performance, absenteeism and work satisfaction. *J.occup.Psychol.* 53 (1980) 195-204
- TAN, K.H. Het ziekteverzuim in de ploegendienst. Leiden, 1967. (Ongepubliceerde scriptie in het kader van de cursus bedrijfsgeneeskunde van het NIPG/TNO).
- TAYLOR, D.E. Absent workers and lost work hours, May 1978. *Mth. Lab.Rev.* 102 (1979) nr 8, 49-53
- TAYLOR, P.J. Shift and day work; a comparison of sickness absence, lateness, and other absence behaviour at an oil refinery from 1962 to 1965. *Brit.J.industr.Med.* 24 (1967^a) 93-102
- TAYLOR, P.J. Individual variations in sickness absence. *Brit.J. industr.Med.* 24 (1967^b) 169-77
- TAYLOR, P.J. Personal factors associated with sickness absence; a study of 194 men with contrasting sickness absence experience in a refinery population. *Brit.J.industr.Med.* 25 (1968) 106-18

TAYLOR, P.J. Self-certification for brief spells of sickness absence. *Brit.med.J.* 1 (1969) 144-47

TAYLOR, P. Sickness absence: facts and misconceptions. *J.roy. Coll.Phycns.London* 8 (1974) 315-33

TAYLOR, P.J., & S.J. POCKOCK. Post-war trends in sickness absence and unemployment in Great Britain. *Lancet* 2 (1969) 1120-3

TAYLOR, P.J., & S.J. POCKOCK. Commuter travel and sickness absence of London office workers. *Brit.J.prev.soc.Med.* 26 (1972) 165-72

TAYLOR, P.J., S.J. POCKOCK & R. SERGEAN. Absenteeism of shift and day workers; a study of six types of shift system in 29 organizations. *Brit.J.industr.Med.* 29 (1972a) 208-13

TAYLOR, P.J., S.J. POCKOCK & R. SERGEAN. Shift and dayworkers' absence: relationship with some terms and conditions of service. *Brit.J.industr.Med.* 29 (1972b) 338-40

TERBORG, J.R., T.W. LEE & F.J. SMITH et al. Extension of the Schmidt and Hunter validity generalization procedure to the prediction of absenteeism behavior from knowledge of job satisfaction and organizational commitment. *J.appl. Psychol.* 67 (1982) 440-9

THIIS-EVENSEN, E. Skiftarbeid og helse; en undersøkelse over helseproblemer ved rundskiftarbeid. Herøya, Norsk Hydro Eidanger Salpeterfabriker, 1958.

THOMAS, R.B. Wages, sickness benefits and absenteeism. *J.econom. Stud.* 7 (1981) 51-61

THOMSON, D. Sickness absence in the civil service. *Proc.roy.Soc. Med.* 65 (1972) 572-7

THORPE, J.J. Summary of sickness absenteeism data from european affiliates. *Med.Bull.* 25 (1965) 118-30

THORPE, J.J. Review of sickness absence data, 1964-1966. *Med. Bull.* 28 (1968) 121-7

TORDOIR, W.F., M.M. VAN DER KLAUW & C.M.J. VAN MANEN-BOEKE-STEIN. Gezondheidszorg en langdurig arbeidsverzuim; ontwerp en uitvoering van een inventariserend onderzoek naar in de gezondheidszorg voorkomende verzuimduur-verlengende factoren van organisatorische aard. *T.soc.Geneesk.* 54 (1976) 249-60

- TRIST, E.L., G.W. HIGGIN, H. MURRAY & A.B. POLLOCK. Organizational choice; capabilities of groups at the coal face under changing technologies. London, Tavistock Publ. 1963.
- TURNER, A.N., & P.R. LAWRENCE. Industrial jobs and the worker; an investigation of response to task attributes. Boston, Harvard. univ. 1965.
- UFFER, G.A. Rauchgewohnheiten, Sozialstatus und medizinische Absenz von der Fabrikarbeit. Schweiz.Rsch.Med. 63 (1974) 1034-9
- VERTIN, P.G. Het ziekteverzuimpatroon van de buitenlandse werknemers. T.soc.Geneesk. 45 (1967) 486-92
- VREDENBURGH, D.J., & J.A. ALUTTO. Perceived structure in relation to individual attitudes and performance. Organ.admin.Sci. 8 (1977) 255-72
- VROOM, V.H. Ego-involvement, job satisfaction and job performance. Personnel Psychol. 15 (1962) 159-77
- WADE, L. A 'human relations' approach to sickness absenteeism and other employee problems. Arch.industr.Hlth 12 (1955) 592-608
- WALKER, C.R., & R.H. GUEST. The man on the assembly line. Cambridge, Mass., Harvard univ.press. 1952.
- WALKER, J. Frequent alternation of shifts on continuous work. Occup.Psychol. 40 (1966) 215-25
- WALKER, J., & G. DE LA MARE. Absence from work in relation to length and distribution of shift hours. Brit.J.industr. Med. 28 (1971) 36-44
- WALKER, N.D. Morale in the civil service; a study of the desk worker. Edinburgh, Edinburgh univ.press. 1961.
- WALL, T.D., C.W. CLEGG & P.R. JACKSON. An evaluation of the job characteristics model. J.occup.Psychol. 51 (1978) 183-96
- WALLIN, J.A., & JOHNSON, R.D. The positive reinforcement approach to controlling absenteeism. Personnel J. 55 (1976) 390-2
- WARD GARDNER, A., & B.D. DAGNALL. The effect of twelve-hour working on absence attributed to sickness. Brit.J.industr. Med. 34 (1977) 148-50

- WATERS, L.K., & D. ROACH. Relationship between job attitudes and two forms of withdrawal from the work situation. *J.appl. Psychol.* 55 (1971). 92-4
- WATERS, L.K., & D. ROACH. Job attitudes as predictors of termination and absenteeism: consistency over time and across organizational units. *J.appl.Psychol.* 57 (1973)341-2
- WATSON, C.J. An evaluation of some aspects of the Steers and Rhodes model of employee attendance. *J.appl.Psychol.* 66 (1981) 385-9
- WEAVER, Ch.N., & S.L. HOLMES. On the use of sick leave by female employees. *Personnel Adm./Publ.Personnel Rev.* 1 (1972) 46-50
- WEINER, N. Determinants and behavioral consequences of pay satisfaction: a comparison of two models. *Personnel Psychol.* 33 (1980) 741-57
- WEISS, E.C. Relation of personnel statistics to organizational structure. *Personnel Psychol.* 10 (1957) 27-42
- WEXLEY, K.N., & W.F. NEMEROFF. Effectiveness of positive reinforcement and goal setting as methods of management development. *J.appl.Psychol.* 60 (1975) 446-50
- WHITEHEAD, F.E. Trends in certificated sickness absence. *Social Trends* 2 (1971) 13-23
- WILDER, Ch.S. Time lost from work among the currently employed population; United States - 1968. Rockville, Md., US Dept. Hlth, Educ,Welfare, Public Health Service. 1972, ser. 10 nr 71 (publication nr 72 - 1053)
- WILLIAMS, M.K. Sickness absence and ventilatory capacity of workers exposed to sulphuric acid mist. *Brit.J.industr. Med.* 27 (1970) 61-6
- WINKLER, D.R. The effects of sick-leave policy on teacher absenteeism. *Industr.Lab.Relat.Rev.* 33 (1980) 232-40
- WISEMAN, A.H. Four days a week. *Personnel Pract.Bull.* 29 (1973) 261-76
- WYATT, S., & R. MARRIOTT. Night work and shift changes. *Brit.J. industr.Med.* 10 (1953) 164-72

YOUNGBLOOD, S.A. Work, leisure, and absence: an approach-avoidance view of withdrawal. College Station, Texas, Texas A & M Univ. Coll. Business Adm., 1982.

ZELST, R.H. VAN, & W.A. KERR. Workers' attitudes toward merit rating. Personnel Psychol. 6 (1953) 158-72

OVERIGE IN DE BEGELEIDENDE TEKST, AANGEHAALDE LITERATUUR

- DRAAISMA, D. Ziekteverzuim, WAO-intrede en verzekeringsvorm in de ziekwet. Den Haag, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, juni 1983.
- DRAAISMA, D., & P.G.W. SMULDERS. Ziekteverzuim en het bedrijf; achtergronden, registratie, onderzoek en mogelijke maatregelen. Leiden, Stenfert Kroese, 1978.
- GROOT, M.J.W. DE. Kwantitatieve benadering van het verzuim door neurosen bij Nederlandse fabrieksarbeiders. Leiden, NIPG/TNO (Verhandelingen deel 33), 1958a.
- HUNTER, J.E., F.L. SCHMIDT & G.B. JACKSON. Meta-analysis: cumulating research findings across studies. Beverly Hills, Cal., Sage, 1982.
- LAMMERS, C.J. Sociale oorzaken van het ziekteverzuim. Soc.Maandbl. Arbeid 21 (1966) 480-94
- SMULDERS, P.G.W. Personal, nonwork and work characteristics in male and female absence behavior. Journal of Occupational Behaviour 4 (1983) 285-95
- SMULDERS, P.G.W., P. VAN LEEUWEN & W. VAN NOOTEN. Werkloosheid en ziekteverzuim: theorie en longitudinaal onderzoek. Gezondheid en Samenleving 4 (1983) 23-31

INHOUD van de BIJLAGEN

blz.

1.	De inhoud van het werk	
1. 1	Taakvariatie	68
1. 2	Taakvariatie te zamen met andere taakkenmerken	74
1. 3	Andere taakkenmerken	80
1. 4	Vrijheid/autonomie	84
1. 5	Verantwoordelijkheid	88
1. 6	Hiërarchisch niveau	90
1. 7	Scholingsgraad/opleidingsniveau	92
1. 8	Formalisatiegraad van het werk	98
1. 9	Taakproblemen/druk/onrust	100
1.10	Tariefwerk	106
2.	De totale organisatie	
2. 1	Kenmerken van de organisatie en/of het produktieproces	108
2. 2	Bedrijfs grootte	110
3.	Fysieke werkomstandigheden	
3. 1	Fysieke werkomstandigheden	118
4.	Vertikale relaties	
4. 1	Leiderschapsvormen	126
4. 2	Satisfaktie met de leiding	134
4. 3	Invloed/participatie in beslissingen	140
4. 4	Taakstelling	146
5.	Horizontale relaties	
5. 1	Satisfaktie met kollega's	148
5. 2	Andere aspecten van de relaties met kollega's	154
5. 3	Groeps-/afdelingsgrootte/span of control . .	156
5. 4	Aantal hiërarchische niveaus	162
6.	Loon/promotie	
6. 1	Salaries/loonhoogte	164
6. 2	Satisfaktie met salaries/loon	170
6. 3	Satisfaktie met promotiemogelijkheden	176

7. Werktijden	
7. 1 Dag-/ploegendienst-verschil	180
7. 2 Aspecten van ploegendienst	188
7. 3 Overwerk	192
7. 4 Parttime-/fulltimewerk	198
7. 5 Invoering van variabele werktijden	200
7. 6 Verkorting van de duur van de werkweek	202
8. Ziektewetkontrole/financieel risico	
8. 1 Verzuimkontrole	204
8. 2 Ziekengelduitkeringen	210
8. 3 Wachtdagen	216
8. 4 Aanwezigheidspremies	218
9. Konjunktuur	
9. 1 Bedrijfsproblemen/arbeidsonzekerheid	222
9. 2 Werkloosheid	226
10. Begeleiding	
10. 1 Sociale en medische begeleiding van en kon- takten over/met zieke werknemers	230
10. 2 Wachtijden voor medische behandelingen	234
11. Demografische persoonsvariabelen	
11. 1 Leeftijd (transversaal)	236
11. 2 Leeftijd (longitudinaal)	250
11. 3 Lengte diensttijd	252
11. 4 Geslacht	262
11. 5 Burgerlijke staat	270
11. 6 Aantal kinderen	276
11. 7 Nationaliteit/buitenlandse werknemer	282
12. Andere persoonsvariabelen	
12. 1 Persoonlijkheidskenmerken	286
12. 2 Waardenoriëntaties ten aanzien van de werk- situatie	292
12. 3 Stedelijkheidsgraad vestigingsplaats/woon- plaats	298
12. 4 Riskante gewoonten	302
13. Thuissituatie	
13. 1 Thuissituatie	304
13. 2 Vrijetijdsbesteding	308
13. 3 Woon-werkafstand/reistijd	312

Tabel 1.1 Taakvariatie

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Lundquist (1958)	T	6 maanden	8 afdelingen (284 werknemers; n=8)	één bedrijf, Zweden
Kilbridge (1961)	T	7 resp. 9 maanden (jan. 1959 tot juli resp. sept. 1959)	615 en 331 produktiewerknemers (mannen en vrouwen)	2 metaalbedrijven, V.S.
Turner en Lawrence (1965)	T	1 jaar	403 mannelijke produktiewerknemers in 47 verschillende taken (n=403)	11 produktiebedrijven (w.o. levensmiddelen, metaal, papier, textiel), V.S.
Patchen (1970)	T	1 jaar (1961-1962)	834 werknemers uit de technische en electriciteitsdivisies, resp. 34 en 29 werkgroepen (n=63)	z.g. openbaar lichaam (TVA), V.S.
Hackman en Lawler (1971)	T	1 jaar	208 telefonisten, installateurs en onderhoudstechnici	telefoonmaatschappij, V.S.
Anoniem (1973)	T	1 jaar (1970-1971)	niet vermeld	922 bedrijven, Japan
O'Muircheartaigh (1975)	T	1 jaar (1969-1970)	767 werknemers	16 produktiebedrijven, Ierland
Birchall en Wild (1976)	T	niet vermeld	256 vrouwelijke produktiewerknemers (testen, assembleren en machine bedienen)	electronicabedrijf, Engeland
Hackman en Oldham (1976)	T	1 jaar	658 werknemers (productie en administratie)	7 industriële en dienstenorganisaties, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
monotonie van het werk	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - positief
kortcyclische t.o.v. niet-kort- cyclische taakinhoud	verzuimpercentage	iets hoger voor kort- cyclisch werk
- taakvariatie (aantal te ge- gebruiken objecten, gereed- schappen, etc.)	frekwentie	- n.s.
- taakvariatie (veranderingen in werksnelheid, plaats, etc.)		- negatief
- duur van de arbeidscyclus		- negatief
- leertijd voor de taak		- negatief
- moeilijkheidsgraad werk	frekwentie	- negatief
- leermogelijkheden	(partiële relaties)	- negatief
- kans om vaardigheden te ge- bruiken		- negatief
taakvariatie	frekwentie	n.s.
lopende-bandwerk resp. machinebediening	verzuimpercentage	negatief
taakvariatie (veel herhaling in de taakinhoud t.o.v. weinig herhaling)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- negatief - negatief - negatief
uitdagende en interessante taakinhoud	- verzuimpercentage - frekwentie	- negatief - negatief
variatie in het werk (onder konstanthouding van 3 persoons- variabelen)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
taakvariatie	verzuimpercentage	negatief

Tabel 1.1 Taakvariatie (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Dijkstra (1977a)	T	1 jaar (1972 - 1973)	9000 werknemers (van ca. 50 tot 550 werk- nemers per bedrijf)	56 sociale werk- voorzieningen, Nederland (n=56)
Ivancevich en McMahon (1977)	T	3 weken	141 onderhoudstech- nici (onderhoudsaf- deling)	bedrijf voor electronische apparatuur en onderdelen, V.S.
			70 technici met hoge 'groei-behoefte' (H) en 71 technici met lage 'groei-behoefte' (L)	idem
Benninghaus (1978)	T	22 maanden	48 productie- en 52 onderhoudswerknemers	automobielbe- drijf, W.Duitsland
Johns (1978)	T	1 jaar	208 produktiewerkne- mers	papierfabriek, Canada
Ris (1978)	T	1 jaar (1974)	gemiddeld ca. 250 mannelijke produk- tiewerknemers per bedrijf	39 productiebe- drijven (n=39), Nederland
Rousseau (1978b)	T	1 maand	228 resp. 43 werkne- mers van 2 bedrijven (n=271); in totaal uit 19 afdelingen	elektronicabe- drijf en een radiostation, V.S.
Wall et al. (1978)	T	6 maanden	32 produktiewerkne- mers van één afde- ling	konfektiefab- riek, Engeland
Rushmore en Youngblood (1979)	T	3 jaar (1974- 1977)	313 niet-leidingge- vende werknemers (in 4 verschillende af- delingen en in 17 verschillende taken)	groot overheids- bedrijf, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
percentage werknemers per bedrijf met enigszins tot vrij ingewikkelde arbeid	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- pos. (n.s. partieel) - n.s. (ook partieel) - n.s. (ook partieel)
moeilijkheidsgraad (uitdagend)	verzuimpercentage (unexcused)	negatief
idem	idem	- negatief (H) - n.s. (L)
- taakvariatie - kennis en ervaring - mate van 'restriktie' in taak (= geringe mate van variatie, autonomie en interactie)	frekwentie	- n.s. - n.s. - negatief! (p < .10)
taakvariatie	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
mate van taakspecialisatie (wel-niet inclusief stellen, onderhoud en kwal.kontrolle; volgens de produktieleider)	- frekwentie - gem. duur per geval (ge-transformeerd) (met leeftijd, opleiding, en bedrijfs grootte onder controle)	- n.s. (ook partieel) - negatief! (n.s., partieel)
- taakvariatie - leermogelijkheden	frekwentie	- negatief - negatief
taakvariatie	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
taakvariatie	verzuimpercentage (illness hours)	n.s.

Tabel 1.1 Taakvariatie (vervolg-2)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Schriesheim et al. (1979)	T	6 maanden	152 beambten	gemeentelijke overheid, V.S.
Algera (1980)	T	1 jaar	183 werknemers in 61 taken (productie, staf, administratie, laboratorium, etc.)	staalconcern, Nederland
Blumberg (1980)	T	niet vermeld	54 mijnwerkers (in twee autonome groe- pen)	een kolenmijn, V.S.
Ekkers et al. (1980)	T	1 jaar	219 taakuitvoerders in 24 taaksituaties (n=24)	24 bedrijven met minstens enige graad van auto- matisering, Nederland
Spencer en Steers (1980)	T	9 maanden	124 administratieve en dienstverlenende werknemers	ziekenhuis, V.S.
Houben (1981)	T	2 jaar (1976- 1977)	59 en 84 productie- werknemers van 2 be- drijven	kunststof- en metaalbedrijf (enkelstuks) en metaalbedrijf (grote series), Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
taakvariatie	verzuimpercentage	negatief
- taakvariatie - moeilijkheidsgraad (uitdagend) - benodigde leertijd	verzuimpercentage (eigen opgave)	- negatief - negatief - negatief
- taakvariatie - taakroulatie/-wisseling (on- der konstanthouding van per- soons- en andere taakkenmer- ken)	- verzuimpercentage - verzuimpercentage	- n.s. (positief, partieel) - n.s. (positief, partieel)
voórkomen van taakroulatie (observaties)	frekwentie	n.s.
stimulerende en uitdagende taakinhoud (onder konstanthou- ding van andere werkkenmerken)	verzuimpercentage	negatief (ook par- tieel)
cyclusduur van de taak	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.

Tabel 1.2 Taakvariatie te zamen met andere taakkenmerken

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Walker en Guest (1952)	T	1 jaar (1949)	175 produktiewerkne- mers	niet nader om- schreven be- drijf, V.S.
Trist et al. (1963)	L	2 jaar (geen vóór-nameting)	38 werknemers in het conventionele sy- steem en 41 werkne- mers in het groeps- systeem (kontrole resp. experimentele groep)	mijnbouwbedrijf, Engeland
	L	20 maanden (geen vóór- nameting)	41 werknemers in beide systemen	mijnbouwbedrijf, Engeland
Van Beinum et al. (1967)	E	2 jaar (1964 t.o.v. 1965) experiment zelf vond plaats in april-dec.1965	70 vrouwelijke werk- nemers (administra- tie, ponsen, korrek- tie) in het experi- mentele centrum en 40 werkneemsters in het controle-centrum	Postcheque- en girodienst (PCGD), Nederland
Allegro (1973)	E	3 periodes van 7 maanden (dec. 1970-dec.1972)	29 produktiewerkne- mers in zowel expe- rimentele als kon- trolegroep	spinnerij, Nederland
Lawler et al. (1973)	E	6 maanden (tij- dens experi- ment)	17 telefonistes in experimentele groep; géén controle-groep	telefooncentra- le, V.S.
Den Hertog en Vossen (1974)	E	eerste 6 maan- den 1972 t.o.v. eerste 6 maan- den 1973	16 vrouwelijke pro- duktie-medewerkers in experimentele groep en 32 à 45 werkneemsters in de kontrolegroep	telefoonlampen- fabriek van een groot concern, Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
somscore van taakherhaling (+) tempodwang (+) vaardigheid (-) taakonderbreking (-) groepsgrootte (-)	samengestelde verzuimmaat van frekwentie en duur	positief
vergelijking van twee produk- tiesystemen: aparte taken en aparte beloning t.o.v. taakrou- latie, groepsverantwoordelijk- heid en groepsbeloning	verzuimpercentage	lager bij het auton- ome groepssysteem
vergelijking van twee produk- tiesystemen: minder resp. meer taakroulatie en groepsverant- woordelijkheid	verzuimpercentage	lager bij meer taak- roulatie etc.
invoering van taakroulatie en taakverbreding, waardoor meer afwisseling, inzicht en ver- antwoordelijkheid ontstond; ook groepstaak	- frekwentie - gem. duur per geval	stijging! (daling in kontrolegroep) stijging! (ook in kontrolegroep)
taakverbreding, invoering auto- nome groep, groepsbeloning, taakroulatie, minder toezicht	- verzuimpercentage - frekwentie	- daling - daling (zowel in de tijd als t.o.v. de kontrolegroep)
toename van taakvariatie en autonomie	verzuimpercentage(?)	daling (geen kontro- legroep)
invoering van taakverbreding; meer verantwoordelijkheid, groepsoverleg en prestatie- feedback; taakroulatie; minder toezicht.	- verzuimpercentage - frekwentie	- geen verschil in daling in relatie tot controlegroep - stijging(!) (niet in controlegroep)

Tabel 1.2 Taakvariatie te zamen met andere taakkenmerken (vervolg-1)

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemings-periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
King (1974)	E	1 jaar voor invoering en 1 jaar tijdens nieuwe situatie	120 produktie-werknemers uit 2 bedrijven met taakverbreding en 120 werknemers uit 2 bedrijven met taakroulatie; géén kontrolegroep	4 bedrijven van een concern (produktie van naaipatronen), V.S.
Locke et al. (1976)	E	7 maanden vooraf (mei-november) t.o.v. 7 maanden tijdens experiment (januari-juli)	drie experimentele groepjes (11-25 personen) en drie kontrolegroepjes (10-44 personen) in archief- en verzendafdeling	overheidsinstelling op het gebied van de sociale zekerheid, V.S.
Billings et al. (1977)	E	37 dagen vóór en 2 x 37 dagen na de overgang	60 werknemers in de experimentele groep en 60 werknemers in de kontrolegroep	voedselbereiding en -aflevering van een ziekenhuis, V.S.
Hackman et al. (1977)	E	11 maanden vooraf en 11 maanden tijdens het experiment (1970-1971)	98 ponstypistes als experimentele groep en een onbekend aantal ponstypistes in een andere lokatie als kontrolegroep	verzekeringsmaatschappij, V.S.
Vredenburg en Alutto (1977)	I	niet vermeld	93, merendeels vrouwelijke, administratieve medewerkers	grote bankinstelling, V.S.
Hackman et al. (1978)	E	4 maanden vooraf (1974) en 4 maanden na verandering in de taken (1975)	94 administratieve medewerkers met 49 verschillende taken als experimentele groep; geen kontrolegroep	grote bankinstelling, V.S.
Rousseau (1978a)	I	1 maand	139 werknemers van 2 bedrijven (resp. 97 en 42)	electronicabedrijf en een radiostation, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
invoering van taakverbreiding resp. taakroulatie	frekwentie	n.s. (noch tussen de kondities, noch in de tijd)
toename in: taakvariatie autonomie prestatiefeedback verantwoordelijk- heid (somscore)	verzuimpercentage	daling (bij controle- groepjes een stij- ging)
overgang van serie- naar een meer geautomatiseerde massa- productie, met meer opgesplit- ste, routinematige, plaatsge- bonden taken met meer werkdruk	verzuimpercentage	n.s. (noch in de tijd, noch in verge- lijking tot de kon- trolegroep)
toename in: taakvariatie taakidentiteit belang van de taak autonomie prestatiefeedback van de taak	verzuimpercentage(?)	daling (ook t.o.v. kontrolegroep)
taakvariatie, autonomie, ge- bruik kennis/vaardigheden, par- ticipatie	frekwentie(?)	n.s.
taakverrijking resp. -gelijk- blijving resp. -verarming van een deel van de taken	- frekwentieverandering - idem (bij grote 'groe- behoefte') - idem (bij geringe 'groeibehoefte')	- n.s. - toename bij verrij- king, afname bij verarming(!) - n.s.
mate van variatie, autonomie, belang, identiteit, feedback, kontakten met anderen in de taak (somscore)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - negatief

Tabel 1.2 Taakvariatie te zamen met andere taakkenmerken (vervolg-2)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Orpen (1979)	E	6 maanden (tij- dens de duur v. het experiment; geén vóórme- ting)	36, merendeels vrou- welijke, beambten in de experimentele groep en 36 beambten in de kontrolegroep (post- en archief- werk)	overheidsinstel- ling, Zuid-Afrika
Greene (1981)	E	1 maand (drie maanden vóór) t.o.v. 1 maand (9 maanden na invoering van de verandering) resp. juli 1979 en juli 1980	130 adm. werknemers van één afdeling als experim. groep; 138 werknemers van een andere afd. en 121 adm. werknemers van een ander (verge- lijkbaar) bedrijf als interne en ex- terne kontrolegroep	een bedrijf dat zich bezighoudt met financiële transacties, V.S.
Mowday en Spencer (1981)	T	1 jaar	569, vnl. vrouwelij- ke, beambten (ver- pleging en admini- stratie)	7 lagere over- heidsinstellin- gen (gezond- heidszorg en ad- ministratie), V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
toename van: - taakvariatie - taakidentiteit - belang van de taak - autonomie - prestatiefeedback van de taak	verzuimpercentage	'verrijkte' groep lager dan controlegroep (geen voormeting)
toename van: taakvariatie taakidentiteit belang van de taak autonomie prestatiefeedback	verzuimpercentage	n.s. (kleine daling, maar geen verschil met de beide controlegroepen)
'job scope' (mate van variatie, autonomie, feedback, etc. in de taak)	frekwentie	negatief (maar kromlijnig, d.w.z. effect neemt af bij grote 'scope')

Tabel 1.3 Andere taakkenmerken

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Turner en Lawrence (1965)	T	1 jaar	403 mannelijke pro- duktiewerknemers in 47 verschillende ta- ken	11 productiebe- drijven (w.o. levensmiddelen, metaal, papier, textiel), V.S.
Patchen (1970)	T	1 jaar (1961- 1962)	834 werknemers uit 2 divisies, resp. 34 en 29 werkgroepen (n=63)	groot openbaar lichaam (TVA), V.S.
Hackman en Lawler (1971)	T	1 jaar	208 telefonistes, installateurs en on- derhoudstechnici	telefoonmaat- schappij, V.S.
Hackman en Oldham (1976)	T	1 jaar	658 werknemers (ar- beiders en beambten)	7 industriële en diensten-organi- saties, V.S.
Ivancevich en McMahon (1977)	T	3 weken	141 onderhoudstech- nici (onderhoudsaf- deling	bedrijf voor elektronische apparatuur en onderdelen, V.S.
			70 technici met hoge 'groeibehoeft' (H) en 71 technici met lage 'groeibehoeft' (L)	idem
Vredenburg en Alutto (1977)	T	niet vermeld	93, vnl. vrouwelij- ke, administratieve werknemers	grote bankin- stelling, V.S.
Benninghaus (1978)	T	22 maanden	48 productie- en 52 onderhoudsmedewer- kers	automobielbe- drijf, W.Duitsland
Johns (1978)	T	1 jaar	208 produktiemed- ewerkers	papierfabriek, Canada

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
- taakidentiteit (= duidelijkheid/zichtbaarheid van de taak als deel van het gehele productieproces)	frekwentie	- negatief
- interactie (vereiste en mogelijke aantal kontakten)		- negatief
- prestatiefeedback van anderen	frekwentie (partiële relaties)	- n.s.
- mogelijkheid om eigen prestaties te vergelijken met die van anderen		- n.s.
- taakidentiteit	frekwentie	- negatief
- prestatiefeedback van de taak of van anderen		- n.s.
- omgang met anderen		- n.s.
- vriendschapsmogelijkheden		- n.s.
- taakidentiteit	verzuimpercentage	- n.s.
- belang van de taak		- n.s.
- prestatiefeedback van de taak		- n.s.
prestatiefeedback van de taak	verzuimpercentage ('unexcused'; dus korte gevallen)	n.s.
idem	idem	- negatief (H) - n.s. (L)
prestatiefeedback van de taak/anderen	frekwentie(?)	n.s.
interactie met anderen	frekwentie	n.s.
- taakidentiteit	verzuimpercentage	- n.s.
- belang van de taak		- n.s.
- prestatiefeedback van de taak		- positief(!)

Tabel 1.3 Andere taakkenmerken (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Johns (1978) (vervolg)				
Rousseau (1978b)	T	1 maand	228 resp. 43 werknemers van 2 bedrijven (n=271); in totaal uit 19 afdelingen	electronicabedrijf en een radiostation, V.S.
Wall et al. (1978)	T	6 maanden	32 produktiewerknemers van één afdeling	konfektiefabriek, Engeland
Rushmore en Youngblood (1979)	T	3 jaar (1974-1976)	313 niet-leidinggevende werknemers (in 4 verschillende afdelingen en in 17 verschillende taken)	groot overheidsbedrijf, V.S.
Schriesheim et al. (1979)	T	6 maanden	152 gemeente-ambtenaren	gemeentelijke overheid, V.S.
Algera (1980)	T	1 jaar	183 werknemers in 61 taken (produktie, staf, administratie, laboratorium, etc.)	staalconcern, Nederland
Blumberg (1980)	T	niet vermeld	54 mijnwerkers (twee autonome werkgroepen)	een kolenmijn, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
- taakidentiteit - belang van de taak - prestatiefeedback van de taak	frekwentie	- negatief - n.s. - positief(!)
- taakidentiteit - belang van de taak - prestatiefeedback van leiding en kollega's - prestatiefeedback van de taak - omgaan met anderen	frekwentie	- n.s. - n.s. - negatief - negatief - negatief
- taakidentiteit - belang van de taak - prestatiefeedback van de taak	verzuimpercentage	- negatief - negatief ($p < .10$) - n.s.
- taakidentiteit - belang van de taak - prestatiefeedback van de taak	frekwentie	- n.s. - n.s. - negatief ($p < .10$)
- taakidentiteit - prestatiefeedback van de taak - belang van de taak	verzuimpercentage (<i>'illness hours'</i>)	- positief(!) - n.s. - n.s. (partiële re- laties)
- taakidentiteit - prestatiefeedback van de taak zelf - belang van de taak - samenwerking met anderen	verzuimpercentage (<i>'un- excused'</i>)	- negatief - negatief - negatief - negatief
- taakidentiteit - prestatiefeedback van de taak - kontaktmogelijkheid	verzuimpercentage (vol- gens eigen opgave)	- n.s. - n.s. - n.s.
- taakidentiteit - prestatiefeedback van de taak en van anderen	verzuimpercentage (met partialisering voor per- soons- en taakkenmerken)	- n.s. - n.s.

Tabel 1.4 Vrijheid/autonomie

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Lundquist (1958)	T	6 maanden	8 afdelingen (284 werknemers; n=8)	bedrijf, Zweden
Baumgartel en Sobol (1959)	T	1 jaar (1952)	2487 mannelijke produktiewerknemers (n=9 taakgroepen)	11 lokaties van een luchtvaartmaatschappij, V.S.
			1263 mannelijke en vrouwelijke beambten (n=6 en 10 taakgroepen)	idem
Turner en Lawrence (1965)	T	1 jaar	403 mannelijke produktiewerknemers in 47 verschillende taken	11 productiebedrijven (w.o. levensmiddelen, metaal, papier, textiel, etc.), V.S.
Patchen (1970)	T	1 jaar (1961-1962)	834 werknemers uit de technische en electriciteitsdivisies, resp. 34 en 39 werkgroepen (n=63)	groot openbaar lichaam (TVA), V.S.
Hackman en Lawler (1971)	T	1 jaar	208 telefonistes, installateurs en onderhoudstechnici	telefoonmaatschappij, V.S.
Hackman en Oldham (1976)	T	1 jaar	658 werknemers (produktie en administratie)	7 industriële en dienstenorganisaties, V.S.
Benninghaus (1978)	T	22 maanden	48 produktie- en 52 onderhoudswerknemers	automobielbedrijf, W.Duitsland
Johns (1978)	T	1 jaar	208 produktiewerknemers	papierfabriek, Canada
Rousseau (1978b)	T	1 maand	228 resp. 43 werknemers van 2 bedrijven (n=271); in totaal uit 19 afdelingen	electronicabedrijf en een radiostation, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
autonomie in het werk	- verzuimpercentage - frekwentie	- negatief - negatief
mate van vrijheid (volgens externe beoordelaars)	- verzuimpercentage - frekwentie	- negatief - negatief
idem	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
autonomie (beslissingsvrijheid)	frekwentie	negatief
autonomie (controle over means)	frekwentie	negatief (partieel)
autonomie	frekwentie	negatief
autonomie	verzuimpercentage	negatief
autonomie	frekwentie	n.s.
autonomie	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - negatief
autonomie	frekwentie	negatief

Tabel 1.4 Vrijheid/autonomie (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Wall et al. (1978)	T	6 maanden	32 produktiewerkne- mers van één afde- ling	konfektiefab- riek, Engeland
Karasek (1979)	T	1 jaar (1968)	1896 mannelijke werknemers	steekproef uit de mannelijke werkende bevol- king, Zweden
Rushmore en Youngblood (1979)	T	3 jaar (1974- 1976)	313 niet-leidingge- vende werknemers (in 4 verschillende af- delingen en in 17 verschillende taken)	groot overheids- bedrijf, V.S.
Schriesheim et al. (1979)	T	6 maanden	152 gemeente-ambte- naren	gemeentelijke overheid, V.S.
Algera (1980)	T	1 jaar	183 werknemers in 61 taken (produktie, staf, administratie, laboratorium, etc.)	staalconcern, Nederland
Blumberg (1980)	T	niet vermeld	54 mijnwerkers (twee autonome groepen)	een kolenmijn, V.S.
Houben (1981)	T	2 jaar (1976- 1977)	59 en 84 produktie- werknemers (2 be- drijven)	kunststoffen/me- taalbedrijf (en- kelstuks) en me- taalbedrijf (grote series), Nederland
Parkes (1982)	L	2 perioden van 3 maanden	125 leerling-ver- pleegkundigen	ziekenhuis, Engeland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
autonomie	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - negatief
beslissingsvrijheid in de eigen taak	verzuimpercentage (< of $\geq$ 5 dagen per jaar)	negatief
autonomie	verzuimpercentage ('illness hours')	negatief
autonomie	verzuimpercentage ('un- excused')	negatief
autonomie in werktempo en werk- methode (= zelf kunnen beslis- sen)	verzuimpercentage (eigen opgave)	negatief
autonomie (met partialisering voor persoons-/taakvariabelen)	verzuimpercentage	n.s. (ook partieel)
beschikbaarheid van produktie- technische hulpbronnen (incl. keuzevrijheid)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - negatief - negatief - negatief
toename van vrijheid van be- slissen	toename van verzuimper- centage (gevallen van 1-3 dagen)	n.s.

Tabel 1.5 Verantwoordelijkheid

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemings-periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Metzner en Mann (1953)	T	6 maanden (1950)	163 mannelijke beambten	grote elektriciteitsmaatschappij, V.S.
Baumgartel en Sobol (1959)	T	1 jaar (1952)	2437 mannelijke produktiemedewerkers (ingedeeld in n=9 taakgroepen)	11 lokaties van één luchtvaartmaatschappij, V.S.
			565 mannelijke beambten (n=6 taakgroepen)	idem
			698 vrouwelijke beambten (n=10 taakgroepen)	idem
Gordon et al. (1959)	T	1 jaar (1955-1956)	14074 werknemers	Britse spoorwegen, Schotland
Turner en Lawrence (1965)	T	1 jaar	403 mannelijke produktiewerknemers in 47 verschillende taken	11 produktiebedrijven (w.o. levensmiddelen, metaal, papier, textiel), V.S.
Ford en Gillette (1969)	E	6 maanden tijdens experiment (april-september 1965)	36 vrouwelijke werknemers (behandelen klachten abonné's) in experimentele groepen en 59 werknemers in controlegroepen	telefoonmaatschappij, V.S.
Birchall en Wild (1976)	T	niet vermeld	256 vrouwelijke produktiewerknemers (testen, assembleren, machine bedienen)	electronicabedrijf, Engeland
Benninghaus (1978)	T	22 maanden	48 produktie- en 52 onderhoudswerknemers	automobielbedrijf, W. Duitsland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
satisfactie met de verantwoor- delijkheid	frekwentie	negatief (p = .10)
mate van verantwoordelijkheid (volgens externe beoordelaars)	- verzuimpercentage - frekwentie	- negatief - negatief
idem	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - positief(!)
idem	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
mate van verantwoordelijkheid in het werk (volgens externe beoordeling)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- negatief - negatief - n.s.
verantwoordelijkheid	frekwentie	negatief
'verticale' taakverrijking: meer eigen controle, verant- woordelijkheid en vrijheid	frekwentie	daling (stijging in kontrolegroepen)
verantwoordelijkheid in het werk (onder konstanthouding van 3 persoonsvariabelen)	- verzuimpercentage (with permission) - verzuimpercentage (certified) - frekwentie	- negatief - n.s. - n.s.
verantwoordelijkheid in de taak	frekwentie	negatief

Tabel 1.6 Hiërarchisch niveau

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemings-periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Pugh et al. (1959)	T	1 jaar (1955-1956)	177 leidinggevenden, 391 middenkader en 692 niet-leidinggevende mannelijke ambtenaren (allen 45 jaar of ouder)	spoorwegen, Schotland
Waters en Roach (1971)	T	1 jaar	131 vrouwelijke administratieve medewerkers	verzekeringsmaatschappij, V.S.
Hrebiniak en Roteman (1973)	T	1 jaar (1971)	40 leidinggevenden van 4 verschillende hiërarchische niveaus	drankcontrole-raad van een staat, V.S.
Waters en Roach (1973)	T	1 jaar	62 vrouwelijke administratieve medewerkers	verzekeringsmaatschappij, V.S.
			90 vrouwelijke administratieve medewerkers	idem (ander kantoor), V.S.
Reiche en Van Dijkhuizen (1979)	T	1 jaar	574 werknemers (uit 123 rolesets rondom een middenkaderlid)	17 grote en middelgrote industriële bedrijven, Nederland
Kruidenier (1982)	T	1 jaar (1980)	13048 uitvoerende en 807, 592 en 302 laag-, midden- en hoogleidinggevende werknemers (mannen en vrouwen)	48 bedrijven, Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
leidinggevend niveau (3 kategorieën)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval (voor leeftijd gestandaardiseerd)	- negatief - negatief - negatief
niveau in de organisatie	frekwentie	negatief
hiërarchisch niveau	verzuimpercentage (excl. lange, medische gevallen)	negatief
niveau in de organisatie	frekwentie	negatief
niveau in de organisatie	frekwentie	negatief
hiërarchisch niveau (resp. uitvoerende, baas, middenkader, chefs)	verzuimpercentage (volgens eigen opgave)	negatief
4 leidinggevend-niveau-klassen (uitvoerend, laag, midden, hoog)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- negatief - negatief - omgekeerde U-relatie

Tabel 1.7 Scholingsgraad/opleidingsniveau

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Kerr, Koppel- meier en Sullivan (1951)	T	18 maanden waarschijnlijk	n=29 afdelingen (met 894 werknemers)	metaalbedrijf, V.S.
Buzzard en Shaw (1952)	T	2 jaar (1947- 1948 en 1949- 1950)	± 1000 geschoolde t.o.v. ± 2500 onge- schoolde mannen	31 overheidsin- stanties, Engeland
Van Zelst en Kerr (1953)	T	1 jaar	340 werknemers (re- presentatief voor de personele bezetting van de bedrijven)	14 bedrijven (metaal, tex- tiel, voedsel, etc.), V.S.
Sinha en Singh (1961)	T	1 jaar (1959- 1960)	100 produktiewerkne- mers (50 met zeer hoog en 50 met zeer laag verzuimpercen- tage)	grote staalfab- riek, India
Isambert-Jamati (1962)	T	1 jaar	4352 mannelijke en 3697 vrouwelijke produktiewerknemers	8 bedrijven in het gebied van Parijs, Frankrijk
Gadourek (1965)	T	6 maanden	2209 arbeiders in 106 kleine werkgroe- pen (allen mannen)	21 grote produk- tiebedrijven, Nederland
Turner en Lawrence (1965)	T	1 jaar	403 mannelijke pro- duktiewerknemers in 47 verschillende ta- ken	11 produktiebe- drijven (w.o. levensmiddelen, metaal, papier, textiel), V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
somscore van beloning, prestige en scholing per afdeling (ex- terne beoordeling)	- verzuimpercentage (totaal) - verzuimpercentage (excused) - verzuimpercentage (unexcused)	- n.s. - n.s. - negatief (p < .10)
ongeschoold t.o.v. geschoold werk	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval (voor leeftijd gestan- daardiseerd)	- negatief - negatief - n.s.
opleidingsniveau van het werk (in 3 categorieën)	verzuimpercentage (vlgs. eigen opgave)	negatief
scholingsgraad van het werk (2 categorieën)	verzuimpercentage	n.s.
5 niveaus in scholingsgraad	frekwentie	negatief (zowel bij vrouwen als bij man- nen)
scholingsgraad (vragenlijst- gegeven)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. (individueel; partieel) - n.s. (groep; partieel) - n.s. (individueel; partieel) - n.s. (groep; partieel)
opleidingsniveau	frekwentie	n.s.

Tabel 1.7 Scholingsgraad/opleidingsniveau (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Alderson (1967)	T	1 jaar (1963- 1964)	620.457 mannelijke werknemers	5%-steekproef van verzekerden, Groot-Brittannië
Barr (1967)	T	3 jaar (1961- 1964)	ongeveer 7000 ver- pleegkundigen	102 ziekenhui- zen, Engeland
Schmidt (1967)	T	1 jaar (1962- 1963)	1674 mannelijke pro- duktiedewerkers	2 grote metaal- bedrijven, W. Duitsland
Philipsen (1969)	T	2 jaar (1964- 1965)	mannelijk produktie- personeel (120-960 per bedrijf)	83 produktiebe- drijven (n=83), Nederland
Sharma (1970)	T	5 jaar (1961- 1965)	262 (mannelijke?) produktiewerknemers (steekproef uit 6000 werknemers)	groot automo- bielbedrijf, India
Mann et al. (1971)	T	1 jaar (1965- 1966)	448 mannelijke en vrouwelijke arbei- ders	ziekenhuis, Israël
Henemann en Murphy (1974)	T	1 jaar	409 mannelijke en vrouwelijke produk- tiewerknemers	consumptiegoede- renbedrijf, V.S.
Clark (1975)	T	1 maand (maart 1971)	1707 verpleegkundi- gen	5 ziekenhuizen, Engeland
O'Muircheartaigh (1975)	T	1 jaar (1969- 1970)	10.551 produktieme- dewerkers	146 prod.bedrij- ven (met meer dan 25 werkne- mers) uit 10 be- drijfstakingen, Ierland
			767 werknemers	16 produktiebe- drijven, Ierland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
scholingsgraad (in 4 kategorieën)	- verzuimpercentage (gevallen ≥ 4 dagen; leeftijd-gestandaardiseerd) - frekwentie (idem)	- negatief - negatief
mate van opleiding (ongekwalificeerde t.o.v. gekwalificeerde verpleegkundigen, allen full-time)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief - negatief - positief
mate van geschooldheid (3 categorieën)	- frekwentie - gem. duur per geval	- negatief - positief
gemiddelde scholingsgraad van het personeel	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- n.s. (ook partieel) - n.s. (negatief partieel) - n.s. (ook partieel)
scholingsgraad van het werk (3 categorieën)	verzuimpercentage	n.s.
ongeschoolde versus geschoolde arbeiders	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- negatief - negatief - positief
scholingsgraad van het werk (9 categorieën)	frekwentie (1-dagsgevallen)	negatief
mate van geschooldheid ('rang' in 6 categorieën)	frekwentie (1-3-dagsgevallen)	negatief
mate van geschooldheid (in 3 gradaties)	- verzuimpercentage - frekwentie	- negatief - n.s.
mate van geschooldheid (in 3 gradaties)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- negatief - negatief - negatief

Tabel 1.7 Scholingsgraad/opleidingsniveau (vervolg-2)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Ris (1978)	T	1 jaar (1974)	gemiddeld circa 250 mannelijke produk- tiewerknemers per bedrijf	39 produktiebe- drijven (n=39), Nederland
Edwards (1979a)	T	5 jaar (1973- 1977)	428 'blijvers' en 757 'vertrekkers' (allen mannelijke produktiewerknemers)	groot metaalbe- drijf, Engeland
Taylor (1979)	T	1 week in mei 1978	steekproef uit circa 60 miljoen werkne- mers (>35 uur per week en excl. land- bouw)	V.S.
Blumberg (1980)	T	niet vermeld	54 mijnwerkers (twee autonome werkgroe- pen)	een kolenmijn, V.S.
Spencer en Steers (1980)	T	9 maanden	124 administratieve en dienstverlenende werknemers	ziekenhuis, V.S.
Hammer et al. (1981)	T	9 maanden	106 à 112 niet-lei- dinggevende produk- tie- en administra- tiemedewerkers	bedrijf voor bi- bliothekmeube- len (in eigendom van de werkne- mers), V.S.
Kruidenier (1982)	T	1 jaar (1980)	14.654 mannelijke en vrouwelijke werk- nemers	48 bedrijven, Nederland
Youngblood (1982)	T	4 jaar (1974- 1977)	281 werknemers	groot overheids- bedrijf, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
gemiddeld opleidingsniveau van de produktiewerknemers (ongeschoold - geschoold)	- frekwentie - gem. duur per geval (getransformeerd) (leeftijd en bedrijfs- grootte onder controle)	- n.s. - positief
opleidingsniveau van het werk (in 5 categorieën)	- verzuimpercentage - frekwentie	- negatief - negatief
opleiding (resp. lagere school, middelb. school, hogere oplei- ding)	verzuimpercentage	negatief
opleidingsniveau (aantal jaren opleiding)	verzuimpercentage (parti- alisering voor persoons- en taakkenmerken)	positief (n.s. par- tueel)
opleiding (andere persoonsken- merken onder controle)	verzuimpercentage	n.s. (ook partieel)
kombinatie van vaardigheid en hiërarchisch niveau (5 niveaus)	- verzuimpercentage (in dagen; 'voluntary') - verzuimpercentage (in uren; 'voluntary') - frekwentie ('voluntary')	- n.s. - n.s. (partieel ne- gatief) - n.s.
opleiding (aantal schooljaren)	- verzuimpercentage (in dagen; 'voluntary') - verzuimpercentage (in uren; 'voluntary') - frekwentie ('voluntary')	- n.s. - positief (ook par- tueel) - n.s.
5 opleidingscategorieën (alge- meen onderwijs)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- negatief - negatief - negatief
9 opleidingscategorieën	- verzuimperc. (ziekte) - verzuimperc. (korte ge- vallen) - frekwentie (ziekte) - frekwentie (korte gev.)	- neg. (part. n.s.) - n.s. - neg. (part. n.s.) - n.s.

Tabel 1.8 Formalisatiegraad van het werk

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Vredenburg en Alutto (1977)	T	1 maand	93, merendeels vrou- welijke, administra- tieve medewerkers	grote bankin- stelling, V.S.
Ris (1978)	T	1 jaar (1974)	gemiddeld circa 250 mannelijke produk- tiewerknemers per bedrijf	39 produktiebe- drijven (n=39), Nederland
Rousseau (1978b)	T	1 maand	228 resp. 43 werkne- mers van 2 bedrijven (n=271); werkend in 19 afdelingen	electronicabe- drijf en een ra- diostation, V.S.
Ekkers et al. (1980)	T	1 jaar	219 taakuitvoerders in 24 taaksituaties (n=24)	24 bedrijven met minstens enige graad van auto- matisering, Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
formalisatiegraad van de taak (belang van formele regels en procedures)	frekwentie(?)	positief
mate van reglementering (schriftelijke regels en proce- dures in de produktieve sektor; volgens personeelszaken)	- frekwentie - gem. duur per geval (getransformeerd) (leeftijd, opleiding en bedrijfs grootte onder kontrole)	- negatief (ook par- tieleel) - n.s. (ook partieleel)
formalisatiegraad van de afde- ling (mate waarmee met geschre- ven regels en procedures wordt gewerkt)	frekwentie	positief
- mate van voorkomen van re- gels, voorschriften en proce- dures in de werkkoördinatie (observatie van de onderzoe- kers) - de mate waarin volgens de voorschriften wordt gewerkt (volgens de taakuitvoerders)	- frekwentie - frekwentie - gem. duur per geval	- positief - negatief - positief

Tabel 1.9 Taak-problemen/druk/onrust

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Shepherd en Walker (1957)	T	1 jaar (1952)	1526 mannelijke pro- duktiemedewerkers	2 staalfabrieken en een machine- fabriek, Engeland
Melbin (1961)	L	aantal verande- ringen 6 weken vóór en 6 weken na elk verzuim- geval (8 mnd.; 1958)	125 en 11 verplegers uit 2 ziekenhuizen	2 psychiatrische ziekenhuizen, V.S.
Gerstenfeld (1969)	T	1 jaar	148 vrouwelijke werknemers	2 bedrijven (wassen en dry- cleaning), V.S.
Philipsen (1969)	T	2 jaar (1964- 1965)	mannelijk productie- personeel (120-960 werknemers per be- drijf)	83 productiebe- drijven (n=83), Nederland
Patchen (1970)	T	1 jaar (1961- 1962)	834 werknemers uit de technische en elektriciteitsdivi- sies, resp. 34 en 29 werkgroepen (n=63)	groot openbaar lichaam (TVA = Tennessee Valley Authority), V.S.
Ilgen en Hollen- back (1977)	T	6 maanden (mei- november 1973)	165 vrouwelijke ad- ministratieve mede- werkers	universiteit, V.S.
Ivancevich en McMahon (1977)	T	3 weken	141 onderhoudstech- nici (onderhoudsaf- deling)	bedrijf voor elektronische apparatuur en onderdelen, V.S.
			idem: 70 technici met hoge 'groeibe- hoefte' (H) en 71 technici met lage 'groeibehoefte' (L) ('higher order need strength')	idem

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
werk zonder, met enige resp. met veel pauzes (volgens exter- ne beoordelaars)	- verzuimpercentage - frekwentie	- negatief - n.s.
opgedragen tijdelijke verande- ring van afdeling, dienst en/of vrije-tijdsschema	frekwentie	stijging
hoeveelheid werk (goed - te veel)	verzuimpercentage (vra- genlijstgegevens)	n.s.
rust - onrust in het produktie- proces	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- n.s. (ook partieel) - n.s. (ook partieel) - n.s. (ook partieel)
- werkoverbelasting - tijdsdruk - duidelijkheid van instructies	frekwentie (partiële relaties)	- positief - negatief - n.s.
mate van onmisbaarheid door het soort werk	- verzuimpercentage (sick leave) - verzuimpercentage (unexcused) - verzuimpercentage (totaal)	- negatief - n.s. - negatief
taakduidelijkheid	verzuimpercentage ('un- excused', dus korte ge- vallen)	negatief
taakduidelijkheid	idem	- negatief (H) - n.s. (L)

Tabel 1.9 Taak-problemen/druk/onrust (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Ris (1978)	T	1 jaar (1974)	gemiddeld circa 250 mannelijke produk- tiewerknemers per bedrijf	39 produktiebe- drijven (n=39), Nederland
Rousseau (1978b)	T	1 maand	271 werknemers van 2 bedrijven (resp. 228 en 43); in to- taal in 19 afdelin- gen	electronicabe- drijf en een ra- diostation, V.S.
Gupta en Beehr (1979)	T	1 maand vóór en 1 maand na het interview	309 werknemers	4 service-afde- lingen van een ziekenhuis en 2 automobieleronder- delenbedrijven, V.S.
Karasek (1979)	T	1 jaar (1968)	1896 mannelijke werknemers	steekproef uit de werkende be- volking, Zweden
Algera (1980)	T	1 jaar	183 werknemers in 61 taken (produktie, staf, administratie, laboratorium, etc.)	staalconcern, Nederland
Van Dijkhuizen (1980)	T	1 jaar	578 werknemers (uit 123 rolesets rondom een middelkaderlid)	17 industriële bedrijven, Nederland
Ekkers et al. (1980)	T	1 jaar	219 taakuitvoerders in 24 taaksituaties (n=24)	24 bedrijven met minstens enige graad van auto- matisering, Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
mate van onderbezetting in de produktie (niet-sterk; volgens personeelsafdeling)	- frekwentie - gem. duur per geval (getransformeerd)	- n.s. (ook partieel) - n.s. (ook partieel)
- rol-onduidelijkheid - rolkonflikt	frekwentie	- n.s. - n.s.
- rol-onduidelijkheid - rol-overbelasting - onder-gebruik van kennis en vaardigheden - onvoldoende materiaal en uit- rusting ter beschikking	frekwentie (1 maand voor- afgaande aan het inter- view)	- n.s. - n.s. - n.s. - n.s.
- rol-onduidelijkheid - rol-overbelasting - onder-gebruik van kennis en vaardigheden - onvoldoende materiaal en uit- rusting ter beschikking	frekwentie (1 maand na het interview)	- positief - positief - positief - positief
zwaarte van de taakeisen (veel werk, tijdsdruk)	verzuimpercentage (< of $\geq$ 5 dagen per jaar)	positief
- foutenrisiko - duidelijkheid van de taak (bij oplossen van problemen)	verzuimpercentage (eigen opgave)	- n.s. - positief(!)
- rol-onduidelijkheid - werkbelasting - onvoldoende gebruikmaking van kennis en bekwaamheden - rolkonflikt	verzuimpercentage (eigen opgave)	- n.s. - negatief(!) - n.s. - negatief(!)
- mate van complexiteit en ri- siko van de zich voordoende storingen (vlg. de taakuit- voerders; som van 5 vragen) - moeilijkheidsgraad en infor- matieproblemen bij storingen (idem; som van 3 vragen)	- frekwentie - gem. duur per geval - frekwentie	- n.s. - positief - positief

Tabel 1.9 Taak-problemen/druk/onrust (vervolg-2)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Fitzgibbons en Moch (1980)	T	1 jaar (1977)	264 niet-leidingge- vende, vnl. produk- tie-medewerkers	assemblage- en verpakkingsbe- drijf, V.S.
		1 jaar (1978)	idem	idem
Houben (1981)	T	2 jaar (1976- 1977)	59 produktiemedewer- kers van het ene be- drijf en 84 werkne- mers van het andere bedrijf	resp. een kunst- stof- en metaal- bedrijf (enkel- stuks) en een metaalbedrijf (grote series), Nederland
Parkes (1982)	L	2 perioden van 3 maanden	125 leerling-ver- pleegkundigen	ziekenhuis, Engeland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
rol-overbelasting (met partia- lisering voor persoons-/taakva- riabelen)	- frekwentie (excused) - frekwentie (sickness)	- n.s. - n.s.
idem	- frekwentie (excused) - frekwentie (sickness)	- n.s. - n.s.
- taakonderbrekingsfrekwentie	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s./positief - n.s.
- frekwentie prod.-technische storingen	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
- aantal opdrachtgevers (lei- dinggevend)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s./positief
toename van taakeisen (hoeveel- heid en tijdsdruk)	toename van verzuimper- centage (gevallen van 1-3 dagen)	negatief(!)

Tabel 1.10 Tariefwerk

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Kerr, Koppelmeier en Sullivan (1951)	T	18 maanden waarschijnlijk	n=29 afdelingen (met 894 werknemers)	metaalbedrijf, V.S.
Buzzard en Shaw (1952)	T	3 jaar (1947- 1950)	±3300 niet-tarief werknemers t.o.v. ±1700 tarief-werkers	31 overheidsin- stanties, Engeland
Fleishman et al. (1955)	T	niet vermeld	niet vermeld aantal werkgroepen, elk o.l.v. 1 baas (wsch. 78 werkgroepen)	groot landbouw- machinesbedrijf, V.S.
Jardillier (1962)	T	1 jaar (1960)	878 mannen en 306 vrouwen (n=10 groe- pen)	één bedrijf, Frankrijk
Gadourek (1965)	T	6 maanden	2209 arbeiders in 106 kleine werkgroe- pen (allen mannen)	21 grote produk- tiebedrijven, Nederland
Schmidt (1967)	T	1 jaar (1962- 1963)	1603 mannelijke en 305 vrouwelijke pro- duktiemedewerkers	2 grote metaal- bedrijven, W.Duitsland
O'Muircheartaigh (1975)	T	1 jaar (1969- 1970)	10.551 productie- werknemers	146 prod.bedrij- ven (met meer dan 25 werkne- mers) uit 10 be- drijfstakken, Ierland
Kruidenier (1982)	T	1 jaar (1980)	13.948 werknemers op vast loon en 465 resp. 343 op indivi- duële en groepspre- mie	48 bedrijven, Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
mate van tariefwerk per afde- ling	- verzuimpercentage (totaal) - verzuimpercentage (excused) - verzuimpercentage (unexcused)	- positief - positief - n.s.
niet-tarief t.o.v. tariefwerk	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval (voor scholing en leef- tijd gestandaardiseerd)	- negatief - negatief - negatief
percentage werknemers in de groep met stukloon	frekwentie (niet-ziekte- gevallen)	positief
dagloon- t.o.v. stukloongroe- pen	- verzuimpercentage - frekwentie	- positief (m) - n.s. (v) - negatief (m) - n.s. (v)
geen stukloon resp. groeps/ind. stukloon resp. individueel stukloon	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. (ind.) - n.s. (gr.) - positief (ind.; partieel) - positief (gr.; par- tieel)
vastloon t.o.v. stukloon	- frekwentie - gem. duur per geval	- positief (m) - positief (v) - positief (m) - positief (v)
bedrijven met vastloon t.o.v. bedrijven met stukloon	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- negatief - positief - negatief
vastloon (VL) t.o.v. individu- ele (IP) en groepspremie (GP) op het loon	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- IP > GP > VL - IP > VL > GP - GP > VL en IP

Tabel 2.1 Kenmerken van de organisatie en/of het productieproces

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Jardillier (1962)	T	1 jaar (1960)	878 mannen en 306 vrouwen (n=10 ar- beidsgroepen)	één bedrijf, Frankrijk
Indik (1965)	T	1 maand	15 tot 61 medewer- kers per bedrijf	32 bestellings- bedrijven, V.S.
Philipsen (1969)	T	2 jaar (1964- 1965)	mannel. prod. perso- neel (120-960 werk- nemers per bedrijf)	83 productiebe- drijven (n=83), Nederland
Dijkstra (1977a)	T	1 jaar (1972- 1973)	9000 werknemers (ca. 50-550 werknemers per bedrijf)	56 sociale werk- voorzieningen (n=56), Nederland
Ris (1978)	T	1 jaar (1974)	gem. ca. 250 manne- lijke prod.werkne- mers per bedrijf	39 productiebe- drijven (n=39), Nederland
Rousseau (1978b)	T	1 maand	271 werknemers van 2 bedrijven (resp. 228 en 43); in totaal in 19 afd. (n=271)	electronicabe- drijf en een ra- diostation, V.S.
Ekkers et al. (1980)	T	1 jaar	219 taakuitvoerders in 24 taaksituaties (n=24)	24 bdr. met min- stens enige gr. v.automatise- ring, Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
serieproductie t.o.v. proces/ enkelstukproductie	verzuimpercentage	negatief (zowel bij m. als bij vr.)
mate van specialisatie van het bedrijf (aantal verschillende taken)	verzuimpercentage	positief
percentage arbeidskosten van de totale kosten	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- n.s. (ook partieel) - n.s. (ook partieel) - n.s. (ook partieel)
autonomie in de bedrijfsvoering (niet-wel zelfstandig, gesloten NV, familiebedrijf)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- n.s. (ook partieel) - negatief (ook par- tieel) - positief (n.s. par- tieel)
'naam' van het bedrijf en ar- beidsmarktpositie (goed-slecht)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief (n.s. par- tieel) - n.s. (ook partieel) - positief (n.s. par- tieel)
mate van technologisch gebonden productieproces (massaproductie met hoge mate van onvrijheid)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- n.s. (negatief par- tieel) - negatief (ook par- tieel) - pos. (n.s. partieel)
productieheterogeniteit (het aantal verschillende productie- afdelingen naar soort werk)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief (n.s. par- tieel) - pos. (ook partieel) - n.s. (ook partieel)
productieprocestype (enkel- stuks-, serie-, massa- en pro- cesproductie)	- frekwentie - gem. duur per geval (getransformeerd)	- n.s. (ook partieel) - n.s. (ook partieel)
- gemiddelde automatiserings- graad van de afdeling - meest geautomat. machinerieën voorkomend op de afdeling	- frekwentie	- n.s. - negatief
automatiseringsgraad (vlgs. taakuitvoerders zelf; som van 4 vragen)	frekwentie	n.s.

Tabel 2.2 Bedrijfs grootte

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemings-periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Acton Society Trust (1953)	T	3 maanden (1951)	niet vermeld	18 mijnbouwbedrijven, Engeland
	T	1 jaar (1950)	22 bedrijven < 100 werknemers; 15 bedrijven > 1000 werknemers	91 bedrijven van één concern, Engeland
	T	1 jaar (1950)	aantal werknemers per winkel: van 13 tot 336	230 winkels van een grootwinkelbedr., Engeland
Liddell (1954)	T	4 verschillende weken (1947-1949)	onbekend aantal werknemers	97 en 36 mijnen, Engeland
Acton Society Trust (1957)	T	1 jaar (1951)	van 58 tot 3500 werknemers per bedrijf	12 bedrijven van één industrieel concern, Engeland
Barr (1958)	T	1 jaar (1956-1957)	van < 5 tot > 100 verpleegkundigen in opleiding per ziekenhuis; en van < 25 tot > 750 bedden per ziekenhuis	51 ziekenhuizen met verpleegkundigen, Engeland
Revans (1958)	T	1 jaar (1942)	10-100 werknemers per bedrijf t.o.v. > 1000 werknemers per bedrijf	668 kolenmijnen (450 kleine en 218 grote mijnen), Groot Brittannië
Baumgartel en Sobol (1959)	T	1 jaar (1952)	(steekproef uit) 172-3205 werknemers per lokatie	11 lokaties van één luchtvaartmaatschappij, V.S.
Walker (1961)	T	3 jaar (1949-1951)	> 2000 tot circa 50.000 beampten per ministerie	20 ministeries, Engeland
Revans (1964)	T	1 jaar (1960)	4536 full-time en 1262 part-time medewerkers	60 ziekenhuizen in één regio, Engeland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
personeelsomvang	frekwentie (aantal gevallen waarbij 5 dagen achter elkaar niet verzuimd werd; omgescoord)	positief
personeelsomvang (<100 - >1000 werknemers)	- verzuimpercentage (certified) - verzuimpercentage (non-medical)	- positief - positief
personeelsomvang (13-336 werknemers)	verzuimpercentage	positief
personeelsomvang	verzuimpercentage (voluntary)	positief
personeelsomvang	verzuimpercentage	positief
- aantal verpleegk. in opleiding (21 groottegroepen) - aantal bedden (16 groottegroepen) - aantal wisselingen in bedbezetting (18 groottegroepen)	- verzuimpercentage (van verpleegk. in opleid.) - idem - idem	- n.s. - n.s. - n.s.
personeelsomvang in 2 categorieën; 10-100 werknemers t.o.v. >1000 werknemers	verzuimpercentage	positief (in alle 7 gebieden van Groot Brittannië)
personeelsomvang (4 groottegroepen met elk 2, 3 of 4 lokaties; controles voor o.a. leeftijd/geslacht)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief - positief - n.s.
personeelsomvang (aantal ambten)	- verzuimpercentage (mannen) - idem (vrouwen)	- n.s. - n.s.
personeelsomvang in 3 categorieën: <25; 25-50 en > 50 personen	frekwentie	- positief (voor full-time) - n.s. (v. part-time)

Tabel 2.2 Bedrijfs grootte (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Revans (1964) (vervolg)			434 fulltime- en 739 parttime-mede- werkers	25 ziekenh. in 1 regio met vnl. partime medew., Engeland
Indik (1965)	T	1 maand	15-61 medewerkers per bedrijf	32 bestellings- bedrijven, V.S.
Ekker (1966)	T	1 jaar (1964)	niet vermeld	± 300 bedrijven, Nederland
Gibson (1966)	T	1 maand (febr. 1960)	<10- >45 stafleden	378 lagere scho- len, V.S.
			< 40 - >120 stafle- den	53 middelbare scholen, V.S.
Barr (1967)	T	3 jaar (1961- 1964)	7000 verpleegkundi- gen, waarvan 1844 in opleiding	98 ziekenhuizen, Engeland
Russell (1968)	T	1 maand (sept. 1967)	gemiddeld 180 werk- nemers per bedrijf (verdeling niet ver- meld)	324 bedr. ('ge- matched' naar bedrijfstak, be- drijfs grootte en urbanisatiegr.), Australië
Philipsen (1969)	T	2 jaar (1964- 1965)	mannelijk productie- personeel (120-960 werknemers per be- drijf)	83 productiebe- drijven (n=83), Nederland
Ingham (1970)	T	1 jaar (1965)	resp. 5000, 3000, 63, 26, 24, 16, 12 en 9 werknemers	8 elektrotechni- sche (light en- gineering) be- drijven, Engeland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
personeelsomvang in 3 categorieën: <25; 25-50 en > 50 personen	frekwentie	- n.s. (voor full-time) - positief (voor part-time)
personeelsomvang	verzuimpercentage	positief
personeelsomvang (mannen)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- n.s. - positief - negatief
aantal stafleden (in 9 grootte-groepen)	verzuimpercentage	omgekeerde U-relatie
aantal stafleden (in 6 grootte-groepen)	verzuimpercentage	n.s.
aantal bedden per ziekenhuis	- verzuimpercentage (gekwalf. personeel) - verzuimpercentage (studerenden) - frekwentie (gekwalf. personeel) - frekwentie (studerenden)	- n.s. - positief - n.s. - positief
personeelsomvang (indeling niet vermeld)	verzuimpercentage	n.s.
totale personeelsomvang (gemiddeld 380 werknemers)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- negatief (ook partieel) - n.s. (ook partieel) - negatief (ook partieel)
personeelsomvang (9-5000 werknemers; log-transformatie)	- verzuimpercentage - frekwentie (voor half- en heel-geschoolde werknemers)	- positief - positief

Tabel 2.2 Bedrijfsgrootte (vervolg-2)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Sumsion (1974)	T	1 maand (okt. 1973)	365.533 werknemers in totaal	1056 bedrijven in 9 bedrijfstakken (ook administratie), Australië
Clark (1975)	T	1 maand (maart 1971)	1707 verpleegkundigen	5 ziekenhuizen, Engeland
O'Muircheartaigh (1975)	T	1 jaar (1969-1970)	10.551 productie-werknemers	146 productiebedrijven uit 10 bedrijfstakken, Ierland
Dijkstra (1977a)	T	1 jaar (1972-1973)	9000 mannelijke werknemers (ca. 50-550 werknemers per bedrijf)	56 sociale werkvoorzieningen (n=56), Nederland
Miner (1977)	T	1 jaar (1976)	<250 werknemers tot >2000 werknemers	195 bedrijven, V.S.
Caillard et al. (1978)	T	1 week (21-25 oktober 1974)	niet vermeld	24000 niet-overheidsbedrijven (handel/industrie), Frankrijk
Kovach (1978)	T	6 maanden	van elk bedrijf 2 respondenten (manager en niet-leidinggevende); aantal werknemers per bedrijf niet vermeld	610 vuilverwerkingsbedrijven, V.S.
Ris (1978)	T	1 jaar (1974)	gem. ca. 250 mannelijke prod.werknemers per bedrijf	39 productiebedrijven (n=39), Nederland
Reiche en Van Dijkhuizen (1979)	T	1 jaar	574 werknemers (uit 123 rolesets rondom een middenkaderlid)	3 grote industriële bedrijven (>2000) en 14 middelgrote bedrijven (500-2000 werknem.), Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
personeelsomvang in 4 katego- rieën: < 50; 50-199; 200-749 en ≥ 750	verzuimpercentage	positief
personeelsomvang	frekwentie 1-3-dagsgeval- len	n.s.
personeelsomvang (> 25 werkne- mers)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief - positief - n.s.
personeelsomvang (mannen en vrouwen)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief (ook par- tueel) - positief (n.s. par- tueel) - n.s. (ook partieel)
personeelsomvang in 5 katego- rieën: < 250; 250-499; 500-999; 1000-1999 en > 2000	verzuimpercentage (geval- len ≤ 4 dagen)	positief
personeelsomvang (≥ 10 werkne- mers)	verzuimpercentage	positief (afvlakkend bij de grotere be- drijven)
personeelsomvang in 2 katego- rieën: < 75 en ≥ 76 werknemers	- verzuimpercentage - verzuimpercentage (ge- vallen ≤ 25 dagen)	- positief (over- heidsbedrijven) - negatief (partiku- liere bedrijven) - positief (n.s.; al- le bedrijven)
totale personeelsomvang per be- drijf (tussen 150 en 980)	- frekwentie - gem. duur per geval (getransformeerd)	- n.s. - n.s.
personeelsomvang (in 2 grootte- klassen: < en > 2000 werkne- mers)	verzuimpercentage (vlgs. eigen opgave individuen)	positief

Tabel 2.2 Bedrijfs grootte (vervolg-3)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Ten Broeke (1979)	T	1 jaar (1974)	van 1-5 werknemers per bedrijf tot >1000 werknemers per bedrijf	niet vermeld aantal bouwbe- drijven, Nederland
Winkler (1980)	T	1 jaar	gemiddeld 21 stafle- den en ca. 570 leer- lingen per school	57 lagere scho- len in 2 staten, V.S.
Allen (1981)	T	1 jaar (1976)	gemiddeld ca. 300 productiewerknemers per bedrijf	41 bedrijven (vnl. papierin- dustrie), V.S.
Dalton en Perry (1981)	T	niet vermeld	van een paar dozijn bussen tot meer dan 2000 bussen	29 stedelijke busondernemingen V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
personeelsomvang in 9 grootte- groepen (1-5; 6-10; 11-20; 21-50; 51-100; 101-200; 201-500; 501-1000 en >1000)	gem. duur per geval	positief
aantal stafleden per school	- frekwentie (gevallen ≤ 1 dag) - frekwentie (gevallen op maandag of vrijdag)	- positief (maar af- plattend) - positief
gemiddeld prod. personeelsom- vang per bedrijf	verzuimpercentage (geval- len ≤ 4 dagen)	positief
bedrijfsgrootte (geen verdere details)	verzuimpercentage	negatief ($p < .10$)

Tabel 3.1 Fysieke werkomstandigheden

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Kerr, Koppel- meier en Sullivan (1951)	T	18 maanden waarschijnlijk	n=29 afdelingen (met 894 werknemers)	metaalbedrijf, V.S.
Fleishman, Harris en Burt (1955)	T	niet vermeld	niet vermeld aantal werkgroepen, elk o.l.v. 1 baas (wsch. 78 werkgroepen)	groot landbouw- machinesbedrijf, V.S.
Shepherd en Walker (1957)	T	1 jaar (1952)	1526 mannelijke pro- duktiewerknemers	2 staalfabrieken en 1 machinefa- briek, Engeland
Lundquist (1958)	T	6 maanden	8 afdelingen (284 werknemers)	bedrijf, Zweden
Gordon et al. (1959)	T	1 jaar (1955- 1956)	14.074 werknemers	Britse spoorwe- gen, Schotland
Knox (1961)	T	1 jaar (1955)	100 veelverzuimers (≥ 28 dagen/jaar) t.o.v. 100 weinig- verzuimers (≤ 7 da- gen per jaar)	katoenfabriek, Argentinië
Jardillier (1962)	T	1 jaar (1960)	878 mannen en 306 vrouwen (n=10 be- drijfsgroepen)	1 bedrijf, Frankrijk
Gadourek (1965)	T	6 maanden	2209 arbeiders in 106 kleine werkgroe- pen (allen mannen)	21 grote produk- tiebedrijven, Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
mate van gevaarlijk werk (vlgs. personeelschef)	- verzuimpercentage (totaal) - verzuimpercentage (excused) - verzuimpercentage (unexcused)	- n.s. - n.s. - n.s.
- slechte werkomstandigheden (vlgs. externe beoordelaars) - gevaarlijk werk (vlgs. ex- terne beoordelaars)	frekwentie (niet-ziekte gevallen)	- positief - positief
hitte tijdens het werk (vlgs. externe beoordelaars)	- verzuimpercentage - frekwentie	- negatief(!) - negatief(!)
stof en damp tijdens het werk (vlgs. externe beoordelaars)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
zwaarte van het werk (vlgs. externe beoordelaars)	- verzuimpercentage - frekwentie (other reasons) - frekwentie (sickness)	- positief - positief - n.s.
geluidshinder (nee/ja)	- verzuimpercentage - frekwentie	- positief - positief
binnen- t.o.v. buitenwerk	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- negatief - negatief - positief
geluidshinder (nee/ja)	≥28 t.o.v. ≤ 7 dagen per jaar	n.s.
lichamelijke inspanning (oor- deel onderzoeker)	- verzuimpercentage - frekwentie	- positief - positief
- vochtig werk (eigen mening)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. (ind.) - n.s. (gr.) - positief (ind.; partieel) - n.s. (gr.; par- tieel)

Tabel 3.1 Fysieke werkomstandigheden (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Gadourek (1965) (vervolg)				
Gerstenfeld (1969)	T	1 jaar	148 vrouwelijke werknemers	2 bedrijven (wassen en dry- cleaning), V.S.
Philipsen (1969)	T	2 jaar (1964- 1965)	mannelijk prod.per- soneel (120-960 werknemers per be- drijf)	83 produktiebe- drijven (n=83), Nederland
Williams (1970)	T	13 jaar (1950- 1962)	133 wel en 328 niet aan zwavelzuurdamp blootgestelde pro- duktiewerknemers	bedrijf dat electr. accu's fabriceert, Engeland
Waters en Roach (1971)	T	1 jaar	131 vrouwelijke ad- ministratieve mede- werkers	verzekerings- maatschappij, V.S.
Waters en Roach (1973)	T	1 jaar	62 vrouwelijke admi- nistratieve medewer- kers	idem (zelfde kantoor)
			90 vrouwelijke admi- nistratieve medewer- kers	idem (ander kan- toor)

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
gassen en dampen (eigen mening)	- verzuimpercentage - frekwentie	- positief (ind.) - n.s. (gr.) - n.s. (ind.; par- tueel) - n.s. (gr.; par- tueel)
stoffig werk (eigen mening)	- verzuimpercentage - frekwentie	- positief (ind.) - positief (gr.) - positief (ind.; partieel) - positief (gr.; par- tueel)
zwaarte van het werk (volgens externe beoordelaars)	- verzuimpercentage - frekwentie	- positief (ind.) - positief (gr.) - n.s. (ind.; par- tueel) - n.s. (gr.; par- tueel)
kwaliteit arbeidsomstandig- heden (goed-slecht)	verzuimpercentage (vol- gens eigen opgave)	positief
mate van hinderlijke fysieke werkomstandigheden (externe be- oordelaars)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief (partieel) - positief (partieel) - positief (partieel)
afdeling met blootstelling aan zwavelzuurdamp (nee-ja); andere omstandigheden en leeftijd on- der controle	frekwentie	positief
satisfactie met de fysieke werkomstandigheden	frekwentie	n.s.
idem	idem	idem
idem	idem	idem

Tabel 3.1 Fysieke werkomstandigheden (vervolg-2)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Semmenge (1973)	T	n.v.t.	74 werknemers die in de 2e helft 1971 een breukoperatie ondergingen in 2 ziekenhuizen in Engeland	diverse bedrijven, Engeland
O'Muircheartaigh (1975)	T	1 jaar (1969-1970)	767 werknemers (totale steekproef)	16 produktiebedrijven, Ierland
Birchall en Wild (1976)	T	niet vermeld	256 vrouwelijke produktiewerknemers (testen, assembleren en machine bedienen)	electronicabedrijf, Engeland
Shannon et al. (1976)	T	7 jaar (1965-1972)	955 produktie- en andere werknemers	(lood-)accufabriek, Engeland
Furon et al. (1978)	T	1 jaar	191 vrouwelijke werknemers in 2-ploegendienst	textielfabriek, Noord-Frankrijk
Ris (1978)	T	1 jaar (1974)	gemiddeld ca. 250 mannelijke produktiewerknemers per bedrijf	39 produktiebedrijven (n=39), Nederland
Griffiths et al. (1979)	T	n.v.t.	899 werknemers die in 1970-1971 een breukoperatie ondergingen in 8 Engelse ziekenhuizen	diverse bedrijven, Engeland
Schokking-Siegerist (1979)	T	1 jaar (1975)	89 werknemers met lage opleiding	10 produktiebedrijven, Nederland
			112 werknemers met lage opleiding	10 grootwinkelbedrijven, idem
			81 werknemers met lage opleiding	19 administr. bedrijven, idem

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
zittend beroep resp. beroep met af en toe resp. frekwent zwaar tillen	duur per geval	positief
licht werk t.o.v. gemiddeld/ zwaar werk (eigen mening)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief - positief - positief
- lichamelijke eisen die het werk stelt - satisfactie met de arbeids- omstandigheden (onder kon- stanthouding van 3 persoons- variabelen)	- verzuimpercentage - frekwentie - verzuimpercentage - frekwentie (with permission) - frekwentie (certified)	- n.s. - n.s. - negatief - n.s. - negatief
mate van blootstelling aan lood (in 4 gradatieklassen)	- frekwentie - gem. duur per geval	- negatief(!) - n.s.
3 lawaaigroepen (<75, 75-85 en 90-100 decibel)	verzuimpercentage	positief
mate van hinder van 13 aspek- ten van fysieke werkomstandig- heden (volgens prod.leider)	- frekwentie - gem. duur per geval (getransformeerd) (leeftijd/opleidingsni- veau/bedrijfs grootte onder controle)	- n.s. - positief
zittend werk, licht staand werk, zwaar staand werk	duur per geval	positief
aantal fysiek hinderlijke werk- omstandigheden	- verzuimpercentage - frekwentie	- positief - positief
idem	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
idem	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - positief

Tabel 3.1 Fysieke werkomstandigheden (vervolg-3)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Ekkers et al. (1980)	T	1 jaar	219 taakuitvoerders in 24 taaksituaties (n=24)	24 bedrijven met minstens enige graad van auto- matisering, Nederland
Fawer et al. (1982)	T	1 jaar (tussen 1 jan. 1970 en 31 dec. 1979)	38 lassers en 36 niet-lassers (ge- matched op een aan- tal kenmerken)	petrochemisch bedrijf, Engeland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
waardering van de fysieke werk- omstandigheden door de taakuit- voerder (acht aspecten; goed- slecht)	- frekwentie - gem. duur per geval	- positief - n.s.
invloed van laswerk/dampen (lassers t.o.v. niet-lassers)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval (gevallen ≥ 4 dagen; certified)	- n.s. - n.s. - n.s.

Tabel 4.1 Leiderschapsvormen

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Metzner en Mann (1953)	T	6 maanden (1950)	- 163 mannelijke be- ambten en 251 ar- beiders - 251 mannelijke arbeiders	grote elektrici- teitsmaatschap- pij, V.S.
Fleishman, Harris en Burt (1955)	T	niet vermeld	58 werkgroepen o.l.v. een baas (produktiesektor)	groot landbouw- machinesbedrijf, V.S.
			20 werkgroepen o.l.v. een baas (niet-prod.sektor)	idem
Argyle et al. (1958)	T	6 à 12 maanden	87 groepen of pro- duktie-afdelingen van 7 bedrijven	7 bedrijven, Groot-Brittannië
Lundquist (1958)	T	6 maanden	8 afdelingen (284 werknemers)	bedrijf, Zweden
Jardillier (1962)	T	1 jaar (1960)	878 mannen en 306 vrouwen (n=10 ar- beidsgroepen)	één bedrijf, Frankrijk
Kellner (1963)	T	1 jaar (1962)	onbekend aantal vrouwelijke werkne- mers	kledingbedrijf, Oostenrijk
Mullen (1965)	T	3 jaar (1961- 1963)	600 werknemers ver- deeld onder 3 divi- siehoofden (de divi- sies waren verge- lijkbare t.a.v. de technologie)	verzekerings- maatschappij, V.S.
Cooper (1966)	T	5 jaar (1957- 1961)	ca. 30 werknemers van 12 groepen uit 1 afdeling	bedrijf voor oliën en vetten, Engeland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
- sociaal leiderschap (goede kommunikatie, aandacht voor persoon)	- frekwentie	- negatief
- instrumenteel leiderschap (prestatie-feedback)		- negatief (p=.10)
- sociaal leiderschap	frekwentie (niet-ziekte- gevallen)	- negatief
- instrumenteel leiderschap		- positief
- sociaal leiderschap	idem	- negatief
- instrumenteel leiderschap		- n.s.
- general-close supervision	frekwentie (vrijwillig; "Worst Day Index")	- n.s.
- produktie-gericht		- n.s.
- werknemer-gericht		- n.s.
- democratisch-autoritair		- positief
- straffend/discipline ge- richt		- n.s.
- technisch-organisatorisch leiderschap	- verzuimpercentage	- positief
	- frekwentie	- n.s.
- menselijke relaties-leider- schap	- verzuimpercentage	- n.s.
	- frekwentie	- negatief
mate van rigide discipline (observaties onderzoeker)	frekwentie	positief
neg./pos. beoordeling leider- schap ('sociaal' en 'instrumen- teel' te zamen; 4 vragen)	verzuimpercentage	negatief
elke divisie andere vorm van leiderschap:	verzuimpercentage	autoritair < terug- wijkend < toegeeflijk
- permissive (toegeeflijk)		
- recessive (terugwijkend)		
- autoritair		
- democratisch leiderschap	- verzuimpercentage	- n.s.
	- frekwentie	- n.s.
- general - close supervision	- verzuimpercentage	- n.s.
	- frekwentie	- n.s.
- werknemer-ondersteunend leiderschap	- verzuimpercentage	- n.s.
	- frekwentie	- n.s.

Tabel 4.1 Leiderschapsvormen (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Cooper (1966) (vervolg)				
Cassee (1967)	T	15 maanden	17 verpleegeenheden; aantal werknemers niet vermeld	ziekenhuis, Nederland
Student (1968)	T	17 weken (in 1964)	n=40 werkgroepen, bestaande uit 486 uurloners o.l.v. 39 bazen	bedrijf van huishoudelijke artikelen, V.S.
Geratenfeld (1969)	T	1 jaar	148 vrouwelijke werknemers	2 bedrijven (wassen en dry- cleaning), V.S.
Philipsen (1969)	T	2 jaar (1964- 1965)	mannelijk produktie- personeel (120-960 werknemers per be- drijf)	83 produktiebe- drijven (n=83), Nederland
Hackman en Lawler (1971)	T	1 jaar	208 telefonistes, installateurs en on- derhoudstechnici	telefoonmaat- schappij, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
- produktie-gericht leiderschap	- verzuimpercentage	- n.s.
	- frekwentie	- n.s.
- handhaving van regels/discipline	- verzuimpercentage	- negatief
	- frekwentie	- negatief
- sociaal leiderschap (arts-verpleegster)	- frekwentie	- negatief
	- gem. duur per geval	- positief(!)
- idem (hoofdverpleegster-verpleegster)	- frekwentie	- negatief
	- gem. duur per geval	- n.s.
- instrumenteel leiderschap (arts-verpleegster)	- frekwentie	- n.s.
	- gem. duur per geval	- n.s.
- idem (hoofdverpleegster-verpleegster)	- frekwentie	- negatief
	- gem. duur per geval	- n.s.
- referent power (referentie-macht; op identifikatie gebaseerd)	- frekwentie (excused)	- negatief
	- idem (unexcused)	- n.s.
- expert power (deskundigheidsmacht)	- frekwentie (excused)	- negatief
	- idem (unexcused)	- n.s.
- reward power (positieve sanktie-macht)	- frekwentie (excused)	- n.s.
	- idem (unexcused)	- n.s.
- coercive power (negatieve sanktie-macht)	- frekwentie (excused)	- n.s.
	- idem (unexcused)	- n.s.
- legitimate power (legitieme macht; 'het recht hebben')	- frekwentie (excused)	- n.s.
	- idem (unexcused)	- n.s.
eerlijke behandeling door de baas	verzuimpercentage (vragenlijstgegevens)	negatief
demokratisch - autoritaire leiding	- verzuimpercentage	- positief (ook partieel)
	- frekwentie	- n.s. (ook partieel)
	- gem. duur per geval	- positief (n.s. partieel)
satisfactie met de mate van 'close supervision'	frekwentie	n.s.
satisfactie met respekt en eerlijke behandeling ontvangen van de baas	frekwentie	n.s.

Tabel 4.1 Leiderschapsvormen (vervolg-2)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Ronan et al. (1973)	T	1 jaar	292 houtkap- en houtverkoopleiders met hun onderge- schikten (ploegjes van 2-8 personen)	houtkap- en houtverkoopbe- drijf, V.S.
Schmidt-Brasse en Neuberger (1973)	T	6 maanden (1971)	255 mannelijke pro- duktiewerknemers	herstelwerk- plaats spoorwe- gen, W.Duitsland
Wexley en Nemeroff (1975)	E	2 maanden (na afrondding van de leider- schapstraining; geén voorme- ting)	18 lagere leidingge- venden (met 80 on- dergeschikten) als experimentele groep; 9 lagere leidingge- venden (met 34 on- dergeschikten) als kontrolegroep	medisch centrum, V.S.
Dijkstra (1977a)	T	1 jaar (1972- 1973)	9000 mannelijke werknemers (van 50 tot 550 werknemers per bedrijf)	56 sociale werk- voorzieningen (n=56), Nederland
Johns (1978)	T	1 jaar	208 produktiemed- werkers	papierfabriek, Canada
Dittrich en Carrell (1979)	T	11 maanden	19 afdelingen (met 158, merendeels vrouwelijke, admi- nistratieve medewer- kers)	kantoor, V.S.
Rushmore en Youngblood (1979)	T	3 jaar (1974- 1976)	313 niet-leidingge- vende werknemers (in 17 taken in 4 afde- lingen)	groot overheids- bedrijf, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
- sociaal en produktiegericht leiderschap + taakstelling	- verzuimpercentage (ondergeschikten)	- n.s.
- produktiegericht leiderschap (zonder taakstelling)	- idem	- n.s.
- werknemersgericht leiderschap (zonder taakstelling)	- idem	- n.s.
- leiderschap gericht op respekt en samenwerking	- verzuimpercentage	- n.s.
- prestatie-oriëntatie en strukturering	- frekwentie	- n.s.
- laissez-faire		
hogere mate van 'konsideratie' (=sociaal-emotioneel leider- schap) en 'integratie' in de experimentele groep t.o.v. de kontrolegroep door leider- schapstraining	frekwentie (non-sickness; van de ondergeschikten)	lager (voor de expe- rimentele groep)
mate van democratisch leider- schap	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- negatief (n.s. par- tieleel) - n.s. (ook partieleel) - n.s. (negatief par- tieleel)
- sociaal leiderschap (con- sideration)	- verzuimpercentage	- negatief
- instrumenteel leiderschap (initiating structure)	- frekwentie - verzuimpercentage - frekwentie	- negatief - negatief - n.s.
- rechtvaardigheid van de lei- ding m.b.t. loon en promo- tie	verzuimpercentage	- n.s.
- idem m.b.t. handhaving werk- snelheid		- n.s.
- idem m.b.t. handhaving van algemeen gedrag		- n.s.
- mate van prestatiefeedback van de leiding	verzuimpercentage ('illness hours')	- negatief
- aandacht voor de gevoelens van de ondergeschikte		- n.s.
- organisatie-effektiviteit van de leider		- n.s. (partiële relaties)

Tabel 4.1 Leiderschapsvormen (vervolg-3)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Van Dijkhuizen (1980)	T	1 jaar	578 werknemers (uit 123 rolesets rondom een middenkaderlid)	17 industriële bedrijven, Nederland
Fitzgibbons en Moch (1980)	T	1 jaar (1977)	264 niet-leidingge- vende, vnl. produk- tiemedewerkers	assemblage- en verpakkingsbe- drijf, V.S.
		1 jaar (1978)	idem	idem
Pascale en Maguire (1980)	T	1 jaar	1563 uitvoerende werknemers	14 Amerikaanse en 13 Japanse bedrijven (n=27), V.S.
			414 uitvoerende werknemers	6 Amerikaanse en 10 Japanse be- drijven (n=16), Japan
Szilagyi (1980)	T/L	2 x 1 maand (met 3 maanden onderbreking)	128 werknemers van een financieel-admi- nistratieve afdeling	handelsorganisa- tie, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
sociale ondersteuning door de chef (5 items)	verzuimpercentage (eigen opgave)	n.s.
rol-ondersteuning door de lei- ding (met partialisering voor persoons/taakvariabelen)	- frekwentie (excused) - frekwentie (sickness)	- n.s. - n.s.
idem	- frekwentie (excused) - frekwentie (sickness)	- negatief - n.s.
- leiding moedigt kontakt t.a. v. persoonlijke zaken werkne- mer aan - leiding luistert - leiding pakt zelf ook aan en werkt mee	verzuimpercentage	- positief(!) - negatief - negatief
- leiding moedigt kontakt t.a. v. persoonlijke zaken werkne- mer aan - leiding luistert - leiding pakt zelf ook aan en werkt mee	verzuimpercentage	- n.s. - n.s. - n.s.
- belonend leiderschap (positive reward) - bestraffend leiderschap (punitive)	verzuimpercentage	- negatief op beide momenten; doch geen causaliteit - negatief op beide momenten; bovendien verzuim beïnvloedt leiderschap (posi- tieve causaliteit)

Tabel 4.2 Satisfaktie met de leiding

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Metzner en Mann (1953)	T	6 maanden (1950)	163 beambten en 251 arbeiders (mannen)	grote elektrici- teitsmaatschap- pij, V.S.
Sinha en Singh (1961)	T	1 jaar (1959- 1960)	100 prod.werknemers (50 met zeer hoog en 50 met zeer laag verzuimpercentage)	grote staalfab- riek, India
As (1962)	T	1 maand (in 1958)	18 werkgroepen	prod.bedrijf, V.S.
Gadourek (1965)	T	6 maanden	2209 arbeiders in 106 kleine werkgroe- pen (allen mannen)	21 grote produk- tiebedrijven, Nederland
Turner en Lawrence (1965)	T	1 jaar	403 mannelijke pro- duktiewerknemers in 47 verschillende ta- ken	11 produktiebe- drijven (w.o. levensmiddelen, metaal, papier, textiel), V.S.
Smith et al. (1969)	T	niet vermeld	98 mannelijke werk- nemers	2 elektrici- teitsbedrijven, V.S.
Waters en Roach (1971)	T	1 jaar (volgend op het inter- view)	131 vrouwelijke ad- ministratieve mede- werkers	verzekerings- maatschappij, V.S.
Waters en Roach (1973)	T	1 jaar	62 vrouwelijke ad- ministratieve mede- werkers	idem (zelfde kantoor)
			90 vrouwelijke ad- ministratieve mede- werkers	idem (ander kan- toor)
Newman (1974)	T	2 maanden (na interviews)	108 verpleegkundigen en andere medewer- kenden	verpleeghuis, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
satisfaktie met de leiding	frekwentie	negatief
satisfaktie met de leiding	verzuimpercentage	n.s.
satisfaktie met de leiding	verzuimfrekwentie	n.s.
negatieve/positieve houding t.o.v. de leiding	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. (ind.; par- tueel) - n.s. (gr.; par- tueel) - negatief (ind.; partieel) - negatief (gr.; par- tueel)
satisfaktie met de leiding	frekwentie	n.s.
satisfaktie met de leiding (JDI=Job Descriptive Index)	frekwentie(?)	negatief
satisfaktie met de leiding (JDI)	frekwentie	n.s.
satisfaktie met de leiding (JDI)	frekwentie	n.s.
satisfaktie met de leiding (JDI)	frekwentie	n.s.
satisfaktie met de leiding (JDI)	al dan niet 1 of meer ma- len (unexc.) afwezig ged. 2 maanden	n.s.

Tabel 4.2 Satisfaktie met de leiding (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Birchall en Wild (1976)	T	niet vermeld	256 vrouwelijke prod.werknemers (testen, assemble- ren, machine bedie- nen)	electronicabe- drijf, Engeland
Nicholson et al. (1976)	T	1 jaar	n=145, 65, 96, 101 n=102, 58, 62 20 n=73, 61, 87, 82 n=76, 63, 58, 73 produktiemedewerkers	4 kledingbedr. 4 gieterijen 4 chemiebedr. 4 busbedrijven, Engeland
Garrison en Muchinsky (1977)	T	21 maanden (1974-1975)	195, meest vrouwe- lijke, medewerkers van een financiële administratie	groot openbaar nutsbedrijf, V.S.
Nicholson et al. (1977b)	T	1 jaar	95 produktiemedewer- kers	staalfabriek, Noord-Engeland
Schokking- Siegerist (1979)	T	1 jaar (1975)	89 werkneemsters met lage opleiding	10 produktiebe- drijven, Nederland
			112 werkneemsters met lage opleiding	10 grootwinkel- bedrijven, Nederland
			81 werkneemsters met lage opleiding	10 administra- tieve bedrijven, Nederland
Cheloha en Farr (1980)	T	1 jaar (1977)	115 medewerkers van een grote perso- neelsafdeling	overheidsbureau, V.S.
Adler en Golan (1981)	T	1 jaar (1978)	131 telefooninforma- trices	telefoonmaat- schappij, Israel
Watson (1981)	T	15 maanden	116 produktiewerkne- mers	klein metaalbe- drijf, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
beoordeling van de leiding (onder konstanthouding van 3 persoonsvariabelen)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
satisfaktie met de leiding (JDI)	- verzuimpercentage - frekwentie	- 16 n.s. korrelaties - 1 negatieve en 15 n.s. korrelaties
satisfaktie met de leiding (JDI)	- verzuimpercentage (met betaling) - verzuimpercentage (zon- der betaling; alle ge- vallen max. 7 dagen)	- n.s. - n.s.
satisfaktie met de direkte leiding	frekwentie (1-dagsgeval- len; vragenlijst-methode)	n.s.
satisfaktie met de leiding (JDI)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
idem	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - negatief
idem	- verzuimpercentage - frekwentie	- negatief - negatief
satisfaktie met de leiding (JDI)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
satisfaktie met de leiding (JDI)	verzuimpercentage	n.s.
satisfaktie met de leiding (JDI)	verzuimpercentage	n.s.

Tabel 4.2 Satisfaktie met de leiding (vervolg-2)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Terborg. et al. (1982)	T	11 weken	242 verkopers van 6 verschillende win- kels (n=23, 41, 46, 42, 38 en 52)	6 geografisch verspreide win- kels van een grootwinkelbe- drijf, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
satisfactie met de leiding (JDI)	verzuimpercentage ('unpaid')	6 x n.s.

Tabel 4.3 Invloed /participatie in beslissingen

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Weiss (1957)	T	1 jaar (1952)	niet vermeld	22 bedrijven uit één gebied, V.S.
Ramondt (1968)	E	2 jaar (1966-1967)	3 afd. in 3 bedr.: resp. 47, 40 en 13 werknemers in de 3 experimentele afd.; de resterende bedr.-afd. als controlegr.	3 bedrijven (textielbedrijf, kunststoffenbedrijf, landbouwmachinesbedrijf) Nederland
Lawler en Hackman (1969)	E	3 maanden vóór-af en 3 maanden na invoering van de premie	5 experimentele ploegjes (8-26 werknemers) en 4 kontrogeploegjes (8-26 werknemers)	schoonmaakbedrijf, V.S.
Philipsen (1969)	T	2 jaar (1964-1965)	mannelijk productiepersoneel (120-960 werknemers per bedrijf)	83 productiebedrijven (n=83), Nederland
Patchen (1970)	T	1 jaar (1961-1962)	834 werknemers uit 2 divisies; resp. 34 en 29 werkgroepen (n=63)	groot openbaar lichaam (TVA), V.S.
Hackman en Lawler (1971)	T	1 jaar	208 telefonistes, installateurs en onderhoudstechnici	telefoonmaatschappij, V.S.
Powell en Schlacter (1971)	L	6 maanden tijdens het experiment (geen vóórmeting)	6 werkgroepen met niet vermeld aantal werknemers (aanleg elektr.installaties) als experimentele groepen; geen controlegroepen	overheidsinstelling (afdeling Wegen van een staat), V.S.
Fried et al. (1972)	T	6 maanden	50 taken (met 230 mannelijke productiewerknemers)	papierproduktenfabriek, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
mate van centralisatie t.a.v. 22 items (10 niveaus onder- scheiden)	verzuimpercentage	positief
toename van delegatie van ver- antwoordelijkheden en werkover- leg	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- daling - daling - daling (maar ook in de kontrolegroepen)
invoering aanwezigheidspremie met/zonder participatie in de beslissing over de hoogte en betalingswijze	verzuimpercentage	geen daling door de premie; wel door de participatie
mate van delegatie van verant- woordelijkheden aan niet-lei- dinggevend	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- n.s. (ook partieel) - negatief (ook par- tieel - n.s. (ook partieel)
invloed op werkdoeleinden	frekwentie (groepsscores; partiële relaties)	n.s.
satisfactie met de mogelijkheid methodes, procedures en doel- einden te bepalen (participa- tie)	frekwentie	n.s.
toename van de mate van parti- cipatie in de samenstelling van de werkschema's	verzuimpercentage	stijging bij 5 van de 6 experimentele groe- pen (geen controle- groepen)
mate van invloed op eigen werk- tempo (vlgs. externe beoorde- laars)	verzuimpercentage	negatief
mate van invloed op het bij- stellen van de machine en de te maken korrekties (vlgs. externe beoordelaars)	verzuimpercentage	negatief

Tabel 4.3 Invloed/participatie in beslissingen (vervolg-1)

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemings-periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Fried et al. (1972) (vervolg)				
Bragg en Andrews (1973)	E	18 maanden (voor en tijdens invoering participatie)	32 werknemers (met de rest van het niet-medische personeel als controle-groep)	ziekenhuiswasse-rij, Canada
O'Muircheartaigh (1975)	T	1 jaar (1969-1970)	767 werknemers (totale steekproef)	16 productiebedrijven, Ierland
Birchall en Wild (1976)	T	niet vermeld	256 vrouwelijke produktiewerknemers (testen, assembleren en machine bedienen)	electronicabe-drijf, Engeland
Singhal (1976)	T	1 jaar (1972)	94 werknemers	fabriek, India
Cummings en Griggs (1976/1977)	T	6 maanden	56 produktiewerkne-mers, die 9 maanden in autonome werk-groepen werkten	metaalbedrijf, V.S.
Nicholson et al. (1977b)	T	1 jaar	95 produktiemedewer-kers	staalfabriek, Noord-Engeland
Vredenburg en Alutto (1977)	T	niet vermeld	93, vnl. vrouwelijke administratieve me-dewerkers	grote bankin-stelling, V.S.
Ris (1978)	T	1 jaar (1974)	gem. ca. 250 manne-lijke produktiewerk-nemers per bedrijf	39 productiebe-drijven (n=39), Nederland
Rousseau (1978b)	T	1 maand	271 werknemers van 2 bedrijven (resp. 228 en 43), werkend in 19 afdelingen	electronicabe-drijf en een ra-diostation, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
mate van invloed op de gang van het materiaal (externe beoor- deling)	verzuimpercentage	n.s.
mate van invloed op de machine (externe beoordeling)	verzuimpercentage	n.s.
participatie in beslissingen van de afdeling	verzuimpercentage	daling (ook t.o.v. kontrolegroep)
participatie in het nemen van beslissingen	- verzuimpercentage - frekwentie	- negatief - negatief
invloed op eigen werkactivitei- ten (onder konstanthouding van 3 persoonsvariabelen)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
participatie in bedrijfsraden en comité's	verzuimpercentage	negatief
- invloed op inmenging van bui- tenaf (boundary control) - invloed op taakinhoud, hoe- veelheid produktie, kwaliteit	verzuimpercentage(?)	- n.s. - negatief
- werkelijke invloed m.b.t. de taak zelf - idem m.b.t. aspecten buiten de taak - idem m.b.t. het bedrijf	frekwentie (van 1-dagsge- vallen; vragenlijstmetho- de)	- negatief - n.s. - n.s.
mate van participatie in be- slissingen	frekwentie(?)	n.s.
frekwentie en deelname-intensi- teit van het werkoverleg (vol- gens de produktieleider)	- frekwentie - gem. duur per geval (getransformeerd)	- n.s. (ook partieel) - n.s. (ook partieel)
centralisatiegraad van de be- slissingen op de afdeling	frekwentie	positief

Tabel 4.3 Invloed/participatie in beslissingen (vervolg-2)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Smith (1978)	T	niet vermeld	ruim 100 ongeschool- de produktiewerkne- mers (m. en vr.) in 8 taakgroepen (n=8)	textielbedrijf, Engeland
Ekkers et al. (1980)	T	1 jaar	219 taakuitvoerders in 24 taaksituaties (n=24)	24 taaksituaties in 24 bedrijven met minstens enige graad van automatisering, Nederland
Van Dijkhuizen (1980)	T	1 jaar	578 werknemers (uit 123 rolesets rondom een middenkaderlid)	17 industriële bedrijven, Nederland
Rhodes en Steers (1981)	T	1 jaar	64 produktiewerkne- mers	koöperatief houtbedrijf, V.S.
			65 produktiewerkne- mers	konventioneel houtbedrijf, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
- invloedsom van alle lagen te zamen op de gang van zaken - negatieve resp. positieve helling van de invloedsverde- lingslijn (=centralisatie resp. decentralisatie)	verzuimpercentage(?)	- n.s. - negatief
mate van persoonlijke invloed op het functioneren van het sy- steem (observaties)	frekwentie	n.s.
participatie in beslissingen	verzuimpercentage (eigen opgave)	negatief
mate van invloed op het direkte werkproces	frekwentie	n.s.
idem	idem	negatief ($p < .10$)

Tabel 4.4 Taakstelling

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Ivancevich (1974b)	E	1 jaar vóór en tijdens de training en 6, 16 en 24 maan- den erna	55 en 67 lagere lei- dinggevenden in 2 experiment-bedrijven en 59 lagere lei- dinggevenden in kon- trole-bedrijven	3 bedrijven van 1 concern (elec- trotechniek en machine-onderde- len), V.S.
Latham en Kinne (1974)	E	3 maanden (na de training; dus geen vóór- meting)	10 experimentele en 10 kontrolegroepen	houtproductie- en houtvervoer- bedrijf, V.S.
Kim en Hamner (1976)	E	3 maanden (één vóórmeting en 3 nametingen)	26 werknemers met maximale feedback, 63 werknemers met gemiddelde feedback en 24 werknemers zonder feedback m.b. t. prestatie (mon- teurs en onderhouds- personeel)	4 bedrijven van een telefoon- maatschappij, V.S.
Ivancevich (1977)	E	3 weken vóór en 6, 9 en 12 mnd. na de training	17 lagere leidingge- venden en 117 onder- geschikten in de ex- perimentele groepen en 11 lagere lei- dinggevenden met 62 ondergeschikten in de kontrolegroep	3 bedrijven (ma- chines en onder- delen) van één concern, V.S.
Quick (1979)	E	6 maanden vóór de trainingsdag en 8 mnd. erna	15 leidinggevenden 46 ondergeschikten (allen stafmedewer- kers van 1 divisie); geen kontrolegroep	grote verzeke- ringsmaatschap- pij, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
training in management-by-objectives en stimuleringsprogramma in laatste half jaar	verzuimpercentage (van de ondergeschikten)	geen relatieve daling door MBO; wel door latere stimulering
taakstellingstraining van leidinggevenden van 10 groepen en prestatie-feedback aan ondergeschikten	verzuimpercentage (ondergeschikten)	lager (bij taakstelling)
de mate van feedback m.b.t. de prestatie; na taakstelling	verzuimpercentage	n.s. (noch tussen de kondities, noch in de tijd)
training in taakstelling, met resp. zonder participatie van de uitvoerenden	verzuimpercentage ('unexcused'; van de ondergeschikten)	relatieve daling in exp. groepen tot de 6e maand, daarna weer stijging tot oude niveau
training in taakstelling van 1 dag met zowel leiding als ondergeschikten	verzuimpercentage ('vanwege ziekte' van de ondergeschikten)	daling tot 5 maanden na de training; daarna stijging (geen controlegroep)

Tabel 5.1 Satisfaktie met kollega's

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemings-periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Metzner en Mann (1953)	T	6 maanden (1950)	163 beambten en 251 arbeiders (mannen)	groot electro-technisch bedrijf, V.S.
Lundquist (1958)	T	6 maanden	8 afdelingen (284 werknemers; n=8)	bedrijf, Zweden
As (1962)	T	1 maand (1958)	18 werkgroepen	prod.bedrijf, V.S.
Kellner (1963)	T	1 jaar (1962)	onbekend aantal vrouwelijke werknemers	kledingbedrijf, Oostenrijk
Gadourek (1965)	T	6 maanden	2209 arbeiders in 106 kleine werkgroepen (allen mannen)	21 grote productiebedrijven, Nederland
Indik (1965)	T	1 maand	15-61 medewerkers per bedrijf	32 bestellings-bedrijven, V.S.
Turner en Lawrence (1965)	T	1 jaar	403 mannelijke produktiewerknemers in 47 verschillende taken	11 productiebedrijven (w.o. levensmiddelen, metaal, papier, textiel), V.S.
Smith et al. (1969)	T	niet vermeld	98 mannelijke werknemers	2 electronica-bedrijven, V.S.
Hackman en Lawler (1971)	T	1 jaar	208 telefonistes, installateurs en onderhoudstechnici	telefoonmaatschappij, V.S.
Waters en Roach (1971)	T	1 jaar	131 vrouwelijke administratieve medewerkers	verzekeringsmaatschappij, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
satisfaktie met de werkgroep	frekwentie	negatief
satisfaktie met kollega's	verzuimpercentage	negatief
satisfaktie met de werkgroep	frekwentie	n.s.
beoordeling relaties met kollega's	verzuimpercentage	n.s.
mate van binding aan de groep/ afdeling	verzuimpercentage	positief(!)
houding t.o.v. kollega's	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. (ind.; par- tieleel) - n.s. (gr.; par- tieleel) - n.s. (ind.; par- tieleel) - n.s. (gr.; par- tieleel)
mate van aantrekkingskracht tot andere medewerkers	verzuimpercentage	negatief
satisfaktie met de werkgroep/ kollega's	frekwentie	n.s.
satisfaktie met kollega's (JDI = Job Descriptive Index)	frekwentie(?)	negatief
satisfaktie met mogelijkheid vriendschappen te ontwikkelen	frekwentie	positief(!)
satisfaktie met de kollega's (JDI)	frekwentie	negatief

Tabel 5.1 Satisfaktie met kollega's (vervolg-1)

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemings-periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Waters en Roach (1973)	T	1 jaar	62 vrouwelijke administratieve medewerkers	verzekeringsmaatschappij, V.S.
			90 vrouwelijke administratieve medewerkers	idem (zelfde kantoor)
Newman (1974)	T	2 maanden na interviews	108 verpleegkundigen en andere medewerkers	verpleeghuis, V.S.
Birchall en Wild (1976)	T	niet vermeld	256 vr. produktiewerknemers (testen, assembleren, machines bedienen)	electronicabedrijf, Engeland
Nicholson et al. (1976)	T	1 jaar	n=145, 65, 96, 101 n=102, 58, 62, 20 n= 73, 61, 87, 82 n= 76, 63, 58, 73 produktiemedewerkers	4 kledingbedr. 4 gieterijen 4 chemiebedr. 4 busbedrijven, Engeland
Garrison en Muchinsky (1977)	T	21 maanden (1974-1975)	195, meest vrouwelijke medewerkers van een financiële administratie	groot openbaarsbedrijf, V.S.
Nicholson et al. (1977b)	T	1 jaar	95 produktiemedewerkers	staalfabriek, Noord-Engeland
Schokking-Siege-rist (1979)	T	1 jaar (1975)	89 werkneemsters met lage opleiding	10 produktiebedrijven, Nederland
			112 werkneemsters met lage opleiding	10 grootwinkelbedrijven, Nederland
			81 werkneemsters met lage opleiding	10 administratieve bedrijven, Nederland
Cheloha en Farr (1980)	T	1 jaar (1977)	115 medewerkers van een grote personeelsafdeling	overheidsbureau, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
satisfaktie met de kollega's (JDI)	frekwentie	n.s.
satisfaktie met de kollega's (JDI)	frekwentie	n.s.
satisfaktie met kollega's (JDI)	al dan niet één- of meer- malen (unexcused) afwezig gedurende twee maanden	n.s.
beoordeling van de groepsrela- ties (onder konstanthouding van 3 persoonsvariabelen)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
satisfaktie met kollega's (JDI)	- verzuimpercentage - frekwentie	- 3 negatieve en 13 n.s. korrelaties - 2 negatieve en 14 n.s. korrelaties
satisfaktie met kollega's (JDI)	- verzuimpercentage (met betaling) - verzuimpercentage (zon- der betaling; alle ge- vallen max. 7 dagen)	- n.s. - n.s.
satisfaktie met kollega's (JDI; Engelse versie)	frekwentie (1-dagsgeval- len; vragenlijstmethode)	negatief
satisfaktie met kollega's (JDI)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - negatief
idem	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
idem	- verzuimpercentage - frekwentie	- negatief - negatief
satisfaktie met kollega's (JDI)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - negatief

Tabel 5.1 Satisfaktie met kollega's (vervolg-2)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Adler en Golan (1981)	T	1 jaar (1978)	131 telefooninforma- trices	telefoonmaat- schappij, Israël
Watson (1981)	T	15 maanden	116 produktiewerkne- mers	klein metaalbe- drijf, V.S.
Terborg et al. (1982)	T	11 weken	242 verkopers van 6 verschillende win- kels (n=23, 41, 46, 42, 38 en 52)	6 geografisch verspreide win- kels van een grootwinkelbe- drijf, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
satisfaktie met kollega's (JDI)	verzuimpercentage	n.s.
satisfaktie met kollega's (JDI)	verzuimpercentage	n.s.
satisfaktie met kollega's (JDI)	verzuimpercentage ('unpaid')	1 x negatief 5 x n.s.

Tabel 5.2 Andere aspecten van relaties met kollega's

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort. betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Gerstenfeld (1969)	T	1 jaar	148 vrouwelijke werknemers	2 bedrijven (wassen en dry- cleaning), V.S.
Dijkstra (1977a)	T	1 jaar (1972- 1973)	9000 mannelijke werknemers (van ca. 50 tot 550 werkne- mers per bedrijf)	56 sociale werk- voorzieningen (n=56), Nederland
Ris (1978)	T	1 jaar (1974)	gemiddeld ca. 250 mannelijke produk- tiewerknemers per bedrijf	39 produktiebe- drijven (n=39), Nederland
Van Dijkhuizen (1980)	T	1 jaar	578 werknemers (uit 123 rolesets rondom een middenkaderlid)	17 industriële bedrijven, Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
aantal kollega's waarmee men kontakt heeft buiten het werk	verzuimpercentage (uit de vragenlijst)	n.s.
mate van stabiliteit van werk- groeprelaties (percentage werk- nemers in groepsverband en wel resp. niet wisseling van afde- ling	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- negatief (n.s. par- tieleel) - n.s. (ook partieleel) - negatief (n.s. par- tieleel)
mate van stabiliteit van de werkrelaties o.a. door weinig van taak/afdeling te verande- ren (vlgs personeelsafdeling)	- frekwentie - gem. duur per geval (getransformeerd)	- negatief (ook par- tieleel) - n.s. (ook partieleel)
sociale ondersteuning door kollega's	verzuimpercentage (eigen opgave)	n.s.

Tabel 5.3 Groeps-/afdelingsgrootte/span of control

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemings-periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Covner (1950)	T	half jaar (1e helft 1947)	210 werknemers met 1 of meer verzuimgevallen per maand (n=38 afdelingen)	fabriek met ca. 1000 werknemers, V.S.
Kerr, Koppelman & Sullivan (1951)	T	18 maanden waarschijnlijk	n=29 afdelingen (met 894 werknemers)	metaalbedrijf, V.S.
Acton Society Trust (1953)	T	10 jaar (1940-1949)	aantallen niet vermeld	34 mijnen, Engeland
		3 jaar (1947-1950)	aantallen niet vermeld	47 'gebieden' v.d. Coal Board, Engeland
		1 jaar (1950)	aantal werknemers per winkel: 13-36	230 winkels van een grootwinkelbedrijf, Engeland
Hewitt en Parfit (1953)	T	1 jaar (1950)	600, vnl. vrouwelijke, prod.werknemers in 18 produktie-afdelingen	textielfabriek, Engeland
Metzner en Mann (1953)	T	6 maanden (1950)	375 beampten en 251 arbeiders (in groepen)	groot electrotechnisch bedrijf, V.S.
Argyle et al., (1958)	T	6 à 12 maanden	86 produktie-afdelingen (n=86)	7 bedrijven, Groot-Brittannië
Revans (1958)	T	1 jaar (1953)	onbekend aantal werknemers	830 mijnen, Groot-Brittannië
Jardillier (1962)	T	1 jaar (1960)	878 mannen en 306 vrouwen (n=10 arbeidsgroepen)	een bedrijf, Frankrijk

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
4 afdelingsgrootte-klassen (1-9; 10-19; 20-39; 40 of meer)	frekwentie	positief
aantal werknemers per afdeling	- verzuimpercentage (totaal) - verzuimpercentage (excused) - verzuimpercentage (unexcused)	- n.s. - n.s. - n.s.
groeps-grootte	verzuimpercentage	positief
aantal uitvoerenden onder één baas (span of control)	verzuimpercentage	positief
gemiddeld aantal uitvoerenden per leidinggevende per winkel	verzuimpercentage	n.s.
3 afdelingsgrootte-klassen (gem. resp. 128, 36 en 4 werk- nemers)	- verzuimpercentage (t.g. v. 'andere redenen') - frekwentie (idem); ge- standaardiseerd voor leeftijd, geslacht, burgerlijke staat etc.	- positief - positief
groepen < en ≥ 12 werknemers (beambten); groepen < en ≥ 7 werknemers (arbeiders)	- frekwentie - frekwentie	- n.s. - positief (p < .10)
- afdelingsgrootte (absoluut) - afdelingsgrootte in 3 groeps- grootte-klassen: < 20; 20-30; > 30)	frekwentie (vrijwillig; Worst Day Index)	- negatief(!) - kromlijng (omge- keerde U-relatie)
gemiddelde groeps-grootte per drijf (in 2 klassen: < en > ca. 13 werknemers)	verzuimpercentage	positief (in alle 5 bedrijfs-grootte-groe- pen)
groeps-grootte (10 à 50 werkne- mers)	frekwentie	positief

Tabel 5.3 Groeps-/afdelingsgrootte/span of control (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Gadourek (1965)	T	6 maanden	2209 arbeiders in 106 kleine werkgroe- pen (alle mannen)	21 grote produk- tiebedrijven, Nederland
Bews (1966)	T	1 jaar (1962)	14.300 vrouwelijke werknemers	Bell Telephone Company, Canada
Schmidt (1967)	T	1 jaar (1962- 1963)	46 afdelingen (mini- maal 4 en maximaal 151 werknemers)	2 grote metaal- bedrijven, Duitsland
Dekar (1969)	T	1 jaar (1966)	11.000 werknemers	groot bedrijf, Canada
Philipsen (1969)	T	2 jaar (1964- 1965)	mannelijk produktie- personeel (120-960 werknemers per be- drijf)	83 produktiebe- drijven (n=83), Nederland
Schmidt-Brasse en Neuberger (1973)	T	6 maanden (1e halfjaar 1971)	255 mannelijke pro- duktiedewerkers	herstelwerk- plaats spoorwe- gen, Duitsland
Heneman en Murphy (1974)	T	1 jaar	409 mannelijke en vrouwelijke produk- tiewerknemers	consumptiegoede- renbedrijf, V.S.
O'Muircheartaigh (1975)	T	1 jaar (1969- 1970)	767 werknemers (totale steekproef)	16 produktiebe- drijven, Ierland
Dijkstra (1977a)	T	1 jaar (1972- 1973)	9000 werknemers (ca. 50-550 werknemers per bedrijf)	56 sociale werk- voorzieningen (n=56), Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
grootte van de werkgroep (< 6 man - ≥ 28 man; 9 klassen)	- verzuimpercentage - frekwentie	- positief (ind.; partieel) - positief (gr.; par- tieel) - positief (ind.; partieel) - n.s. (gr.)
5 werkgroepgrootte-klassen (1; 2-10; 11-25; 26-50; > 50)	verzuimpercentage (geval- len van 1-7 dagen)	positief
afdelingsgrootte (min. 2 - max. 151 werknemers)	- frekwentie (alle ge- vallen) - frekwentie (gevallen ≥ 14 dagen)	- positief - positief
afdelingsgrootte in 2 klassen (1-8; ≥ 9 werknemers)	- verzuimpercentage (1-2 dagen) - verzuimpercentage (≥ 3 dagen)	- negatief(!) - negatief(!)
niet-uitgewerkte organisatie- structuur (kleine-grote groe- pen resp. veel-weinig lagen)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief (n.s. par- tieel) - n.s. (positief par- tieel) - positief (n.s. par- tieel)
afdelingsgrootte (gem. 40.6 werknemers)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
afdelingsgrootte	frekwentie (1-dagsgeval- len)	n.s.
werkgroepgrootte (aantal werk- nemers onder één baas)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief - positief - n.s.
uitgewerkte organisatiestruk- tuur (kleine resp. grote groe- pen)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- n.s. (ook partieel) - positief (n.s. par- tieel) - n.s. (ook partieel)

Tabel 5.3 Groeps-/afdelingsgrootte/span of control (vervolg-2)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Dijkstra (1977b)	T	1 jaar (1972- 1973)	ca. 50 tot 500 werk- nemers per bedrijf	56 sociale werk- plaatsen (n=56), Nederland
Rousseau (1978b)	T	1 maand	228 en 43 werknemers van 2 bedrijven (n= 271), werkend in 19 afdelingen)	electronicabe- drijf en een ra- diostation, V.S.
Ekkers et al. (1980)	T	1 jaar	219 taakuitvoerders in 24 taaksituaties (n=24)	24 bedrijven met minstens enige graad van auto- matisering, Nederland
Pascale en Maguire (1980)	T	1 jaar	1563 uitvoerende werknemers in totaal	14 Amerikaanse en 13 Japanse bedrijven (n=27) V.S.
			414 uitvoerende werknemers in totaal	6 Amerikaanse en 10 Japanse be- drijven (n=16), Japan
Markham et al. (1982c)	T	2 jaar (462 dagen)	66 eenheden/afdelin- gen met gemiddeld 25 werknemers per afde- ling	groot productie- bedrijf, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
gemiddelde werkgroepgrootte per bedrijf	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- n.s. - n.s. - n.s.
afdelingsgrootte	frekwentie	positief
afdelingsgrootte	frekwentie	n.s.
gemiddelde span of control per baas per bedrijf (15 à 29)	verzuimpercentage	n.s.
gemiddelde span of control per baas per bedrijf (13 à 29)	verzuimpercentage	n.s.
dagelijkse afdelingsgrootte (66 verschillende korrelaties met n=462 dagen)	verzuimpercentage	in 34 van 66 afd. een positief verband (in 1 een negatief)
gemiddelde afdelingsgrootte over 2 jaren (1 korrelatie met n=66 afdelingen)	verzuimpercentage	n.s.

Tabel 5.4 Aantal hiërarchische niveaus

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Ivancevich en Donnelly (1975)	T	1 jaar	resp. 118, 100 en 77 'verkopers' in de lange, gemiddelde en platte marketing-af- deling	3 marketing af- delingen in 3 grote organisa- ties (met tussen 9000 en 10.000 werknemers, V.S.
Rousseau (1978b)	T	1 maand	228 en 43 werknemers van 2 bedrijven (n= 271) uit 19 afdelin- gen	electronicabe- drijf en een ra- diostation, V.S.
Ekkers et al. (1980)	T	1 jaar	219 taakuitvoerders in 24 taaksituaties (n=24)	24 bedrijven met minstens enige graad van auto- matisering, Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
platheid van de organisatie (resp. 6, 4 en 3 hiërarchische niveaus en kleine tot grotere span of control)	frekwentie	n.s.
aantal niveaus binnen de af- deling	frekwentie	positief
aantal hiërarchische niveaus binnen de afdeling	frekwentie	n.s.

Tabel 6.1 Salaris/loonhoogte

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemings-periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Sinha (1956)	T	1 jaar (1954)	150 werknemers	lantaarnfabriek, India
Lundquist (1958)	T	half jaar	8 afdelingen (284 werknemers)	bedrijf, Zweden
Shepherd en Walker (1958)	T	2 jaar (1951-1952)	245 produktiemedewerkers (allen gehuwd en allen in ploegendienst)	ijzer- en staalbedrijf, Engeland
Baumgartel en Sobol (1959)	T	1 jaar (1952)	3898 mannelijke en vrouwelijke arbeiders en beambten	11 lokaties van een luchtvaartmaatschappij, V.S.
Knox (1961)	T	1 jaar (1955)	100 veelverzuimers (≥ 28 dagen/jaar) t.o.v. 100 weinigverzuimers (≤ 7 dagen/jaar)	katoenfabriek, Argentinië
Sinha en Singh (1961)	T	1 jaar (1959-1960)	100 prod.werknemers (50 met zeer hoog en 50 met zeer laag verzuimpercentage)	grote staalfabriek, India
Gadourek (1965)	T	6 maanden	2209 arbeiders in 106 kleine werkgroepen (allen mannen)	21 grote produktiebedrijven, Nederland
Turner en Lawrence (1965)	T	1 jaar	403 mannelijke prod.werknemers in 47 verschillende taken	11 prod.bedrijven (w.o. levensmiddelen, metaal, papier, textiel), V.S.
Fried et al. (1972)	T	6 maanden	40 taken (met 230 mannelijke produktiewerknemers)	papierproduktenfabriek, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
salaris (in 2 klassen)	verzuimpercentage	negatief
salarishoogte	- verzuimpercentage - frekwentie	- negatief - n.s.
6 salarisklassen (leeftijd en soort werkomstandigheden in alle klassen ongeveer gelijk)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief (U) - positief (U) - positief (U)
gemiddelde uurloon (bij uit- schakeling van leeftijd en diensttijd)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
3 salarisklassen (hoog - midden - laag)	verzuimpercentage (≤ 7 dagen t.o.v. ≥ 28 dagen per jaar)	n.s.
salarisniveau (3 klassen)	verzuimpercentage	negatief
weekloon in 9 klassen	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. (ind.; par- tieleel) - n.s. (gr.; par- tieleel) - positief (ind.; partieleel) - positief (gr.; par- tieleel)
loonhoogte (weekgemiddelde; zonder overwerk)	frekwentie	positief(!)
loonniveau per taak	verzuimpercentage	negatief

Tabel 6.1 Salaris/loonhoogte (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Behrend (1974)	T	1 jaar (1968- 1969)	762 mannen	groot automo- bielbedrijf, Schotland
Bernardin (1977)	T	6 maanden	51 en 48 mannelijke verkopers	2 bureaus van een verkoopmaat- schappij, V.S.
Pascale en Maguire (1980)	T	1 jaar	1563 uitvoerende werknemers in totaal	14 Amerikaanse en 13 Japanse bedrijven (n=27) V.S.
			414 uitvoerende werknemers in totaal	6 Amerikaanse en 10 Japanse be- drijven (n=16), Japan
Winkler (1980)	T	1 jaar	gemiddeld 21 stafle- den en ca. 570 leer- lingen per school	57 lagere scho- len in 2 staten (n=57), V.S.
Allen (1981)	T	1 jaar (1976)	gemiddeld ca. 300 produktiewerknemers per bedrijf	n=41 bedrijven (vnl. papierin- dustrie), V.S.
Dalton en Perry (1981)	T	niet vermeld	niet vermeld aantal buschauffeurs	29 stedelijke busondernemingen (n=29), V.S.
Thomas (1981)	T	1 jaar (1970)	onbekend aantal werknemers	bedrijven uit 26 bedrijfstakingen, Engeland
	T	20 jaar (1954- 1973)	onbekend aantal werknemers	hele industrie- en dienstensekt. Engeland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
gemiddeld weekloon	- verzuimpercentage - frekwentie	- negatief - negatief
loonhoogte (leeftijd onder kon- trole gehouden)	verzuimpercentage	negatief
gemiddeld loon per werknemer per bedrijf	verzuimpercentage	positief
idem	verzuimpercentage	positief
gemiddeld jaarlijkse salaris van alle leerkrachten per school	- frekwentie (gevallen ≤ 1 dag) - frekwentie (gevallen op maandag of vrijdag)	- positief - positief
gemiddeld salarisniveau per be- drijf (exclusief en onder kon- standhouding van toelagen en uitkeringen)	verzuimpercentage (gevallen ≤ 4 dagen)	negatief
gemiddelde hoogte pensioenuit- kering (als indikator van de kwaliteit van de secundaire ar- beidsvoorwaarden)	idem	positief (p < .10)
maximaal uurloon per bedrijf	verzuimpercentage	positief
gemiddeld bruto weekloon per bedrijfstak	- verzuimpercentage (alle gevallen) - verzuimpercentage (voluntary) - verzuimpercentage (ziektegevallen)	- positief - positief - positief
gemiddeld weekloon voor hand- arbeiders	verzuimpercentage	positief

Tabel 6.1 Salaris/loonhoogte (vervolg-2)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Youngblood (1982)	T	4 jaar (1974- 1977)	281 medewerkers	groot overheids- bedrijf, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
salaris in 15 salarisklassen	- verzuimpercentage (ziekte)	- n.s.
	- verzuimpercentage (kort)	- negatief (partieel)
	- frekwentie (ziekte)	- n.s.
	- frekwentie (kort)	- negatief (partieel)

Tabel 6.2 Satisfaktie met salaris/loon

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Metzner en Mann (1953)	T	6 maanden (1950)	163 mannelijke be- ambten	groot electro- technisch be- drijf, V.S.
Van Zelst en Kerr (1953)	T	1 jaar	340 werknemers (re- presentatief voor de personele bezetting van de bedrijven)	14 bedrijven (metaal, tex- tiel, voedsel, etc.), V.S.
Lundquist (1958)	T	half jaar	8 afdelingen (284 werknemers)	bedrijf, Zweden
Patchen (1960)	T	1 jaar	487 uitvoerende me- dewerkers	olieraffinade- rij, Canada
Sinha en Singh (1961)	T	1 jaar (1959- 1960)	100 prod.werknemers (50 met zeer hoog en 50 met zeer laag verzuimpercentage)	grote staalfab- riek, India
Kellner (1963)	T	1 jaar (1962)	onbekend aantal vrouwelijke werkne- mers	kledingbedrijf, Oostenrijk
Gerstenfeld (1969)	T	1 jaar	148 vrouwelijke werknemers	2 bedrijven (wassen en dry cleaning), V.S.
Smith et al. (1969)	T	niet vermeld	98 mannelijke werk- nemers	2 electronica- bedrijven, V.S.
Hackman en Lawler (1971)	T	1 jaar	208 telefonistes, installateurs en on- derhoudstechnici	telefoonmaat- schappij, V.S.
Waters en Roach (1971)	T	1 jaar	131 vrouwelijke ad- ministratieve mede- werkers	verzekerings- maatschappij, V.S.
Waters en Roach (1973)	T	1 jaar	62 vrouwelijke ad- ministratieve mede- werkers	idem (zelfde kantoor)

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
satisfaktie met salaris	frekwentie	negatief
satisfaktie met betrekking tot salaris (t.o.v. kollega's)	verzuimpercentage (vlgs. eigen opgave)	n.s. (partieel, via faktoranalyse)
mening over de rechtvaardigheid van ontvangen salaris	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
- satisfaktie met salaris - feitelijke loonhoogte	frekwentie	- negatief - n.s.
satisfaktie met salaris en ze- kerheid	verzuimpercentage	negatief
beoordeling loonverschillen binnen de afdeling	verzuimpercentage	negatief
satisfaktie met betrekking tot salaris	verzuimpercentage (uit de vragenlijst)	n.s.
satisfaktie met salaris (JDI= Job Descriptive Index)	frekwentie(?)	negatief
satisfaktie met het salaris	frekwentie	n.s.
satisfaktie met salaris (JDI)	frekwentie	n.s.
satisfaktie met salaris (JDI)	frekwentie	n.s.

Tabel 6.2 Satisfactie met salaris/loon (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Waters en Roach (1973) (vervolg)	T	1 jaar	90 vrouwelijke ad- ministratieve mede- werkers	verzekerings- maatschappij, V.S.
Newman (1974)	T	2 maanden na interviews	108 verpleegkundigen en andere medewer- kers	verpleeghuis, V.S.
Birchall en Wild (1976)	T	niet vermeld	256 vr. prod.werkne- mers (testen, assem- bleren, machine be- dienen)	electronicabe- drijf, Engeland
Nicholson et al. (1976)	T	1 jaar	n=145, 65, 96, 101 n=102, 58, 62, 20 n= 73, 61, 87, 82 n= 76, 63, 58, 73 produktiemedewerkers	4 kledingbedr. 4 gieterijen 4 chemiebedr. 4 busbedrijven, Engeland
Salvendy (1976)	L	4 maanden voor, 7 maanden tij- dens en 5 maan- den na omscha- keling	274 lassers en stan- zers (geen controle- groep)	metaalbedrijf, V.S.
Garrison en Muchinsky (1977)	T	21 maanden (1974-1975)	195, meest vrouwe- lijke werknemers van een financiële admi- nistratie	groot openbaar nutsbedrijf, V.S.
Nicholson et al. (1977b)	T	1 jaar	95 produktiemedewer- kers	staalfabriek, Noord-Engeland
Dittrich en Carrell (1979)	T	11 maanden	19 afdelingen (met 158, vnl. vrouwelij- ke, administratieve medewerkers)	kantoor, V.S.
Rushmore en Youngblood (1979)	T	3 jaar (1974- 1976)	313 niet-leidingge- vende werknemers (in 17 taken en in 4 af- delingen)	groot overheids- bedrijf, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat,
satisfaktie met salaris (JDI)	frekwentie	n.s.
satisfaktie met salaris (JDI)	frekwentie (0 t.o.v. 1 of meer)	n.s.
beoordeling van het loon (on- der konstanthouding van 3 per- soonsvariabelen)	- verzuimpercentage - frekwentie (with permission) - frekwentie (certified)	- n.s. - n.s. - negatief
satisfaktie met salaris (JDI)	- verzuimpercentage - frekwentie	- 2 positieve en 14 n.s. korrelaties - 1 positieve, 1 ne- gatieve en 14 n.s. korrelaties
omschakeling van een als on- rechtvaardig ervaren naar een rechtvaardig ervaren tarief- systeem	verzuimpercentage	daling
satisfaktie met salaris (JDI)	- verzuimpercentage (met betaling) - verzuimpercentage (zonder betaling; alle gevallen max. 7 dagen)	- n.s. - n.s.
satisfaktie met salaris (JDI, Engelse versie)	frekwentie (1-dagsgeval- len; vragenlijstmethode)	n.s.
- rechtvaardigheid van het loon in vergelijking met dat van kollega's - rechtvaardigheid van het loon in vergelijking met dat wat in andere organisaties wordt betaald	verzuimpercentage	- negatief - negatief
satisfaktie met het loon (JDI) (onder konstanthouding van taak- en andere satisfaktie- aspekten)	verzuimpercentage ('illness hours')	n.s.

Tabel 6.2 Satisfaktie met salaris/loon (vervolg-2)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Schokking- Siegerist (1979)	T	1 jaar (1975)	89 werknemers met lage opleiding	10 produktiebe- drijven, Nederland
			112 werknemers met lage opleiding	10 grootwinkel- bedrijven, Nederland
			81 werknemers met lage opleiding	10 administra- tieve bedrijven, Nederland
Cheloha en Farr (1980)	T	1 jaar (1977)	115 medewerkers van een grote perso- neelsafdeling	overheidsbureau, V.S.
Weiner (1980)	T	6 maanden (juli - dec. 1978)	129 werknemers (lei- ding, beambten, on- derhoudspersoneel)	overheidsdienst, V.S.
Adler en Golan (1981)	T	1 jaar (1978)	131 telefooninforma- trices	telefoonmaat- schappij, Israël
Rhodes en Steers (1981)	T	1 jaar	64 produktiewerkne- mers	koöperatief houtbedrijf, V.S.
			65 produktiewerkne- mers	konventioneel houtbedrijf, V.S.
Watson (1981)	T	15 maanden	116 produktiewerkne- mers	klein metaalbe- drijf, V.S.
Terborg et al. (1982)	T	11 weken	242 verkopers van 6 verschillende win- kels (n=23, 41, 46, 42, 38, 52)	6 geografisch verspreide win- kels van groot- winkelbedrijf, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
satisfaktie met het loon (JDI)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - negatief
idem	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - negatief
idem	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
satisfaktie met het salaris (JDI)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - negatief
- satisfaktie met de hoogte van het loon - satisfaktie met de belonings- praktijk - satisfaktie met het loon in vergelijking tot anderen	verzuimpercentage	- negatief - negatief - negatief
satisfaktie met het loon (JDI)	verzuimpercentage	n.s.
mate van rechtvaardigheid van het loon	frekwentie	n.s.
idem	frekwentie	n.s.
satisfaktie met het loon (JDI)	verzuimpercentage	n.s.
satisfaktie met het loon (JDI)	verzuimpercentage ('unpaid')	2 x negatief 4 x n.s.

Tabel 6.3 Satisfaktie met promotiemogelijkheden

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemingsperiode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Metzner en Mann (1953)	T	2 maanden na interviews	163 mannelijke beambten	groot electrotechnisch bedrijf, V.S.
Patchen (1960)	T	1 jaar	487 uitvoerende medewerkers	olieraffinaderij, Canada
Hackman en Lawler (1971)	T	1 jaar	208 telefonistes, installateurs en onderhoudstechnici	telefoonmaatschappij, V.S.
Waters en Roach (1971)	T	1 jaar	131 vrouwelijke administratieve medewerkers	verzekeringsmaatschappij, V.S.
Waters en Roach (1973)	T	1 jaar	62 vrouwelijke administratieve medewerkers	idem (zelfde kantoor), V.S.
			90 vrouwelijke administratieve medewerkers	idem (ander kantoor), V.S.
Newman (1974)	T	2 maanden na interviews	108 verpleegkundigen en andere medewerkers	verpleeghuis, V.S.
Nicholson et al. (1976)	T	1 jaar	n=145, 65, 96, 101 n=102, 58, 62, 20 n= 73, 61, 87, 82 n= 76, 63, 58, 73 produktiemedewerkers	4 kledingsbedr. 4 gieterijen 4 chemiebedr. 4 busbedrijven, Engeland
Garrison en Muchinsky (1977)	T	21 maanden (1974-1975)	195, vnl. vrouwelijke werknemers van een financiële administratie	groot openbaar nutsbedrijf, V.S.
Nicholson et al. (1977b)	T	1 jaar	95 produktiemedewerkers	staalfabriek, Noord-Engeland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
satisfaktie met promotiekansen	frekwentie	negatief
- satisfaktie met promotie in het verleden	frekwentie	- negatief
- mate van promotiekansen (toe- komst)		- negatief
satisfaktie met promotiemoge- lijkheden	frekwentie	positief(!) ($p < .10$)
satisfaktie met promotiemoge- lijkheden (JDI= Job Descriptive Index)	frekwentie	n.s.
satisfaktie met promogiemoge- lijkheden (JDI)	frekwentie	n.s.
idem	frekwentie	n.s.
satisfaktie met promotiemoge- lijkheden (JDI)	al dan niet één of meer- malen (unexcused) afwezig gedurende 2 maanden	n.s.
satisfaktie met promotiemoge- lijkheden (JDI)	- verzuimpercentage - frekwentie	- 1 positieve, 3 ne- gatieve en 12 n.s. korrelaties - 1 negatieve en 15 n.s. korrelaties
satisfaktie met promotiemoge- lijkheden (JDI)	- verzuimpercentage (met betaling) - verzuimpercentage (zon- der betaling; gevallen max. 7 dagen)	- positief(!) (par- tieleel) - n.s.
satisfaktie met promotiemoge- lijkheden (JDI, Engelse versie)	frekwentie (1-dagsgeval- len; vragenlijstmethode)	n.s.

Tabel 6.3 Satisfaktie met promotiemogelijkheden (vervolg-1)

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemings-periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Schokking-Siegerist (1979)	T	1 jaar (1975)	89 werknemers met lage opleiding	10 produktiebedrijven, Nederland
			112 werknemers met lage opleiding	10 grootwinkelbedrijven, Nederland
			81 werknemers met lage opleiding	10 administratieve bedrijven, Nederland
Cheloha en Farr (1980)	T	1 jaar (1977)	115 medewerkers van een grote personeelsafdeling	overheidsbureau, V.S.
Adler en Golan (1981)	T	1 jaar (1978)	131 telefooninformatrices	telefoonmaatschappij, Israël
Watson (1981)	T	15 maanden	116 produktiewerknemers	klein metaalbedrijf, V.S.
Terborg et al. (1982)	T	11 weken	242 verkopers van 6 verschillende winkels (n=23, 41, 46, 42, 38 en 52)	6 geografisch verspreide winkels van een grootwinkelbedrijf, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
satisfaktie met promotiemogelijkheden (JDI)	- verzuimpercentage - frekwentie	- negatief - n.s.
idem	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
idem	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
satisfaktie met promotiemogelijkheden (JDI)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
satisfaktie met promotiemogelijkheden (JDI)	verzuimpercentage	n.s.
satisfaktie met promotiemogelijkheden (JDI)	verzuimpercentage	n.s.
satisfaktie met promotiemogelijkheden (JDI)	verzuimpercentage ('unpaid')	6 x n.s.

Tabel 7.1 Dag/ploegendienst-verschil

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Wyatt en Marriott (1953)	T	3 maanden tot 9 maanden (ver- schillend per bedrijf)	625-10.668 mannelij- ke werknemers per bedrijf	10 bedrijven, Engeland
Wade (1955)	T	2 jaar (1951 en 1952)	niet vermeld	olieraffinade- rij, V.S.
Shepherd en Walker (1957)	T	1 jaar (1952)	673 prod.werknemers in kontinudienst t. o.v. 97 prod.werkne- mers in dagdienst (5,5 dag; 48 uur)	2 staalfabrie- ken, Engeland
Thiis-Evensen (1958)	T	8 jaar (1949- 1956)	ca. 2800 dagwerkers en 1200 ploegwerkers en 608 ex-ploegwer- kers (vnl. opera- tors)	chemisch be- drijf, Noorwegen
Jardillier (1962)	T	1 jaar (1960)	878 mannen en 306 vrouwen (n=10 be- drijfsgroepen)	een bedrijf, Frankrijk
Aanonsen (1964)	T	1 jaar (1952)	340 dagwerkers, 374 ploegwerkers en 345 ex-ploegwerkers (al- len mann.uitv.prod. werknemers met min- stens 4 dienstjaren)	electro-chemisch bedrijf, Noorwegen
Gadourek (1965)	T	6 maanden	2209 arbeiders in 106 kleine werkgroe- pen (allen mannen)	21 grote produk- tiebedrijven, Nederland
Tan (1967)	T	16 maanden	83 en 139 prod.mede- werkers in resp. dag- en volkontinu- dienst; 35 en 42 be- ambten in resp. dag- en volkontinudienst	chemische fa- briek, Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
dagdienst (incl. de dagploeg van de 2-ploegendienst) t.o.v. nachtdienst (diskontinu systeem)	verzuimpercentage	D > N (in alle 10 be- drijven)
dagdienst t.o.v. ploegendienst	verzuimpercentage	D > P
dagdienst t.o.v. kontinudienst	frekwentie	D > P
dagdienst (incl. 2-ploegen- dienst) t.o.v. kontinu-3-ploe- gendienst	- verzuimpercentage - verzuimpercentage (bij ≥10 dienstjaren) - verzuimpercentage (bij <10 dienstjaren) - verzuimpercentage - frekwentie	- D > P - D > P - D < P - D = ex-P - D = P
dagdienst t.o.v. ploegendienst (kontinu ploegendienststelsysteem)	verzuimpercentage	D < P
- dagdienst t.o.v. ploegen- dienst - dagdienst t.o.v. ex-ploegen- dienst	verzuimpercentage (leef- tijd gestandaardiseerd)	- D > P - D = ex-P
dagdienst t.o.v. ploegendienst	- verzuimpercentage - frekwentie	- D < P (ind.) - D < P (gr.) - D < P (ind.; par- tielel) - D = P (gr.; par- tielel)
dagdienst t.o.v. volkontinu- dienst (vergelijking prod.mede- werkers onderling en beambten onderling; leeftijd konstant houden)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- D > P - D = P - D > P

Tabel 7.1 Dag/ploegendienst-verschil (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf 'en land
Taylor (1967a)	T	4 jaar (1962- 1965)	1266 dagwerkers en 641 ploegenwerkers; manjaren (beide groepen met gelijk- soortige taken)	olieraffinade- rij, Engeland
Chevrolle (1969)	T	1 jaar (1966)	2096 dagwerkers (produktieband) t.o. v. 1336 ploegen- dienstwerkers (stam- perij)	automobielbe- drijf, Frankrijk
Philipsen (1969)	T	2 jaar (1964- 1965)	mannelijk prod.per- soneel (120-960 werknemers per be- drijf)	83 produktiebe- drijven (n=83), Nederland
Jüttner (1970)	T	1 jaar (1968- 1969)	7365 vrouwelijke werknemers	groot chemiebe- drijf, DDR
Walker en De La Mare (1971)	T	3 jaar (1962- 1965)	163 dagdienst- en 163 nachtdienstwerk- nemers (verzending); 123 dagdienst- en 123 nachtdienstwerk- nemers (sorteren)	PTT, Londen, Engeland
			293 dagdienst- en 293 nachtdienstwerk- nemers	groot metaalbe- drijf, Schotland
Taylor et al. (1972a)	T	2 jaar (1968- 1969)	965 dagwerkers en 965 ploegwerkers (gematched m.b.t. leeftijd en soort werk; allen mannen)	29 grote organi- saties, Engeland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
dagdienst t.o.v. ploegendienst (soort werk gelijk; leeftijd gestandaardiseerd); kontinu ploegendienststelsysteem	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- D > P - D > P - D = P
dagdienst t.o.v. 2-ploegen- dienst (2 x 8 uren)	- frekwentie - gem. duur per geval	- D > P - D = P
percentage ploegendienstwerkn- ers in de produktie	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- n.s. (ook partieel) - n.s. (positief, partieel) - n.s. (negatief, partieel)
dagdienst t.o.v. ploegendienst (12-urige wisseldienst met 24 uur vrije tijd)	frekwentie (leeftijd ge- standaardiseerd)	D > P
dagdienst t.o.v. nachtdienst (taak en leeftijd onder kontro- le gehouden); kontinu ploegen- dienststelsysteem	- verzuimpercentage (alle gevallen) - frekwentie (1-3 dagen) - frekwentie (≥ 4 dagen) - gem. duur per geval (≥ 4 dagen)	- D < N - n.s. - D < N - D > N
idem; diskontinu ploegendienst- stelsysteem	- verzuimpercentage (alle gevallen) - frekwentie (1-3 dagen) - frekwentie (≥ 4 dagen) - gem. duur per geval (≥ 4 dagen)	- D < N - D > N - n.s. - n.s.
dagdienst t.o.v. 6-ploegen- dienstsystemen te zamen	- verzuimpercentage (1-3 dagen) - verzuimpercentage (≥ 4 dagen) - frekwentie (1-3 dagen) - frekwentie (≥ 4 dagen) - gem. duur per geval (alle gevallen)	- D > P - D > P - D > P - D > P - D > P

Tabel 7.1 Dag/ploegendienst-verschil (vervolg-2)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Taylor et al. (1972b)	T	2 jaar (1968- 1969)	24 dagwerkers en 24 ploegwerkers (ge- matched m.b.t. leef- tijd en soort werk; allen mannen)	29 grote organi- saties, Engeland
Anoniem (1973)	T	1 jaar (1970- 1971)	onbekend	922 bedrijven, Japan
Schieche (1973)	T	6 maanden (1971-1972)	onbekend aantal werknemers	groot staalbe- drijf, DDR
Hoolwerf et al. (1974)	T	6 maanden (1971-1972)	535 dagdienstwerkers en 495 ploegdienst werkers (allen pro- duktie)	14 bedrijven uit 6 bedrijfstak- ken, Nederland
			idem, maar alleen degenen < 50 jaar	idem
Legge en Hilling (1974)	T	1 week (septem- ber 1968)	ca. 7000 ploegwer- kers t.o.v. ca. 21.000 dagwerkers	0,5% van de in- dustriewerkne- mers, Engeland
Clark (1975)	T	1 maand (maart 1971)	1707 verpleegkundi- gen	5 ziekenhuizen, Engeland
O'Muircheartaigh (1975)	T	1 jaar (1969- 1970)	767 werknemers (totale steekproef)	16 produktiebe- drijven, Ierland
Petermann (1975)	T	3 jaar (1970- 1972)	673 dagdienst- en 322 ploegdienst- werknemers (allen vrouwen)	groot chemiebe- drijf, DDR

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
hoogte van de beloning van de ploegwerker in verhouding tot die van de dagwerker (lengte werkweek onder controle)	verhouding ploeg-dagwerker: - verzuimpercentage (1-3 dagen) - verzuimpercentage (≥ 4 dagen) - frekwentie (1-3 dagen) - frekwentie (≥ 4 dagen)	- n.s. - positief - n.s. - positief
idem m.b.t. aantal gewerkte uren per week (beloning onder controle)	- zelfde 4 verzuimaten	- n.s.
bedrijven met dagdienst t.o.v. bedrijven met 3-ploegendienst	verzuimpercentage	D > P
dagdienst t.o.v. 3-ploegendienst (kontinudienst)	frekwentie	D > P
dagdienst t.o.v. 2- en 3-ploegendienst	- verzuimpercentage - frekwentie	- D = P - D = P
idem	- verzuimpercentage - frekwentie	- D < P - D < P
dagdienst t.o.v. ploegendienst	- frekwentie (totaal) - frekwentie (voluntary) - frekwentie (sickness)	- D < P - D < P - D < P
dagdienst t.o.v. nachtdienst (kontinu ploegendienststelsysteem)	frekwentie (1-3-dagsgevallen)	n.s.
dagdienst t.o.v. ploegendienst	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- D > P - D > P - D = P
dagdienst t.o.v. 2-ploegendienst	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- n.s. (D > P) - n.s. (D < P) - n.s. (D > P)

Tabel 7.1 Dag/ploegendienst-verschil (vervolg-3)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Garrison en Muchinsky (1977)	T	21 maanden (1974-1975)	195, meest vrouwe- lijke, werknemers van een financiële administratie	groot openbaar nutsbedrijf, V.S.
Akerstedt en Torsvall (1978)	L	eerste 5 maan- den van 1975 t. o.v. eerste 5 maanden van 1976	131 werknemers die van soort dienst veranderden en 184 werknemers die niet van soort dienst veranderden (ekon. organisatorische oorzaak)	staalfabriek, Zweden
Ris (1978)	T	1 jaar (1974)	gemiddeld ca. 250 mannelijke produk- tiewerknemers per bedrijf	39 produktiebe- drijven (n=39), Nederland
Colligan et al. (1979)	T	6 maanden	1196 vrouwelijke verplegers (300 in dagdienst; 600 in vaste avond- of nachtdienst; 300 in roterende diensten)	12 ziekenhuizen, V.S.
Angersbach et al. (1980)	T	12 jaar (1966- 1977)	370 ploegendienst- werkers (w.o. 155 ex-ploegend.werkers) en 270 dagdienstwer- kers	groot chemisch bedrijf, Duitsland
Watson (1981)	T	15 maanden	116 produktiewerkne- mers	klein metaalbe- drijf, V.S.
Kruidenier (1982)	T	1 jaar (1980)	9890 dagdienst- en 4728 2-, 3- en 4- ploegendienstwerkne- mers (m. en vr.)	48 bedrijven, Nederland
Smith et al. (1982)	T	6 maanden	273 dagwerkers, 269 vaste middagwerkers, 267 vaste nachtwer- kers en 200 roteren- de ploegwerkers	8 voedselverwer- kende bedrijven, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
dagdienst t.o.v. ploegendienst (geen details)	- verzuimpercentage (met betaling) - verzuimpercentage (zon- der betaling; gevallen van max. 7 dagen)	- n.s. - n.s.
verandering van 3/4-ploegen- dienst naar dagdienst	frekwentie	daling
percentage prod.werknemers in ploegendienst (leeftijd, oplei- dingsniveau en bedrijfsgrootte onder controle)	- frekwentie - gem. duur per geval (getransformeerd)	- n.s. (partieel) - n.s. (partieel)
dagdienst t.o.v. ploegendienst (leeftijd en burgerlijke staat o.m. onder controle)	verzuimpercentage	D < P
- dag- t.o.v. ploegendienst - dag- t.o.v. ploegendienst (excl. vertrekkers), kontinu ploegendienststelsel	verzuimpercentage	- D < P - D = P
dag- t.o.v. nachtdienst (per- soons- en taakkenmerken onder controle)	verzuimpercentage	positief (partieel: positief - m. n.s. - vr.)
dagdienst t.o.v. ploegendienst	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- D < P - D < P - D < P
- dagdienst t.o.v. roterende ploegendienst - dagdienst t.o.v. vaste mid- dag- of nachtdienst	verzuimpercentage	- D < P (m.) D = P (v.) - D < P

Tabel 7.2 Aspecten van ploegendienst

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Shepherd en Walker (1956)	T	1 jaar (1952- 1953)	199 resp. 113 werk- nemers van 2 afde- lingen	groot ijzer- en staalbedrijf, Engeland
	T	2 jaar (1951- 1952)	170 resp. 146 werk- nemers van 2 andere afdelingen	idem
Walker (1966)	E	2 x 5 maanden vóór systeem- verandering en 2 x 5 maanden na verandering (1957-1961)	88 werknemers in ex- perimentele groep en 88 werknemers in kontrolegroep (ge- matched voor leef- tijd)	chemisch be- drijf, Groot-Brittannië
Tan (1967)	T	16 maanden	139 produktiemed- werkers in volkonti- nuidienst	groot metaalbe- drijf, V.S.
Sergean en Brierley (1968)	T	2 jaar (1966 en 1967)	206 uurloners in 1966 en 265 uurlo- ners in 1967	metaalbedrijf, N.O.-Engeland
Martin (1971)	T	2 jaar (1966- 1968)	137 mannen en 162 vrouwen uit één af- deling (gehele 2 jaar in dienst)	metaalbedrijf, Engeland
Pocock et al. (1972)	L	1,5 jaar vóór invoering nieuw ploegendienst- systeem en 1,5 jaar daarna (1967-1970)	782 mannelijke prod. medewerkers (allen van medio 1966 t/m medio 1970 in dienst)	voedselverwer- kend bedrijf, Engeland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
ochtend-, middag-/avond- resp. nachtdienst (kontinu-systeem)	- frekwentie 1-dagsgeval- len (zonder toestem- ming) - idem (met toestemming)	- ochtenddienst ver- uit het hoogst, middag het laagst - ochtenddienst het hoogst, nacht laagst
ochtend-, middag-/avond- resp. nachtdienst (diskontinu-systeem: zaterdagmiddag en zondag vrij)	- frekwentie 1-dagsgeval- len (zonder toestem- ming) - idem (met toestemming)	- ochtenddienst ver- uit het hoogst, middag het laagst - geen verschil tus- sen de diensten
overgang van langzaam roterend systeem (7 dagen achter elkaar zelfde dienst) naar snel rote- rend systeem (2 of 3 dagen ach- ter elkaar; 3x2x2-cyclus; kontinu-systeem) in 1959	- verzuimpercentage (certified) - frekwentie (certified) - verzuimpercentage (un- certified) - frekwentie (un- certified)	- relatieve daling - relatieve daling - n.s. verschil exp. gr. tov kontr.gr. - n.s. verschil exp. gr. tov kontr.gr.
ochtend-, middag- en nacht- dienst (leeftijd onder kontro- le; volkontinu-systeem)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- het laagst voor de nachtdienst, och- tend hoogst - idem - idem
ochtend-, avond-, resp. nacht- dienst (van maandag tot zater- dag; 5 dagen achter elkaar zelfde dienst; diskontinu-sy- steem)	- verzuimpercentage (totaal) - verzuimpercentage (certified) - verzuimpercentage (other reasons)	- hoogst voor de nacht, laagst voor de ochtend - idem - idem
ochtenddienst t.o.v. middag-/ avonddienst (2-ploegendienst; diskontinu-systeem)	- verzuimpercentage (certified) - verzuimpercentage (uncertified) - verzuimpercentage (totaal)	- ochtenddienst lager - ochtenddienst hoger - ochtenddienst hoger
overgang van langzaam (7 dagen) naar snel roterend (2/3 dagen) drieploegendienst-kontinu-sy- steem, op 1 januari 1969	- verzuimpercentage (gevallen ≥ 4 dagen) - frekwentie (gevallen 1-3 dagen) - frekwentie (gevallen ≥ 4 dagen)	- stijging - stijging - stijging

Tabel 7.2 Aspecten van ploegendienst (vervolg-1)

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemings-periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Taylor et al. (1972a)	T	2 jaar (1968-1969)	965 dag- en 965 ploegwerkers (gematched m.b.t. leeftijd en soort werk; allen mannen)	29 grote organisaties, Engeland
Nicholson en Goodge (1976)	T	2 jaar (1971 en 1972)	89 vrouwelijke produktiewerknemers in ploegendienst	voedselverwerkend bedrijf, Engeland
Ward Gardner en Dagnall (1977)	L	minstens 1 jaar vóór en 1 jaar na verandering van systeem (1972-1974)	356 mannelijke prod. medewerkers in beide systemen minstens 1 jaar werkzaam	olieraffinaderij, Engeland
Akerstedt en Torsvall (1978)	L	1e 5 maanden van 1975 t.o.v. 1e 5 maanden van 1976	131 werknemers die van soort dienst veranderden en 184 werknemers die niet van soort dienst veranderden (ekon. organ. oorzaak)	staalfabriek, Zweden
Nicholson et al. (1978)	T	1 jaar (1974)	250 mannelijke onderhoudstechnici	grote staalfabriek, Engeland
Jamal (1981)	T	4 maanden	431 vnl. vrouwelijke verpleegkundigen	2 provinciale ziekenhuizen, Canada
Markham et al. (1982b)	T	2 jaar (1977-1978)	1325 werknemers	groot metaalconcern, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
6 ploegendienstsystemen onder- ling	- verzuimpercentage (≥ 4 dagen) - frekwentie (≥ 4 dagen)	2-ploegendienst het laagst en dag/nacht- afwisseling het hoogst
morgendienst t.o.v. middag-/ avonddienst (alternerend, om de week, zonder weekend-dienst)	verzuimpercentage	hoger voor morgen- dienst
overgang van 8-uursploegen- dienst naar 12-uursploegen- dienst in 1973 (dus van 7 da- gen werken en 2/3 dagen vrij naar 4 dagen werken en 4 da- gen vrij; gem. duur van de werkweek blijft gelijk)	verandering in: - verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
- verandering van 3/4 en 4- ploegendienst naar 2- en 3- ploegendienst - geen verandering van soort dienst	frekwentie	- n.s. - n.s.
verschil tussen morgen-, mid- dag- en nachtdienst in kontinu- systeem (steeds 6 dagen achter elkaar zelfde dienst; dan 2 da- gen vrij; kontinu-systeem)	- verzuimpercentage (certified; tot duur van 3 weken) - verzuimpercentage (uncertified)	- n.s. - hoogst voor de mor- gen, laagst voor de middag
vaste dienst (dag, avond of nacht) t.o.v. roterende dienst	frekwentie	roterende dienst ho- ger
morgen-, middag-/avond- en nachtdienst (zonder rotatie)	verzuimpercentage	n.s. verschil

Tabel 7.3 Overwerk

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemings-periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Buck en Shimmin (1959)	T	1 jaar (1957-1958)	72 mannelijke produktiemedewerkers	bedrijf dat kantoor machines fabriceert, Engeland
Lokander (1962)	T	4 jaar (1956-1959)	252 mannelijke prod. werknemers (allen ± 45-50 jaar oud)	grote motoren- en apparatenfabriek, Zweden
Mason (1962)	T	1 jaar	60 naaisters (een tiende deel v.h. totale personeel)	textielbedrijf, Australië
Handy (1968)	T	20 jaar (1946-1965)	niet vermeld aantal mijnwerkers	mijnbouw, Engeland
	L	20 jaar (1946-1965)	niet vermeld aantal mijnwerkers	idem
Taylor (1968)	T	1 jaar (1964)	47 werknemers die in 1957-1964 nooit hadden verzuimd en 112 die in 1964 5 of meer keer hadden verzuimd	olieraffinaderij, Engeland
Gowler (1969)	T	6 jaar (1962-1967)	ca. 2100 à 2400 werknemers	groot bedrijf, Engeland
Ryder (1969)	T	1 jaar (1967-1968)	105 produktiewerknemers	metaalbedrijf, Australië
Froggett (1970c)	T	1 jaar (1959)	maximaal 443 werknemers	metaalbedrijf, Wales
Martin (1971)	T	2 jaar (1966-1968)	137 mannen en 162 vrouwen uit één afdeling (gehele 2 jaar in dienst)	metaalbedrijf, Engeland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
overwerkuren	verzuimpercentage	n.s.
aantal uren overwerk	verzuimpercentage	n.s.
overwerkuren	- verzuimpercentage - frekwentie	- negatief - negatief
overwerkpercentage	verzuimpercentage	negatief
overwerkpercentage	verzuimpercentage	geen causaal verband
aantal uren overwerk	frekwentie (nooit - vaak)	n.s.
gemiddeld aantal overwerkuren per man per jaar (bedrijfsge- middelde over 6 jaar)	verzuimpercentage (bedrijfsgemiddelde over 6 jaar)	positief
overwerkuren	- frekwentie (niet-ziek- te-gevallen < 1 dag) - frekwentie (niet-ziek- te-gevallen ≥ 1 dag)	- negatief - n.s.
- aantal weken per jaar, waarin overgewerkt wordt	frekwentie 1-dagsgevallen	- n.s.
- aantal uren overwerk		- n.s.
aantal weken waarin overwerk werd gedaan (leeftijd, dienst- tijd en reistijd konstant ge- houden door matching; n=21 pa- ren m.b.t. hoog/laag verzuim)	- verzuimpercentage (certified) - verzuimpercentage (uncertified)	- positief - positief (zowel bij mannen als bij vrouwen)

Tabel 7.3 Overwerk (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Walker en De La Mare (1971)	T	3 jaar (1962- 1965)	326 resp. 246 werk- nemers van verzend- en sorteerafdeling (PTT); 582 werkne- mers uit de produk- tie	PTT, London, Engeland, en groot metaalbe- drijf, Schotland
Eastman (1972)	T	1 jaar (1968- 1969)	130 produktiewerkne- mers	produktiebe- drijf, Australië
			119 werknemers (vnl. vrouwen)	produktiebe- drijf, Australië
			steekproef van 300 mannelijke werkne- mers uit totaal 7500 werknemers	niet-produktie- organisatie, Australië
Anoniem (1973)	T	1 jaar (1970- 1971)	niet vermeld	922 bedrijven, Japan
Behrend (1974)	T	1 jaar (1968- 1969)	762 mannelijke werk- nemers	groot automo- bielbedrijf, Schotland
Legge en Hilling (1974)	T	1 week (septem- ber 1968)	ca. 28.000 werkne- mers	0,5% van de in- dustriewerkne- mers, Engeland
Legge en Hilling (1975)	T	3 maanden (1972)	4 afdelingen (met resp. 10, 9, 4 en 7 werknemers)	voedselverwer- kend bedrijf, Engeland
Mabry (1976)	T	1 jaar (1972; en 'aangepast voor 1968 en 1970')	niet vermeld	20 produktie-in- dustrietakken, V.S.
Philipsen (1977)	T	13 jaar (1958- 1970)	10% steekproef; 353 mannelijke werkne- mers (leeftijd ge- stratificeerd)	3 metaalbedrij- ven, 1 chemiebe- drijf en 1 ener- giebedrijf, Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
weinig, gemiddeld en veel over- werk (leeftijd onder controle)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur (≥ 4 dagen)	- negatief - n.s. - negatief
aantal overwerkuren per persoon per maand	- verzuimpercentage - frekwentie	- negatief - negatief
aantal overwerkuren per persoon per maand	- verzuimpercentage - verzuimpercentage ('andere redenen') - frekwentie	- n.s. - positief - n.s.
aantal overwerkuren per persoon per maand	- verzuimpercentage - verzuimpercentage ('andere redenen') - frekwentie (korte gevallen)	- n.s. - negatief - negatief
bedrijven die niet/wel overwer- ken	verzuimpercentage	negatief
overwerkuren per week	- verzuimpercentage - frekwentie	- negatief - negatief
aantal uren overwerk per week	- frekwentie (totaal) - frekwentie (voluntary) - frekwentie (sickness)	- negatief - negatief - negatief
percentage overwerkuren	verzuimpercentage	negatief
aantal overwerkuren (gemiddeld 1968, 1970 en 1972)	frekwentie (gevallen van 1 week of langer)	n.s.
overwerk in 1970 (nooit/wel- eens)	frekwentie (4 klassen)	n.s.

Tabel 7.3 Overwerk (vervolg-2)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Baird en Beccia (1980)	T	6 maanden	603 administratieve werknemers	42 distriktskan- toren van een centrale over- heidsinstantie (n=42), V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
overwerkpercentage (gemiddeld aantal uren per werknemer per bedrijf)	verzuimpercentage	n.s.

Tabel 7.4 Part-time/full-time werk

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemings-periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Isambert-Jamati (1962)	T	1 jaar	3697 vrouwen	8 bedrijven in het gebied van Parijs, Frankrijk
Barr (1967)	T	3 jaar (1961-1964)	ca. 7000 verpleegkundigen (resp. 4860 fulltimers en 2554 parttimers)	102 ziekenhuizen, Engeland
Anoniem (1973)	T	1 jaar (1970-1971)	niet vermeld	922 bedrijven, Japan
Clark (1975)	T	1 maand (maart 1971)	1707 verpleegkundigen	5 ziekenhuizen, Engeland
Nicholson en Goodge (1976)	T	2 jaar (1971 en 1972)	36 parttimers t.o.v. 158 fulltimers (vrouwelijk productiepersoneel)	voedselverwerkend bedrijf, Engeland
Schokking-Siegerist (1979)	T	1 jaar (1975)	89 werknemers met lage opleiding	10 productiebedrijven, Nederland
			112 werknemers met lage opleiding	10 grootwinkelbedrijven, Nederland
			81 werknemers met lage opleiding	10 administratieve bedrijven, Nederland
Kruidenier (1982)	T	1 jaar (1980)	resp. 199, 207, 136 en 14.170 werknemers (m. en vr.) met 2, 3, 4 of 5 of meer werkdagen gemiddeld per week	48 bedrijven, Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
korte t.o.v. langere werkweek	verzuimpercentage	lager bij kortere werkweek
full-time werk t.o.v. part-time werk (soort functie onder kon- trole)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- geen consistent verschil - geen consistent verschil - geen consistent verschil
werkweek van 40-42 uur t.o.v. werkweek van 45-48 uur	verzuimpercentage	lager bij kortere werkweek
part-time t.o.v. full-time personeel	frekwentie 1-3-dagsgeval- len	lager (n.s.) voor parttimers
part-time werk t.o.v. full- time werk	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - lager voor part- timers
aantal werkuren per week	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
idem	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
idem	- verzuimpercentage - frekwentie	- negatief(!) - n.s.
2, 3, 4 of 5 of meer werkdagen gemiddeld per week	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- omgekeerde U-rela- tie - positief - negatief

Tabel 7.5 Invoering van variabele werktijden

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemings-periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Partridge (1973)	L	4 maanden na invoering	niet vermeld	verzekerings- maatschappij, Engeland
Golembiewski et al. (1974)	E	1 jaar vóór en 1 jaar na de invoering	43 werknemers van 2 R. en D.-afdelingen als experimentele groep en 41 werknemers van een andere R. en D.-afd. als controlegroep	farmaceutische industrie, V.S.
Golembiewski en Hilles (1977)	L	5 maanden in het jaar vóór de invoering (1974) en 5 maanden in het jaar erna (1975)	steekproef van 100 werknemers (gestratificeerd naar functies) uit 2150 werknemers; controlegroep niet beschikbaar	grote farmaceutische industrie, V.S.
Mueller en Cole (1977)	L	8 maanden vóór en een vergelijkbare 8 maanden na invoering (1974-1975)	3000 werknemers; geen controlegroep beschikbaar	grote afdeling/dienst van het Min. van Binnenlandse Zaken, V.S.
Schein et al. (1978)	L	3,5 maand na invoering	niet aangegeven aantal werknemers in 12 afdelingen	verzekerings- maatschappij, V.S.
Kim en Campagna (1981)	E	1 maand vóór en 4 maanden na invoering	161 werknemers in de experimentele eenheden en 185 in de controle-eenheden	welzijnsbureau van de lagere overheid, V.S.
Narayanan en Nath (1982)	E	6 maanden vóór invoering t/m 6 maanden na invoering	173 werknemers in de experimentele groep en 66 in de controlegroep (2 afdelingen van een divisie)	een divisie van een grote multinationale onderneming, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
invoering van variabele werktijden	mening van 94 leidinggevenden over het verzuim van hun ondergeschikten	geen effect
invoering van variabele werktijden (als experiment)	- verzuimpercentage (uitbetaald) - verzuimpercentage (1-dags-gevallen)	- daling (kleine stijging in controlegroep) - relatief geringe stijging
invoering variabele werktijden (voor gehele personeel)	- verzuimpercentage (uitbetaald) - verzuimpercentage (1-dags-gevallen; ook uitbetaald)	- stijging - daling
invoering variabele werktijden als experiment voor 1 jaar in 1975	verzuimpercentage	daling van 7%
invoering van variabele werktijden	mening van 63 leidinggevenden over de frekwentie van 1-dagsgevallen (3,5 maand na invoering ervan)	daling
invoering van variabele werktijden	- frekwentie (betaald) - frekwentie (onbetaald)	- n.s. daling (n.s. stijging bij controlegroep) - daling (stijging bij controlegroep)
invoering van variabele werktijden	verzuimpercentage	sterke daling (geleijkblijving bij controlegroep)

Tabel 7.6 Verkorting van de duur van de werkweek

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemings-periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Fortuin en Van Beek (1962)	L	7 weken in 1960 t.o.v. 8 weken in 1961	13.000 verplicht verzekerde weeklo-ners (geen kontro-legroep)	electronisch concern, Nederland
Nord en Costigan (1973)	L	5 maanden vóór t.o.v. 16 maan-den na invoe-ring nieuwe werkweek (juni 1971)	59 werknemers (geen kontrolegroep)	farmaceutische industrie, V.S.
Wiseman (1973)	L	1e helft 1971 t.o.v. 1e helft 1972	376 vnl. vrouwelijke produktiewerknemers (geen kontrolegroep)	kledingbedrijf, Australië
Ivancevich (1974a)	E	1 maand vóór t.o.v. 3 en 12 maanden na overgang	een divisie (met 104 werknemers) als ex-perimentele groep; andere divisie (met 106 werknemers) als kontrolegroep	bedrijf dat ver-pakkingsmachines fabriceert, V.S.
Ivancevich en Lyon (1977)	E	1 mnd vóór t.o. v. 3, 12 en 24 mndn na invoe-ring (voor de 2e exp. groep was de overgang 1 jaar later)	een divisie (104 werknemers) en een divisie (111 werkne-mers) als exp. groe-pen; andere divisie (106 werknemers) als kontrolegroep	bedrijf dat ver-pakkingsmachines fabriceert, V.S.
Foster et al. (1979)	E	12 maanden vóór invoering t.o. v. 6-18 maanden na invoering	56 computer-opera-tors van 4 lokaties in exp. groep en 28 operators van 2 lo-katies in kontrole-groep	6 lokaties van een grote indus-triële onderne-ming, V.S.
Cunningham (1981)	E	6 maanden in het jaar vóór de overgang en 6 maanden in het experimen-tele jaar	17 politie-agenten in de experimentele groep en 13 politie-agenten in de kon-trolegroep	politie-afde-ling, Canada

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
overgang van 6-daagse naar 5-daagse werkweek op 1 januari 1961 (resp. 48 en 45 uur); zaterdag vrij	- verzuimpercentage - frekwentie	- geen verandering - geen verandering (geen controlegroep)
overgang van 5x8=40 uren per week naar 4x9,5=38 uren per week	verzuimpercentage (seizoen gecorrigeerd)	daling (geen controlegroep)
overgang van 5-daagse (5x8=40 uur) naar 4-daagse (4x9=36 uur) werkweek op 20 januari 1972 (maandag vrij)	verzuimpercentage	daling (geen controlegroep)
overgang van 5-daagse naar 4-daagse werkweek (beide 40 uur)	verzuimpercentage (‘unexcused’, dus korte gevallen)	geen verschil in daling tussen beide divisies
overgang van 5-daagse naar 4-daagse werkweek (beide 40 uur)	verzuimpercentage (‘unexcused’, dus korte gevallen)	geen verschil in ontwikkeling
overgang van 5-daagse werkweek van 40 uur naar 3-daagse werkweek van 38 uur	verzuimpercentage	daling (veel sterker in exp. groep dan in controlegroep)
experimentele overgang van 5x8-urige werkweek naar 4x10-urige werkweek (beide 40 uren)	verzuimpercentage	daling (stijging bij controlegroep)

Tabel 8.1 Verzuimkontrole

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
M. de Groot (1954)	T	1 jaar (1952)	niet vermeld	2 vergelijkbare bedrijven, Nederland
Fortuin (1955)	T	1 jaar (1951)	11.000 mannelijke en 5000 vrouwelijke weekloners	groot electro- technisch con- cern, Nederland
M. de Groot (1958)	L	1 jaar	niet vermeld aantal werknemers	scheepswerf, Nederland
Holthuis (1961)	T	6 maanden (1e halfjaar van 1959)	5348 ziektegevallen van onbekend aantal werknemers	een aantal tex- tielbedrijven, Nederland
De Boer (1964)	L	2 jaar (1962 t.o.v. 1963)	750 werknemers als 'experimentele groep'; NIPG-statis- tiek-bedrijven als 'kontrolegroep'	oliemaatschap- pij, Nederland
Handy (1968)	L	20 jaar (1946- 1965)	niet vermeld aantal mijnwerkers	mijnbouw, Engeland
Taylor (1969)	L	2 jaar (1964 t. o.v. 1966)	ca. 2700 arbeiders (exper.groep); ca. 1000 beampten (kon- trolegroep)	olieraffinade- rij, Engeland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
kontrole geheel door eigen BGD t.o.v. controle deels door ei- gen BGD, deels door GAK	- verzuimpercentage - gem. duur per geval	- n.s. - langer in tweede geval
verschil in wijze van werken tussen 9 verzekeringsartsen van het bedrijf	- verschil in verzuimper- centage, frekwentie en gem. duur - verschil in verzuimper- centage en gem. duur van acuut-respir. ge- vallen - verschil in frekwentie van acuut-respir. ge- vallen	- verschil n.s. - sign. verschil - verschil n.s.
invoering scherpe le-dagskon- trole voor een periode van één jaar	- frekwentie (1-dagsge- vallen) - frekwentie (gevallen van 3 à 4 dagen)	- daling - stijging
verschillen in de wijze van werken van 5 controle-artsen	verzuimduur	sign. verschillen
afschaffing routinecontrole op verzuim op 1 januari 1963	verzuimpercentage	n.s. (zowel experim. als controlegroep steeg)
afschaffing medische verklaring voor 1-dagsgevallen in 1957	- verzuimpercentage (zonder verklaring) - verzuimpercentage (met verklaring) - verzuimpercentage (totaal)	- stijging - daling - kleine stijging
afschaffing eis van huisarts- verklaring voor 1- en 2-dags- gevallen in juni 1965 (voor ar- beiders; voor beambten was deze reeds afgeschaft)	- verzuimpercentage - frekwentie (1-dagsge- vallen) - frekwentie (gevallen 5-8 dagen) - frekwentie (alle geval- len)	- daling - stijging - daling - stijging (voor ar- beiders; beambten blijven gelijk)

Tabel 8.1 Verzuimkontrole (vervolg-1)

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeksen/of waarnemingsperiode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Philipsen (1969)	T	2 jaar (1964-1965)	mannelijk produktiepersoneel (120-900 werknemers per bedrijf)	83 produktiebedrijven (n=83), Nederland
J. de Groot (1970)	T	1e 7 maanden van 1964	3 groepen werknemers	staalconcern, Nederland
	L	3 jaar (1964-1966)	onbekend aantal arbeiders	idem
	L	3 jaar (1964-1966)	onbekend aantal beamten	idem
	L	3 jaar (1964-1966)	onbekend aantal arbeiders, langer dan 25 jaar in dienst	idem
Baum en Youngblood (1975)	E	1974 (2 x 8 weken)	297 studenten (afwisselend in de experimentele en de controlegroep)	universiteit, V.S.
Nicholson (1976)	L	10 maanden 1971 t.o.v. 10 maanden 1972 (vóór resp. na invoering sankties)	330 vrouwelijke werknemers	voedselverwerkend bedrijf, Engeland
Baum (1978)	E	1 jaar vooraf en 1 jaar tijdens	336 mannen (120 in experimentele groep en 216 in controlegroep)	auto-onderdelenindustrie, V.S.
Ris (1978)	T	1 jaar (1974)	gemiddeld ca. 250 mannelijke produktiewerknemers per bedrijf	39 produktiebedrijven (n=39), Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
band met bedrijfsvereniging (d.w.z. niet/wel omslaglid en kontrole wel/niet door bedrijf zelf)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief (ook par- tieleel) - n.s. (positief par- tieleel) - positief (ook par- tieleel)
vertraging tijdstip medische kontrole	gem. duur per geval	verlenging
intensievere medische en leke- kontrole (op 1 januari 1965)	gem. duur per geval	verlenging
vervroeging en intensivering van medische controle en invoer- ing van lekecontrole (1-1-'65)	frekwentie (van vooral korte gevallen)	verlaging
afschaffing controle (1 juli 1965)	- frekwentie korte ge- vallen - gem. duur alle geval- len	- stijging - verlenging
aanwezigheidsplicht (gesank- tioneerde)	verzuimpercentage	negatief
invoering sankties op hoge ver- zuimfrekwentie	- verzuimpercentage - frekwentie (1-2-dags- gevallen) - frekwentie (langere gevallen)	- stijging - daling - stijging
versterkte controle met sank- ties	- verzuimpercentage (kor- te gevallen) van veel- verzuimers - verzuimpercentage van weinig- of gemiddeld- verzuimers	- daling - gelijkblijving
- wijze van controle voor de ziektewet (resp. door de be- drijfsvereniging, deels, ge- heel door het bedrijf zelf)	- frekwentie - gem. duur per geval (getransformeerd)	- n.s. (ook partieleel) - n.s. (ook partieleel)
- verzekeringsvorm voor de ziektewet (resp. omslaglid, afdelingskas en eigen risico- drager)	- frekwentie - gem. duur per geval (getransformeerd)	- negatief (n.s. par- tieleel) - n.s. (negatief par- tieleel)

Tabel 8.1 Verzuimkontrolle (vervolg-2)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Winkler (1980)	T	1 jaar	gemiddeld 21 stafle- den en ca. 570 leer- lingen per school	57 lagere scho- len in 2 staten, V.S.
Fenn (1981)	T	5 jaar (1972- (1976)	335 full-time werk- nemers die bij ziek- te een ziekengeld- uitkering ontvingen en die (vlg. eigen opgave) in de laat- ste 5 jaar minstens 1 keer ziek waren geweest	survey onder huishoudens, Engeland
Dalton en Perry (1981)	T	niet vermeld	niet vermeld aantal buschauffeurs	29 stedelijke busondernemingen (n=29), V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
staflid moet een medisch bewijs van ziekte overleggen (ongeacht de duur van het geval)	- frekwentie (gevallen ≤ 1 dag) - frekwentie (gevallen op maandag of vrijdag)	- n.s. - negatief
staflid moet ziekmelding direkt doorgeven aan de direktie	- frekwentie (gevallen ≤ 1 dag) - frekwentie (gevallen op maandag of vrijdag)	- negatief - negatief
- de eis om zich bij ziekte door een bedrijfsarts te laten onderzoeken - de eis om bij ziekte een dok- tersverklaring over te leggen	- de kans op snelle te- rugkeer naar het werk na ziekte (eigen opga- ve) - idem	- positief (maar n.s.) - positief (maar n.s.)
eis om een medische verklaring over te leggen bij ziekte	verzuimpercentage	n.s.

Tabel 8.2 Ziekengelduitkeringen

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Buzzard en Shaw (1952)	L	3 jaar (1947- 1950)	± 5000 mannelijke werknemers	31 overheidsin- stanties, Engeland
Denerley (1952)	L	2 jaar (1947- 1949)	± 40.000 werknemers	industrieel con- cern, Engeland
	T	2 jaar (1947- 1949)	± 61.000 werknemers	idem
Liddell (1954)	L	5 maanden (aug.-dec.1948) en 6 maanden (maart-aug. 1949); géén voormeting	alle mijnwerkers	mijnbouwbedrij- ven, Groot Brittannië
Forssman (1961)	L	2 jaar (1954- 1955)	ca. 1700 prod.werk- nemers	meerdere indu- striebedrijven, Zweden
	T	1 jaar	niet vermeld aantal werknemers	Zweden
Thorpe (1965)	T	6 jaar (1958- 1963)	niet vermeld aantal werknemers	9 raffinaderijen van een concern in 9 verschil- lende Europese landen
Handy en Turner (1966)	L	12 jaar (1954- 1965)	niet vermeld aantal mijnwerkers	mijnbouw, Engeland
Bryson (1968)	T	niet vermeld aantal jaren	463 vrouwelijke, half-geschoolde fa- brieksarbeiders (allen 15-19 jaar)	chemisch be- drijf, Schotland
Thorpe (1968)	T	9 jaar (1958- 1966)	niet vermeld aantal werknemers	13 raffinaderij- en van een con- cern in 13 ver- schillende Euro- pese en Afri- kaanse landen

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
verbetering ziekengelduitkering in september 1948	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- stijging - stijging - stijging
verbetering ziekengelduitkering in augustus 1948	verzuimpercentage	stijging
slechtere t.o.v. betere zieken- gelduitkering	verzuimpercentage	positief
verbetering ziekengelduitkering in juli 1948	verzuimpercentage (involuntary)	stijging (vóórmeting ontbreekt)
verbetering ziekengelduitkering op 1 januari 1955	verzuimpercentage	stijging (gering)
hoogte van de ziekengelduitke- ring bij ongeval (15 klassen)	- frekwentie - gem. duur per geval	- n.s. - positief
omvang en duur van de zieken- gelduitkeringen	verzuimpercentage	positief
vergelijking situatie vlak vóór en vlak na 5 verbeteringen in ziekengelduitkering	verzuimpercentage	geen stijging
geen bedrijfsziekenuitkering (1e halfjaar dienst) resp. wel uitkering (3 klassen)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief - positief - positief
omvang en duur van de zieken- gelduitkeringen	- verzuimpercentage - frekwentie	- positief - n.s.

Tabel 8.2 Ziekengelduitkeringen (vervolg-1)

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemingsperiode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Ager en Raffle (1973)	L	6 jaar (1965-1970)	± 38.000 mannelijke buschauffeurs	London Transport, Engeland
Taylor (1974)	L	1 jaar (1966)	niet genoemd aantal werknemers	meerdere bedrijven, Engeland
O'Muircheartaigh (1975)	T	1 jaar (1969-1970)	10.551 produktiewerknemers	146 produktiebedrijven uit 10 bedrijfstakken (>25 werknemers), Ierland
Morgan en Herman (1976)	T	17 maanden vóór en 7 maanden na interviews	60 werknemers (mannen)	auto-onderdelen-gieterij, V.S.
Doherty (1979)	L	20 jaar (1954-1973)	niet vermeld aantal mannelijke werknemers	werkende bevolking, Groot-Brittannië
Winkler (1980)	T	1 jaar	gemiddeld 21 stafleden en ca. 570 leerlingen per school	57 lagere scholen in 2 staten, V.S.
Allen (1981)	T	1 jaar (1976)	gemiddeld ca. 300 produktiewerknemers per bedrijf	41 bedrijven (vnl. papierindustrie), V.S.
Dalton en Perry (1981)	T	niet vermeld	niet vermeld aantal buschauffeurs	29 stedelijke busondernemingen (n=29), V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
invoering overheidsziekte-uitkering in oktober 1966 (betaalbaar na 14 dagen ziekte)	gem. duur per geval	relatief sterke stijging
invoering hogere ziektewetuitkering in 1966	verzuimpercentage	geen stijging
bedrijven zonder resp. met enige vorm van ziekengelduitkering	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief - positief - positief
verlies van uitkering door de werknemer opgegeven als waarschijnlijk gevolg van een verzuimgeval	- frekwentie (laatste 17 maanden) - frekwentie (latere 7 maanden)	- positief - negatief ($p < .10$)
hoogte van de ziekte-uitkering t.o.v. het loon (konstant gehouden leeftijd, werkloosheid, verzuim t.g.v. griep epidemieën en een tijdsfaktor)	- verzuimpercentage - frekwentie	- positief - positief
het percentage stafleden per school dat gedekt wordt door een loondervingssysteem	- frekwentie (gevallen ≤ 1 dag) - frekwentie (gevallen op maandag of vrijdag)	- positief - positief
de hoogte van de minimale ongevallen- en ziekte-uitkeringen per bedrijf	verzuimpercentage (gevallen ≤ 4 dagen)	n.s.
het aantal door het bedrijf door te betalen ziekte-dagen	verzuimpercentage	positief
geen latere uitbetaling van ongebruikte, door het bedrijf in principe door te betalen ziekte-dagen	verzuimpercentage	positief

Tabel 8.2 Ziekengelduitkeringen (vervolg-2)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Fenn (1981)	T	5 jaar (1972- 1976)	586 full-time werk- nemers, die (volgens eigen opgave) in de laatste 5 jaar min- stens één keer ziek waren geweest	survey onder huishoudens, Engeland
Thomas (1981)	T	20 jaar (1954- 1973)	niet vermeld aantal werknemers	de gehele wer- kende bevolking, Engeland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
het percentage dat het ontvangen ziekengeld van het normale loon uitmaakt	de kans op snelle terug- keer naar het werk na ziekte (eigen opgave)	negatief
de verhouding ziekengelduitke- ring t.o.v. inkomen	verzuimpercentage	positief

Tabel 8.3 Wachtdagen

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
M. de Groot (1954)	L	8 jaar (1946- 1953)	niet vermeld	een bedrijf, Nederland
	T	1 jaar (1952)	niet vermeld	2 bedrijven, Nederland
Wade (1955)	L	2 jaar (1948- 1949)	28.000 werknemers	olieraaffinade- rijconcern, V.S.
M. de Groot (1958)	L	3 halve jaren (1954/55/56)	± 2100 werknemers in vergelijking tot be- drijfstak en lande- lijke populatie	één bedrijf, Nederland
Hogerzeil (1966)	L	14 jaar (1950- 1954 t.o.v. 1955-1963)	ca. 12.000 mannelij- ke werknemers	electrotechnisch concern, Nederland
		2 jaar (1963 t.o.v. 1964)	idem	idem
Philipsen (1966c)	T	11 jaar (1955/ 1956 t/m 1964/ 1965)	mannelijke produk- tiewerknemers	41 produktiebe- drijven, Nederland
Philipsen (1969)	T	2 jaar (1964- 1965)	mannelijk produktie- personeel (120-960 werknemers per be- drijf)	83 produktiebe- drijven, Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
afschaffing wachtdagen in november 1951	frekwentie	stijging
één t.o.v. geen wachtdagen	frekwentie	positief
afschaffing van wachtdag in de- cember 1948	- verzuimpercentage - frekwentie	- stijging - stijging
afschaffing wachtdagen in au- gustus 1956	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- geen verandering - stijging - daling
vermindering wachtdagen tot 1 dag in 1954	- frekwentie (acuut- respir. gevallen) - frekwentie (totaal)	- stijging - stijging
afschaffing van de ene overge- bleven wachtdag in oktober 1963	- frekwentie (gevallen 1-3 dagen met onbekende diagnose) - frekwentie (totaal)	- stijging - stijging
12 bedrijven met t.o.v. 29 be- drijven zonder wachtdagen	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- negatief - positief - negatief
slechte resp. goede doorbeta- lingsregeling bij ziekte (c.q. wel/geen wachtdagen)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- negatief (ook par- tieleel) - positief (ook par- tieleel) - negatief (ook par- tieleel)

Tabel 8.4 Aanwezigheidspremies

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Lawler en Hackman (1969)	E	3 mndn vóór en 3 mndn na in- voering premie	5 experiment. ploeg- jes (resp. 10, 9, 8, 13 en 26 werknemers) en 4 controleploeg- jes (resp. 9, 8, 26 en 8 werknemers)	schoonmaakbe- drijf, V.S.
Nord (1970)	L	1,5 jaar (1966- 1967)	onbekend aantal werknemers (geen controlegroep)	grote ijzerwa- renhandel met 6 winkels, V.S.
		5 jaar	ca. 4000 leraren (geen controlegroep)	schoolorganisa- tie, V.S.
Scheflen et al. (1971)	E	3 mndn vóór en 1 jaar na in- ring premie	3 ploegjes (resp. 10, 9 en 8) met en 2 ploegjes (resp. 13 en 26) zonder participatie	schoonmaakbe- drijf, V.S.
Pedalino en Gamboa (1974)	E	8 mndn vóór, 4 mndn tijdens en 5,5 maand na werking van lot- terijsysteem	215 werknemers in experimentele groep en 508 werknemers in controlegroep	voedselproduce- rend en -distribue- rend bedrijf, V.S.
Wallin en Johnson (1976)	L	11 mndn vóór en 11 mndn tijdens de loop van het systeem	80 uur- en weeklo- ners (geen controle- groep)	bedrijf voor electrotech- nische appara- tuur, V.S.
Stephens en Burroughs (1978)	E	3 wkn vóór, 3 wkn tijdens en 2 wkn na de ex- perimentele pe- riode	2x46 = 92 personen in de experimentele groepen en geen kon- trolegroepen	groot privé-zie- kenhuis, V.S.
Luthans et al. (1981)	E	1 mnd vóór, 1 mnd tijdens en 1 mnd na afloop van het experi- ment	41 verkopers in de experimentele groep en 41 verkopers in de controlegroep	groot warenhuis, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
invoering aanwezigheidspremie (met/zonder participatie in de beslissing over de hoogte en uitbetalingswijze)	verzuimpercentage	alleen daling bij 3 'participatieve' gr.; géén daling bij de 2 'opgelegde' en de 4 controlegroepen
kans op aanwezigheidspremie, te verdienen d.m.v. een loterij bij geen verzuim	uitgaven t.g.v. verzuim	daling (afnemend in de tijd); geen controlegroep
aanwezighedspremie, uitbetaald na 1 semester zonder verzuim	percentage werknemers dat verzuimde	eerst daling, daarna weer stijging; geen controlegroep
invoering aanwezigheidspremie (met/zonder participatie in de beslissing door de werknemers)	verzuimpercentage	blijvende daling door premie-invoering; afschaffing systeem leidt tot verzuimstijging (geen controlegroep meer)
invoering aanwezigheidspremie d.m.v. loterijstelsel	verzuimpercentage	daling; stijging in de na-periode (geen verandering in controlegroep)
invoering kans op aanwezigheidspremie (te winnen d.m.v. loterij onder niet-verzuimers) en openbaarmaking van niet-verzuimers	uitgaven voor loon bij verzuim	daling (geen controlegroep)
aanwezighedspremie d.m.v. loterij (dus kans op financiële premie bij geen verzuim)	verzuimpercentage	daling (alleen tijdens experimentele periode); geen controlegroepen
beloning van goede prestaties (w.o. laag verzuim) met geld, vrije tijd en een vakantieloterij	verzuimpercentage (incl. leegloop)	daling tijdens en na experiment (gelijkblijving in de controlegroep)

Tabel 8.4 Aanwezigheidspremie (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Carlson en Hill (1982)	E	1 maand vóór invoering sy- steem en daar- na 2x3 maanden met en 2x3 maanden zonder systeem	54 produktie- en 19 kantoorwerknemers (geen kontrolegroep)	kleine metaalfa- briek, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
invoering kans op aanwezig- heidspremie (te winnen d.m.v. loterij onder niet-verzuimers) alsmede personeelssamenkomsten	verzuimpercentage (onge- korrigeerd voor seizoen)	kleine daling (niet getoetst); geen kon- trolegroep

Tabel 9.1 Bedrijfsproblemen/arbeidsonzekerheid

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Gadourek (1965)	T	6 maanden (ca. 1960)	2209 arbeiders in 106 kleine werkgroepen (allen mannen)	21 grote productiebedrijven, Nederland
Owens (1966)	T	3 mndn (april-juni 1964) voorafgaande aan de sluiting	461 werknemers in de te sluiten werkplaats en 475 werknemers in de niet te sluiten werkplaats	een te sluiten en een niet te sluiten herstell-werkplaats van de spoorwegen, Engeland
Handy (1968)	L	9 jaar (1957-1965)	onbekend aantal mijnwerkers	mijnbouw, Engeland
Hackman en Lawler (1971)	T	1 jaar	208 telefonistes, installateurs en onderhoudstechnici	telefoonmaatschappij, V.S.
Hershey (1972)	L	3 mndn vóór de ontslagaankondiging t/m 1 mnd na de aankondiging (= moment van feitelijk ontslag)	in elk van de 4 bedrijven: 2 steekproeven van 25 personen (resp. ontslagen en niet-ontslagen werknemers)	4 bedrijven, V.S.
Dijkstra (1974)	L	3 perioden: (1968-1969; 1968-1970; 1968-1971)	10 industriële bedrijven inkrimpnd in omvang in periode 1968-71 vs. 12 industriële bedrijven die gelijk bleven in omvang (n=22)	22 industriële bedrijven, Nederland
Philipsen (1977)	T	13 jaar (1958-1970)	10% steekproef: 353 mannelijke werknemers (leeftijd gestratificeerd)	5 bedrijven: 3 metaalbedr., 1 chemiebedrijf, 1 energiebedr., Nederland
Ris (1978)	T	1 jaar (1974)	gemiddeld ca. 250 mannelijke produk-tiwerknemers per bedrijf	39 produktiebedrijven (n=39), Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
mate van zekerheid van werk in het bedrijf (eigen mening)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. (ind.) - n.s. (gr.) - n.s. (ind.; par- tieleel) - n.s. (gr.; par- tieleel)
bekendheid met toekomstige sluiting van de werkplaats	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval (leeftijd onder controle)	- positief - positief - positief
afname in kolenproduktie en toename van bedrijfssluitingen	verzuimpercentage	stijging
satisfactie met zekerheid werk	frekwentie	n.s.
ontslagaanzegging t.o.v. niet- ontslagaanzegging	frekwentie	geen verandering (bij geen van de 2 steek- proeven)
personeelsomvang: 'inkrimpers' t.o.v. 'gelijkblijvers'	- frekwentie (stijging/ daling) - gem. duur per geval (stijging/daling)	- 1968-69: n.s. - 1968-70: n.s. - 1968-71: 'inkrim- pers' dalen meer - 1968-69: n.s. - 1968-70: n.s. - 1968-71: n.s.
kans om elders een even goede baan te krijgen (niet-wel; in 1970)	frekwentie (in 4 klassen)	n.s.
weggaan bij bedrijf overwogen (niet-wel; in 1970)	frekwentie (in 4 klassen)	n.s.
inkrimping personeelsbestand in 1974 (in procenten van het to- taal)	- frekwentie - gem. duur per geval (getransformeerd)	- n.s. (ook partieleel) - n.s. (negatief par- tieleel)

Tabel 9.1 Bedrijfsproblemen/arbeidsonzekerheid (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Rushmore en Youngblood (1979)	T	3 jaar (1974- 1976)	313 niet-leidingge- vende werknemers (in 17 taken en in 4 af- delingen)	groot overheids- bedrijf, V.S.
Fitzgibbons en Moch (1980)	T	1 jaar (1977; met slechte economische kondities)	264 niet-leidingge- vende, vnl. produk- tiewerknemers	assemblage- en verpakkingsbe- drijf, V.S.
		1 jaar (1978; met sterk ver- beterde ekon. kondities)	idem	idem
Van Dijkhuizen (1980)	T	1 jaar	578 werknemers (uit 123 rolesets rondom een middenkaderlid)	17 industriële bedrijven, Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
satisfactie met de zekerheid van werk (onder konstanthouding van taak- en andere satisfak- tie-aspekten)	verzuimpercentage ('illness hours')	negatief
de ervaren waarschijnlijkheid om ontslagen te worden vanwege gebrek aan werk (met partiali- sering voor persoons-/taakvari- abelen)	- frekwentie (excused) - frekwentie (sickness)	- negatief(!) - n.s.
idem	- frekwentie (excused) - frekwentie (sickness)	- positief(!) - n.s.
toekomstonzekerheid m.b.t. carrière	verzuimpercentage (eigen opgave)	positief

Tabel 9.2 Werkloosheid

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemings-periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Behrend (1953)	L	1e helft 1951 t.o.v. 1e helft 1952	niet vermeld	22 produktiebedrijven van 5 metaalconcerns, Engeland
Plummer en Hinkle (1955)	L	31 jaar (1923-1953)	± 75.000 werknemers	New York Telephone Company, V.S.
Crowther (1957)	L	5 jaar (1950-1954)	niet vermeld	10 bedrijven van één concern, V.S.
Enterline (1964b)	T	1956 m.b.t. verzuimdata; 1960 m.b.t. werkloosheid	aantallen niet vermeld	7 landen: V.S., Canada en 5 Westeuropese landen
Van den Bergh en Ouwehand (1965)	L	15 jaar (1950-1964)	120.000 werknemers uit 3 bedrijfstakken	3 bedrijfstakken (textiel, voedsel, scheepsbouw/metaal), Nederland
		7 jaar (1952-1958: periode van hoge werkloosheid)	idem	idem
Taylor en Pocock (1969)	L	20 jaar (1949-1968)	niet vermeld aantal werknemers	werkende bevolking, Groot-Brittannië
	T	1 jaar (1961-1962)	niet vermeld aantal mannelijke werknemers	10 grote geografische regio's (5%-steekproef), Groot-Brittannië
	T	1 jaar (1961-1962)	niet vermeld aantal mannelijke werknemers	38 stedelijke gebieden met meer dan 100.000 inwoners (5%-steekproef), Engeland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
periode van lage werkloosheid (1951) t.o.v. hoge werkloosheid (1952)	verzuimpercentage (t.g.v. 'andere redenen')	daling
werkloosheidspercentage (sociale en economische kondities in de V.S. in het algemeen)	verzuimpercentage	negatief
- lokaal werkloosheidspercentage (absoluut)	- verzuimpercentage (absoluut)	- geen verband
- idem (veranderingen)	- verzuimpercentage (veranderingen)	- negatief
werkloosheidspercentage (1960)	verzuimpercentage (1956)	negatief
jaarlijkse verandering in werkloosheidspercentage per bedrijfstak (mannen en vrouwen)	jaarlijkse verandering in verzuimpercentage per bedrijfstak (gecorrigeerd voor griep-epidemieën; mannen)	- n.s. (voedsel, metaal) - negatief ($p < .10$; textiel)
idem	idem	negatief (alle 3 bedrijfstakken)
werkloosheidspercentage van totale werkende bevolking	- verzuimpercentage (trend geëlimineerd) - frekwentie (trend geëlimineerd)	- n.s. - n.s.
werkloosheidspercentage van regio	- verzuimpercentage (met en zonder uitkering) - frekwentie (met en zonder uitkering) (leeftijd gestandaardiseerd)	- positief - positief
werkloosheidspercentage van stedelijk gebied	- verzuimpercentage (met en zonder uitkering) - frekwentie (met en zonder uitkering) (leeftijd gestandaardiseerd)	- positief - positief

Tabel 9.2 Werkloosheid (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Hedges (1973)	L	7 jaar (1967- 1972)	ca. 50 à 60 miljoen werknemers (excl. landbouw)	V.S.
Doherty (1979)	L	20 jaar (1954- 1973)	niet vermeld aantal mannelijke werkne- mers	werkende bevol- king, Groot-Brittannië
Edwards (1979b)	I	1 jaar (1970)	niet vermeld aantal werknemers	26 bedrijfstak- ken, Groot-Brittannië
	I	1 jaar (1970)	niet vermeld aantal werknemers	10 regio's, Groot-Brittannië
Thomas (1981)	I	20 jaar (1954- 1973)	niet vermeld aantal werknemers	de gehele manne- lijke werkende bevolking, Engeland
Fenn (1981)	I	5 jaar (1972- 1976)	586 full-time werk- nemers, die (vlgs. eigen opgave) in de laatste 5 jaar min- stens één keer ziek waren geweest	survey onder huishoudens, Engeland
Markham et al. (1982a)	L	2 jaar (1977- 1978)	1326 produktiewerk- nemer	groot metaalcon- cern, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
maandelijkse werkloosheidspercentage voor de V.S. (gecorrigeerd voor het seizoen)	maandelijkse frekwentie (gebaseerd op gevallen van 1-7 dagen) (gecorrigeerd voor het seizoen)	n.s.
jaarlijks werkloosheidspercentage (m); konstant gehouden: leeftijd, ziekte-uitkeringen, verzuim t.g.v. griep-epidemieën en een tijdsfaktor	- verzuimpercentage - frekwentie	- negatief - negatief
werkloosheidspercentage per bedrijfstak	- verzuimpercentage (voluntary) - verzuimpercentage (uncertified) - verzuimpercentage (certified)	- positief - n.s. - positief
werkloosheidspercentage per regio	- verzuimpercentage (voluntary) - verzuimpercentage (uncertified) - verzuimpercentage (certified)	- n.s. - n.s. - positief
werkloosheidspercentage (mannen)	verzuimpercentage	n.s.
regionaal werkloosheidspercentage (gekoppeld aan het individu)	geringe kans op snelle terugkeer naar het werk na ziekte (eigen opgave)	positief
1977-1978: verbetering economische situatie en daling werkloosheid	verzuimpercentage	stijging

Tabel 10.1 Sociale en medische begeleiding van en kontakten over/met zieke werknemers

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemingsperiode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Philipsen (1969)	I	2 jaar (1964-1965)	mannelijk produktiepersoneel (120-960 werknemers per bedrijf)	83 produktiebedrijven, Nederland
Dijkstra (1977a)	I	1 jaar (1972-1973)	9000 mannelijke werknemers (van ca. 50 tot 550 werknemers per bedrijf)	56 sociale werkvoorzieningen, Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
- zelfstandigheid en ontwikkeling van de personeelsafdeling	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- negatief (n.s. partieel) - positief (n.s. partieel) - negatief (ook partieel)
- mate van professionele, personele en medische begeleiding	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- negatief (n.s. partieel) - positief (n.s. partieel) - negatief (n.s. partieel)
- mate van begeleidingsgelegenheid (de omvang van de uitrusting van de med. dienst en de personeelsafdeling)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- n.s. (ook partieel) - n.s. (ook partieel) - n.s. (ook partieel)
- mate van interne ziektecontacten (tussen pers.afd., directie, bedrijfsarts, baas en zieke werknemer)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- n.s. (ook partieel) - negatief (n.s. partieel) - n.s. (ook partieel)
- mate van externe ziektecontacten van PZ en BGD met huisarts, verzekeringsarts, specialist, anderen	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- n.s. (ook partieel) - n.s. (ook partieel) - positief (ook partieel)
- mate van externe ziektecontacten van PZ/BGD/directie met huiselijk milieu van de van de zieke werknemer	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- neg. (n.s. partieel) - negatief (n.s. partieel) - n.s. (ook partieel)
- begeleidingsactiviteit van bedrijfsleiding en PZ gericht op de werknemers (o.a. gesprekken en werkplekbezoek)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- n.s. (ook partieel) - negatief (ook partieel) - n.s. (ook partieel)
- begeleidingsactiviteiten van de BGD (o.a. werkplekbezoek en periodiek onderzoek)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- n.s. (ook partieel) - negatief (n.s. partieel) - positief (n.s. partieel)

Tabel 10.1 Sociale en medische begeleiding van en kontakten over/met zieke werknemers (vervolg-1)

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemingsperiode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Ris (1978)	I	1 jaar (1974)	gemiddeld ca. 250 mannelijke productiewerknemers per bedrijf	39 produktiebedrijven (n=39), Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
- aanwezigheid van overleg t.a.v. verzuim tussen lei- ding, PZ en eventueel BGD (niet-wel)	- frekwentie - gem. duur per geval (getransformeerd)	- n.s. (ook partieel) - positief (n.s. par- tieel)
- kontaktfrekwentie van PZ met leiding/werknemers m.b.t. zieke werknemers (intern)	- frekwentie - gem. duur per geval (getransformeerd)	- n.s. (ook partieel) - n.s. (ook partieel)
- kontaktfrekwentie van PZ met verzekeringsarts en huisarts m.b.t. zieke werknemers	- frekwentie - gem. duur per geval (getransformeerd)	- n.s. (ook partieel) - n.s. (ook partieel)
- kontaktfrekwentie van be- drijfs-/afd.leiding met PZ en zieke werknemers m.b.t. ver- zuim	- frekwentie - gem. duur per geval (getransformeerd)	- n.s. (ook partieel) - negatief (n.s. par- tieel)
- aangesloten zijn bij een ge- meenschappelijke BGD	- frekwentie - gem. duur per geval (getransformeerd)	- n.s. (ook partieel) - positief (ook par- tieel)
- omvang personeelsafdeling (aantal funktionarissen per 100 werknemers)	- frekwentie - gem. duur per geval (getransformeerd)	- n.s. (ook partieel) - negatief (ook par- tieel)
- uitgebreidheid van aktivitei- ten en beleid t.a.v. werving, selektie, opleiding, beoorde- ling (volgens PZ)	- frekwentie - gem. duur per geval (getransformeerd) (partieel: leeftijd, op- leidingsniveau en be- drijfs grootte onder kon- trole)	- n.s. (ook partieel) - n.s. (ook partieel)

Tabel 10.2 Wachttijden voor medische behandelingen

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Martin en Morgan (1975)	T	interviewperio- de november 1972 - februari 1973	resp. 1085, 1079, 1002 en 1108 perso- nen, die resp. 1, 3, 6 en 12 maanden af- wezig waren van het werk	steekproef uit personen die ziekte-, onge- val- en/of inva- liditeitsuitke- ring kregen, Engeland
Tordoir et al. (1976)	L	n.v.t.	862 werknemers die minstens 4 weken ziek zijn	werknemers in de GAK-distrikten Den Haag, Lei- den, Haarlem en Amsterdam, Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
wachttijden voor verschillende soorten medische behandeling	1 of 3 maanden achter el- kaar afwezig van het werk	32% of meer van de zieken gaf wachttij- den op van verschil- lende duur
wachttijd van patiënten tijdens hun ziekteperiode i.v.m. zie- kenhuis, specialist, etc.	verzuimpercentage	1/5 deel van het ver- zuimpercentage te wijten aan wachttijd

Tabel 11.1 Leeftijd (transversaal)

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeken/of waarnemingsperiode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Buzzard en Shaw (1952)	T	3 jaar (1947-1950)	± 5000 mannen	31 overheidsdiensten, Engeland
Wade (1955)	T	2 jaar (1951 en 1952)	28.000 werknemers	olieraffinaderij, V.S.
Sinha (1956)	T	1 jaar (1954)	150 werknemers	lantaarnfabriek, India
Kahne et al. (1957)	T	1 jaar (1953)	479 mannelijke en vrouwelijke werknemers	voedselverwerkende industrie, V.S.
Shepherd en Walker (1957)	T	1 jaar (1952)	1526 mannelijke productiewerknemers	2 staalfabrieken en 1 machinefabriek, Engeland
Baumgartel en Sobol (1959)	T	1 jaar (1952)	2487 mannelijke arbeiders	11 lokaties van 1 luchtvaartmaatschappij, V.S.
Gordon et al. (1959)	T	1 jaar (1955-1956)	14.074 werknemers	Britse Spoorwegen, Schotland
Naylor en Vincent (1959)	T	6 maanden	220 vrouwelijke werknemers (beambten)	groot productiebedrijf, V.S.
Cornwall en Raffle (1961)	T	5 jaar (1953-1957)	6788 gehuwde en 13.295 ongehuwde vrouwelijke buskondukteurs	busbedrijf, Londen, Engeland
Knox (1961)	T	1 jaar (1955)	100 veelverzuimers t.o.v. 100 weinigverzuimers	katoenfabriek, Argentinië
De La Mare en Sergean (1961)	T	2 jaar (1949-1950)	140 mannen, die gedurende de hele periode 1949-1958 in dienst waren	metaalbedrijf, Engeland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
10 leeftijdsklassen van 5 jaren (≤ 20 t/m 61 jaar en ouder)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief - U-relatie - positief
leeftijd (6 leeftijdsklassen van 5 of 10 jaar)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- U-relatie (m.) negatief (v.) - negatief - positief
leeftijd (in 3 klassen: 20-29; 30-39; 40-50 jaar)	verzuimpercentage	negatief
4 leeftijdsklassen (-35; 35-44; 45-54 en 55 jaar en ouder)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- U-relatie - negatief - positief
4 leeftijdsklassen (< 35; 35-44; 45-54; > 54 jaar)	- verzuimpercentage - frekwentie	- U-relatie - U-relatie
leeftijd (in 8 leeftijdsklassen van 5 jaar)	- verzuimpercentage - idem (diensttijd en salaris onder controle)	- n.s. - positief
leeftijd (in 10 leeftijdsklas- sen van 5 jaar)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief - U-relatie - positief
leeftijd (tussen 18 en 58 jaar; verdeeld in 2 leeftijdsklassen, nl. < 32 en ≥ 32 jaar)	verzuimpercentage (< 4 dagen t.o.v. ≥ 4 da- gen)	n.s.
9 leeftijdsklassen (merendeels van 5 jaren)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval (gevallen ≥ 4 dagen)	- positief - negatief - positief
45 jaar of jonger t.o.v. ouder dan 45 jaar	verzuimpercentage (≤ 7 dagen en ≥ 28 dagen)	negatief
4 leeftijdsklassen (16-25; 26-35; 36-45; 46-59 jaar)	- frekwentie - gem. duur per geval (gevallen van ≤ 20 da- gen)	- U-relatie - positief

Tabel 11.1 Leeftijd (transversaal) (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Sinha en Singh (1961)	T	1 jaar (1959- 1960)	100 prod.werknemers (50 met zeer hoog en 50 met zeer laag verzuimpercentage)	grote staalfab- riek, India
Collins (1962)	T	1 jaar (1955- 1956)	2465 Chinezen, 4213 Indiërs en 1400 Ma- leisiërs (totaal n = 8078)	Britse scheeps- werf, Singapore
Isambert-Jamati (1962)	T	1 jaar	4352 mannen en 3697 vrouwen	8 bedrijven in het gebied van Parijs, Frankrijk
Jardillier (1962)	T	1 jaar (1960)	878 mannen en 306 vrouwen	1 bedrijf, Frankrijk
Simpson (1962)	T	11 maanden (1954-1955)	738 mannelijke en 1648 vrouwelijke on- derwijsgeevenden	scholen in Edin- burgh, Schotland
Gadourek (1965)	T	6 maanden	2209 arbeiders in 106 kleine werkgroe- pen (allen mannen)	21 grote produk- tiebedrijven, Nederland
Turner en Lawrence (1965)	T	1 jaar	403 mannelijke prod. werknemers in 47 verschillende taken	11 productiebe- drijven, V.S.
Eitner (1966)	T	1 jaar (1964)	6,5 miljoen arbei- ders en beambten (m. en vr.)	gehele werkende bevolking, DDR
Ekker (1966)	T	3 jaar (1958- 1960)	87.285 mannen en 11.865 vrouwen	± 80 bedrijven, Nederland
Philipsen (1966a)	T	4 jaar (1955/56 en 1962/63)	± 80.000 mannelijke werknemers	vnl. industriël bedrijven, Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
leeftijd (in 4 niet beschreven klassen)	verzuimpercentage	n.s.
5 leeftijdsklassen (16-25; 26-35; 36-45; 46-55; 56+)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- negatief - negatief - positief
9 leeftijdsklassen	- verzuimpercentage - frekwentie	- negatief - negatief (met piek bij 25-29 jaar)
leeftijd per persoon	- verzuimpercentage - frekwentie	- positief (m.) positief (v.) - positief (m.) - negatief (v.)
9 leeftijdsklassen (van 5 jaar)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval (gevallen max. 6 mndn)	- positief (m.) U-relatie (v.) - U-relatie (m./v.) - positief (m./v.)
7 leeftijdsklassen van 5 of 10 jaar (vragenlijstgegevens)	- verzuimpercentage - frekwentie	- positief (ind.) - positief (gr.) - n.s. (ind.; part.) - n.s. (gr.; part.)
leeftijd	frekwentie	negatief ($p < .10$)
12 leeftijdsklassen	- frekwentie - gem. duur per geval	- positief - negatief(!)
5 leeftijdsklassen (15-24; 25-34; 35-44; 45-54; 55+)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief - kromlijng (omgekeerde U) - positiefc
3 leeftijdsklassen (15-24; 25-44; 45+)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief - omgekeerde U-relatie - positief

Tabel 11.1 Leeftijd (transversaal) (vervolg-2)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Schmidt (1967)	T	1 jaar (1962-1963)	2492 mannelijke en 594 vrouwelijke produktiemedewerkers	2 grote metaalbedrijven, Duitsland
Taylor (1967a)	T	4 jaar (1962-1965)	1266 dagwerkers en 641 ploegwerkers; manjaren (met gelijksoortige taken)	olieraffinaderij, Engeland
Gerstenfeld (1969)	T	1 jaar	148 vrouwelijke werknemers	2 bedrijven (wassen en dry-cleaning), V.S.
Philipsen (1969)	T	2 jaar (1964-1965)	mannelijk produktiepersoneel	83 produktiebedrijven, Nederland
Jüttner (1970)	T	1 jaar (1968-1969)	7365 vrouwelijke werknemers	groot chemiebedrijf, DDR
Froggatt (1970a)	T	- 2 j. (1957-1958) - 2 j. (1957-1959) - 1 j. (1959)	- 8 gr. personeel - 2 gr. personeel - 4 gr. personeel	- metaalbedrijf, Wales - metaalbedrijf, N.-Ierland - overheidsbedrijf, N.-Ierland
Philipsen en De Vries-Van der Zee (1970)	T	11 jaar (1958-1968)	3726 mannelijke werknemers van 5 grote bedrijven	2 scheepsbouwbedrijven, 1 metaalbedrijf, 1 chemiebedrijf, 1 gem. energiebedrijf, Nederland
Mann et al. (1971)	T	1 jaar (1965-1966)	634 mann. en 888 vrouw. werknemers	ziekenhuis, Israel
Martin (1971)	T	2 jaar (1966-1968)	137 mannen en 162 vrouwen uit 1 afdeling (gehele 2 jaren in dienst)	metaalbedrijf, Engeland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
6 leeftijdsklassen (van 10 jaar)	- frekwentie - gem. duur per geval	- U-relatie (mannen en vrouwen) - positief
8 leeftijdsklassen van 5 jaar	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- n.s. - negatief - positief
2 leeftijdsklassen (< 38 en ≥ 38 jaar)	verzuimpercentage (uit de vragenlijst)	negatief
gemiddelde leeftijd van het mannelijk productiepersoneel (variatiebreedte: 28-51 jaar; gemiddeld: 38,7 jaar)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief (ook partieel) - negatief (n.s. partieel) - positief (ook partieel)
leeftijd (in 10 leeftijdsklassen van 5 jaar)	frekwentie	negatief
leeftijd (onder konstanthouding van geslacht, burgerlijke staat en diensttijd)	- frekwentie (1-dagsgevallen) - frekwentie (2-dagsgevallen)	- negatief (zwak) - n.s. (regressie-analyse voor alle groepen apart)
7 leeftijdsklassen (14-24; 25-29; 30-34; 35-39; 40-44; 45-49; 50-56 jaar)	- frekwentie - gem. duur per geval	- negatief (met top rond 25-29 jaar) - positief
3 leeftijdsklassen (< 32; 32-46 en ≥ 47 jaar)	verzuimpercentage	positief (bij zowel m. als v.)
leeftijd (diensttijd, overwerk, reistijd en geslacht konstant door matching; n=21 paren m.b.t. hoog/laag verzuim)	- verzuimpercentage (certified) - verzuimpercentage (uncertified)	- positief - negatief

Tabel 11.1 Leeftijd (transversaal) (vervolg-3)

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemings-periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Whitehead (1971)	T	3 perioden van 2 jaar (1954/1955; 1962/63 en 1968/69)	300 à 400.000 werknemers (mannen en vrouwen)	steekproef uit de gehele werkende bevolking, Groot-Brittannië
Thomson (1972)	T	3 jaar (1967-1969)	ca. 23.000 beambten	5%-steekproef uit ca. 450.000 niet-industriële overheidswerknemers, Groot-Brittannië
Ager en Raffle (1973)	T	3 jaar (1968-1970)	38.669 mannelijke buschauffeurs; 25.524 mannelijke buskondukteurs; 10.262 vrouwelijke buskondukteurs	London Transport, Engeland
Behrend (1974)	T	1 jaar (1968-1969)	762 mannelijke werknemers	groot autobedrijf, Schotland
Legge en Hilling (1974)	T	1 week (september 1968)	ca. 7000 ploegwerkers en ca. 21.000 dagdienstwerkers	0,5% van de industriële werknemers, Engeland
Miller (1974)	T	1 jaar (1972-1973)	steekproef van 8995 mannelijke en 2904 vrouwelijke overheidsambtenaren (totaal 11.899)	overheid, Australië
Martin en Morgan (1975)	T	interviewperiode nov. 1972-febr. 1973	resp. 1085, 1079, 1002 en 1108 personen die resp. 1, 3, 6 en 12 mndn afwezig waren van het werk	steekproef uit personen die ziekte-, ongeval- en/of invaliditeitsuitkering kregen, Engeland
O'Muircheartaigh (1975)	T	1 jaar (1969-1970)	10.551 productie-werknemers	146 productiebedrijven uit 10 bedrijfstakken (>25 werknem.), Ierland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
leeftijd (in 10 leeftijdsklassen van 5 jaar)	- verzuimpercentage - frekwentie	- positief - U-relatie (m.) negatief (v.)
leeftijd (in 11 leeftijdsklassen)	verzuimpercentage (certified)	- positief (m.) - omgekeerde U-relatie (v.)
10 leeftijdsklassen	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief - negatief - positief
4 leeftijdsklassen (20-29; 30-39; 40-49; 50+)	- verzuimpercentage - frekwentie	- positief - negatief
3 leeftijdsklassen (-30 jaar; 30-49 jaar; 50 jaar e.o.)	- frekwentie (totaal) - frekwentie (voluntary) - frekwentie (sickness)	- negatief - negatief - n.s.
leeftijd (in 6 klassen van 10 jaren)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief (m.); stijgend, dalend en stijgend (v.) - U-relatie (m.); negatief (v.) - positief (m./v.)
5 leeftijdsklassen (-30; 30-39; 40-49; 50-59; en 60 jaar e.o.)	1, 3, 6 of 12 maanden achter elkaar afwezig van het werk	positief
leeftijd (7 leeftijdsklassen van 5 en 10 jaren); geslacht en burgerlijke staat konstant ge- houden	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief - verschillend voor geslacht en burger- lijke staat - positief

Tabel 11.1 Leeftijd (transversaal) (vervolg-4)

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemingsperiode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Behrend en Pocock (1976)	T	6 jaar (1969-1974)	610 mannen, minstens 6 jaar in dienst	groot automobiel bedrijf, Schotland
Nicholson en Goodge (1976)	T	2 jaar (1971 en 1972)	303 vrouwelijke productie- en indirecte medewerkers	voedselverwerkend bedrijf, Engeland
Dijkstra (1977a)	T	1 jaar (1972-1973)	9000 werknemers (van ca. 50 tot 550 werknemers per bedrijf)	56 sociale werkvoorzieningen, Nederland (n=56)
Garrison en Muchinsky (1977)	T	21 maanden (1974-1975)	195, vnl. vrouwelijke werknemers van een financiële administratie	groot openbaarsbedrijf, V.S.
Hedges (1977)	T	gedurende 4 jaar steeds 1 maand (mei; 1973-1976)	steekproef uit ca. 56 miljoen werknemers	V.S.
Ilgen en Hollenback (1977)	T	6 maanden (mei-november 1973)	165 vrouwelijke administratieve medewerkers	universiteit, V.S.
Nicholson et al. (1977a)	T	1 jaar	n=145, 65, 96, 101 n=102, 58, 62, 20 n= 73, 61, 87, 82 n= 76, 63, 58, 73	4 kledingbedr. 4 gieterijen 4 procesindustr. 4 busbedrijven (totaal 16 bedrijven), Engeland
Furon et al. (1978)	T	1 jaar	191 vrouwelijke werknemers in 2-ploegendienst	textielbedrijf, Noord-Frankrijk

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
4 leeftijdsklassen (-30; 30-39; 40-45; 50+)	- verzuimpercentage - frekwentie (1-dagsge- vallen)	- positief - negatief
leeftijd (onder konstanthouding van diensttijd)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - negatief
leeftijd (percentage werknemers ouder dan 45 jaar per bedrijf)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- n.s. - n.s. - positief
leeftijd (andere variabelen, w.o. diensttijd, onder kontro- le)	- verzuimpercentage (met doorbetaling) - verzuimpercentage (zonder doorbetaling; gevallen van max. 7 dagen)	- positief - negatief
leeftijd (6 leeftijdsklassen van 5 of 10 jaar)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- U-relatie (m.); eerst U-relatie, daarna omgekeerde U-relatie (v.) - U-relatie (m.); eerst U-relatie, daarna omgekeerde U-relatie (v.) - positief (m. en v.)
leeftijd in jaren	- verzuimpercentage (sick leave) - verzuimpercentage (unexcused) - verzuimpercentage (totaal)	- n.s. - negatief - negatief
leeftijd (onder konstanthouding van diensttijd)	- verzuimpercentage - frekwentie	- 15 n.s. en 1 nega- tieve korrelatie(s) - 8 n.s. en 8 nega- tieve korrelaties
2 leeftijdsklassen (onder de 40 jaar en 40 jaar en ouder)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief - negatief - positief

Tabel 11.1 Leeftijd (transversaal) (vervolg-5)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Johns (1978)	T	1 jaar	208 produktiemedewerker	papierfabriek, Canada
Ris (1978)	T	1 jaar (1974)	gemiddeld ca. 250 mannelijke produktiemedewerkers per bedrijf (n=9879)	39 produktieb-drijven, Nederland
Edwards (1979a)	T	5 jaar (1973-1977)	428 'blijvers' en 757 'vertrekkers' (allen mannelijke prod.werknemers)	metaalbedrijf, Engeland
Schokking-Siegerist (1979)	T	1 jaar (1975)	1143 vrouwelijke werknemers in totaal	12 produktie-, 10 grootwinkel- en 12 administratieve bedr., Nederland
Taylor (1979)	T	1 week in mei 1978	steekproef uit ca. 60 miljoen werknemers (>35 uur per week en excl. landbouw)	V.S.
Blumberg (1980)	T	niet vermeld	54 mijnwerkers (2 autonome werkgroepen)	een kolenmijn, V.S.
Constas en Vichas (1980)	T	1 jaar	50, vnl. vrouwelijke prod.werknemers	electronicabedrijf, Porto Rico (V.S.)
			120, vnl. mannelijke prod.werknemers	petrochemisch bedrijf, Porto Rico (V.S.)
Spencer en Steers (1980)	T	9 maanden	124 administratieve en dienstverlenende werknemers	ziekenhuis, V.S.
Fenn (1981)	T	5 jaar (1972-1976)	586 full-time werknemers, die (volgens eigen opgave) in de laatste 5 jaar minstens 1 keer ziek waren geweest	survey onder huishoudens, Engeland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
leeftijd	- verzuimpercentage - frekwentie	- negatief - negatief
leeftijd (15-24; 25-34; 35-44; 45-54; 55-65 jaar)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief - negatief - positief
leeftijd (6 leeftijdsklassen van 5 of 10 jaar)	- verzuimpercentage - frekwentie	- positief resp. n.s. - negatief
leeftijd (15-18; 19-24; 25-34; 35-44 jaar)	- verzuimpercentage - frekwentie	- positief - omgekeerde U-rela- tie (top bij 19-24 jaar)
leeftijd (16-24; 25-54; 55+- jaar)	verzuimpercentage	positief met U-vorm (zowel bij m. als v.)
leeftijd (in jaren; persoons- en taakkenmerken onder kontro- le)	verzuimpercentage	negatief (n.s. par- tieleel)
leeftijd (geslacht, burgerlijke staat en aantal kinderen onder kontrole)	verzuimpercentage (geval- len van 1-10 dagen)	negatief
idem	idem	n.s.
leeftijd (andere persoonsvaria- belen onder controle)	verzuimpercentage	negatief
leeftijd	de kans op snelle terug- keer naar het werk na ziekte (eigen opgave)	negatief

Tabel 11.1 Leeftijd (transversaal) (vervolg-6)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Hammer et al. (1981)	T	9 maanden	106 à 112 niet-lei- dinggevende produk- tie- en administra- tiemedewerknemers	bedrijf voor bi- bliothekmeube- len (werknemers- eigendom), V.S.
Jamal (1981)	T	4 maanden	431, vnl. vrouwelij- ke verpleegkundigen	2 provinciale ziekenhuizen, Canada
Watson (1981)	T	15 maanden	116 produktiewerkne- mers	klein metaalbe- drijf, V.S.
Baker en Pocock (1982)	T	1 jaar (1979)	4482 Engelse en bui- tenlandse (Aziati- sche en Westindi- sche) werknemers	groot produktie- bedrijf, Engeland
Kruidenier (1982)	T	1 jaar (1980)	12.490 mannen en 2263 vrouwen	48 bedrijven, Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
leeftijd	- verzuimpercentage (in dagen; 'voluntary') - verzuimpercentage (in uren; 'voluntary') - frekwentie ('voluntary')	- n.s. (negatief partieel) - n.s. - n.s.
leeftijd (in jaren)	frekwentie	n.s.
leeftijd (ook onder konstant-houding van taak- en persoons-kenmerken)	verzuimpercentage	negatief (n.s. partieel)
5 leeftijdsklassen (15-24; 25-34; 35-44; 45-54 en 55-64 jaar)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- negatief (U-relatie) - negatief (top bij 25-34 jaar) - positief (dal bij 25-34 jaar)
5 leeftijdsklassen (16-25; 26-35; 36-45; 46-55; 56-70 jaar)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief - negatief - positief (m. en v.)

Tabel 11.2 Leeftijd (longitudinaal)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
De La Mare en Sergean (1961)	L	10 jaar (1949- 1958)	140 mannen, die ge- durende de hele pe- riode 1949-1958 in dienst waren	metaalbedrijf, Engeland
Cooper en Payne (1965)	L	34 jaar (1929- 1938 en 1947- 1962)	89 produktiewerkne- mers (m.); van 1929 t/m 1962 in dienst	chemisch be- drijf, Engeland
	L	16 jaar (1948- 1963)	147 werknemers (m.); van 1948 t/m 1963 in dienst	olieverwerkend bedrijf, Engeland
	L	16 jaar (1946- 1961)	156 werknemers van 1930 t/m 1961 in dienst	voedselverwer- kend bedrijf, Engeland
Taylor (1967b)	L	20 jaar (1946- 1965)	187 mannelijke uur- loners die van 1946- 1965 kontinu in dienst waren	olieraffinade- rij, Engeland
Froggatt (1970a)	L	7 jaar (1953- 1959)	2 groepen personeel (71 mannen en 27 vrouwen)	metaalbedrijf, Noord-Ierland
	L	4 jaar (1955- 1958)	134 mannen < 2 jaar in dienst en 583 mannen $\geq$ 2 jaar in dienst	metaalbedrijf, Wales
Philipsen en De Vries-Van der Zee (1970)	L	11 jaar (1958- 1968)	3726 mannelijke werknemers van 5 grote bedrijven (in de periode 1958-1968 onafgebroken in dienst)	2 scheepsbouw- bedr.; 1 metaal- bedr.; 1 chemie- bedr. en 1 gem. energiebedrijf, Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
4 leeftijdskohorten over 5 periodes van 2 jaren	- frekwentie ('other reasons') - gem. duur per geval (≤ 20 dagen)	- gelijkblijving (in 3 v.d. 4 kohorten) - gelijkblijving (in 3 v.d. 4 kohorten)
een leeftijdskohort over 13 periodes van 2 jaren	- verzuimpercentage (certified) - frekwentie (certified)	- vrij regelmatige toename bij het ouder worden - vrij regelmatige toename bij het ouder worden
een leeftijdskohort over 8 periodes van 2 jaren	- verzuimpercentage (certified) - frekwentie (certified)	- eerst daling, dan stijging - daling (onregelmatig)
een leeftijdskohort over 8 periodes van 2 jaren	- verzuimpercentage (certified) - frekwentie (certified)	- stijging (onregelmatig) - toename
1 leeftijdskohort over 4 periodes van 5 jaren	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- stijging bij ouder worden - onregelm. ontwikkeling (meer stijging dan daling) - onregelmatige ontwikkeling (meer stijging)
2 leeftijdskohorten over 7 periodes van 1 jaar	- frekwentie (1-dagsgevallen) - frekwentie (2-dagsgevallen)	- daling bij ouder worden - gelijkblijving bij ouder worden
2 leeftijdskohorten over 4 jaar (dus diensttijd onder controle)	frekwentie (1-dagsgevallen)	in beide kohorten daling in de 4 jaren
7 leeftijdskohorten van 5 jaren over 11 periodes van 1 jaar	- frekwentie - gem. duur per geval	- geringe stijging bij het ouder worden in alle 7 leeftijdskohorten - stijging bij alle 7 kohorten

Tabel 11.3 Lengte dienstdtijd

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Buzzard en Shaw (1952)	T	1 jaar (1948- 1949)	4666 mannen met lan- gere dienstdtijd t.o.v. ± 800 nieuw- komers	31 overheidsin- stanties, Engeland
Van Zelst en Kerr (1953)	T	1 jaar	340 werknemers (re- presentatief voor de person. bezetting van de bedrijven)	14 bedrijven (metaal, textiel en voedsel), V.S.
Hill en Trist (1955)	L	4 jaar (1948- 1951)	289 werknemers die in 1947 hun werk be- gonnen bij het be- drijf en 4 jaar in dienst bleven	ijzer- en staal- bedrijf, Engeland
Kahne et al. (1957)	T	1 jaar (1953)	479 mannelijke werk- nemers	voedselverwer- kende industrie, V.S.
Baumgartel en Sobol (1959)	T	1 jaar (1952)	148 vrouwelijke ar- beiders en 1263 man- nelijke en vrouwe- lijke beambten	11 lokaties van 1 luchtvaart- maatschappij, V.S.
			2487 mannelijke arbeiders	idem
Knox (1961)	T	1 jaar (1955)	100 veelverzuimers t.o.v. 100 weinig- verzuimers	katoenfabriek, Argentinië
Gadourek (1965)	T	6 maanden	2209 arbeiders in 106 kleine werkgroe- pen (allen mannen)	21 grote produk- tiebedrijven, Nederland
Turner en Lawrence (1965)	T	1 jaar	403 mannelijke pro- duktiewerknemers in 47 verschillende ta- ken	11 produktiebe- drijven (w.o. levensmiddelen, metaal, papier, textiel), V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
diensttijd (in 2 klassen nl. minder of meer dan 6 maanden; leeftijd gestandaardiseerd)	verzuimpercentage	negatief
diensttijd in jaren (in 6 klas- sen: 0-1; 2-3; 4-5; 6-7; 8-9 en 10+ jaren)	verzuimpercentage (vol- gens eigen opgave)	n.s. (partieel via faktoranalyse)
één diensttijdcohort (zg. 'entrants') over 8 halfjaarpe- rioden	- frekwentie (totaal) - frekwentie (zonder toestemming) - frekwentie (met toestemming)	- stijging tot 2e halfjaar, daarna daling tot evenw. - idem - geleidelijke stij- ging
diensttijd (in 4 klassen: < 5; 5-14; 15-24; > 24 jaar; leef- tijd onder controle gehouden)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- negatief - negatief - positief
diensttijd (in 4 v/d 7 klassen: 1-3; 4-6; 7-9; 10-12; 13-15; 16-18 en > 19 jaar); leeftijd en inkomen konstant gehouden	- verzuimpercentage - frekwentie	- positief - positief
diensttijd (idem; over alle 7 klassen)	- verzuimpercentage - frekwentie	- negatief - negatief
diensttijd (in 3 klassen: 3-12 maanden; 1-5 jaar; meer dan 5 jaar)	verzuimpercentage (in 2 klassen: ≤ 7 dagen en ≥ 28 dagen)	n.s.
diensttijd (in 9 klassen; met o.a. leeftijd onder controle gehouden)	- verzuimpercentage - frekwentie	- positief (ind.) - n.s. (gr.) - positief (ind.) - n.s. (gr.)
diensttijd	frekwentie	negatief

Tabel 11.3 Lengte diensttijd (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Philipsen (1969)	T	2 jaar (1964- 1965)	mannelijk productie- personeel (120-960 werknemers per be- drijf)	83 productiebe- drijven (n=83), Nederland
Froggatt (1970a)	T	- 2j. (1957/58) - 2j. (1957/59) - 1j. (1959)	- 8 gr. personeel - 2 gr. personeel - 4 gr. personeel	- bedrijf, Wales - bedrijf, Noord-Ierland - overh.bedrijf, Noord-Ierland
Jüttner (1970)	T	1 jaar (1968- 1969)	7365 vrouwelijke werknemers	groot chemiebe- drijf, D.D.R.
Martin (1971)	T	2 jaar (1966- 1968)	137 mannen en 162 vrouwen uit 1 afde- ling (gehele 2 jaar in dienst)	metaalbedrijf, Engeland
Waters en Roach (1971)	T	1 jaar	131 vrouwelijke ad- ministratieve mede- werkers	verzekerings- maatschappij, V.S.
Weaver en Holmes (1972)	T	2 jaar (1968- 1969)	286 vrouwelijke amb- tenaren	gemeentelijke overheid, V.S.
Pocock (1973)	L	le 5 dienstja- ren (in de pe- riode 1955/65)	454 mannelijke hand- arbeiders die in 1955-1959 in dienst kwamen en dat in 1965 nog waren	olieraffinade- rij, Engeland
	T	1 jaar (1964)	1263 mannelijke handarbeiders (≥ 20 jaar oud en > 6 maanden in dienst)	olieraffinade- rij, Engeland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
percentage van het mannelijk prod.personeel korter dan 1 jaar in dienst	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- n.s. (positief, partieel) - positief (ook par- tieel) - negatief (n.s. par- tieel)
diensttijd (onder konstanthou- ding van geslacht, burgerlijke staat en leeftijd)	- frekwentie (1-dagsge- vallen) - frekwentie (2-dagsge- vallen)	- n.s. - n.s. (regressie-analyse voor alle groepen apart)
diensttijd (1-2 jaar; 2-5 jaar en meer dan 5 jaar)	frekwentie	negatief
diensttijd (leeftijd, reistijd en overwerk konstant gehouden door matching; n=21 paren m.b.t. hoog/laag verzuim)	- verzuimpercentage (certified) - verzuimpercentage (uncertified)	- positief (m.) n.s. (v.) - positief (m.) n.s. (v.)
diensttijd	frekwentie	negatief
diensttijd (in 3 klassen: 0-4 jaar; 4-16.6 jaar en > 16.6 jaar)	verzuimpercentage	omgekeerde U-relatie
eerste 5 dienstjaren; in 10 klassen van een halfjaar	- verzuimpercentage (certified) - frekwentie (certified)	- 1e halfjaar laag, daarna stabilise- ring op hoger ni- veau; in 4e/5e jaar weer stijging - 1e halfjaar laag, daarna stabilise- ring op een hoger niveau
diensttijd (in 4 klassen: 0,5-5 jaar; 6-10 jaar; 11-15 jaar en 16 en meer jaar; leeftijd en soort dienst gestandaardiseerd)	- verzuimpercentage (certified) - frekwentie (certified)	- U-relatie - negatief

Tabel 11.3 Lengte diensttijd (vervolg-2)

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemings-periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Waters en Roach (1973)	T	1 jaar	62 vrouwelijke administratieve medewerkers	verzekeringsmaatschappij, V.S.
			90 vrouwelijke administratieve medewerkers (ander kantoor)	verzekeringsmaatschappij, V.S.
Miller (1974)	T	1 jaar (1972-1973)	steekproef van 8995 mannelijke en 2904 vrouwelijke overheidsambtenaren (totaal 11.899)	overheid, Australië
Clark (1975)	T	2 jaar	62 verpleegkundigen (vr.) in opleiding	5 ziekenhuizen, Engeland
O'Muircheartaigh (1975)	T	1 jaar (1969-1970)	10.551 productie-werknemers	146 productiebedrijven uit 10 bedrijfstakken (>25 werknemers), Ierland
Behrend en Pocock (1976)	T	6 jaar (1969-1974)	610 mannen, minstens 6 jaar in dienst t.o.v. 242 en 153 mannen resp. minstens 4 en 1 jaar in dienst	groot autobedrijf, Schotland
Nicholson en Goodge (1976)	T	2 jaar (1971 en 1972)	303 vrouwelijke productie- en indirecte medewerkers	voedselverwerkend bedrijf, Engeland
Garrison en Muchinsky (1977)	T	21 maanden (1974-1975)	195, vnl. vrouwelijke werknemers van een financiële administratie	groot openbaar nutsbedrijf, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
diensttijd	frekwentie	n.s.
diensttijd	frekwentie	negatief
diensttijd (in 9 klassen van 1 jaar of meer)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- eerste 2 à 3 jaar positief, daarna onduidelijke rela- tie (m. en v.) - omgekeerde U-rela- tie (m. en v.) - positief (m. en v.)
diensttijd (4 perioden van 6 maanden)	- frekwentie (1-3-dags- gevallen) - frekwentie (langere ge- vallen)	- positief - negatief (n.s.)
diensttijd (in 7 klassen: <1 jaar; 1-4; 5-9; 10-19; 20-29; 30-39; 40 en meer jaar; leef- tijd konstant gehouden)	- verzuimpercentage - frekwentie	- omgekeerde U-rela- tie - omgekeerde U-rela- tie
diensttijd (in 3 klassen nl. minstens 1, 4 en 6 jaar; leef- tijd gestandaardiseerd)	- verzuimpercentage - frekwentie - frekwentie (1-dagsge- vallen)	- n.s. - U-relatie - U-relatie
diensttijd (onder konstanthou- ding van leeftijd)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - negatief ($p < .10$)
diensttijd (met andere varia- belen, w.o. leeftijd onder kon- trole)	- verzuimpercentage (met doorbetaling) - verzuimpercentage (zonder doorbetaling; gevallen van max. 7 dagen)	- positief - n.s.

Tabel 11.3 Lengte diensttijd (vervolg-3)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Nicholson et al. (1977a)	T	1 jaar	n=145, 65, 96, 101 n=102, 58, 62, 20 n= 73, 61, 87, 82 n= 76, 63, 58, 73	4 kledingbedr. 4 gieterijen 4 procesindustr. 4 busbedrijven (totaal 16 be- drijven), Engeland
Edwards (1979a)	T	1 jaar (1972- 1973)	428 'blijvers' en 757 'vertrekkers' (allen mannelijke produktiewerknemers)	groot metaalbe- drijf, Engeland
Blumberg (1980)	T	niet vermeld	54 mijnwerkers (2 autonome werkgroe- pen)	kolenmijn, V.S.
Fitzgibbons en Moch (1980)	T	1 jaar (1977)	264 niet-leidingge- vende, vnl. produk- tiemedewerkers	assemblage- en verpakkingsbe- drijf, V.S.
		1 jaar (1978)	idem	idem
Spencer en Steers (1980)	T	9 maanden	124 administratieve en dienstverlenende werknemers	ziekenhuis, V.S.
Jamal (1981)	T	4 maanden	431, vnl. vrouwelij- ke verpleegkundigen	2 provinciale ziekenhuizen, Canada
Watson (1981)	T	15 maanden	116 produktiewerkne- mers	klein metaalbe- drijf, V.S.
Kruidenier (1982)	T	1 jaar (1980)	totaal 14.763 manne- lijke en vrouwelijke werknemers	48 bedrijven, Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
diensttijd (onder konstanthou- ding van leeftijd)	- verzuimpercentage - frekwentie	- 15 n.s. en 1 posi- tieve korrelatie(s) - 16 n.s. korrelaties
diensttijd (in 12 klassen van 1 maand tot enkele jaren)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - negatief (n.s.; met top rond 3-6 maan- den)
diensttijd (persoons- en taak- variabelen onder controle)	verzuimpercentage	negatief (n.s. na partialisering)
diensttijd (met partialisering voor persoons-/taakvariabelen excl. leeftijd)	- frekwentie (excused) - frekwentie (sickness)	- negatief - negatief
idem	- frekwentie (excused) - frekwentie (sickness)	- n.s. - negatief
diensttijd in de organisatie (leeftijd o.a. onder controle)	verzuimpercentage	positief
diensttijd in de betr. positie (leeftijd o.a. onder controle)	verzuimpercentage	n.s. (negatief par- tieleel)
diensttijd (in jaren; onder konstanthouding van leeftijd en geslacht)	frekwentie	negatief
diensttijd (onder konstanthou- ding van persoons- en taakken- merken)	verzuimpercentage	negatief (0e orde en partieel)
diensttijd (in 5 klassen: tot 1 jaar; 1-5; 6-10; 11-20 en 21 en meer jaar)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- geen duidelijke re- latie (1-5 jaar het laagst) - negatief (top bij 1-5 jaar) - positief

Tabel 11.3 Lengte dienattijd (vervolg-4)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Popp en Belohlav (1982)	T	niet vermeld	206 vuilnisophalers	vuilnisophaal- dienst, V.S.
Youngblood (1982)	T	4 jaar (1974- 1977)	281 werknemers	groot overheids- bedrijf, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
diensttijd	- verzuimpercentage - frekwentie	- negatief - negatief
diensttijd in maanden	- verzuimpercentage (ziekte) - verzuimpercentage (kort) - frekwentie (ziekte) - frekwentie (kort)	- n.s. - negatief (partieel) - negatief (partieel) - negatief (partieel)

Tabel 11.4 Geslacht

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemings-periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Kerr, Koppelmeier en Sullivan (1951)	T	18 maanden waarschijnlijk	n=29 afdelingen (met 894 werknemers)	metaalbedrijf, V.S.
Metzner en Mann (1953)	T	6 maanden (1950)	375 beambten	groot electro-technisch bedrijf, V.S.
Wade (1955)	T	2 jaar (1951 en 1952)	28.000 werknemers	olieraaffinade-rijconcern, V.S.
Kahne et al. (1957)	T	1 jaar (1953)	479 mannelijke en 140 vrouwelijke werknemers	voedselverwerkende industrie, V.S.
Isambert-Jamati (1962)	T	1 jaar	4352 mannen en 3697 vrouwen	8 bedrijven in het gebied van Parijs, Frankrijk
Jardillier (1962)	T	1 jaar (1960)	878 mannen en 306 vrouwen	één bedrijf, Frankrijk
Simpson (1962)	T	11 maanden (1954-1955)	738 mannelijke en 1648 vrouwelijke onderwijsgesprekenden	scholen in Edinburgh, Schotland
Enterline (1964a)	T	2 jaar (1959-1961)	steekproef van 35.000 huishoudens per maand (mannen en vrouwen)	populatie betreft de gehele Amerikaanse werkende bevolking, V.S.
M. de Groot (1967)	T	13 jaar (1952-1964)	± 300.000 werknemers	± 400 bedrijven en instellingen, Nederland
Schmidt (1967)	T	1 jaar (1962-1963)	1674 mannelijke en 324 vrouwelijke produktiemedewerkers	2 grote metaalfabrieken, Duitsland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
percentage mannen t.o.v. per- centage vrouwen per afdeling	- verzuimpercentage (totaal) - verzuimpercentage (excused) - verzuimpercentage (unexcused)	- $V > M$ - $V > M$ - $V < M$
mannen t.o.v. vrouwen	frekwentie	$V > M$
mannen t.o.v. vrouwen	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- $V = M$ - $V > M$ - $V < M$
mannen t.o.v. vrouwen (leeftijd onder controle)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- $V > M$ - $V > M$ - $V > M$
mannen t.o.v. vrouwen (beroeps- groep en leeftijd gestandaard- iseerd)	- verzuimpercentage - frekwentie	- $V > M$ - $V > M$
mannen t.o.v. vrouwen	- verzuimpercentage - frekwentie	- $V > M$ - $V > M$
mannen t.o.v. vrouwen (leeftijd gestandaardiseerd)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval (gevallen max. 6 maan- den)	- $V > M$ - $V > M$ - $V > M$
mannen t.o.v. vrouwen (leeftijd en burgerlijke staat konstant gehouden)	- verzuimpercentage (bij ongehuwden) - verzuimpercentage (bij gehuwden of ex- gehuwden)	- $V < M$ - $V > M$
mannen t.o.v. vrouwen	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- t/m 1959 $V > M$, later $V < M$ - $V > M$ - $V < M$
mannen t.o.v. vrouwen	- frekwentie - gem. duur per geval	- $V > M$ - $V < M$

Tabel 11.4 Geslacht (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Mann et al. (1971)	T	1 jaar (1965- 1966)	634 mannelijke en 888 vrouwelijke werknemers	ziekenhuis, Israel
De Graaff (1972)	T	10 jaar (1962- 1971)	ca. 300.000 mannen en 40.000 vrouwen	ca. 300 bedrij- ven, Nederland
		1 jaar (1968)	62.000 mannen en 6.700 vrouwen	ca. 70 bedr., Nederland
Thomson (1972)	T	3 jaar (1967- 1969)	ca. 23.000 beambten	5%-steekproef uit ca. 450.000 niet-industriële overheidswerkne- mers, Groot-Brittannië
Wilder (1972)	T	10 jaar (1959- 1968)	steekproef uit de Amerikaanse werkende bevolking (totale populatie 76 miljoen in 1968)	Health Survey Interview, V.S.
Ager en Raffle (1973)	T	3 jaar (1968- 1970)	4954 mannen en 7515 vrouwen (technische en ambtelijke staf); 25.524 mannen en 10.262 vrouwen (bus- kondukteurs)	London Trans- port, Engeland
Miller (1974)	T	1 jaar (1972- 1973)	steekproef van 8995 mannelijke en 2904 vrouwelijke over- heidsambtenaren (to- taal 11.899)	overheid, Australië
Schellart- Hokkeling en Schellart (1974)	T	1 jaar (1974)	ca. 1200 mannelijke en vrouwelijke ver- zuimers (503 mannen en 714 vrouwen)	GAK-distrikts- kantoor Haarlem, Nederland
Sumsion (1974)	T	1 maand (okt. 1973)	365.533 mannelijke en vrouwelijke werk- nemers	1056 bedrijven in 9 bedrijfs- takken (incl. administratie), Australië

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
mannen t.o.v. vrouwen	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- $V > M$ - $V > M$ - $V < M$
mannen t.o.v. vrouwen	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- $V < M$ (tot 1968) $V > M$ (na 1968) - $V > M$ - $V < M$
mannen t.o.v. vrouwen	gem. duur per geval	$V = M$ (tot 35 jaar) $V < M$ (na 35 jaar)
mannen t.o.v. vrouwen	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- $V > M$ - $V > M$ - $V < M$
mannen t.o.v. vrouwen (3 leef- tijdsklassen konstant gehouden)	verzuimpercentage	$V > M$
mannen t.o.v. ongehuwde resp. gehuwde vrouwen (leeftijd kon- stant gehouden)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- $V > M$ - $V > M$ - $V = M$
mannen t.o.v. vrouwen (leeftijd konstant gehouden)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- $V > M$ - $V > M$ - $V = M$
mannen t.o.v. vrouwen	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- $V < M$ - $V < M(1)$ - $V < M$
mannen t.o.v. vrouwen (zowel bij handarbeid als bij adminis- tratief werk)	verzuimpercentage	$V > M$

Tabel 11.4 Geslacht (vervolg-2)

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemings-periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Clark (1975)	T	1 maand (maart 1971)	1707 verpleegkundigen	5 ziekenhuizen, Engeland
O'Muircheartaigh (1975)	T	1 jaar (1969-1970)	10.551 produktiewerknemers	146 produktiebestedrijven uit 10 bedrijfstakken (> 25 werknemers), Ierland
Hedges (1977)	T	gedurende 4 jaar steeds 1 maand (mei; 1973-1976)	steekproef uit ca. 56 miljoen werknemers (excl. landbouw)	V.S.
Caillard et al. (1978)	T	1 week (oktober 1974)	niet vermeld aantal	24.000 niet-overheidsbedr. (≥ 10 werknemers; handel en industrie), Frankrijk
Taylor (1979)	T	1 week (mei 1978)	steekproef uit ca. 60 miljoen werknemers (> 35 uur per week en excl. landbouw)	V.S.
Fitzgibbons en Moch (1980)	T	1 jaar (1977)	264 niet-leidinggevende, vnl. prod. werknemers (70% vrouwen)	assemblage- en verpakkingsbedrijf, V.S.
		1 jaar (1978)	idem	idem
Spencer en Steers (1980)	T	9 maanden	124 administratieve en dienstverlenende werknemers	ziekenhuis, V.S.
Kruidenier (1982)	T	4 jaar (1977-1980)	± 5400 mannelijke en ± 450 vrouwelijke werknemers	25 bedrijven, Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
mannen t.o.v. vrouwen	frekwentie 1-3-dagsgeval- len	n.s.
mannen t.o.v. vrouwen (leeftijd en burgerlijke staat konstant gehouden)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- $V > M$ - $V > M$ - $V > M$
mannen t.o.v. vrouwen (leeftijd konstant gehouden)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- $V > M$ - $V > M$ - $V < M$
mannen t.o.v. vrouwen	verzuimpercentage (arbeider/beambte onder kontrole gehouden)	$V > M$
mannen t.o.v. vrouwen	verzuimpercentage	$V > M$
mannen t.o.v. vrouwen (per- soons- en taakvariabelen gepar- tialiseerd, excl. leeftijd)	- frekwentie (excused) - frekwentie (sickness)	- $V > M$ - n.s.
idem	- frekwentie (excused) - frekwentie (sickness)	- $V > M$ - n.s.
mannen t.o.v. vrouwen (onder konstanthouding van andere per- soonskenmerken)	verzuimpercentage	$V = M$ (De orde) $V < M$ (partieel)
mannen t.o.v. vrouwen (jongere werknemers; allen 16-35 jaar)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- geen consistent verschil - $V < M(!)$ - geen consistent verschil

Tabel 11.4 Geslacht (vervolg-3)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf , en land
Kruidenier (1982) (vervolg)				
Markham et al. (1982a)	I	2 jaar (1977- 1978)	1326 werknemers pro- duktie-afdelingen (1029 mannen en 297 vrouwen)	groot metaalcon- cern, V.S.
Youngblood (1982)	I	4 jaar (1974- 1977)	281 medewerkers (mannen en vrouwen)	groot overheids- bedrijf, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
mannen t.o.v. vrouwen (alle leeftijden te zamen)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- $V < M$ - $V > M$ - $V < M$
mannen t.o.v. vrouwen	verzuimpercentage	$V > M$
mannen t.o.v. vrouwen	- verzuimpercentage (ziekte) - verzuimpercentage (kort) - frekwentie (ziekte) - frekwentie (kort)	- $V > M$ (partieel) - $V > M$ (partieel) - $V > M$ (partieel) - $V > M$ (partieel)

Tabel 11.5 Burgerlijke staat

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Kahne et al. (1957)	T	1 jaar (1953)	479 mannelijke werk- nemers	voedselverwer- kende industrie, V.S.
Cornwall en Raffle (1961)	T	5 jaar (1953- 1957)	6788 ongehuwden en 13.295 gehuwden vrouwelijke buskon- dukteurs	busbedrijf, Lon- den, Engeland
Sinha en Singh (1961)	T	1 jaar (1959- 1960)	100 mannelijke pro- duktiewerknemers (50 met zeer hoog en 50 met zeer laag ver- zuimpercentage)	grote staalfab- riek, India
Enterline (1964a)	T	2 jaar (1959- 1961)	steekproef van 35.000 huishoudens per maand (mannen en vrouwen)	populatie be- treft de gehele Amerikaanse wer- kende bevolking, V.S.
Gadourek (1965)	T	6 maanden	2209 mannelijke ar- beiders in 106 klei- ne werkgroepen	21 grote produk- tiebedrijven, Nederland
Schmidt (1967)	T	1 jaar (1962- 1963)	1674 mannelijke en 324 vrouwelijke pro- duktiemedewerkers	2 grote metaal- bedrijven, Duitsland
Sharma (1970)	T	5 jaar (1961- 1965)	262 mannelijke pro- duktiewerknemers (steekproef uit 6000 werknemers)	groot automo- bielbedrijf, India
Mann et al. (1971)	T	1 jaar (1965- 1966)	69 en 210 ongehuwde (m. en vr.) werkne- mers en 551 en 594 (m. en vr.) gehuwde werknemers	ziekenhuis, Israel

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
gehuwden t.o.v. ongehuwden (incl. weduwnaars en gescheiden personen); leeftijd onder kon- trole	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- gehuwd < ongehuwd - gehuwd < ongehuwd - gehuwd > ongehuwd
gehuwden t.o.v. ongehuwden	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval (gevallen ≥ 4 dagen)	- gehuwd > ongehuwd - gehuwd > ongehuwd - gehuwd > ongehuwd
gehuwden t.o.v. ongehuwden	verzuimpercentage	n.s.
gehuwden t.o.v. ongehuwden (leeftijd gecorrigeerd)	verzuimpercentage	gehuwd > ongehuwd (zowel bij m. als v.)
gehuwd met kinderen t.o.v. ongehuwd	- verzuimpercentage - frekwentie	- gehuwd > ongehuwd (ind.) - gehuwd > ongehuwd (gr.) - gehuwd > ongehuwd (ind.) - gehuwd = ongehuwd (gr.)
gehuwden t.o.v. ongehuwden	- frekwentie - gem. duur per geval	- gehuwd < ongeh.(m.) gehuwd = ongeh.(v.) - gehuwd > ongeh.(m.) gehuwd = ongeh.(v.)
gehuwden t.o.v. ongehuwden	verzuimpercentage	n.s.
gehuwden t.o.v. ongehuwden (leeftijdsklasse onder controle gehouden)	verzuimpercentage	gehuwd > ongehuwd (bij mannen: bij jon- geren geen verschil of zelfs omgekeerd)

Tabel 11.5 Burgerlijke staat (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Taylor en Pocock (1972)	T	1 jaar (1969-1970)	132 ongehuwde en 185 gehuwde vrouwelijke werknemers	grote organisatie, Londen, Engeland
Ager en Raffle (1973)	T	3 jaar (1968-1970)	3381 ongehuwde en 6881 gehuwde vrouwelijke buskondukteurs	London Transport, Engeland
Behrend (1974)	T	1 jaar (1968-1969)	762 mannen	groot autobedrijf, Schotland
Clark (1975)	T	1 maand (maart 1971)	1707 verpleegkundigen	5 ziekenhuizen, Engeland
O'Muircheartaigh (1975)	T	1 jaar (1969-1970)	10.551 productie-werknemers (mannen en vrouwen)	146 productiebedrijven uit 10 bedrijfstakken (>25 werknemers), Ierland
Petermann (1975)	T	3 jaar (1970-1972)	1952 vrouwelijke werknemers	bedrijf voor kantoor machines, D.D.R.
Schellart-Hokkeling en Schellart (1977)	T	1 jaar (1974)	ca. 1200 mannelijke en vrouwelijke verzuimers	GAK-distriktskantoor Haarlem, Nederland
Taylor (1979)	T	1 week (mei 1978)	steekproef uit ca. 60 miljoen werknemers (>35 uur per week en excl. landbouw)	V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
gehuwden t.o.v. ongehuwden	- verzuimpercentage (uncertified) - verzuimpercentage (certified) - frekwentie (uncertified) - frekwentie (certified) - gem. duur per geval (alle gevallen)	- gehuwd = ongehuwd - gehuwd > ongehuwd - gehuwd = ongehuwd - gehuwd > ongehuwd - gehuwd > ongehuwd
gehuwden t.o.v. ongehuwden	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval (alle gevallen)	- gehuwd > ongehuwd - gehuwd > ongehuwd - gehuwd > ongehuwd
gehuwden t.o.v. ongehuwden	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
gehuwden t.o.v. ongehuwden	frekwentie (1-3-dagsge- vallen)	n.s.
gehuwden t.o.v. ongehuwden (leeftijd konstant gehouden)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- gehuwd > ongehuwd - gehuwd < ongeh.(m.) - gehuwd > ongeh.(v.) - gehuwd > ongeh.(m.) - gehuwd = ongeh.(v.)
gehuwden t.o.v. ongehuwden (excl. gescheiden vrouwen en weduwen; voor leeftijd gekorri- geerd)	- frekwentie - gem. duur per geval	- gehuwd > ongehuwd - gehuwd > ongehuwd
gehuwd - ongehuwd (onder kon- stanthouding van geslacht)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- gehuwd > ongehuwd - gehuwd > ongeh.(v.) - gehuwd < ongeh.(m.) - gehuwd > ongeh.
gehuwd t.o.v. ongehuwd	verzuimpercentage	gehuwd = ongehuwd (mannen) gehuwd > ongehuwd (vrouwen)

Tabel 11.5 Burgerlijke staat (vervolg-2)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Schokking- Siegerist (1979)	T	1 jaar (1975)	568 vrouwelijke werknemers	11 produktie-, 11 grootwinkel-, 12 administra- tieve bedrijven, Nederland
Constas en Vichas (1980)	T	1 jaar	50 vnl. vrouwelijke produktiewerknemers	electronicabe- drijf, Porto Rico (V.S.)
			120 vnl. mannelijke produktiewerknemers	petrochemisch bedrijf, Porto Rico (V.S.)
Jamal (1981)	T	4 maanden	431 vnl. vrouwelijke verpleegkundigen	2 provinciale ziekenhuizen, Canada
Watson (1981)	T	15 maanden	116 produktiewerkne- mers (83 mannen en slechts 33 vrouwen)	klein metaalbe- drijf, V.S.
Kruidenier (1982)	T	1 jaar (1980)	10.857 gehuwde en 3424 ongehuwde man- nelijke en vrouwe- lijke werknemers	48 bedrijven, Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
gehuwd t.o.v. ongehuwd	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
gehuwd t.o.v. ongehuwd (leeftijd, geslacht en aantal kinderen onder controle)	verzuimpercentage (geval- len van 1-10 dagen)	n.s.
gehuwd t.o.v. ongehuwd (leeftijd, geslacht en aantal kinderen onder controle)	verzuimpercentage (geval- len van 1-10 dagen)	n.s.
gehuwd t.o.v. ongehuwd (onder konstanthouding van leeftijd, diensttijd en geslacht!)	frekwentie	gehuwd < ongehuwd
gehuwd t.o.v. ongehuwd (onder konstanthouding van persoons- en taakkenmerken)	verzuimpercentage	gehuwd = ongehuwd (mannen) gehuwd < ongehuwd (vrouwen)
gehuwd t.o.v. ongehuwd (geen onderscheid naar geslacht)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- gehuwd > ongehuwd - gehuwd < ongehuwd - gehuwd > ongehuwd

Tabel 11.6 Aantal kinderen

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemings-periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Shepherd en Walker (1958)	T	2 jaar (1951-1952)	267 mannelijke produktiemedewerkers (allen in ploegendienst)	ijzer- en staalfabriek, Engeland
Naylor en Vincent (1959)	T	6 maanden	220 vrouwelijke werknemers (beambten)	groot produktiebedrijf, V.S.
Isambert-Jamati (1962)	T	1 jaar	3697 vrouwelijke werknemers	8 bedrijven in het gebied van Parijs, Frankrijk
Taylor (1968)	T	1 jaar (1964)	47 mann. werknemers die in 1957-'64 nooit verzuimd hadden en 112 die in 1964 5 of meer keer hadden verzuimd	olieraffinaderij, Engeland
Gerstenfeld (1969)	T	1 jaar	148 vrouwelijke werknemers	2 bedrijven (wassen en dry-cleaning), V.S.
Sharma (1970)	T	5 jaar (1961-1965)	262 mannelijke produktiewerknemers) (steekproef uit 6000 werknemers)	groot autobedelbedrijf, India
Whitehead (1971)	T	2 jaar (1968-1969)	300 à 400 duizend personen uit de werkende bevolking (mannen)	steekproef uit de gehele werkende bevolking, Groot-Brittannië
Petermann (1975)	T	3 jaar (1970-1972)	1203 gehuwde vrouwelijke medewerkers	bedrijf voor kantoor machines, D.D.R.
Nicholson en Goodge (1976)	T	2 jaar (1971 en 1972)	303 vrouwelijke produktie- en indirecte medewerkers	voedselverwerkend bedrijf, Engeland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
5 klassen (resp. ongehuwd; ge- huwd zonder kinderen; idem, met 1, 2, 3 of meer kinderen) (leeftijd en soort werk kon- stant gehouden)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- U-relatie - U-relatie - U-relatie
aantal kinderen (geen t.o.v. 1 of meer)	verzuimpercentage (< 4 dagen t.o.v. ≥ 4 dagen)	positief
zonder t.o.v. met kinderen on- der 14 jaar (beroepsgroep ge- standaardiseerd)	verzuimpercentage	positief (in alle be- roepsgroepen)
aantal afhankelijke gezinsleden (vrouw en/of kinderen)	frekwentie (in 2 klassen: nooit - vaak)	positief
aantal kinderen	verzuimpercentage (uit de vragenlijst)	n.s.
aantal kinderen (2 of minder t.o.v. 3 of meer)	verzuimpercentage	kromlijng/negatief
aantal kinderen (mannen; leef- tijdsgroep onder controle)	verzuimpercentage (ge- vallen > 3 dagen)	positief (bij 3 of meer kinderen)
zonder/met kinderen	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- n.s. - n.s. - n.s.
aantal kinderen	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - positief (p < .10)

Tabel 11.6 Aantal kinderen (vervolg-1)

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemings-periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Garrison en Muchinsky (1977)	T	21 maanden (1974-1975)	195 vnl. vrouwelijke medewerkers van een financiële administratie	groot openbaarsbedrijf, V.S.
Ilgen en Hollenback (1977)	T	6 maanden (mei-november 1979)	165 vrouwelijke administratieve medewerkers	universiteit, V.S.
Philipsen (1977)	T	13 jaar (1958-1970)	353 mannel. werknemers (naar leeftijd gestratificeerd); 10%-steekproef)	5 bedrijven: 3 metaalbedr.; 1 chemiebedr.; 1 energiebedr., Nederland
Furon et al. (1978)	T	1 jaar	66 vrouwel. werknemers in 2-ploegendienst (m. kinderen)	textielfabriek, Noord-Frankrijk
Gupta en Beehr (1979)	T	1 maand vóór en 1 maand na het interview	321 werknemers (ongeveer evenveel mannen als vrouwen)	4 service-afd. van een ziekenhuis en 2 automobielenbedrijven, V.S.
Schokking-Siegerist (1979)	T	1 jaar (1975)	117 gehuwde vrouwen zonder en 93 gehuwde vrouwen met kinderen (25-44 jaar)	11 productie-, 11 grootwinkel-, 12 administratieve bedrijven, Nederland
Constas en Vichas (1980)	T	1 jaar	50 vnl. vrouwelijke produktiewerknemers	electronicabedrijf, Porto Rico (V.S.)
			120 vnl. mannelijke produktiewerknemers	petrochemisch bedrijf, idem

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
aantal kinderen (andere variabelen w.o. leeftijd, onder controle)	- verzuimpercentage (met betaling) - verzuimpercentage (zonder betaling; gevallen van max. 7 dagen)	- n.s. - positief
- aantal kinderen thuis	- verzuimpercentage (sick leave) - verzuimpercentage (unexcused) - verzuimpercentage (totaal)	- n.s. - n.s. - n.s.
- kinderen thuis jonger dan 7 jaar (nee - ja)	- verzuimpercentage (sick leave) - verzuimpercentage (unexcused) - verzuimpercentage (totaal)	- n.s. - positief - n.s.
aantal afhankelijke gezinsleden (in 1970)	frekwentie (in 4 klassen)	positief (partieel)
2 groepen: vrouwen met kinderen onder resp. boven 5 jaar	frekwentie	hoger voor vrouwen met kinderen onder 5 jaar
gezinsverantwoordelijkheid (kombinatie van man resp. vrouw en aantal kinderen)	- frekwentie (1 maand vooraf) - frekwentie (1 maand na)	- positief - positief
geen - wel kinderen (leeftijd onder controle)	- verzuimpercentage - frekwentie	- positief - n.s.
aantal kinderen (leeftijd, geslacht en burgerlijke staat onder controle)	verzuimpercentage (gevallen van 1-10 dagen)	n.s.
idem	idem	n.s.

Tabel 11.6 Aantal kinderen (vervolg-2)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Fitzgibbons en Moch (1980)	T	1 jaar (1977)	264 niet-leidingge- vende, vnl. produk- tiemedewerkers (70% vrouwen)	assemblage- en verpakkingsbe- drijf, V.S.
		1 jaar (1978)	idem	idem
Watson (1981)	T	15 maanden	116 produktiewerkne- mers (83 mannen en 33 vrouwen)	klein metaalbe- drijf, V.S.
Youngblood (1982)	T	4 jaar (1974- 1977)	281 medewerkers (mannen en vrouwen)	groot overheids- bedrijf, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
aantal kinderen (met partiali- sering van persoons/taakvaria- belen, excl. leeftijd)	- frekwentie (excused) - frekwentie (sickness)	- n.s. - negatief(!)
idem	- frekwentie (excused) - frekwentie (sickness)	- n.s. - n.s.
aantal kinderen	verzuimpercentage	n.s. (De orde en par- tieleel)
aantal kinderen	- verzuimpercentage (ziekte) - verzuimpercentage (kort) - frekwentie (ziekte) - frekwentie (kort)	- n.s. (partieel) - n.s. (partieel) - n.s. (partieel) - n.s. (partieel)

Tabel 11.7 Nationaliteit/buitenlandse werknemer

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemings-periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Jardillier (1962)	T	1 jaar (1960)	878 mannelijke en 306 vrouwelijke werknemers	één bedrijf, Frankrijk
Van Erp (1967)	T	niet vermeld	niet vermeld aantal Spaanse en Nederlandse werknemers	groot metaal/elektronikabedrijf, Nederland
Schmidt (1967)	T	1 jaar (1962-1963)	1661 mannelijke produktiemedewerkers (w.o. ca. 3% Grieken en 4% Spanjaarden)	2 grote metaalbedrijven, Duitsland
Vertin (1967)	T	2 jaar (1964-1965)	350 Italiaanse, 310 Spaanse en onbekend aantal Nederlandse werknemers	2 kunstzijdebedrijven, Nederland
Schmoll (1973)	T	1 dag (1 oktober 1972)	onbekend aantal buitenlandse (6 nationaliteiten) en Duitse werknemers	representatieve steekproef uit alle in Duitsland verplicht verzekerde werknemers, Duitsland
Belt (1978)	T	3 jaar (1975-1977)	ca. 20.000 Nederlanders, 1700 Spanjaarden en 300 Italianen	staalconcern, Nederland
Alerza et al. (1979)	T	2 jaar	onbekend aantal Franse en Afrikaanse werknemers	meerdere bedrijven in de regio Parijs, Frankrijk
Edwards (1979a)	T	5 jaar (1973-1977)	428 'blijvers' en 757 'vertrekkers' (allen mannelijke produktiewerknemers) 641 Britten en 529 Pakistani	groot metaalbedrijf, Engeland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
± 1300 Franse t.o.v. 300 buitenlandse werknemers	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- hoger - hoger - geen verschil (voor buitenlanders)
Nederlanders t.o.v. Spanjaarden (vergelijkbare groepen)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- lager - hoger - lager (voor Span- jaarden)
Duitse t.o.v. buitenlandse werknemers	- frekwentie - gem. duur per geval	- hoger - lager (voor buiten- landers)
Nederlandse t.o.v. buitenlandse werknemers (leeftijd onder kon- trole)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- lager - gelijk of hoger - lager (voor buiten- landers)
Duitse t.o.v. buitenlandse werknemers	verzuimpercentage (ge- standaardiseerd voor leeftijd)	- hoger (m.) - hoger (v.) (voor buitenlanders)
Nederlanders t.o.v. Spanjaarden en Italianen (alleen uitvoeren- de bedrijfsmedewerkers)	verzuimpercentage	hoger (voor buiten- landers)
Nederlanders t.o.v. Spanjaarden die niet in een woonoord wonen	verzuimpercentage	bijna geen verschil
Franse t.o.v. Afrikaanse werk- nemers (gematched voor soort werk)	verzuimpercentage	geen verschil (doch Fransen bleken ouder)
Britten t.o.v. Pakistani	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.

Tabel 11.7 Nationaliteit/buitenlandse werknemer (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Baker en Pocock (1982)	T	1 jaar (1979)	1207 Engelse, 824 Aziatische en 474 Westindische produk- tiemedewerkers (to- taal 2505)	groot automo- bielbedrijf, Engeland
Kruidenier (1982)	T	1 jaar (1980)	13.638 Nederlandse en 1013 buitenlandse mannelijke en vrou- welijke werknemers	48 bedrijven, Nederland
Peeters et al. (1982)	T	5 jaar (1976- 1980)	46 Belgische en 24 Marokkaanse arbei- ders (totaal n=70)	metaalverwerkend bedrijf, België

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
Engelse t.o.v. buitenlandse produktiemedewerkers (leeftijd en soort werk konstant gehou- den)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- hoger - hoger - lager (voor buiten- landse arbeiders)
Nederlandse t.o.v. buitenlandse werknemers	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- hoger - hoger - hoger (voor buiten- landers)
Belgische t.o.v. Marokkaanse arbeiders (leeftijd en soort werk konstant gehouden)	- verzuimpercentage - verzuimpercentage - gem. duur per geval	- hoger - hoger - geen verschil (voor buitenlanders)

Tabel 12.1 Persoonlijkheidskenmerken

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Hinkle en Plummer (1952)	T	"groot aantal jaren" (1950 en eerder)	20 telefonistes met veel en 20 telefo- nistes met weinig verzuim (beide groe- pen > 20 jaar in dienst; ziektege- schiedenis, leeftijd en opleiding onge- veer gelijk)	New York Tele- phone Company, V.S.
Sinha (1956)	T	1 jaar (1954)	150 werknemers	lantaarnfabriek, India
Isambert-Jamati (1962)	T	1 jaar	20 vrouwen met hoge verzuimfrekwentie t.o.v. 20 vrouwen lage verzuimfrekwen- tie	8 bedrijven in het gebied van Parijs, Frankrijk
Vroom (1962)	T	1 jaar	489 produktiewerkne- mers	grote olieraffi- naderij, Canada
Sinha (1963)	T	1 jaar	110 produktiemedewer- kers	industrieel be- drijf, India
Lokander en Machl (1964)	T	4 jaar (1956- 1959)	252 mannelijke pro- duktiemedewerkers (allen ± 45-50 jaar oud)	grote motoren- en apparatenfa- briek, Zweden
Turner en Lawrence (1965)	T	1 jaar	403 mannel. produk- tiemedewerkers in 47 verschillende taken	11 produktiebe- drijven (w.o. levensmiddelen, metaal, papier, textiel), V.S.
Cooper en Payne (1967)	T	1 jaar (1964)	87 vrouwelijke werk- nemers van een in- pakafdeling	tabaksfabriek, Engeland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
- mate van ambitie; - mate van behoefte aan verantwoording; - mate van aanpassing/sociabiliteit	verzuimpercentage	- positief - positief - negatief(!)
neuroticisme	verzuimpercentage	positief
angst t.o.v. zekerheid (scholing en burgerlijke staat gestandaardiseerd)	frekwentie	n.s.
satisfactie met zichzelf	frekwentie	n.s.
mate van angst (Manifeste Angst Schaal)	verzuimpercentage	positief
- "manisch" (opgewekt, onstuimig, "overproductief") - "depressief" (pessimistisch, angstig, gebrek aan zelfvertrouwen)	- verzuimpercentage - frekwentie - verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - positief - n.s. - positief
mate van autoritair-denken (F-scale)	frekwentie	n.s.
introversie - extraversie (volgens Eysenck-schaal) (leeftijd en neuroticisme onder controle)	- verzuimpercentage (non-permitted) - verzuimpercentage (certified) - frekwentie (non-permitted) - frekwentie (certified)	- positief - n.s. - positief - n.s.

Tabel 12.1 Persoonlijkheidskenmerken (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Cooper en Payne (1967) (vervolg)				
Schmidt (1967)	T	1 jaar (1962- 1963)	47 werknemers zonder verzuim en 31 werk- nemers met 1 of meer gevallen (m.)	2 grote metaal- bedrijven, Duitsland
Taylor (1968)	T	1 jaar (1964)	47 mann. werknemers die in 1957-1964 nooit hadden ver- zuimd en 112 die in 1964 5 of meer keer hadden verzuimd	olieraffinade- rij, Engeland
Howell en Crown (1971)	T	5 jaar (1964- 1968)	2352 mannen (41-54 jaar) die in 1967 op hartziekten werden onderzocht	UK Atoom Energie Agentschap, Engeland
Rakhawy et al. (1973)	T	1 jaar	72 werknemers met 'weinig' verzuimda- gen en 189 werkne- mers met ≥ 20 ver- zuimdagen	petroleumindu- strie, Egypte
Clark (1975)	T	3 jaar	20 verpleegsters (minstens 3 jaar in dienst; 9 weinig- en 11 veel-verzuimers)	5 ziekenhuizen, Engeland
		2 jaar	62 verpleegkundigen (vr.) in opleiding	5 ziekenhuizen, Engeland
Schmidt (1976)	T	1 jaar (1974)	80 machine-arbeiders uit 2 produktie-af- delingen	groot metaalbe- drijf, Duitsland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
neuroticisme (volgens Eysenck-schaal)	- verzuimpercentage (non-permitted) - verzuimpercentage (certified) - frekwentie (non-permitted) - frekwentie (certified)	- positief - n.s. - positief - n.s.
neuroticisme (volgens Eysenck-schaal)	frekwentie (0-1 of meer gevallen)	n.s.
- introversie/extraversie - neuroticisme (volgens Eysenck-schaal)	frekwentie (nooit - vaak)	- positief - positief
vragenlijst m. 48 vragen m.b.t. angst, obsessie, depressie, hysterie (vgl. van de 15% lage scores t.o.v. 15% hoge scores)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval (gevallen > 4 dagen)	- positief - positief - positief
- introvert/extravert - depressiviteit	verzuimpercentage	- n.s. - n.s.
tolerantie/intolerantie t.a.v. problemen in het werk (leeftijd en geslacht gestandaardiseerd)	frekwentie (1-3-dagsge- vallen)	positief
- introversie/extraversie - mate van neuroticisme - mate van angst (anxiety) (volgens Eysenck-schaal)	- frekwentie - frekwentie - frekwentie - verzuimpercentage	- positief - positief - negatief - negatief
- geduldig zijn - zich veel moeite geven in het leven - inschikkelijk zijn - zich weinig laten beïnvloeden door omstandigheden - veel fantasie hebben	verzuimpercentage	- positief - positief - positief - positief - positief

Tabel 12.1 Persoonlijkheidskenmerken (vervolg-2)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Bernardin (1977)	I	6 maanden	51 en 48 mannelijke verkopers	2 bureaus van een 'verkoop- organisatie', V.S.
Vredenburg en Alutto (1977)	I	niet vermeld	93 vnl. vrouwelijke administratieve me- dewerkers	grote bankin- stelling, V.S.
Blumberg (1980)	I	niet vermeld	54 mijnwerkers (2 autonome werkgroe- pen)	een kolenmijn, V.S.
Pardine et al. (1981)	I	1 jaar	72 managers (vnl. mannen)	grote ruimte- vaartorganisatie V.S.
Reiche (1982))	I	1 jaar	578 werknemers (uit 123 rolesets rondom een middenkaderlid)	17 industriële bedrijven, Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
- gereserveerdheid - instabiliteit - volgzzaamheid - opportuniteit - verlegenheid - hardheid - konventionaliteit - pretentieloosheid - zelfvertrouwen - konservatisme - sentimentaliteit - angst (volgens Cattell)	verzuimpercentage (leeftijd en loon onder kontrole)	- n.s. - negatief - n.s. - positief - negatief - n.s. - n.s. - n.s. - n.s. - n.s. - n.s. - positief
mate van autoritair denken (leeftijd e.d. konstant gehou- den)	frekwentie(?)	n.s.
mate van autoritair denken	verzuimpercentage (parti- alisering voor persoons- en taakkenmerken)	negatief (ook par- tieleel)
"locus of control" (het geloof dat de gebeurtenissen binnen/ buiten de eigen invloedssfeer liggen)	verzuimpercentage (volgens eigen opgave)	n.s.
- A/B-typologie (de geneigdheid in steeds minder tijd steeds meer te presteren) - mate van rigiditeit (dogma- tisme en ordening)	verzuimpercentage (eigen opgave)	- n.s. - n.s.

Tabel 12.2 Waardenoriëntatie t.a.v. de werksituatie

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Isambert-Jamati (1962)	T	1 jaar (50-er jaren)	20 vrouwen met hoge verzuimfrekwentie t.o.v. 20 vrouwen met lage frekwentie	8 bedrijven in het gebied van Parijs, Frankrijk
Jardillier (1962)	T	1 jaar (1960)	878 mannelijke en 306 vrouwelijke werknemers	één bedrijf, Frankrijk
Vroom (1962)	T	1 jaar	489 produktiewerkne- mers	grote olieraffi- naderij, Canada
Hackman en Lawler (1971)	T	1 jaar	2 groepen van 67 te- lefonistes, instal- lateurs en onder- houdstechnici	telefoonmaat- schappij, V.S.
Hackman en Oldham (1976)	T	1 jaar	356 werknemers (ar- beiders en beambten)	7 industriële en diensten-or- ganisaties, V.S.
Steers en Braunstein (1976)	T	niet vermeld	382 werknemers (ad- ministratie, dienst- verlening, technici, specialisten, lei- dinggevenden)	ziekenhuis, V.S.
Ilgen en Hollenback (1977)	T	6 maanden (mei- november 1973)	165 vrouwelijke ad- ministratieve mede- werkers	universiteit, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
mate van belang gehecht aan huishouden doen en opvoeding kinderen in relatie tot werk (scholing en burgerlijke staat gestandaardiseerd)	frekwentie	positief
ekonomisch belang van het sala- ris (nee-ja)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. (m.) n.s. (v.) - n.s. (m.) negatief (v.)
ego-involvement (zich betrokken voelen bij het werk)	frekwentie	n.s.
idem als moderator-variabele bij de variabele gelegenheid tot zelf-expressie in het werk	frekwentie	hoe meer geïnvolveerd hoe negatiever de re- latie (n.s.)
"higher order need strength" (de mate van behoeftes van ho- gere orde) als moderator-vari- abele bij 4 taakaspekten (varia- tie, autonomie, identiteit, feedback)	frekwentie	- negatief bij hoge groeibehoeftes - n.s. bij lage groeibehoeftes
mate van 'groeibehoeftes in het werk' als moderator-variabele bij produkt van 5 taakaspekten (Motivation Potential Score)	verzuimpercentage	- negatief bij hoge groeibehoeftes - negatief bij lage groeibehoeftes (dus geen verschil)
- behoefte om iets te presteren (achievement) - behoefte aan kontakt met an- deren (affiliation) - behoefte aan zelfstandigheid- verantwoordelijkheid (autonomy) - behoefte om invloed op ande- ren uit te oefenen (dominance)	verzuimpercentage(?)	- n.s. - negatief - n.s. - negatief
de mate waarin de werknemer verzuim niet akseptabel/wel ak- septabel vond	- verzuimpercentage (sick leave) - verzuimpercentage (unexcused) - verzuimpercentage (totaal)	- positief - n.s. - n.s.

Tabel 12.2 Waardenoriëntatie t.a.v. de werksituatie (vervolg-1)

auteur(s)	soort onderzoek	onderzoeks- en/of waarnemings-periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Philipsen (1977)	T	13 jaar (1958-1970)	10%-steekproef; 353 mannelijke werknemers (leeftijd gestratificeerd)	5 bedrijven: 3 metaalbedr.; 1 chemiebedr. en 1 energiebedr., Nederland
Hackman et al. (1978)	E	4 maanden vooraf (1974) en 4 maanden na verandering in de taken (1975)	41 administratieve medewerkers met verschillende taken (experimentele groep); geen controlegroep	grote bankinstelling, V.S.
Rousseau (1978b)	T	1 maand	271 werknemers van 2 bedrijven (resp. 228 en 43); werkend in 19 afdelingen	electronicabedrijf en een radiostation, V.S.
Shaw en Oldham (1978)	T	1 jaar	348 productie- en administratieve medewerkers (mannen en vrouwen)	5 verschillende organisaties, V.S.
Rushmore en Youngblood (1979)	T	3 jaar (1974-1976)	313 niet-leidinggevende werknemers (in 17 taken in 4 afdelingen)	groot overheidsbedrijf, V.S.
Schokking-Siegerist (1979)	T	1 jaar (1975)	89 werkneemsters met lage opleiding	10 productiebedrijven, Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
plichtsbeseft en arbeidsethos (somscore van 8 vragen: geen - wel)	frekwentie (in 4 klassen)	n.s.
geneigdheid tot thuisblijven bij 16 lichte aandoeningen (niet - wel)	frekwentie (in 4 klassen)	positief
mate van traditionele gezags- opvatting (5 vragen; niet/wel mee eens)	frekwentie (in 4 klassen)	negatief
mate van vervreemding t.o.v. de maatschappij (in 1970; 7 vragen)	frekwentie (in 4 klassen)	positief (partieel)
mening/houding t.o.v. sociale verzekeringen (in 1970)	frekwentie (in 4 klassen)	n.s.
mate van 'groeibehoeft' in het werk' als moderator-variabele bij toename/afname van het pro- dukt van 5 taakaspekten (Motivation Potential Score); dus resp. verrijking/verarming	frekwentie - toename/ afname	- positief(!) bij hoge groeibehoeft - n.s. bij lage groeibehoeft
- behoefte aan 'groei' in het werk - behoefte aan duidelijkheid van de rol	frekwentie	- negatief - positief
mate van 'groeibehoeft' in het werk	verzuimpercentage	n.s.
- protestantse werkethiek - behoefte om zich te ontwik- kelen - belang van het werk (onder konstanthouding van taak- en satisfaktievariabelen)	verzuimpercentage ("illness hours")	- n.s. - n.s. - n.s. (partiële re- laties)
'vrijblijvende' werkoriëntatie (niet - wel)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.

Tabel 12.2 Waardenoriëntatie t.a.v. de werksituatie (vervolg-2)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Schokking- Siegerist (1979) (vervolg)	T	1 jaar (1975)	112 werknemers met lage opleiding	10 grootwinkel- bedrijven, Nederland
			81 werknemer met lage opleiding	10 administra- tieve bedrijven, Nederland
Adler en Golan (1981)	T	1 jaar (1978)	131 telefooninforma- trices	telefoonmaat- schappij, Israël

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
'vrijblijvende' werkoriëntatie (niet - wel)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
idem	- verzuimpercentage - frekwentie	- positief - n.s.
- behoefte om iets te presteren (achievement)	- verzuimpercentage (unexcused) - verzuimpercentage (medical)	- n.s. - n.s.
- behoefte aan zelfstandigheid/ verantwoordelijkheid (autonomy)	- verzuimpercentage (unexcused) - verzuimpercentage (medical)	- n.s. - n.s.

Tabel 12.3 Stedelijkheidsgraad vestigingsplaats/woonplaats

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Acton Society Trust (1953)	T	1 jaar (1950)	aantal werknemers per winkel: van 13 tot 336	230 winkels van een grootwinkel- bedrijf, Engeland
Liddell (1954)	T	4 verschillende weken (1947- 1949)	niet vermeld aantal werknemers	97 en 36 mijnen, Engeland
Kellner (1963)	T	1 jaar (1962)	niet vermeld aantal vrouwelijke werkne- mers	kledingbedrijf, Oostenrijk
Gadourek (1965)	T	6 maanden	2209 arbeiders in 106 kleine werkgroe- pen (allen mannen)	21 grote produk- tiebedrijven, Nederland
Turner en Lawrence (1965)	T	1 jaar	403 mannelijke pro- duktiewerknemers in 47 verschillende ta- ken	11 produktiebe- drijven (w.o. levensmiddelen, metaal, papier, textiel), V.S.
Russell (1968)	T	1 maand (sep- tember 1967)	gemiddeld 180 werk- nemers per bedrijf	324 bedrijven (‘gematched’ naar bedrijfs- grootte, -tak en urbanisatie- graad), Australië
Philipsen (1969)	T	2 jaar (1964- 1965)	mannelijk produktie- personeel (120-960 werknemers per be- drijf)	83 produktiebe- drijven (n=83), Nederland
Böhm (1970)	T	1 jaar (1960)	2350 werknemers/le- den (mannen en vrou- wen)	meerdere land- bouwproductiege- nootschappen, D.D.R.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
grootte van de vestigingsplaats bedrijf	verzuimpercentage	positief
urbanisatiegraad van de gemeen- van vestiging van het bedrijf	verzuimpercentage (voluntary)	n.s.
woonplaats werknemers: stad versus platteland	verzuimpercentage	stad > rest
grootte woonplaats van de werk- nemer (in 6 klassen; vragen- lijstgegevens)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. (ind.) - n.s. (gr.) - positief (ind.; partieel) - n.s. (gr.; par- tieel)
urbanisatiegraad van de woon- plaats van de werknemers (town- city)	frekwentie	positief
urbanisatiegraad van de gemeen- te van vestiging van het be- drijf (3 klassen)	verzuimpercentage	positief (n.s.)
percentage werknemers met woon- plaats in stedelijk gebied per bedrijf	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- n.s. (positief partieel) - positief (ook par- tieel) - n.s. (ook partieel)
urbanisatiegraad van de gemeen- te van vestiging van het be- drijf	- verzuimpercentage - frekwentie	- positief - positief

Tabel 12.3 Stedelijkheidsgraad vestigingsplaats/woonplaats (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Sharma (1970)	I	5 jaar (1961- 1965)	262 produktiewerkne- mers (steekproef uit 6000 werknemers)	groot automo- bielbedrijf, India
Wilder (1972)	I	1 jaar (1968)	steekproef uit de Amerikaandse werken- de bevolking (totale populatie 76 milj.)	Health Survey Interview, V.S.
Dijkstra (1977a)	I	1 jaar (1972- 1973)	9000 mannelijke werknemers (van ca. 50 tot 550 werkne- mers per bedrijf)	56 sociale werk- voorzieningen, Nederland
Philipsen (1977)	I	13 jaar (1958- 1970)	10%-steekproef; 353 mannelijke werkne- mers (leeftijd ge- stratificeerd)	5 bedrijven: 3 metaalbedr.; 1 chemiebedr.; 1 energiebedr., Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
urbanisatiegraad van de gemeente van inwoning (rural-urban)	verzuimpercentage	positief
woonplaats werknemer: grootste- delijk gebied versus de rest (leeftijd en geslacht konstant gehouden)	verzuimpercentage	stad > rest
urbanisatiegraad gemeente van vestiging van het bedrijf (platteland, kleine stad en grote stad)	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- positief (n.s. partieel) - positief (n.s. partieel) - n.s. (ook partieel)
woonplaats werknemer: altijd in een stad gewoond (niet-wel)	frekwentie (in 4 klassen)	positief

Tabel 12.4 Riskante gewoonten

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Lowe (1960)	T	1 jaar (1957)	3341 mannelijke pro- duktiewerknemers	electrotechnisch bedrijf, Engeland
Taylor (1968)	T	1 jaar (1964)	47 mann. werknemers die in 1957-1964 nooit verzuimd en 112 die in 1964 5 of meer keer hadden verzuimd	olieraffinade- rij, Engeland
Ferguson (1972)	T	2,5 jaar	109 telegrafisten	PTT, Sidney, Australië
Holcomb en Meigs (1972)	T	9 jaar (1956- 1964)	226 mannelijke uur- loners; 55-59 jaar oud in 1965 en min- stens 5 jaar in dienst (1960-1964)	een productiebe- drijf, V.S.
Uffer (1974)	T	1 jaar (1972)	933 arbeiders en be- ambten (25-64 jaar)	machinefabriek, Zwitserland
Jedrychowski (1976)	T	6 jaar (1967- 1972)	197 mannelijke werk- nemers die gedurende de hele periode in dienst waren	kunstmestbe- drijf, Polen
Philipsen (1977)	T	13 jaar (1958- 1970)	10%-steekproef; 353 mannelijke werkne- mers (leeftijd ge- stratificeerd)	5 bedrijven: 3 metaalbedr.; 1 chemiebedr. en 1 energiebedr., Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
niet-rokers t.o.v. sigaretten- rokers (in 4 zwaartekatego- rieën)	- verzuimpercentage (medisch) - verzuimpercentage (andere redenen) (leeftijd gestandaard- iseerd)	- positief - n.s.
roken (weinig - veel)	frekwentie (nooit - vaak)	positief
- roken (< of $\geq$ 15 sigaretten per dag) - drinken (< of > gemiddeld)	frekwentie (certified; 0-1 gevallen t.o.v. 8 of meer gevallen)	- n.s. - positief
4 categorieën: niet roken; pijp/sigaar roken; vroeger gerookt hebben; siga- retten roken (weinig - veel)	- verzuimpercentage (gevallen $\leq$ 7 dagen) - verzuimpercentage (gevallen $\geq$ 10 dagen) - frekwentie (kort) - frekwentie (lang)	- positief - positief - positief - positief
roken in 5 categorieën: pijp/ sigaar; ex-sigarettenroker; nooit-roker; sigarettenroker (weinig - veel)	verzuimpercentage (functie en leeftijd on- der controle)	n.s. (maar nooit-ro- kers wel het laagst bij de arbeiders)
niet rokers (29), ex-rokers (32), t.o.v. rokers (136)	- verzuimpercentage (met borstaandoening als diagnose) - frekwentie (zelfde diagnose)	- positief - positief
roken (niet-wel; in 1970)	frekwentie (in 4 klassen)	positief
drinken (nooit-iedere dag; in 1970)	frekwentie (in 4 klassen)	positief

Tabel 13.1 Thuis situatie/niet-werk situatie

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Jardillier (1962)	T	1 jaar (1960)	306 vrouwelijke werknemers	een bedrijf, Frankrijk
Kellner (1963)	T	1 jaar (1962)	onbekend aantal vrouwelijke werkne- mers	kledingbedrijf, Oostenrijk
Taylor (1968)	T	1 jaar (1964)	47 mann. werknemers, die in 1957-1964 nooit hadden ver- zuimd en 112 die in 1964 5 of meer keer hadden verzuimd	olieraffinade- rij, Engeland
Gerstenfeld (1969)	T	1 jaar	95 vrouwelijke werk- nemers met kinderen	2 bedrijven (wassen, dry- cleaning), V.S.
Böhm (1970)	T	1 jaar (1960)	3151 werknemers/le- den (mannen en vrou- wen)	meerdere land- bouwproductiege- nootschappen, D.D.R.
Chadwick-Jones et al. (1973)	T	1 jaar (1970)	152, 310, 145 en 563 vrouwelijke werkne- mers	4 kledingbedrij- ven, Engeland/Wales
Milkovich en Gomez (1976)	T	niet vermeld	90 vr. werknemers: 30 moeders met kin- deren in de crèche; 30 met kinderen niet in de crèche; 30 an- deren, al dan niet ouders	electronicabe- drijf, V.S.
Morgan en Herman (1976)	T	17 maanden vóór en 7 maanden na interviews	60 werknemers (man- nen)	auto-onderdelen- gieterij, V.S.
Rousseau (1978a)	T	1 maand	139 werknemers van 2 bedrijven (resp. 97 en 42)	electronicabe- drijf en een ra- diostation, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
zware gezinstaaak	- verzuimpercentage - frekwentie	- positief - positief
grootte van de woning in rela- tie tot aantal gezinsleden	verzuimpercentage	n.s.
- ziekte thuis - woonkondities	frekwentie (nooit - vaak)	- n.s. - n.s.
moeilijkheid babysit te krijgen tijdens werkuren (nooit - altijd)	verzuimpercentage (uit de vragenlijst)	positief
aantal kamers in de woning per persoon	verzuimpercentage	n.s.
vakantieperioden van echtge- noot/kinderen	- frekwentie - frekwentie 1-2-dagsge- vallen	- positief - positief
kinderen in een crèche onderge- bracht overdag	verzuimpercentage	negatief
- familieverplichtingen opgege- ven als mogelijke reden voor verzuim - idem onderhoud huis - idem 'persoonlijke zaken'	- frekwentie (eerdere 17 maanden) - frekwentie (latere 7 maanden)	- positief - positief
satisfaktie met de niet-werksi- tuatie	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - n.s.
niet-werksituatie (mate van va- riatie, autonomie, erkenning, belangrijkheid, kontakten etc.)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - negatief

Tabel 13.1 Thuis situatie/niet-werk situatie (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Van Dijkhuizen (1980)	T	1 jaar	578 werknemers (uit 123 rolesets rondom een middenkaderlid)	17 industriële bedrijven, Nederland
Pardine et al. (1981)	T	1 jaar	72 managers (vnl. mannen)	grote ruimte- vaartorganisa- tie, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
sociale ondersteuning door vrouw, verwanten en kennissen	verzuimpercentage (eigen opgave)	negatief
"off-the-job stress" (mate van problemen buiten het werk)	verzuimpercentage (volgens eigen opgave)	positief

Tabel 13.2 Vrijtijdsbesteding

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Sharma (1970)	T	5 jaar (1961- 1965)	262 (mannelijke?) prod.werknemers (steekproef uit 6000 werknemers)	groot automo- bielbedrijf, India
Clark (1975)	T	3 jaar	20 verpleegsters (minstens 3 jaar in dienst; 9 weinig- verzuimers t.o.v. 11 veel-verzuimers)	5 ziekenhuizen, Engeland
Morgan en Herman (1976)	T	17 maanden vóór en 7 maanden na interviews	60 werknemers (man- nen)	auto-onderdelen- gieterij, V.S.
Combaz (1978)	T	6 jaar en 3 maanden (1971- 1977)	2200 werknemers	petroleumraffi- naderij, Frankrijk
Philipsen (1977)	T	13 jaar (1958- 1970)	10%-steekproef; 353 mannelijke werkne- mers (leeftijd ge- stratificeerd)	5 bedrijven: 3 metaalbedr., 1 chemiebedr. en 1 energiebedr., Nederland
Oldham en Wild (1979)	T	1 jaar	109 vrouwelijke pro- duktiewerknemers	12 productiebe- drijven (ver- schillende be- drijfstakingen), Engeland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
- betrokkenheid bij de buurt waarin men woont - participatie in vrijwillige organisaties - politiek actief zijn	verzuimpercentage	- n.s. - n.s. - n.s.
aantal keren 'uitgaan' per week	frekwentie van 1-3-dags- gevallen (geslacht en leeftijd gestandaard- iseerd)	positief
vrije tijd opgegeven als moge- lijke reden voor verzuim (in principe)	- frekwentie (laatste 17 maanden) - frekwentie (latere 7 maanden)	- positief - positief
sportblessures	- verzuimde dagen (alleen gevallen $\geq$ 21 dagen) - verzuimgevallen (alleen gevallen $\geq$ 21 dagen)	- 31.3% van alle da- gen - 28.5% van alle ge- vallen
actief-kreatieve vrije-tijdsbe- steding (bijv. wandelen, lezen, bioscoop etc.)	frekwentie (in 4 klassen)	n.s.
actief-rekreatieve vrije-tijds- besteding (bijv. sport, kaar- ten, dansen, verenigingsleven)	frekwentie (in 4 klassen)	positief
passieve vrije-tijdsbesteding (bijv. televisie, tuin, lue- ren, café, geen cursus volgen)	frekwentie (in 4 klassen)	n.s.
mate van vrije-tijdsbehoefte (somscore van 6 vragen)	frekwentie (in 4 klassen)	positief
- door het werk gebrek aan tijd voor gezin/familie - gebrek aan tijd voor het huishouden - gebrek aan tijd voor vrienden - gebrek aan tijd voor rekrea- tie/hobby's	frekwentie	- n.s. - n.s. - n.s. - positief

Tabel 13.2 Vrijetijdsbesteding (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Kranenborg (1980)	T	1 jaar (1978)	690 actieve sportbe- oefenaren van 16 t/m 45 jaar (geëxtrapo- leerd naar de totale werkende bevolking)	representatieve steekproef onder actieve sportbe- oefenaren, Nederland
Gupta en Beehr (1981)	T	niet vermeld	651 werknemers	5 organisaties, V.S.
Jamal (1981)	T	4 maanden	431 vnl. vrouwelijke verpleegkundigen	2 provinciale ziekenhuizen, Canada
Youngblood (1982)	T	4 jaar (1974- 1977)	281 werknemers	groot overheids- bedrijf, V.S.
	T	4 jaar (1974- 1977)	281 werknemers	groot overheids- bedrijf, V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
blessures ten gevolge van sportbeoefening	verzuimpercentage	positief (ca. 4% van het V-% te wijten aan sportblessures; extrapolatie)
- mate van betrokkenheid bij 'informele' recreatie-activiteiten	frekwentie	- positief
- politieke participatie		- n.s.
aantal uren participatie in vrijwillige organisaties (bijv. kerk, clubs, etc.)	frekwentie	n.s.
waarde gehecht aan vrije tijd (laag - hoog)	- verzuimpercentage (ziekte) - verzuimpercentage (kort) - frekwentie (ziekte) - frekwentie (kort)	- positief - n.s. - positief - n.s.
het ideale aantal uren dat men zou willen werken per week	- verzuimpercentage (ziekte) - verzuimpercentage (kort) - frekwentie (ziekte) - frekwentie (kort)	- negatief - negatief - negatief - negatief

Tabel 13.3 Woon-werkafstand/reistijd

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Liddell (1954)	T	1 jaar (1947)	onbekende aantallen werknemers	22 mijnen in stedelijk ge- bied, Engeland
				14 mijnen in plattelandsge- bied, Engeland
Sinha (1956)	T	1 jaar (1954)	150 werknemers	lantaarnfabriek, India
Knox (1961)	T	1 jaar (1955)	100 veelverzuimers (≥ 28 dagen/jaar) t.o.v. 100 weinig- verzuimers (≤ 7 da- gen per jaar)	katoenfabriek, Argentinië
Sinha en Singh (1961)	T	1 jaar (1959- 1960)	100 prod.werknemers (50 met zeer hoog en 50 met zeer laag verzuimpercentage)	grote staalfab- riek, India
Isambert-Jamati (1962)	T	1 jaar (50-er jaren)	4352 mannelijke en 3697 vrouwelijke werknemers	8 bedrijven in het gebied van Parijs, Frankrijk
Jardillier (1962)	T	1 jaar (1960)	878 mannelijke en 306 vrouwelijke werknemers	een bedrijf, Frankrijk
Gadourek (1965)	T	6 maanden	2209 arbeiders in 106 kleine werkgroe- pen (allen mannen)	21 grote produk- tiebedrijven, Nederland
Bryson (1968)	T	2 jaar	460 vrouwelijke half-geschoolde fa- brieksarbeiders (al- len 15-19 jaar)	chemisch be- drijf, Schotland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
gemiddelde woon-werkafstand per mijn	verzuimpercentage	n.s.
idem	verzuimpercentage	positief
woon-werkafstand (2 klassen: in werk-plaats of daarbuiten)	verzuimpercentage	positief
reistijd in 2 klassen (≤ 60 mi- nuten t.o.v. > 60 minuten)	≤ 7 dagen t.o.v. ≥ 28 da- gen per jaar	positief
woon-werkafstand (in 3 klassen)	verzuimpercentage	n.s.
reistijd in 3 klassen (tot half uur, half tot één uur en langer dan één uur)	verzuimpercentage	- n.s. (mannen) - positief (vrouwen)
transportproblemen	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. (m.) positief (v.) - n.s. (m.) positief (v.)
woon-werkafstand (in 9 klas- sen)	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. (ind.) - n.s. (gr.) - positief (ind.; partieel) - positief (gr.; partieel)
woon-werkafstand	- verzuimpercentage - frekwentie - gem. duur per geval	- n.s. - positief - n.s.

Tabel 13.3 Woon-werkafstand/reistijd (vervolg-1)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Taylor (1968)	T	1 jaar (1964)	47 mann. werknemers, die in 1957-1964 nooit hadden ver- zuimd en 112 die in 1964 5 of meer keer hadden verzuimd	olieraffinade- rij, Engeland
Jüttner (1970)	T	1 jaar (1968- 1969)	7365 vrouwelijke werknemers	groot chemiebe- drijf, D.D.R.
Martin (1971)	T	2 jaar (1966- 1968)	137 mannen en 162 vrouwen uit 1 afde- ling (gehele 2 jaar in dienst)	metaalbedrijf, Engeland
Taylor en Pocock (1972)	T	1 jaar (1969- 1970)	1994 werknemers (w.o. 317 vrouwe- lijk)	grote organisa- tie in het cen- trum van Londen, Engeland
O'Muircheartaigh (1975)	T	1 jaar (1969- 1970)	767 werknemers	16 produktiebe- drijven, Ierland
Morgan en Herman (1976)	T	17 maanden vóór en 7 maanden na interviews	60 werknemers (man- nen)	auto-onderdelen- gieterij, V.S.
Nicholson en Goodge (1976)	T	2 jaar (1971- 1972)	303 vrouwelijke pro- duktie- en indirecte medewerkers	voedselverwer- kend bedrijf, Engeland
Philipsen (1977)	T	13 jaar (1958- 1970)	10%-steekproef; 353 mannelijke werkne- mers (leeftijd ge- stratificeerd)	5 bedrijven: 3 metaalbedr.; 1 chemiebedr. en 1 energiebedr., Nederland

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
reistijd	frekwentie (nooit - vaak)	n.s.
woon-werkafstand (< of > 15 km)	frekwentie (gestandaardiseerd voor leeftijd en soort dienst)	positief
afstand wonen-werk (leeftijd, dienstdtijd en overwerk konstant gehouden door matching; n=21 paren m.b.t. hoog/laag verzuim)	- verzuimpercentage (certified) - verzuimpercentage (uncertified)	- positief (m.) - n.s. (vr.) - positief (m.) - n.s. (vr.)
reistijd (-70 min.; 71-90 min. en 90+ min.)	- verzuimpercentage (alle gevallen) - frekwentie (alle gevallen)	- positief - positief
aantal te maken overstappen	- verzuimpercentage (alle gevallen) - frekwentie (alle gevallen) (gestandaardiseerd voor leeftijd, sexe en soort werk)	- positief - positief
woon-werkafstand (minder resp. meer dan 3 mijl van het werk)	- verzuimpercentage - frekwentie	- negatief(!) - negatief(!)
transportproblemen opgegeven als mogelijke reden voor verzuim (in principe)	- frekwentie (eerdere 17 maanden) - frekwentie (latere 7 maanden)	- positief - positief
woon-werkafstand	frekwentie	n.s.
reistijd in minuten (9 klassen)	frekwentie (in 4 klassen)	n.s.

Tabel 13.3 Woon-werkafstand/reistijd (vervolg-2)

auteur(s)	soort onder- zoek	onderzoeks- en/of waarnemings- periode	aantal en soort betrokken werknemers	soort bedrijf en land
Gupta en Beehr (1979)	T	1 maand vóór en 1 maand na in- terview	321 werknemers	4 service-afd. van een zieken- huis en 2 auto- mobielonderde- lenbedrijven, V.S.
Schokking- Siegerist (1979)	T	1 jaar (1975)	89 werknemers met lage opleiding	10 productiebe- drijven, Nederland
			112 werknemers met lage opleiding	10 grootwinkel- bedrijven, Nederland
			81 werknemers met lage opleiding	10 administra- tieve bedrijven, Nederland
Winkler (1980)	T	1 jaar	gemiddeld 21 stafle- den en ca. 570 leer- lingen per school	57 lagere scho- len (n=57), V.S.

onafhankelijke variabele (c.q. maatregel)	verzuimmaat	resultaat
mate van transportproblemen wonen-werken	frekwentie	n.s.
reistijd in minuten	- verzuimpercentage - frekwentie	- positief ($p < .10$) - n.s.
idem	- verzuimpercentage - frekwentie	- positief - n.s.
idem	- verzuimpercentage - frekwentie	- n.s. - positief
gemiddeld woon-werkafstand van de leerkrachten per school	- frekwentie (gevallen ≤ 1 dag) - frekwentie (gevallen op maandag of vrijdag)	- positief - positief

TREFWOORDENREGISTER

Aanwezigheidspremies	8, 12, 21, 23, 29, 218-221
Afdelingsgrootte	7, 21, 23, 26, 156-161
Afwisseling in het werk	20, 23, 24, 68-79
Analyseniveau	12-13, 25
Angst	22, 33, 37, 286-291
Arbeidsonzekerheid	8, 21, 23, 29, 222-225
Autonomie in het werk	7, 20, 23, 24, 74-79, 84-87
Autoritair leiderschap	20, 126-133
Bedrijfsgrootte	7, 20, 23, 110-117
Bedrijfsproblemen	8, 21, 23, 29, 222-225
Begeleiding, sociale en medische	6, 8, 9, 21, 30, 39, 40, 230-233
Buitenlandse werknemer	8, 22, 32, 282-285
Burgerlijke staat	8, 22, 32, 36, 270-275
Criteria bij de interpretatie	16-18
Dagdienst	8, 15, 21, 27, 37-39, 180-187
Demografische persoonsvariabelen	6, 8, 9, 22, 236-285
Demokratisch leiderschap	20, 126-133
Dienstitijd	8, 22, 32, 37, 252-261
Drinken van alcohol	22, 23, 33, 302-303
Druk in het werk	7, 100-105
Duur van de werkweek	8, 12, 21, 23, 202-203
Eigenrisikodracht voor de Ziektewet	21, 29, 204-209
Financieel risico	6, 8, 9, 21, 204-221
Formalisatie graad van het werk	7, 20, 24, 98-99
Fulltime werk	8, 21, 37, 38, 198-199
Fysieke werkomstandigheden	6, 7, 9, 20, 23, 25, 36, 118-125
Gehuwd	8, 15, 22, 23, 32, 36, 270-275
Geslacht	8, 22, 37, 262-269
Gezondheidstoestand	3, 37-38
Groeibehoeft in het werk	22, 292-297
Groepsgrootte	7, 21, 23, 26, 156-161
Hiërarchisch niveau van het werk	7, 21, 23, 90-91
Hiërarchische niveaus, aantal	7, 21, 23, 162-163
Horizontale relaties	6, 7, 9, 21, 148-163
Inhoud van het werk	6, 7, 9, 20, 36, 38, 68-107
Instrumenteel leiderschap	20, 25, 126-133
Interactie tussen kollega's	20, 24, 37, 74-83
Introversie	22, 33, 286-291
Invloed op beslissingen	7, 20, 23, 25, 140-145
Kinderen, aantal	8, 22, 23, 32, 36, 276-281
Kollega's	7, 21, 26, 36, 148-155
Konjunktuur	6, 8, 9, 21, 40, 222-229
Kromlijngheid van verbanden	17, 31, 32

Land van vestiging	13
Leeftijd	8, 12, 22, 23, 30-31, 36, 37, 236-251
Leiderschapsvormen	7, 20, 25, 36, 126-133
Longitudinaal onderzoek	8, 11-12, 22, 31
Loonhoogte	6, 7, 9, 21, 27, 37, 39, 164-169
Mannen	12, 15, 22, 32, 262-269
Morgendienst	21, 23, 27, 188-191
Multicausaliteit	35
Nationaliteit	8, 22, 32, 37, 282-285
Neuroticisme	22, 23, 33, 36, 286-291
Omslaglid voor de Ziektewet	21, 204-209
Ongehuwd	8, 15, 22, 23, 32, 36, 270-275
Onrust in het werk	7, 20, 100-105
Opleidingsniveau	7, 20, 23, 92-97
Organisatiekenmerken	7, 20, 25, 108-109
Overwerk	8, 21, 37-39, 192-197
Participatie in beslissingen	7, 20, 23, 25, 140-145
Partiële verbanden	15, 16
Parttime werk	8, 21, 36, 37-39, 198-199
Personeelsverloop	3
Persoonlijkheidskenmerken	8, 22, 33, 36, 286-291
Persoonsvariabelen	6, 8, 9, 22, 36, 38, 236-303
Ploegendienst	8, 15, 21, 23, 27, 37-39, 180-191
Productieproces-kenmerken	7, 20, 108-109
Promotie	6, 7, 9, 21, 23, 36, 176-179
Reistijd	8, 22, 23, 312-317
Relaties met collega's	7, 21, 26, 36, 148-155
Riskante gewoonten	8, 22, 23, 33, 36, 302-303
Roken	22, 23, 33, 302-303
Rolconflict	20, 100-105
Salarishoogte	7, 9, 21, 27, 37, 39, 164-169
Satisfaktie met collega's	7, 21, 23, 27, 148-153
Satisfaktie met de leiding	7, 20, 27, 134-139
Satisfaktie met promotiemogelijkheden	7, 9, 21, 23, 27, 36, 176-179
Satisfaktie met salaris/loon	7, 21, 23, 27, 36, 170-175
Scholingsgraad	7, 20, 23, 92-97
Signifikantie	14-15, 16-18
Sociaal leiderschap	20, 23, 25, 126-133
Span of control van de baas	7, 21, 23, 26, 156-161
Sportblessures	22, 23, 34, 308-311
Stedelijkheidsgraad	8, 22, 23, 33, 298-301
Storingen in het werk	20, 100-105
Stress	25, 37-39, 100-105
Taakfeedback	20, 24, 37, 74-83
Taakidentiteit	20, 24, 37, 74-83
Taakkenmerken	7, 12, 20, 24, 68-83
Taakonduidelijkheid	20, 100-105
Taakproblemen	7, 25, 100-105
Taakstelling	7, 12, 20, 23, 26, 146-147
Taakvariatie	7, 12, 20, 23, 24, 36, 68-79

Tariefwerk	7, 20, 37, 38, 106-107
Tegenstrijdige resultaten	17-18, 37-39
Thuisituatie	8, 9, 22, 23, 33, 36, 304-307
Totale organisatie	6, 7, 9, 20, 108-117
Transversaal onderzoek	8, 11-12, 22, 30
Variabele werktijden	8, 12, 21, 23, 27, 36, 200-201
Verantwoordelijkheid in het werk	7, 20, 23, 36, 88-89
Verkorting van de duur van de werkweek	8, 12, 21, 202-203
Vertikale relaties	6, 7, 9, 20, 126-147
Verzekeringsvorm voor de Ziektewet	21, 29, 40, 204-209
Verzuimkontrole	8, 12, 21, 23, 28, 36, 204-209
Verzuimraten	13-14, 20-23, 28, 31, 32, 37, 40
Vrouwen	12, 15, 22, 32, 262-269
Vrijtijdsbesteding	8, 22, 34, 40, 308-311
Vrijheid in het werk	7, 20, 23, 24, 36, 84-87
Waardenoriëntaties ten aanzien van de werksituatie	8, 22, 33, 292-297
Waarnemingsperiode	12
Wachtdagen voor de Ziektewet	8, 12, 21, 29, 37, 216-217
Wachttijden voor medische behandelingen	8, 21, 23, 30, 36, 40, 234-235
Werkloosheid	8, 12, 21, 30, 37, 226-229
Werkomstandigheden, fysieke	6, 7, 9, 20, 23, 25, 36, 118-125
Werktijden	6, 8, 9, 21, 180-203
Woon-werkafstand	8, 22, 23, 36, 312-317
Zelfstandigheid in het werk	20, 23, 74-79, 84-87
Ziekengelduitkeringen	8, 12, 21, 23, 36, 210-215
Ziektewetkontrole	6, 8, 9, 21, 28, 204-209

HUISDRUKKERIJ NIPG-TNO